

זה השער לד'
צדיקים יבואו בו

ספר

סדר שנה האחרונה

של רבינו הקדוש המקובל האלקי רבן של כל בני הגולה
מרנא ורבנא מוהר"ר חיים אלעזר שפירא זצלה"ה זי"ע
האב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש והגלילות יע"א

אפס קצהו תראה מסדר הנהגותיו, וקדושת
שיחותיו, ואת קורותיו, ורוב עניניו משנה
האחרונה לימי חייו, מראשית השנה (ה'תרצ"ז)
עד יום עלות נשמתו (ב' סיון) למקור מחצבתה.

סדרתי וחברתי

יצחק אדלער מבערעגסאז

מתלמידי אדמו"ר זצלה"ה

ברוקלין נוא יארק
חודש סיון, ה'תשנ"ח

פתיחה

הנה קודם כל דבר. זאת היתה לי לברר. מעיקרא מאי קסבר. איך אשא פנים להיות חובר חבר. אמנם מאז אשר בא יום שהאויב גבר. ולבותינו לשברי שברים נשבר. אוי מה היה לנו. ומה הגיענו. כי אברנו כולנו. יתומים היינו ע"י גדול עונותינו עון הדור שענו בנו. מה אנו ומה חיינו, כי נישל העטרה מעל ראשינו. קדושת מלכנו תפארת ישראל וראש גולת אריאל. ורכינו איננו כי לקח אותו אל. אוי ואבוי! מי ירפא מכאובינו. ומי יחבש גדול שברינו. יד פה ועין אין לנו טעם וריח בשבתותינו. כי אד"ם אין שיעוררנו בעתותי קודש בעת תפילותנו. ומי יעורר לבינו האבן בעת התקיעות בראש השנה הבאה למוכה עלינו. אויה לנו כי בטל ממנו רגש תשובתנו ביום הקדוש והנורא יום כפורינו. וניטל כבוד מבית מקדשינו. מי יעצור מלולים רעים בזמן שמחתנו. מי יעורר יחודא שלים ברקודין של מצוה בשמיני עצרת ושמחת תורתנו.

ועל כל זה אנו מחוייבין להודות להלל ולשבח למי שבראנו והחיינו וזכינו להסתופף בצל קדושתו. ולהנות מאור זיו שכינתו. שהיה למעלה מהשגותינו. והרבה יותר מזכיותינו. בחסד אל כל היום וברוב רחמיו וחסדיו שחנן אותנו לראות בתפארת עוז הדר מלכותו המלך הקדוש השרף הנורא כמלאך אלקים. אשרי מי שראה פניו המאירים עד הלום. אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום. והשי"ת ינחמנו בכיאת הגואל ומבשר שלום.

וכיין שברוב רחמי שמים זכיתי להיות אחד ממאות התלמידים (מתלמידי ישיבת "דרכי תשובה" הי"ו) אשר חיבה יתירה נודעת לי ממנו במקום גדולתו שם ענותנותו והייתי באהלו קודש ממש כמעט בכל יום ויום כמה שנים רצופים. ושמעתי וראיתי בעזה"ת גדולת הוד מלכותו בתפארת עבודתו במסירת נפש לתורתו ית"ש בכל עת ורגע ממש. והגם כי אדם אין אשר היה יכול לבוא אחרי המלך להבין דרכיו שעמקו מני ים ועקבותיו לא נודעו כי עליונים ותחתונים פחדו מול קדושתו ואם כן ידיעתנו והשגותינו כמה נחשב הוא? עם כל זה ועל כל פנים בהמקצת מן המקצת שזכינו להשיג א' מני אלף גם כזה יש הרבה לאין שיעור שהיה בהעלם מעיני העדה תבל ויושבי בה, ואשר בכל האפשרות שתיתי בצמא את דבריו הקדושים ורשמתי לי עלי גליון תמיד מדבר יום ביומו מהני מילי מעליותא למשמרת להיות חקוק על לוח לבי שלא ימוש זכרון טוב לעולם.

ואחרי שבעוה"ר נפלנו מאיגרא רמא לכירא עמיקתא מאנה להנחם נפשינו בפרט התלמידים בני הישיבה אך שודדנו, על כן נתנו עיניהם בי לסדר ולהוציא לאור מהני מילין עילאין אשר מני אז חתומים באוצרותי בפרט

סדר הזכרונות משנה האחרונה של רבינו שהימים האלה נזכרים ונעשים. כדי לזכות בהם את הרבים ולהחיות בהם נפש כל חי נפשות עגומות ונדכאות אשר לכם כואב ודואב יום ולילה לא ישכחו על שבר בת עמי השריפה הגדולה אשר קרה לבית ישראל ותהיה להם זאת מקצת נחמה על ידי קריאתם אלה הדברים נחמדים ויקרים נוראים ונפלאים שאכתוב בזה אשר זכיתי לשמוע וללמוד ולהתבונן כפי קמ שכלי במעשיו ועניניו ודיבוריו העומדים ברומו של עולם.

והגם כי יש לי כמה וכמה ענינים וסיפורים ששמעתי מפ"ק במשך כמה שנים. תפשתי מיעוט תפשתי רק בסדר שנה האחרונה (ה'תרצ"ו) מראשית השנה עד אחריתו יום מר לכל העולם כולו. יום ב' סיון יום שנחשכו המאורות יום שנצחו אראלים את המצוקים ובקשו את רבי בשמי מרום בעון הדור.

ומראש השנה יכתוב. את כל אשר היה למראה עינינו, סדר התנהגותו למען נלמד ליראה את השם, ובוה תהיה צורתו חקוקה בקרבנו כאלו עודנו חי. והאמת שרבינו אבינו רוענו וצללה"ה וזי"ע עוד גם עכשיו בתוכנו ובאברתו יסוכך עלינו מגן ערן העליון גם מכאן ולהבא עד שיפעול ישועתינו ובביאת מלכא משיחנו. וכאשר היה כל עבודתו במסירת נפש בכל עת ורגע במשך כל ימיו שהיה בזה העולם שתמיד היה דואג ובוכה על צרות ישראל וגלות השכינה, מדי יום ביומו ושבת בשבת ועתותו קודש. לא נח ולא שקט מזה, וכל כונתו היה לרומם ולהדר כבוד התורה וכבוד שמים ולהכניע הרשעים ולכמל כחם כעפרא דארעא. ולעומתם להשפיע לכל בית ישראל כל מילי דמיטב בהשפעת חיי בני ומוזני רויחא. והתפלל עבור ישועתם בגוף ונפש ברוחניות וגשמיות במסירות נפשי, ולאוקמא שכינתא מעפרא לתיקון כל העולמות להביא לימות המשיח.

(א) מקום אתי פה לרשום למזכרת מענין הנ"ל איך שרבינו מסר נפשו תמיד על ישועת ישראל והשפעתו להם כל מילי דמיטב, הנה בשנת תרצ"ג שנת הסתלקות הכהן הגדול מאחיו המקובל האלקי מרן חיים שאול דוויך זי"ע בעיה"ק ירושלים אשר נסתלק יום ב' ויגש ד' לחדש טבת שנה הנ"ל, וביום ערב שבת קודש פרשת שמות (או וארא) שלאחריו אירע שבאו לבית רבינו עבור מסים וארנונות וצערו אותו מאוד. והמשיכו שם ממש עד לפנות ערב סמוך לכניסת שבת ויאמרו לאמר כי עוד יבואו חזרה בעת תפלת קבלת שבת, רק שעל ידי טרדות ויגיעות רבות פעלו לחדול זאת, ובלילה (ליל שבת קודש) אחר התפלה כשעלה רבינו לביתו נאווה קודש מבית המדרש סיפר מענין צערו הגדול איך שהצטער במשך כל היום ובחלישת הדעת כל כך בענינים אלו כהגם על ידי מסירת אנשי בליעל הידועים מרשעי ישראל, ואחר כך שוב התחיל להתחזק את עצמו ואמר כי עם כל זה יש לו ברכה מהקדוש הנ"ל המקובל האלקי מרן חיים שאול דוויך זי"ע ומזה יש לו שמחה גדולה, וסיפר לנו כי איזה ימים לפני הסתלקותו שלח רבינו פתקא (קוויטעל) וחמש מאות כתרים והגיע ליד קדשו ביום ערב שבת קודש, אבל קודם לזה כשעה חדא באו ב"ב ומשמשו ויאמרו לאמר מה נאכל בשבת קודש כי אין להם עוד הוצאות שבת קודש, והוא אין בידו

ועתה ידידים אהובים חברים מקשיבים, נתאמץ נא לבלתי לעזוב מאמונתו יתברך שמו ונבטחה בו עדי עד, גם אחרי השריפה הנוראה אשר כל בית ישראל יכבו כיתומים ואין אב וכצאן בלא רועה, אוי לדור שאבד מנהיגו ולספינה שאבדה קברניטה, ולא נעזוב את דרך רבינו גם ביוז כל שהוא ח"ו - וקדושת אדוננו רעיא מהימנא בודאי לא ינוח ולא ישקוט בשמי מרום עד אשר יפעול ישועת ישראל בביאת הגואל האמיתי שהלך לקראתו בעולמות העליונים כדי להביאו אצלינו, כי שם יעורר גם אבות אבותיו ורבותיו מהבעל דרכי תשובה זו"ע ולמעלה בקודש עד השלש ראשונות אברהם יצחק ויעקב אבותינו שיתעוררו כולם לבא לעזרתינו לפעול פדות נפשינו, בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו:

לפורטה אפילו שוה פרוטה, והוא ענה להם בזה הלשון "אין עוד מלבדו", ובה יצאו ממנו. ואחר כך פתאום הביאו מבי דואר אגרת וחמשת מאות כתרים ממונקאטש שנשלח להם על ידי רבינו. והלכו תיכף ומיד לספר לו בשמחה בשורה טובה זו. אז ענה ואמר להם בצהלת פנים הלא אמרתי לכם שאין עוד מלבדו ית"ש, עכ"ה. ואחר כך קראו לפניו המכתב ששלח רבינו שיתפלל הכהן גדול עבורו ועבור ב"ב היקרים שיחיו (והק' רח"ש דוויך הנזכר היה סגי נהור), ותיכף עשה כן, וסוף דבריו סיים ברכה על רבינו בזה"ל "והעיקר שלא יכבה נרו לעולם ועד", עכ"ה. ומזה התחזק אז רבינו על קבלתו הברכה אחרונה וגדולה כל כך איזה ימים סמוך להסתלקותו, וגם על שזכה להחיות נפשותם של הצדיק הנ"ל זי"ע וב"ב שיחיו על שבת קודש כנ"ל.

ומענין לענין סיפר אז גם כן איך בערב שבת קודש פרשת מקץ לפנות ערב עת הדלקת הח' נרות "לזאת חנוכה" סמוך לכניסת שבת קודש, ואחר שהדליק כבר שבעת הנרות והתחיל להדליק נר השמיני אבל כבתה מיד, וגם אחר שהדליקה כמה פעמים חזר וכבה מאליו, ורק אחר כמה וכמה הדלקות נשאר כן דלוק - [גם אני זכיתי להיות באותו הדלקה והיה הדבר פלא גדול בעיני מה זה ועל מה זה]. וסיפר כי באותו עת היה מתיירא לנפשו ובלבו חושש כי מי יודע מה הקדוש המקובל האלקי הנ"ל עושה בירושלים בענין מצב בריאת גופו, אבל עוד לא רצה לגלות לשום בן אדם. ושוב אחר כך כאשר בא בלילה לסעודת חקל תפוחין קדישין ראה כי הנרות שהדליקו בנר המורשה מזקיניו בעל "בני יששכר" זי"ע כבר נכבה מאליו, אז נפחד ביותר לאין שיעור ואמר גם לר' חיים דוב נ"י (משמש בקודש) כי מי יודע מה הקדוש הנ"ל עושה, וכן היה בעוה"ר כי ביום ב' נסתלק זצלה"ה, עכ"ה. (ואחר כך חזר לענין הראשון על שקיבל ברכה ממנו לפני הסתלקותו כנ"ל) וסיים רבינו את דבריו ואמר בזה הלשון (בל"א בהתעוררות נפלא) וואס מיניט עטץ, וויל איך דען עפעס טובת עצמי אויף דער וועלט ח"ו. איך וואלט מיך שוין געלאזט צו טרעטען ווי א באגא"ר - (כן אמר אז בלשון הגר [והיינו נמלה או יתוש], וברגלו הקדוש דפק על גבי הקרקע להראות הענין בפועל ממש) - אויף דער ערד, איך זאל נור זעהן קודם איין רגע מיט מיינע אויגען אז עס איזט שוין גוט פאר כלל ישראל.

סדר שנה אחרונה

א.

בתחלת השנה לשנת ה'תרצ"ז ורבינו על מכונו והיכלו כבכל שנה ושנה, ובערב ראש השנה בבוקר עמד לפני התיבה לאמירת הסליחות בהתעוררות נפלא לאין שיעור בקולו הנעים היורד חדרי בטן, וכל השומע במסתרים תבכה נפשו בתשובה להשם יתברך על ידי התעוררות אמיתי של הזמן גרמא יום הזכרון הבא לטובה. ובפרט בעת שהרים רבינו קולו נאדר בקודש באמצע הסליחות לפרש בדברי הפייטן באיזהו מקומות של שבחים כדרכו בקודש, וכל אחד ואחד אם אבן הוא נימוח מרוב רגש התעוררות, ואחת מהנה - (מדברי התעוררות הנ"ל) - נרשמו ונדפסו בסוף קונטרס "דברי קודש" לשנת תרצ"ז - [והשאר לא ניתן לדפוס מטעם הכמוס].

וכן נתעורר לב ונפש כל חי בעת הגיעו לאמצע פסקא "יה"ר מלפניך שתהא השנה הזאת הבעל"ט" וכו', [שהתחיל שם (כדרכו בקודש בכל פעם) באמצעו בקולו המעורר ובדמעות שלישי] "והנה כל העמים שלוים ושקטים, ואביוני עמך דווים וסחופים ומדולדלים ומבקשים פניך ומפילים תחינתם מול ארון ברייתך - [וכאן היה דרכו בקודש לפתוח הארון קודש ולומר (בתוך הסליחה) המשך דברים אלן] - ה' אלקים צבאות עד מתי לא תרחם את ערי יהודה וירושלים אשר זעמת זה כמה וכמה מאות שנים וכו' - [ופנה את עצמו וצעד רגליו לצד דרום שחוח בבכי וכפיו פרושות ואמר] - פנינו לימין ואין עוזר - [כן אחר כך לצד צפון ואמר] - פנינו לשמאל ואין סומך והנה העת והעונה אשר יאתה לך להושיענו" וכו' (עד סוף זה הפסקא), וכל זאת נתן בלב השומעים רגש התעוררות נפלא לאין שיעור וערך.

ב.

וכן ביום היה הסדר עולם כמנהגו נוהג ואין איש שם על לב על השנה הלזו המשמשת ובאה שתוכל לצמוח ולבוא איזה גזירה רעה מן השמים ח"ו, אדרבה ואדרבה עוז וחדוה במקומו, כי רבינו לא משנה שום דבר ולא תש כחו והכל בשלום יבא על מקומו. והגם שבקיץ העבר נחלש מאוד לפני נסיעתו להמרחץ להתרפאות במעיני הישועה - (כדי שיהיה

כחו חזק ובריא לעבודתו הגדולה לעמוד על המשמר יומם ולילה בימים הקדושים הבאים כמ"ש לקמן אות ט"ו), ובכך פעל ועשה בכח קדושתו ועבודתו במסירות נפש לה' בכל עניני עבודה מתחלת ימי הסליחות כבכל שנה ושנה. ובו ביום ערב ראש השנה אחר הסליחות הלך לביתו נאוה קודש להתלבש בשני זוגות תפילין לקריאת שמע של שחרית (כדרכו בקודש). ואחר כך הזדרו והכין את עצמו לנסוע למקום מנוחת אבותיו הקדושים להתפלל שם כנהוג באמירת תהלים וקריאת הקוויתלעך מאנ"ש הבאים לקבל ברכתו לפעול ישועת ישראל בכלל ובפרט לטובה.

ובאותו זמן הביאו לפניו את האיזמל (מוהל מעסער'ל) של זהב שנגמר לטובה בהדר יופיא והשמחה גדולה לאין שיעור, לאשר רבינו טרח הרבה בשבילו (במשך כל ימי הקיץ, ורק על פי סיבות שונות לא נגמר עד היום), ועל פי דעתו ומחשבותיו הקדושות ועניניו הנוראים בכוונות לאין מספר שהיה לו בענין זה - (כמו בכל עניניו מגדול ועד קטן), עם כל זה לא האריך עוד או באותו ענין כי תיכף נסע לבית החיים על ציון המצוינת קודש הקדשים וכו"ל.

ואחר גמר תפלתו בבית החיים ובדרך חזרתו ועוד היה שם בחצר הבית החיים חקר ודרש מענין הנטיעות שנראה לפניו מרחוק על קבר אחד בבית החיים שהניחו שם קרובי המת במקום ההוא לנטוע נטיעות לגדל פרחים זה דרכם כסל למו בשטותיהם והבליהם, ועל זה הרעיש מאוד אביו הבעל "דרכי תשובה" זי"ע, וכן בנו אחריו מקנא קנאת ה' צבאות לנקום מהעושים זאת שלא ברצון חכמים - (עיין בשו"ת מנחת אלעזר חלק ד' סימן ס"א אות ג'), וצוה למשמשי בית החיים לעקרום בפקידתו. והאריך רבינו עוד קצת בענין הנ"ל, ואחר כך הזדרו לבא בחזרה לתפלת שחרית והתרת נדרים וקבלת יו"ט הממשמש ובא.

א סיפר ודיבר עמנו כמה פעמים בענין מעלת האיזמל של זהב אשר בדעתו הגדולה היה לעשותו זה לפני איזה שנים, שתמיד הכין עצמו ואמר בכל פעם שבעגלא ובזמן קריב אעשה לי איזמל של זהב למול בו את ילדי בני ישראל. ופעם אחת גילה לנו טעם אחד דרצונו בזה לאשר זה"ב מספרו עולה כמנין דר"ד ולהמשיך על ידי זה [שנעשה לכבוד אליהו הנביא מלאך הברית] הענין של אליהו הנביא ומלך המשיח" הוא דוד מלכא משיחא במהרה בימינו אמן. וסיפר (להבנת הענין הנ"ל במקצת) המעשה שנכתב כבר ונדפס בספר בית שלמה (תולדות בעל "שם שלמה" האבדפק"ק אות י"ב) בהחלום של בעל שם שלמה זי"ע, ועל זה פתרון זקנו הגה"ק בעל "בני יששכר" זי"ע, עיין שם.

וכן עוד פעם אחת בעת שהיה מדבר מזה האיזמל היה מסיים בכי טוב בזה הלשון הנני מקוה בעוה"י לישועות גדולות על ידי האיזמל זה, עכ"ל"ה.

ג.

והערב היא באה תחלת ליל התקדש יום הזכרון לטובה, ורבינו בלבושי תלג חיור הופיע בבית המדרש לתפלת מנחה וקבלת יו"ט בכל עוז ותוקף תפארתו, והתפלל לפני התיבה בעצמו תפלת מנחה וערבית, ובתפלת לחש של יו"ט האריך חצי שעה או יותר כמנהגו. ובלילה סעד עם אנ"ש שבאו ליו"ט להסתופף בצל קדשו ושר בזמרה חרוז "שמו מפארים" בניגון המיוחד לזה. ואמר גם תורה בנעימה קדושה, ועדיין הכל על מכונו.

ד.

הבוקר אור ורבינו בא לפני ולפנים לבית המדרש והתפלל בעצמו מאדון עולם עד הודו, ואחר כך מהמלך עד גמר תפלת שחרית, ואחר כך סדר קריאת התורה, ועוד לא שינה דבר ונהג הכל כמקדם בשנים העוברות בלי השתנות כל דהו, ואשרי אוזן שומע כל זאת בשפה ברורה ונעימה קדושה, כולנו כאחד שומעים את הקול באימה וביראה ברתת ובזיעה הנאמרים בקודש בקול חוצב להבת אש בהתעוררות נפלא לאין שיעור. ובגמר קריאת התורה ורבינו הלך למעלה בביתו נאווה קודש להנפש קצת מרוב היגיעה ועבודת היום, ונשתהה שם כערך חצי שעה עד שאסף כחותיו מחדש והכין עצמו בהכנה רבה למצות תקיעת שופר ותפלת מוסף לטובה.

ה.

ובהגיע עת רצון הקדוש לתקוע בשופר גדול לחרותינו, ורבינו בא ברוב עוז ותעצמות ופניו כלפיד אש, והתלבש את עצמו בלבוש עוז ומעטה קנאה בדרשתו הנעומה לנקום נקמת כל בית ישראל - (שהוא נקמתו ית"ש), ועורר רחמים בעד ישראל קדושים הנתונים בצרה ובשביה זה כמה וכמה מאות שנים שכל יום קשה מחבירו בצרות יגון ואנחה בכל מקום שהם, מדינה ומדינה עיר ועיר, ובמיעוט הפרנסה ורבות המסים וארנונות מכל צד, והיכן יפנה איש הישראלי כיון שמכל צד וצד טובבים אותו נסיונות לאין שיעור והעניות מעברת על דעת קונו ח"ו, ובפרט עיקר הנסיון בהאמונה על ידי רשעות המפלגות מכל צד, זה בכה וזה בכה, הרי זה עוד חידוש נפלא ממש אם ישנו עם אח"ד מפוזר ומפורד בין העמים ואת דתי מלך מלכי המלכים ית"ש עושים עוד כפי יכולתם ומיעוט כחם ודעתם הקצרה מרוב הצרות, ועוד המה בעזה"י למאות אלפים אשר שלימים הם באמונתם ושבעבורם בודאי כדאי להושיע את

כל בית ישראל. כי זולת זה הסכנה עצומה שלא ילכו לאבדון ח"ו גם השרידים אשר ה' קורא, ובמשל נמרץ ונשגב למליצת זכות בעד כלל ישראל היה מעורר את לבבות בני ישראל הנאספים. ותמיד היה דרכו בקודש בכסא ליום חגיגו בעת הזאת לפני תקיעת שופר בטענות עצומות ליזכותן של ישראל בבחינת צדיקים באים ונוטלים בזרוע, ונגד טענות המקטריגים במרום שאין לשמוע להם בשום אופן ושעל פי משפטי התורה אין לדון את ישראל ולהשאירם בגלות רק להוציא לאור משפטם לחירות עולם וכו', אבל בעת ההוא התיצב כעני בפתח המתחנן ובא בטענה מעליוותא שאיננו מבקשים רק מתנת חנם במדת חנון אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי על ידי שהיום הוא יום קדוש ונורא יום גנוסיא של מלך הכבוד יתברך שמו שאז נותן בהארת פנים חסד חנם, וכעת הוא שעת המלחמה [עם הס"א] והמלך יתברך שמו בעצמו בשדה עם אנשי הצבא שלו ישראל קדושים, אשר על כן יבא משפטינו לפניו ית"ש בעצמו בלתי מפריע ח"ו, ועכשיו העת רצון שנוכה לישועתינו ופדות נפשינו בבנין אריאל כי אין ישע אלא ימות המשיח - (כמבואר בתנא דבי אליהו פכ"ז), והדברים הקדושים הנאמרים אז מפה קדשו ממש אין לתאר בחרט עלי גליון. ומקצתו כבר נדפס בעה"י על ידינו בקונטרס "דברי קודש" דהאי שתא, ושם יוכל הקורא לראות ולהבין ביותר מקצת דמקצת מגודל עבודתו ומסירות נפשו של רבינו אז בשעת הדרשה הזאת. אבל עוד יותר ממה שכתוב שם נשאר חקוקים על לוח לבנו אשר אין באפשרות להעלות על הכתב. ורבינו מסר אז את נפשו ממש באותו שעה עד שקצה ממש בחייו להשאר עוד זולת ישועת ישראל מגודל שברון וכאב לבו הקדוש והטהור מצרות ישראל בכלל ובפרט, ומסר נפשו בעד ישועתם ובקול גדול צעק בבכי [בפירוש הפסוקים אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון כי תפארת עזמו אתה וברצונך תרום קרננו, שרומז ליעקב מדת תפאר"ת אשר צורתו חקוקה בכסא הכבוד והוא עוד לא ראה טובה בעיניו מכיון שעוד לא נבנה בית השלישי אשר הוא מכון שבתו של יעקב, כדאיתא בגמרא פסחים פ"ח ע"א כיעקב שקראו בית. ובכן התאזר לקראו לו בצעקה גדולה ובהתעוררות נפלא] יעקב! יעקב!! איך תחרש לראות בצרות בניך בנסיון האחרון ממש ועוד לא נושענו עד היום, ומי יעמוד עוד! ואתה יעקב אבינו תבוא לעזרתנו בשלימות ביומא דידן, כמבואר בסוף מסכת ברכות בפירוש הפסוק (תהלים כ') יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב, אלקי אברהם ויצחק לא נאמר רק אלקי יעקב, מכאן לבעל הקורא שיכנס בעובי הקורא כדפירש רש"י שם בקדושת לשונו, יעקב שכל הבנים (כלל ישראל) שלו וטרח בגידולם יבקש עליהם רחמים, עד

כאן לשונו הקדוש יעויין שם [ועיין באריכות דברי קודש ה'תרכ"ז הנזכר לעיל].

ואחר זה האריך עוד קצת בפירוש הפסוקים הנ"ל "וברצונך תרום קרננו" על ידי משל נמרץ נגד המפלגות הציונים וכו' עם האגודיים, ומה שנעשה על ידם במקום הר מרום בית מקדשינו, שהעיר אלקים מושפלת עד שאול תחתיה על ידי ההריגות ושריפות נוראות בצרות יגון ואנחה מכל צד הנעשית שם, ותמצית הענין מה שהיה ברצונו לפעול בהמשל להנמשל היינו לעורר רחמי שמים ולברר כי אף על פי שעשו כל התועבות הבנים הרעים הפורקים עול מלכותו ית"ש, ואדרבה עוד עושים הכל להכעיס ממש, אבל אם נשאר עוד כן בלתי ישועתינו ח"ו, אז על ידי גודל הצרות והרדיפות מסוכנים מאוד מאוד גם בנים הכשרים המאמינים שלא יפלו לגמרי מגודל הצרות, שגם הם ידמו כמותם ח"ו. על כן בודאי שעוד עכשיו צריכין למהר ולחוש לגאלינו על ידי בנין בית תפארתינו כי כבר כשל כח הסבל, ומגודל הנסיונות של החבלי משיח ובודאי שהעת לחננה כי בא מועד לגאלם ולהושיעם לישראל להקימם מגו גלותא על ידי ביאת מלכא משיחא בשנה הזאת אמן.

כדברים הנ"ל וכיוצא בהן התמלטו אז מפי רבינו עד שכמעט הרגישו כל העם הרואים את הקולות כי קרובה ישועתם לבא ובבטחון גמור בלי ספק שתהיה השנה הזאת לטובת כלל ישראל שרבינו פעל כעת לתיקון כל העולמות.

1.

אחר כך עמד לשרת בקודש בתפלת מוסף בכחו הגדול בקדושה ובטהרה, והתפלל כל סדר מוסף מלכיות זכרונות ושופרות על צד היותר טוב. והגם שכל פעם נחלש באמצע התפלה, אבל זה לא היה עוד שום פלא בעינינו, מכיון שכן קרה אותו כמה פעמים בכל שנים הקודמים על ידי היגיעה מעבודתו הגדולה לאין שיעור שהתפלל כל סדר התפלות בעצמו לפני התיבה מבוקר ועד ערב, והחיות רצוא ושוב. ואחר הפסק מיעוט להנפש שב לעבודתו לסדר תפלותיו ונגינותיו בקולות ובכוחות אלקית נוראות נפלאות וחזקות עד שגמר לטובה כל תפלת מוסף. רק בזה נשתנה יום הזכרון הזה מכל ימי ראש השנה שבשנים העוברים היה תמיד עוד שהות ביום אחר גמר תפלת מוסף ומנחה לעשות קידוש עם אנ"ש הנאספים, ואחר כך היה דרכו בקודש גם לסעוד סעודת יו"ט בביתו נאווה כפי מסת הפנאי קודם חשכה לאור ב' דיו"ט עם ערך עשרה מאנ"ש החשובים והמקורבין ביותר לבא תמיד לפני ולפנים. מה שאין כן בשנה

הזאת זה היה לנו אות ופלא כי הגם שלא ראינו ארוכות יותר מבשאר שנים עם כל זה בעת שנגמרו התפלות כבר פנה יום והגיענו לעת תחלת ליל התקדש יו"ט שני וכל העולם לא היה להם עוד שהות בכדי שילכו ויגיעו לביתם בעוד יום ובין השמשות ולא זוו משם עד שהתפללו תפלת ערבית לב' דיו"ט, ורק אחר כך הלכו לביתם לשלום לטעום ולסעוד סעודת יו"ט בלילה ההוא ליום ב' דראש השנה.

ז.

רבינו בא למעלה לחדרו המיוחד על ידי שהמשמשים בקודש תמכו בידיו מזה ומזה מפני חולשה דכהן גדול בעבודת היום, ושרצונו היה להניח את עצמו במטתו להנפש מגודל יגיעו, אבל מאוד הפצירו בו לעשות מקודם קידוש ולטעום מאומה כדי להחיות נפשו הקדוש במעט יין ומיני מזונות, ואחר בקשות רבות והפצרות עשה כן בעוד שהיה זמן בין השמשות טרם נראו הכוכבים בחשכת לילה גמורה - [כחומרת רבינו תמיד שלא לחשוב לילה לזמן תפלה וקריאת שמע של ערבית רק אחרי כל הדיעות של ספק בין השמשות כנודע], וממילא שהיה גם להחיות בהם נפש כל חי מקצת מאנ"ש וב"ב הסובבים אותו אז שגם המה היו מטועמיה חיים זכו. ואחר כך הניח רבינו את עצמו לישן, ובדעתו ורצונו הקדוש שאחר שיאסוף כחו איזה שעות בשינה יבא לטובה לבית המדרש לתפלת ערבית וגם לסעוד תפלת יו"ט כנהוג, ואשר על כן קבע זמן של תפלת ערבית בלילה לשעה חצי עשרה, וכל העולם כבר התפללו ערבית ליו"ט ב' עוד תיכף ומיד סמוך לתפלת מוסף ומנחה כמו ביום הכיפורים כנ"ל, ומיעוטא דמיעוטא מנין מצומצם שהיה עוד בבית רבינו בשעת הקידוש [כנ"ל] הלכו כעת גם כן להנפש קצת עד עת וזמן הנ"ל.

ח.

ויהי בעת ההוא, אין ויהי אלא לשון צרה, בערך שעה שבין תשע לעשרה והעולם כבר באו והתאספו לחצרות כ"ק רבינו לשמוע אל הרנה ואל התפלה דערבית, אבל מר ומצוק מצאונו כי נתוודע ויצא הקול שרבינו נחלש מאוד עד שאין בכחו לבא להתפלל בציבור, עם כל זה המנין מצומצם בצפיותינו ציפינו אולי ישוב לאיתנו וכחו על ידי שינפש וינוח עוד כשעה על המטה ואז נזכה עוד להתפלל עמו יחדיו, בתוך כך נקראו רופאים ובאו כולם להברות יחד, ופתחו וענו ואמרו פה אחד, שאין כאן לא מיחוש ולא סכנה ח"ו רק חולשת גדול מרוב היגיעה דעבודת היום, ועל כן אחר שינפש עוד מעט יחזיר לכוחותיו הראשונים ויוכל

להתפלל ולסעוד עם אנ"ש הנאספים. אבל רבינו הוא באחד כי מרגיש בנפשו חולשה עד שאין בכחו לסעוד ולאכול אפילו בביתו בשום אופן והטה דעת הרופאים לדבריו, ממילא אחז רבינו דרכו ומחשבתו הראשונה לבלתי לעשות שום תנועה, ורק על ידי בקשות רבות והפצרות זכינו על כל פנים לזה שיעמוד מן המטה וילבישו לו בגדי יו"ט כדי להתפלל ערבית בתוך ביתו מבלי לצאת אפילו לחדר השני, וצוה ל"ב שיתנו לאכול ולסעוד סעודת יו"ט לכל הבאים להסתופף בצל קדשו כי הוא אינו בכח לסעוד עמהם וכנ"ל. צוה ויעמוד, אמר ונעשה רצונו, וברעתינו היה שיתפלל עם כל זה במנין מצומצם בחדרו פנימה ויעשה קידוש ויסעוד עם עשרה על כל פנים. אבל אחר כך נתודע לנו שאין רצונו גם בזה ומונע את עצמו עתה מכל ענין התחברות - (מטעם הכמוס כי זולת חולשתו הגדול היה לו בכל זה ענינים גבוהים שגבה למעלה משכלינו), כמבואר להלן (באות ט'), על כן היינו מוכרחים גם אנחנו המנין מצומצם שנשארו לילך להתפלל בחדר התפלה ולכוין באותו שעה שעמד רבינו להתפלל בחדרו, וכבר הגיע הזמן ויהי בחצי הלילה.

ט.

אחר שגמרנו תפלתנו נכנסנו לחדרו של רבינו והיתה ברור בדעתנו כי הוא יעמוד עוד בתחלת תפלת הלחש, וכמו שדרכו היה להאריך בשמונה עשרה דראש השנה ביותר בשלש הראשונות, וכעת נפלאה הוא בעינינו שכבר גמר תפלתו במהירות, ופעמים בא בקצרה בעת הזאת שלא הורגלנו עוד כזאת ממנו בתפלת ראש השנה כנזכר. ואחר כך הביאו לפניו לקדש, ואז היינו ב"ה בחדרו פנימה, ואחר הקידוש טעם מעט פירות לצאת ברכה שהחיינו ומזה נתן לנו שיריים, ואחר כך רצה לסעוד על כזית והרבנית הצדיקת שתליט"א בקשה ממנו שיאכל על כל פנים קצת דגים לכבוד היום, אבל לא רצה בשום אופן וביקש להביא לו רק לשתות קצת קאו"ע והביאו לו הקאו"ע תיכף ומיד, ומזה שתה קצת אחר שאכל כזית מהמוציא, ואנחנו נסגנו אז לחדר השני מקום משכן כבודו כל היום, ומרחוק הסתכלנו בצורת קדשו קלסתר פניו המאירים כוזהר הרקיע, וברצוננו היה לדעת המעשה אשר יעשון כל הלילה עד עת שיניח את עצמו להנפש ולהכין מצעדי גבורותיו על יום המחרת לעבודת כהן גדול שעליו לעבוד עוד. אבל קודם סיום סעודתו מה מאוד נבהלנו כי קרא לפניו את הרבני החסיד הנגיד מהרי"ש נ"י מאיהעלי יצ"ו - (שהיה עמנו אז בחדר הנ"ל), ונתן לו שיריים מהקאו"ע ששתה. ובעוד שעמד שם ופתאום שמענו שהתחיל רבינו בנעימה קדושה לפרש דברי הפייט באין מליץ יושר וכו' תגיד ליעקב וכו', ועיין מזה לקמן באריכות (אות ט"ז),

וכאן אקצר לרשום רק סיום דבריו הנוראים שסיים או בלשון אשכנז - (בלשון צער ועצבון), בזה הלשון: אבער די הייליגע אבות זיי זעהען יא וואס דארט איז שוין געשעהן בשמי מרום, איזט טאקע [פיר זיי] א בושא, עד כאן לשונו הקדוש. אוי ואבוי!!

ומזה נראה בחוש עד היכן הדברים מגיעים, ומה נגלה לו כבר עוד ביום הזכרון תחלת וראשית השנה שהרגיש גזר דין נורא מה שיעשה עמו ועם כלל ישראל בזה השנה, ובודאי שזהו היה סיבת הענין מה שלא רצה לבא להתפלל ולהנהלת השלחן עתה, וגם ביום שלאחריו (כאשר יתבאר בזה עוד), ומה עמק מחשבותיו!

ומובן ממילא שעם כל זה ובכל זאת לא חשבנו ולא ירדנו לסוף דעתו בזה אפילו באפט קצהו, ושיהיה ח"ו חרון אף גדול כזה, וממש עד רגע האחרונה לא יכולנו לחשוב שתחת טוב תבא עוד רעה כזאת לעולם לכבות נרה היחידי, ושעל זה ירמזון מיליו ושינויו של רבינו בראשית השנה ביום הכסא. אבל כעת נוכל להבין קצת שרבינו שינה אז את טעמו וסדרו הנהוג בטרם תבא פורעניות הגדולה הזאת לעולם, ואולי חשב עוד להמתיקו וכיוצא, או מפני שנכמרו רחמיו על צאן מרעיתו כלל ישראל איך יעזבם בין זאבי טרף ונגע ללבו הטהור גם את זה, [ונחזור לענינינו].

אחר שסיים רבינו דברים הנ"ל בירך ברכת המזון ואנחנו יצאנו מביתו והלכנו לקדש ולסעוד סעודת יו"ט ואכלנו בחפזון כי כבר הגיע הזמן קרוב לשעה א' אחר חצות, בין כך ובין כך רבינו הניח להנפש בשינת לילה.

י.

ביום ב' דראש השנה בבוקר כערך שעה שבעה כבר נתאספו אנשי העיר ואנ"ש שבאו מקרוב ומרחוק לבית המדרש דרבינו להתפלל תפלת היום, (והיה ערב שבת קודש גם כן שמקדימין קצת בסדר היום מפני כבוד השבת), אבל הקול נשמע כי עוד בבוקר אור נקרא רופא לבקר את אבינו כי הוא גנחני גניח ויילולי ילול מפני מכאוביו, עד שגם בעת שהגיע זמן התפלה לא יוכל לקום עוד ממטתו מרוב צער ויסורים שסובל (בעד כלל ישראל ומשיח צדקינו), כל כך עד שלא יוכל לבא לבית המדרש להתפלל, וזה גרם צער ושבירת הלב לכל העם המסתופפים, ובתוך כך כבר אמרו וגמרו בבית המדרש כל ספר תהלים כנהוג, וכולם עומדים צפופים בפתח עינים שכל עינים מצפים לראותו לקלסתר פניו של רבינו להיות שלוחא דרחמנא שליח צבור נאמן לעמוד ולהתפלל ולבקש רחמים עבור כלל ישראל והשכינה הקדושה כביכול. אבל לעת עתה הכל שואלין ודורשיין

בשלומו, והאם כבר קם ממטתו ויזפיע לבית מדרשינו ולהפגיע בעדינו. כי דעת לנכון נקל לאשר במשך כל השנים מעת התחלת המשכת מלכות רבינו הקדוש גם אם לפני הימים נוראים היה גרוע מצב בריאות גופו הטהור בפרט באחרית הימים ושנים שקפצה עליו זקנה וחולשה עם כל זה התגבר כארי מתחלת ימי הסליחות לעמוד על המשמר כגבור חיל בעבודתו הקודש בכל סדרי התפלות, על כן גם עכשיו לא היו יכולים להתחיל להתפלל זולתו בשום אופן, והתקוה היה חזקה שבודאי על ידי שינפש עוד כראוי יתחזקו כחותיו מחדש כיון שכן היה דרכו עוד מקדמת דנא בעתותים לא טובים כאשר גברו עליו יסורים וחליים רבים ונוראים שסבל במשך כל ימי חייו עד שמגודל חולשת גופו היה ההכרח שינוח במטה, עם כל זה זאת היה לפלא בעינינו ובעין כל רואה שאחר איזה שעות העוברות עליו שוב התחזק לעמוד על משמרתו לעבודתו ולימוד תורתו וכאלו לא נעשה עמו דבר, ועל כן גם היום קיינו שבודאי כן תהיה כי קדוש היום לאדוננו.

אבל דא עקא כאשר שמענו כי צוה להעולם שיתפללו בלעדו ושלא לעכב תפלת הרבים. עם כל זה מובן ששום איש לא הרהיב בנפשו לילך לפני התיבה, וכל העם עדיין ממתינים יושבים ומצפים וכל אחד רחושי מרחשין שפתותיו להתפלל עבור אומץ וכח לרבינו, וקוי ה' יחליפו כח ושלא ישתנו סדרי בראשית.

יא.

היחידי סגולה הסובבים תמיד את רבינו הרגישו והבינו וידעו היטב כי דברים בגו, וטעמו ונימוקו במה שאינו רוצה לבא לבית המדרש להתפלל עמוק מי ימצאנה, ובכל זאת ניסו באופנים שונים סביב מטתו להפציר בו שלא לשנות סדר עולם כמנהגו ושיבא לבית מדרשו כי אימתה נפל על כל העם ויפנו כה וכה ולא ידעו מה לעשות ומה יעשה בס בתוקף קדושת היום, ולגודל הפצרת אנ"ש האהובים וקרובין אליו וב"ב בקושי נענה להם אחר כך, וקם ממטתו ונעתר לבא לבית המדרש, אבל לא לפני התיבה (כי אפס כחו), ולתפלת שחרית נגמר בהסכמת רבינו להעמיד את הרבני החסיד המפורסם מו"ה ר' צבי דוב קליין נ"י מפה - (כי הוא מתלמידיו וחסידיו של הס"ק רבינו בעל דברי יחזקאל ז"ע - משינאווא ורבותינו הקדושים מפה"ק בעל שם שלמה ודרכי תשובה ז"ע), על כל פנים ליהודים היתה אורה כי רבינו הופיע לבית מדרשו (שהלך לאט לאט, וכבר הגיע הזמן ערך שעה תשעה) בו ירוץ צדיק ונשגב.

יב.

מִן הַתְּחִיל בְּנוֹעְמוֹ לִזְמַר בְּקוֹל "אֲרוֹן עוֹלָם" כְּנֶהוּג, וּלְפִסּוּקֵי דִזְמוּרָה עֵבֶר לִפְנֵי הַתִּיבָה חֲתָן הַמֶּלֶךְ, וּשְׁחָרִית ר' צְבִי דוֹב קִלִּין הַנ"ל, וְהַכֹּל בְּמַהִירוֹת קֶצֶת, וְרַבִּינוּ לֹא הֶאֱרִיךְ לְעַצְמוֹ גַּם כֵּן כְּמִנְהַגוֹ, כִּי הַיּוֹם קֶצֶר (עֵרֶב שֶׁבֶת קוֹדֵשׁ), וְרַק בְּהִגִּיעַ לִזְמַר שִׁיר הַמַּעֲלֹת מִמַּעֲמָקִים וְכוּ' עִמַּד כְּגִבּוֹר חֵיל וְאֲדִיר חֹזֶק מִשְׁמִיעַ קוֹל קִדְשׁוֹ וְהַתְּחִיל בְּעַצְמוֹ פְּסוּקֵי שִׁיר הַמַּעֲלֹת וְכוּ', אֲשֶׁר הָאִיר בְּלִבְנוּ רִגְשׁ הַתְּעוֹרְרוֹת נִפְלֵא שְׁאֵלֹ לֹא בָּאֵנוּ רַק בְּשִׁבִיל זֶה דֵּינֵנוּ, וְאֵרִי שֶׁאֵג מִי לֹא יִירָא, וּבִפְרֵט כִּי חֲשַׁבְנוּ שְׁבוּזָה נִרְאָה שֶׁשְׁקֵטוֹ קֶצֶת מִכְּאוּבֵיו. וּבִשְׁלֹחַן עֵרוֹךְ דְּלַחֵשׁ גַּם כֵּן לֹא הָיָה מֵאֲרִיךְ כְּדַרְכוֹ בְּקוֹדֵשׁ מִקְדַּמַּת דְּנָא רַק בְּמַהִירוֹת יוֹתֵר, (עִם כֹּל זֶה לֹא כָל כֶּךָ כְּמוֹ בְּלִילָה אֲתַמּוּל כְּנ"ל אוֹת ט' שֶׁאֵז לֹא הֵאֲרִיךְ כְּלוּם), וְאַחַר כֵּךְ בִּיּוֹצֵר לְשְׁחָרִית כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ לְפִסְקָא "אַתָּה הוּא אֱלֹקֵינוּ וְכוּ'" - (שִׁישׁ לִזְוָה בְּכֹל שָׁנָה נִיגּוֹן מִיּוֹחַד חֲדָשׁ), אֲזַר מִתְּנִינוּ עוֹד הַפַּעַם וְהַתְּחִיל בְּקוֹל גְּדוֹל וְנִעִים עִם הַמְשׁוֹרְרִים. וְעוֹד אַחַת מִהֵנָּה שֶׁלֹּא נִחְסְרָה הוּא פְּסָקָא קְדִישָׁא "לֹאֵל עוֹרֵךְ דִּין" שֶׁאֵמַר גַּם כֵּן בְּעַצְמוֹ וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְכֹל זֹאת נִתֵּן וְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵינוּ אֲזַר מִחֲדָשׁ שְׁנִמְתְּקוֹ הַדֵּינִים.

יג.

אַחַר גַּמַּר תְּפִלַּת שְׁחָרִית עֲלֵה בְּעַצְמוֹ לְקְרוֹא בְּתוֹרָה וְהוּא הָיָה עוֹלָה חֲמִישִׁי, וְצוּה לְבָרֵךְ בְּרַכַּת מִי שְׁבָרֵךְ לְקְרוּבֵיו וּמִשְׁפַּחְתּוֹ וּלְצַדִּיקֵי הַדּוֹר כְּמִנְהַגוֹ, וְאַחַר שְׁנִגְמַר סֵדֶר קְרִיאַת הַתּוֹרָה שֶׁהִתְנַהֵג לְעִשׂוֹת הַפְּסָקָה לְהַנְפִּישׁ קֶצֶת, וְדַרְכוֹ שֶׁל רַבִּינוּ הָיָה אֵז לִילֵךְ אֶל מְדוֹר בֵּיתוֹ נְאוּהָ לְמַעְלָה, אֲבָל לֹא כֵן עֲכָשָׁיו שֶׁמִּחֲמַת גּוֹדֵל חוֹלֶשֶׁת גּוֹפּוֹ הֵלֵךְ לְהַנְפִּישׁ רַק עַל מִשְׁךְ הַזְּמָן, וְקוֹדֵם לִזְוָה בַּעַת שֶׁהִלְבִּשְׁנוּ עֲלֵינוּ אֶת בְּגַד הָעֲלִיּוֹן (שְׁקוֹרִין רֵאזוּוֹאֲלֵק"ע) קְרָא לְמוֹ"ה ר' צְבִי דוֹב קִלִּין נ"י לְהוֹדִיעַ וּלְצוּוֹת עֲלֵינוּ לְעַמּוֹד לִפְנֵי הַתִּיבָה גַּם לְתַפְלַת מוֹסֵף, וּמוֹבֵן שֶׁהוּא הָיָה אוֹמֵר כִּי רַק רַבִּינוּ יַעֲמוּד חַי וְבָרִיא לְהַתְּפַלֵּל כְּנֶהוּג מֵעוֹלָם, אֲבָל רַבִּינוּ הַפְּצִיר בּוֹ בְּדַבְרָיו בְּצַהֲלַת פָּנִים שֶׁל שְׂמֵחָה וּבְבַחֲיִנַת אֵין לָךְ רִשׁוֹת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, וְהַסְּבִיר אֵז הָעֲנִין כִּי דִי לֹא בְּמָה שְׁבָא לְהַתְּפַלֵּל בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ עִם הָעוֹלָם לְשְׁחָרִית, וְכֵן יִבֵּא חוֹזֵרָה גַּם לְתַפְלַת מוֹסֵף, רַק שֶׁלְּהַתְּפַלֵּל לִפְנֵי הַתִּיבָה אֵין בְּאַפְשָׁרוֹתוֹ בְּשׁוּם אוֹפֵן כִּי אִם בְּזֹאת תְּסַגֵּי לֹא לְאֵמַר אִיזוֹה חֲרוּזִים בְּעַצְמוֹ כְּמוֹ בְּשְׁחָרִית, וְיִסִּיעוּ בְּזֹה (לְהַבְעֵל מוֹסֵף) בְּמִקְצֵת כְּפִי יִכּוֹלְתוּ. וְאַחַר כֶּךָ בְּבוֹאוֹ לְהַנְפִּישׁ (כְּנ"ל) אֵז לֹא עָשָׂה כְּבִכְל פַּעַם שֶׁהָיָה דַרְכוֹ בְּקוֹדֵשׁ לְעִיּוֹן בְּסַפְרֵי קְבֵלָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, רַק מִגּוֹדֵל חוֹלֶשֶׁתוֹ הִנִּיחַ אֶת עַצְמוֹ עִם הַטְּלִית שֶׁהָיָה עוֹד לְבוֹשׁ בּוֹ מִקְרִיאַת הַתּוֹרָה עַל הַדִּיוּוּא"ן וְאַחַר כֶּךָ בָּאָה הַרְבֵּנִית הַצְּדִיקַת שְׂתַחֲיָה

בבקשתה ושאלתה שיאבה נא להתפלל בעצמו תפלת מוסף לפני התיבה כדי להחיות בזה נפש כל חי המסתופפים בבית תפלתו. אז ענה ואמר לה בזה הלשון: אינני יודע מה אתם רוצים ממני להטריח עלי כל כך בחנם, ולמה לא תבינו כי יש לי בזה איזה ענין בודאי שלא להתפלל היום לפני התיבה, עד כאן לשונו הק', ואז כששמעתה הרבנית הצדיקת כדברים האלו מיד הניחה לו ולא דברה עוד מענין זה כלום. ואחר עבור כערך חצי שעה עמד והכין את עצמו ובא חזרה לבית המדרש ובעצמו היה בעל תוקע בסדר תקיעת שופר כמובן, (ודרשה לא נאמר רק ביום א' כמעולם), ולתפלת מוסף תמיד בהתחלת תפלת הש"ץ "הנני העני ממעש נרעש ונפחד מפחד יושב תהלות ישראל" היה ממש משבר ומרגיז כל הלבבות מקולו בקודש ברוב התעוררות, שכל חולי נפשות מיד נתרפאות, אבל כעת אין קולו נשמע, רק היה עומד ופניו למזרח ובקול דממה דקה כפעם בפעם באיזהו מקומות היה משמיע איזה תיבות בסדר התפלה, ובתפלת הלחש דמוסף היה מאריך כדרכו תמיד וגם תקעו והריעו ותקעו תקיעות דלחש ודחזרת הש"ץ כמנהגו לטובה וכל הסדר על ידי הבעל תפלה הנ"ל, רק תפלת "ונתנה תוקף" נאמר על ידי רבינו בעצמו כנהוג באש להבה, וכן גם כן תפלת או"א היה עם פיפיות, ועוד איזה חרוזים, עד שגמרו לטובה כל תפלת מוסף.

יד.

ובעת גמר התפלה לא היה יותר מערך שעה חצי ארבעה אחר חצות היום, הגם שהתחלת סדר של זה היום נתאחר עד שעה תשעה כנ"ל (אות י"א), יען שהכל היה בזריזות יתירה על ידי רבינו שממחר בעצמו כנ"ל (אות י"ב), ואחר התפלה בעוד שהיה עומד במקומו וכל העם סביב שתו עליו לאמירת "יום טוב" כנהוג אז פנה לר' צבי דוב נ"י ושאר העם הסובבים הודו ובצלה פנים אמר כי עכשיו הוא מרגיש בעצמו קצת הטבה במצב בריאת גופו, ושנהנה מסדר היום שהתפלל ב"ה עמנו יחדיו ובודאי יתקבלו לרצון. וגם סיפר שחולשתו הגדולה (יסורים שנגעו בכף ירכו הקדוש) התחילה עוד תיכף ביום א' בעת תקיעת שופר רק שלא רצה אז להשיגח על זה והתעקש לעמוד לפני התיבה בהתאמצות כל כחותיו, וכה התפלל עוד כל סדר מוסף בלי שינוי כל דהו כנ"ל (אות ו') עד הלילה שהתגבר עליו חולשה, וגם ביום, אבל מעכשיו יהיה בעזה"י

ב פעם אחת כאשר היינו בביתו נאוה קודש אמר לפנינו בענין הזה בזה הלשון "דער בעל דבר האט זיך אין מיר נקם געווען אין ער האט מיר תיכף דערלאנגט נאך בא תקיעת שופר, עכל"ה.

בודאי הכל לטובה, עכ"ה. ואחר סיום דברים הנ"ל הלך למעלה לביתו נאווה.

טו.

והנה בבואו לחדרו באנו אתו יחדיו, וגם הרבנית הצדיקת שתליט"א באתה אל הקודש פנימה, והתחילה להתמרמר מגודל צערה על שלא זכתה לשמוע תפלת צדיק ביום הנורא הלזה כי היא חיותה ממש, ובתוך כך ורבינו יושב על הקנאפ"ע שעומד שם בחדרו פנימה, ומעולם לא ראיתיו (זולת בכל ערב שבת קודש אחר שלבש הטלית קודם הליכתו לתפלת מנחה וקבלת שבת שהיה יושב אז כרגע על הקנאפ"ע הלז), להיות יושב על זה עד הנה, ואז פתח ואמר דברים האלה הנה מה שנסעתי בכל שנה ושנה למרחץ תרופה, היודע תעלומות מעיד עלי כי לפניו נגלה האמת לאמיתו שאין כוונתי ח"ו למגמתי ולטובתי, וגם אם אומר בעבור היסורים שיש בהם ביטול תורה, וכדי שאוכל ללמוד בהרחבת הדעת יותר בלי מניעה, הגם כי באמת זהו דבר גדול בודאי, אבל הלא השי"ת יודע כי כבר הורגלתי גם בזה בלימוד מתוך יסורים, רק עיקר כוונתי כדי שאוכל לעמוד על המשמר בימי הנוראים הקדושים לעבוד עבודתו ית"ש ולהתפלל לפני התיבה, אבל כעת מה אומר הלא אין בי כח עוד, ולשנה הבא כבר יתפלל "הכהן הגדול" בימי נוראים בבית המקדש, כי הנני מוסר לו ומכבדו בזה והוא יוכל בטוב יותר ממני, עד כאן לשונו הק'.

תסמרו שערות ראשינו! אוי לאזנים שכך שומעות, כי עוד אז רוח הקודש מדברת מתוך גרונו להודיע ברמז שהוא לא יתפלל עוד בתוכינו לפני התיבה בימי נוראים הבאים, ובכל זאת אנחנו אטומין לבין וסתומין עינינו לא עלה בלבבינו שום רגש רומז לצרות הדור בשנה הזאת, באין מבין כי מפני הרעה [העתידה לבא בעוה"ר] נעזב הצדיק מלהתפלל כבשאר השנים בתיקונן.

טז.

אחר כך בא רבינו בחדר האחר (הנקרא שלאפשטיע"ב), ושם עשה קידוש וטעם ונתן שיריים להמסובין, ואחר כך פתח פה קדשו לפרש בדברי הפייטן בפסקא באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט וצדיקנו במשפט וכו', ידוע מאמר חז"ל שהעלימו מיעקב אריכת הגלות וצרות כלל ישראל כדי שלא יחרב עלמא, כי יעקב אבינו עוד לא ראה טובה בעיניו, רק בקרוב בבית שלישי במהרה בימינו שתהא

בית שלו דייקא כיעקב שקראו בית - כידוע מש"ס פסחים (פ"ח ע"א). וזה דקאמר באין מליץ יושר מול מגיד פשע, (היינו בעת אשר יש מגיד פשע בקטרוגים על כלל ישראל לאין שיעור מכל צד, ולעומת זה אין המליץ יושר אשר ימליץ טוב, אז בודאי שאין להשגיח על חשש הנ"ל שלא להגיד ליעקב מטעם שלא יחרב עלמא רק אדרבא ואדרבא מחוייבין להגיד לו שיבא ויראה צרות כלל ישראל ושיפעול בעדינו ישועתינו כי כבר כשל כח הסבל והרחמנות אין לשער כהיום הזה). על כן תגיד ליעקב וגו', עד כאן לשונו. ככה דיבר ברב התעוררות, ובכל אלה מובן כי נהירין ליה לרבינו שבילי דרקיע, וראה והרגיש נסתרות ומסר נפשו לה' לכבודו וכבוד שכינתו הקדוש וכבוד כלל ישראל.

ואחר כך כשחזר לדבר מענין חולשתו ויסוריו ומה שאיחר היום לבא לבית המדרש, ענה ואמר לו הרב החסיד בנש"ק מוהר"צ ג"ב נ"י מליסקא יצ"ץ בזה הלשון: אני לא רציתי להתערב היום בכל מהותו ותהלוכתו של רבינו, שהרגשתי והבנתי כי אין הדבר כפשוטו וטובא גניז בגווייה, על כן חשבתי מה לי להתערב, יעשה רבינו כרצונו, עד כאן לשונו. וענה לו רבינו בפנים של שמחה קצת, כן בודאי היה לי ענינים בזה, אבל אין הדבר יוצא מפשוטו מפני אפיסת כח שלא היה בכחי להתפלל, עכ"ל. ואחר כך בירך מעין ג' ובברכת שבתא טבא להכין לקראת כלה שבת מלכתא.

זז.

לעת ערב של שבת קודש בא רבינו להתפלל בבית המדרש למנחת יו"ט וקבלת שבת, ואחר כך יחד עם העם סעודת שבת קודש, ובבואו לסדר זה השלחן אשר לפני ה' התחיל לומר [כנהוג בשבת שחל אחר יו"ט לדלג שלום עליכם וגו' רק] "אשת חיל", ואחר כך להריח בבשמים והאריך ככפעם אחרת בכוונות ויחודים - [עיין קצת מזה בספרו חמשה מאמרות (מאמר תורת שבת) לפרשת תולדות], ומה נהדר היה המחזה הזה תמיד בליל שבת קודש - כלו נאה כלו יאה, בעת שכל העולם עומדים צפופים סביב סביב רבינו עומד ומנגן בעצמו בלחישה בהתעוררות נעלה ומתיקות בעת הריחת הבשמים, ופניו כאש בוערות וכזוהר הרקיע מאירות מרוב קדושתו ורגש דביקותו בהשם יתברך, אשרי עין ראתה כל אלה. ואחר כך היה מזמר "אתקיננו סעודתא" עד אתיין לסעדא בהדיה - (וכמו בשבת קודש הסמוכה ליו"ט), וסדר הנהלת השלחן היתה כנהוג בזמירות ותשבחות ואמירת תורה בקדושה וטהרה.

ח"י.

ביום שבת קודש התפלל תפלת שחרית בבית מדרשו ולא הלך כנהוג מקדם בשבת שובה להתפלל "בבית הכנסת" מפני חולשתו, ושלא להטריח אותו צדיק יותר מדאי כי נצרך לילך שוב שנית אחר הצהרים לבית הכנסת לאמירת הדרשה בשבת שובה, ואחר התפלה הזדרז בעשיית קידושי וסעודת שבת כדי שיהיה עת נכון לבא להדרשה בזמנו המוגבל בשעה שלשה אחה"צ, ובשעה הנ"ל בא לבית הכנסת לדרוש ברבים והדרשה נמשכה ערך שני שעות, ובתוכה כערך חצי שעה בפלפול בישוב קושיות שונות נחמדים ונפלאים בהסוגיא שניתן ללמוד לפני ראש השנה, ואחר סיום הפלפול האריך בדברי אגדה ותוכחת מוסר לתשובה בהתעוררות רב, ומי העלה על לבו שתהיה זאת דרשתו האחרונה של רבינו, ובאמת נוכל לראות כי הדרשה הייתה כעין צוואה על דור האחרון הוזה אשר לא אמר עוד כמתכוונתו, וכמו שמשנה רבינו אמר לפני הסתלקותו האזינו השמים וכו' ותשמע הארץ, כן רבינו היה דורש אז על

ג גם היה דרכו בקודש בכל שבת קודם סעודת עתיקא קדישא לטעום ולאכול - (בחדר הנקרא שלאפשטייע"ב) - קצת מיני מזונות עם יין, ואחר כך הביאו לפניו בשר קר וקוגעל, ומהם היה מחלק לתלמידיו ואנ"ש שסעדו על שלחנו אז. ואתן מקום פה לדבריו הקדושים שאמר אז באותו מסיבה בשבת זה ויהיה למשמרת לזכרון טוב.

"אם תשיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי", (ואחר כך המשך הכתוב עד לקדוש ה'). אמר דבימי ילדותו ראה בספר אחד מתלמידי בעל שם טוב הקדוש זי"ע בפירוש הפסוק זה, דהנה שבת רגליך הוא שבת תשובה, ונקרא כן משום שהוא בין הרגלים, דבין יום הכיפורים לסוכות יכול להיות שלא יחול בו שבת, כגון אם חל יום הכפורים ביום שבת קודש או ביום ב' דאז יחול חג הסוכות ביום ה' או ביום שבת קודש ולא יהיה שבת באמצע, ושבת חול המועד אינו נקרא שבת רגליך דחול המועד הוא בעצמו גם כן רגל, וגם יכול להיות שלא יחול כלל שבת חול המועד - (כשחל יום הכיפורים ביום ב' כנ"ל). אבל בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים לא ימלט שלא יהיה בו שבת קודש - דהלא הוא עשרה ימים, לכן נקרא שבת זה שבת רגליך. והוה פירוש הפסוק אם תשיב משבת רגליך, (דהיינו שתעשה תשובה בשבת שובה, אז) עשות חפצך ביום קדשי, (פירוש שימלא ה' משאלות לבך ביום הכיפורים), עכתוד"ה. ואמר רבינו שיש לפרש בזה גם המשך הפסוק וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, דלכאורה לפי הנ"ל היינו צריכים להתענות בשבת תשובה, ובאמת מבואר בספר מגיד משרים דבשבת זה לא יאכלו בשר, אבל אנחנו לא ראינו כן מאבותינו ורבותינו הקדושים, אלא על כרחך צריכים אנחנו לומר דלכבוד השבת במאכל ובמשתה הוא גם כן מצוה, ובפרט אם אוכלים בעבור כח לעבודת הש"י. והוה יש לפרש דהנה קדוש ה' מכובד הוא קאי על יום הכיפורים, דמפסוק זה דרשו חז"ל כבדהו בכסות נקיה, והוה וקראת לשבת עונג, (דהיינו אם תכבד את השבת זו במאכל ובמשתה הוא כל כך גדול כמו) לקדוש ה' מכובד, (פירוש כמו תענית ביום הכיפורים), ואתי שפיר, עד כאן דבריו הקדושים.

הכתובים הללו בפרשת האזינו וסדר המקראות שנרמזים בו נגד כל הכתות ומפלגות שונות שבימינו רק להתנהג ברכי אבותינו עד שנגאל ברחמים בדרך נס מן השמים. וגם זאת היה לפלא אשר הוא בעצמו ביקש שיתנו מקום לזאת הדרשה להדפיסה בקונטרס "דברי קודש" - [שנה זו - כנהוג במשך שנים האחרונות להדפיס את דבריו הקדושים בהו"ר באמירת ההושענות - הגם שמתחלה רצה למנוע זאת בהאי שתא כנזכר להלן בסדר הו"ר ואת הדרשה הלזו השתוקק להפיצה בישראל] - באשר ידע שפיר כי זאת היתה לו באחרונה ורצה ללמוד בו ולצוות על בני דורו אמונת אלקי יעקב, ואת אשר יקרא אותם באחרית הימים בלתי להטות ח"ו מדרך האמת הישר והטוב עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

יט.

אחר הדרשה בא לביתו וכבר הגיע עת רצון וקדוש בחדותא דזעיר אנפין להתחבר עם אנ"ש בסעודה שלישית, (ואחר אכילתו המוציא והדגים התחיל לומר - כמנהג אבותיו הקדושים - הללויה אודה, וגם אשרי איש ירא את ה' וכו', ואחר כך אתקינו סעודתא ובני היכלא וכו' ואחר כך ג' פעמים מזמור לדוד ה' רועי וכו', ואחר זה התחיל לומר תורה בהתעוררות גדול של הזמן גרמא). ונשים מקום פה לדבריו הקדושים שאמר אז כי יתעוררו הקוראים בו לטובה.

כ.

ה' בד"ד ינחנו ואין עמו אל נכר. י"ל בהקדם דברי המדרש כי בשעה שעקד אברהם את יצחק בנו ביקש אברהם מהקב"ה תן לבני עשרת ימי תשובה. וצריכין להבין דברי המדרש אלו, דלכאורה איך תלוי זה בזה לבקש לבניו עשרת ימי תשובה בעת עקידת יצחק בנו דייקא.

וי"ל דהנה צריכין אנו להשיג את גודל מסירת נפשו של אברהם בעקידת יצחק בנו, כי באמת לא נצטוה בפועל ממש לשחטו, ורק "קח נא" את בנך וכו' נאמר, ולא היה לו לעשות הדבר עד שישמע מפי הגבורה כביכול בפירוש ולא רק על ידי רמז בנבואה - [שנאמר לו רק קח נא כנ"ל ולא "שחוט נא"], ועם כל זה היה הדבר ברור לו לסמוך על זה, ובפרט בטרחת הדרך בטלטולו, שבכל עת הלוכו היה בסכנה גדולה מהיצר הרע והנסיון סובבו זמן ארוך של שלשה ימים עד עת הגיע להר המוריה, ועם כל זה לא נפל ח"ו ממדריגתו והלך כן בשמחה בכל רגע במסירות נפש לשחוט את בנו עד כי שחטו ממש, כמקובל מהרה"ק מה"ר צבי הירש מרימענעוו זי"ע ששמע ממנו אאזמור"ר הגה"ק בעל "שם שלמה"

זי"ע מפה בעת אמרו תורה בשבת קודש בשלחנו הטהור שהיה דרכו בקודש מדי שבת בשבתו להתחיל התורה מבריאת העולם מבראשית, וכן כסדר מעשה אבות הקדושים (עד שבא למקום כונתו), וכשהגיע ליצחק אבינו צעק ואמר (בוזה הלשון) והיה לאברהם בן יחידו הנולד לו יצחק ושחטו אביו ממש שיצאה נשמתו אז (שניתן לו נשמה חדשה), עכל"ה. וכמו שיצחק אבינו בעצמו יטעון לפניו יתברך שמו כן כשיהיה המצדיק לעתיד, שיאמר פלגא עלי ופלגא עלך, ואם תמצוי לומר כולו עלי הא קריבת נפשי גבך (כדאיתא בש"ס שבת), שעל כן זכותו הגדול והקדוש יעמוד לנו דייקא בסוף יומיא להיות נגאל.

והנה זהו ענין הנסיונות שיש לנו כעת בהסתר פנים הנורא שקודם הגאולה, יען שצריכין לעמוד בקשרי מלחמת היצר הרע המתגרה מכל צד ובודאי למסור נפשו בפעם אחת בעבורו ית"ש מוכן כל אחד ואחד אשר יש בו מעט רוח חיים ואהבת שמו יתברך, רק זהו קשה מאוד שצריכין להלחם בכל יום ויום מחדש בנסיונות נוראים שיעמדו לנגד האדם הרים קשים וצריכין לעמוד בכל עת על המשמר איך לעבוד ה' בכל ימיו במסירות נפש כל אחד ואחד על פי דרכו וענינו שעומד בו.

ולזה נתייסד לנו לטובה עשרת ימים אלה אשר בו נשוב לעבודתו יתברך שמו, ובודאי שבימים הקדושים האלה שני ימים דראש השנה ושבת שובה כל אחד עומד עוד בחמימותו לעבודת השי"ת כאשר קבלו עליהם לעשות, אבל שארי ימים הבאים בין כסא לעשור הגם שהן כמו ימי חול המועד, אבל האמת שבחול המועד צריכין גם כן לרחמי שמים שלא יפול ממדרגתו לעזוב את דרכו מעבודת השם יתברך, וכן עכשיו בעשרת ימי תשובה שרוב עם בני ישראל המה מההמונים הנתונים בעולם השפל בין אנשים רעים וחטאים בשוק, ובעצמו מסוכן ממש בכל יום כיון שלהיות נפרש לגמרי מעולם הזה גם כן אינו תכלית הנרצה כל כך שעל ידי זה יהיה נמנע מלעסוק בעניני הכלל לצאת ידי חובתו כראוי, ובפרט שרוב העולם אין יכולין לעשות כן מפני טרדתם בפרנסתם על המחיה ועל הכלכלה ונמצא שכל עתו וזמנו הוא בין זאבים גדולים ונוראים, הן המה הנסיונות שיש לאדם תמיד כנ"ל שעל זה ידו כל הדווים, אוי ואבוי!

ונמצא שלכאורה נראה לפי זה לעיני הברש המגושם שימי העשרת ימי תשובה גורמים לו עוד להזכיר עונותיו ח"ו, יען שלא יוכל להשלים נפשו בהם כראוי לימי הרצון, אבל האמת שיש מעלה גדולה בהם כיון שעל ידי המסירות נפש בנסיונות שבימים הקדושים האלה פועלין לתיקון הנפש בשלימות יותר מבשאר ימי השנה, שעכשיו מסוגל הזמן ומזומן לתשובה - (כמ"ש דרשו ה' בהמצאו וכדרשת חז"ל), ובימי עשרת ימי

תשובה ישנם סדר הימים של ימי השבוע ויכולין לתקן עכשיו בכל יום ויום כנגד מה שפגם בכל השנה באותו יום מימי השבוע כידוע, וזהו דייקא על ידי הנסיונות שיש לכל אחד ואחד בעשרת ימי תשובה לתכלית התשובה כנוכר.

ובזה מובנים היטב דברי המדרש כי בעת שעקד אברהם ליצחק בנו שהיה מסירות נפש גדול, ופעל אז לטובת כלל ישראל הרבה לאין שיעור, ועל כן באותו שעה ביקש מענין מסירות נפש גם לבניו אחריו שינתן להם עשרת ימי תשובה שהעיקר אז לתקן מעשינו מכל השנה על ידי המסירות נפש, שעל ידי זה יגיעו לתכלית הנרצה, ועל זה התפלל אז אברהם אבינו שיוכלו לעמוד גם הם (כמו אברהם אבינו ע"ה) במסירות נפש באלה הימים ושיחשב ויזכר לבניו כל הנסיונות לסייע לישועתם ולטובתם.

כא.

וזהו י"ל בפירוש הפסוק שהתחלנו ה' בד"ד ינחנו, כמבואר באורח חיים סימן רל"א שצריכין להתנהג בדרך התורה באכילתו ושתייתו ובמשא ומתן לקיים בכל דרכיך דעהו, שאין הכוונה דייקא על היחידי סגולה שעושין יחודין עלאין בכל ענין ובכל דבר, כי לאו כל מוחא סבל דא, אבל גם אנשים פשוטים צריכים לדעת המעשה אשר יעשון לכויין על כל פנים בפשטיות בכל דרכיהם לשם ה' כנ"ל, והעיקר שעם כל זה - וגם בכל זאת, בל יטעה את עצמו ח"ו לחשוב שכבר הגיע למדרגות, כי אז הוא בבחינת כל המתגאה וכו', ומקובל בידינו מעשה שבא חסיד (או תלמיד) אחד לפני רבו החוזה הקדוש הרבי מלובלין זי"ע והתנצל לפניו ובכה שבכל עבודתו להשם יתברך אינו מכויין לאמיתו לשם ה', ובתוך כך בכה עוד יותר ואמר כי גם אמירתו זאת שהתנצל עכשיו לא היה גם כן אמת לאמיתו, וכן חזר דבריו בבכי פעם שלישית ורביעית, ובכל פעם אמר שההתנצלות שלפניו גם כן לא היה עוד באמת לאמיתו, עד שנגע ממש לנקודת לבבו הפנימית ונתעלף ונפל ארצה. אז אמר רבו הקדוש להקיצו ולהחיותו כי כעת בודאי שהגיע לתכלית התשובה והחרטה באמת לאמיתו בלי שום פניה ומחשבת חוץ, עד כאן. ומזה נוכל ללמוד איך ליהזר בנפשינו בדרך האמת שלא לחשוב ח"ו כי כבר הגיע לאיזה מדרגה אפס מיניה קצהו, וכמו ששמעתי מאאזמו"ר בעל שם שלמה זי"ע ששמע מהה"ק מה"ר צבי הירש מרימענעוו זי"ע [ביומא דהילולא של הקדוש הרבי ר' מנחם מענדל מרימענעוו זי"ע] בפירוש הפסוק לא תונו איש את עמיתו, היינו שלא תונו כל אחד את אמיתו - האמת שלו, [כי אל"ף בעי"ן מתחלף באותיות אהח"ע כנודע], שלא להונות את עצמו כי הולך

בדרך אמת בעבודת השם יתברך, ובאמת נהפך הוא [עייין בדברי תורה מהדורא ג' אות ד'], וזהו עיקר הנסיון בדרך האמת כמובן.

זהו כוונת הכתוב ה' בד"ד ינחנו, כי בד"ד ר"ת ב'כל ד'רכיך ד'עהו, והיינו לדעת בכל דרכיו את ה' לעבדו בלבב שלם בכל עניניו (כנ"ל מטוש"ע אורח חיים), שזהו המסירת נפש לה' באמת, ויוכל כל איש ואיש להגיע למדת מסירות נפש בזה עם אכילתו ושתייתו ומלאכתו לעמוד בנסיון ולכוין הכל לשם שמים. ובכל זה עוד העיקר שתהא באמת לאמיתו בלי שם מחשבת פסול ח"ו רק בלתי לה' לבדו, (וכנ"ל באריכות. וזה שמסיים הכתוב ואין עמו אל נכר, שלא יחשוב בו רק לתכלית השלימות הנרצית ולא לטובת עצמו והנאתו שזהו ח"ו "אל נכר" כנ"ל, והשם יתברך יעזרנו לתשובה שלימה לזכות לתכלית הנרצה, וחפץ ה' בידינו יצליח, ולביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו אמן.

כ.א.

בין כסה לעשור היה הכל בסדרן דבר יום ביומו, וישכם רבינו בבוקר ובא לאמירת הסליחות בשעה חמשה עשר כאור יום, ואחר גמר הסליחות סדר היום והשיעורין לא יחסר המזג, ואחר תפלת שחרית ואמירת ספר תהלים השייך לאותו יום - (כי כן היה נוהג במשך ימי הרחמים מתחלת חודש אלול לומר ספר תהלים בכל יום בבית מדרשו עד אחר יום הקדוש) - והיה רצון שאחר תהלים עם הי"ג מדות של רחמים בקול עוז כדרכו בקודש. וכן היה מנהגו במשך הימים שבין ראש השנה עד אחר שמחת תורה לסעוד יחדיו סעודת צהרים עם תלמידיו ואנ"ש הבאים להסתופף בצל קדשו, ובאלו הסעודות התחבר בקדשו עמו והאיר אור תורתו ועבודתו בנו בנועם שיח סוד שרפי קודש מעשי מרכבה של צדיקים מאבותיו ורבותיו תלמידי הבעל שם טוב ז"ע בהתנהגותם וקדושת עבודתם להשם יתברך בכל עידן ועידן, ובזה השנה [האחרונה] היה מקצר בכל יום מרוב חולשתו ולא האריך בדברי סיפורים רק היה יושב ורעיונותיו משוטטות בגבאי מרומים במשך כל ימי הסעודה, ורק

ד מאד היה מקפיד על אותן שאיחרו והתחילו באמירת הסליחות בשעות מאוחרות ביום, ובפה מונקאטש כאשר נודע לו (לפני כמה שנים) כי המאחרים לקום בבוקר עם רב יבואו לפרחדור של בית המדרש הגדול ויאמרו סליחות עד אפילו שעה עשירית ביום, על כן ראה והתקין להכריז ולהודיע שלא יאמרו סליחות ברבים רק לכל היותר מאוחר עד שעה שבעה בבוקר. וזהו היה רק בין כסה לעשור ושאר ימי הסליחות, אבל ביום א' דסליחות בפרט בערב ראש השנה היו משכימין הרבה כל העם, ובבית המדרש של רבינו היו אומרים קודם אור היום בעוד ליל.

במוצאי צום גדליה היה מאריך קצת, וכן ביום ג' ו' דעשרת ימי תשובה היה מאריך עוד יותר, כי באלה הזמנים היה מרגיש את עצמו בכחותיו יותר קצת. ולחיבת הקודש אעתיק פה [ממה שרשמתי לי עוד אז בעשרת ימי תשובה] מענינים שסיפר אז בתוך סעודתו הטהורה.

כב.

בתחלת הסעודה מוצאי צום גדליה היה דרכו בקודש לספר כמעט בכל שנה ושנה - (וכן בזה השנה האחרונה), מהגה"ק משינאווא זי"ע, ואמר בזה הלשון: הנה אומר ולא איבוש מכיון שכבר נרפס בספה"ק דברי יחזקאל שאמר על ימים הקדושים דבין כסה לעשור אשר נראין קדושת הימים האלה בכל דבר, וגם בנרות - כי גם הם מאירים יותר יפה מבימי החול. והוסיף רבינו על זה ואמר הנה ההמון עם מדמין ימים האלו דעשרת ימי תשובה לימי הסליחות שקודם ראש השנה כיון שגם עכשיו אומרים סליחות, אבל הלא נראה בחוש שאינו כך כנ"ל, והאיך נוכל להדמות זה לזה, הלא הנרות מאירים ונראים לעינינו כמו בימי שמחה ויו"ט. ואז בימי הסליחות שקודם ראש השנה היו הימים בפחד גדול מאימת ימי הנוראים, אבל כעת רואין חוש התגלות ימי הרחמים הנמשכים מימי שמחה של חג הסוכות שכבר נתעורר לטובה, ועל כן הנרות במעלה גבוה ומאירים בקדושה יתירה עד שנשתנה גם האור למעליותא וכנראה בחושה, (הראה בידו על הלעקטע"ר ואמר) וגם על האלעקטע"ר ניכר זאת.

והוסיף עוד ואמר ששמע מאביו הקדוש בעל "דרכי תשובה" מה שספרו מזקנו בעל "בני יששכר" שהיה נראה בחדרו (להבאים אליו מאנ"ש) ביום ראש חודש כי היום יום מסוים וניכר הקדושה היתירה שניתוסף אז במקום היכלו בחדרו שהיה שם.

[ואמר רבינו שגם אצל אביו הקדוש בעל דרכי תשובה זי"ע היה הוא מכיר ורואה מדרגה זאת, וגם על פניו היה נכרת הקדושה יתירה שנתוסף ביום "ראש חודש"], ובאמת כי בימים טובים ושבתים נכרת הקדושה גם לפשוטי המון עם, וכן הוא גם בחול המועד שהקדושה נכרת לכל אחד בכל מקום, עכ"ל"ה.

ה ופעם אחת לפני איזה שנים כשדיבר בלילה ההוא מענין זה הוסיף ואמר בזה הלשון: הנה אם יחשוב אחד לומר שזהו ח"ו רק דמיון אומר אני לו שידע שכל חיים חיותו (של זה האדם) אינו חיים רק דמיון.

כג.

בתחלת הסעודה (יום ג' ו' דעשרת ימי תשובה) התחיל לערוך שיח בענין הנהוג בין צדיקים תלמידי בעל שם טוב זי"ע ותלמידי תלמידיו אחריו להתחבר ולסעוד עם תלמידיהם ואנ"ש בימים האלה ימי הנוראים דעשרת ימי תשובה לטובה. ומה ששמע בזה מאביו בעל "דרכי תשובה" זי"ע בשם אחד מגדולי תלמידי הרבי מלובלין זי"ע הגה"ק מו"ה ר' יחזקאל מקוזמיר זי"ע שהיה איש קדוש ונורא והיה דרכו בקודש בשעות מיוחדים בכל יום ויום להתחבר עם תלמידיו וחסידיו הגדולים לדבר עמהם דברים ערבים ומתוקים בקדושה וטהרה מהצדיקים הקודמים ושארי עניני חסידות גם בענין שלימות הנפש. ובימי הרצון ימי הסליחות ועשרת ימי תשובה אחר התפלה בעת שבאו לביתו כבר היה לו מוכן למזומן יין שרף עם מיני מזונות והיה בעצמו מחלק וחותך ונותן לכל אחד ואחד חלק יפה, וצוה להם לאכול מקודם ואחר כך עסקו בדברים העומדים ברומו של עולם עניני חסידות מעשי מרכבה מצדיקים כנוצר לעבודת השי"ת, ואמר להם שרצונו שמקודם יסעדו לבם כי בלתי זאת לא יוכלו להרים ראש ולהטות אוזן קשבת לדבריו הקדושים, אבל אחרי שכבר אכלו יש יכולת להרים כח ומוח לדרוש את ה' לנכון.

כד.

וכן (עוד סיפר אז) שמעתי עוד בזה מאמורי זי"ע בענין הסעודות בימים האלה לאשר סתמן כלשמן הן הנה הכנה דרבה על יום הקדוש והנורא הממשמש ובא לטובה, יום סליחה וכפרה אשר צריכין לקיים מצות השי"ת ולהתענות בו שהוא בחינת קרבן לה' במיעוט חלבו ודמו כידוע, וכדי להרבות כחינו לזה (שיהיה הקרבן יפה) צריכין לסעוד ולאכול מקודם. ומקובל מעשה שאירע עם חסיד אחד בימי רבינו הגה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע והחסיד הנ"ל היה בעל תשובה וכל ימי חייו מלאים בסיגופים ויסורים שהיה עושה לעצמו בעבור שבימי נעוריו לא התנהג כראוי ועבר על איזה עבירות, אבל סיגף את עצמו בהפלגה יתירה כל כך כמה שנים עד שכשהגיע לערך אמצע שנותיו לא היה נראה עליו זולת עור ועצם בלי בשר ונעשה כמעט חולה מסוכן. ופעם אחת נפל בדעתו כי לא יצא עוד ידי חובתו ונדע לו שיש בדורו צדיק גדול אחד בעל נועם אלימלך זי"ע אשר עוסק בתיקון הנשמות והוא נצרך לזה ביותר לתיקון נשמתו על כן הכין את עצמו ונסע לשם, וכשבא לפני הגה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע קבלו בסבר פנים יפות והבטיחו שיביא את נפשו לידי תיקון, רק צוה לו מקודם שילך לביתו עד משך שני שבועות ויאכל וישתה

ויישן כראוי להרבות חלבו ודמו, ואחר כך יבא לפניו, כי הלא לעת עתה אין לו כח אפילו לדבר, ואם יעשה כדבריו או יוכל לבא לפניו ויסדר לו עניני התשובה כראוי.

וכן היה שהחסיד הנ"ל שמע ועשה כאשר צוהו, ובעת שחזר ובא לפני רבו אחרי עברו עליו ימים הנ"ל לקח רבינו הנועם אלימלך זי"ע את הסידור שלו ונתן בידו וצוה לו שיאמר עמו ביחד בניגון שלו אשמנו, וכן היה. ויהי כאשר אך יצוא יצא מפיו של החסיד אותן אותיות תיכף היה מרגיש בעצמו התעוררות גדול וחרטה גמורה על חטאיו ופשעיו שעשה נגד רצונו ית"ש, ומגודל הפחד נתעלף ונפל אפים ארצה לפני רבו הקדוש, וצוה הרב לב"ב ומשמשי שניחוהו על המטה וליתן לו מעט יין שרף, כי אין זה ח"ו שום דבר סכנה. וכן היה שתיכף שב רוחו בקרבו ואחר כך אמר לו רבו הקדוש הלא אמרתי לך שצריך אתה לאכול מקודם כי אין בך כח לעשות תשובה כראוי, כי לא תעניות וסיגופים הם עיקרים כי הם רק חלק הטפל, ועיקר התשובה הוא החרטה והעזיבה על חטאיו אשר חטא לפניו ית"ש, ובעשותך כן תהא תשובתך שלימה. וע"כ תלך נא עוד הפעם לביתך כימים הראשונים ותאכל ותשתה ותישן ואחר כך נאמר גם תיבת בגדנו, וכן עשה פעם שנית הכל כנ"ל, ופעם שלישית עד ערך תשעה או עשרה פעמים. ויותר לא צוהו לעשות ואמר לו רבו שכל אלה החרטות שהיו לו בזמנים האלה נחשבו לתכלית תשובתו בשלימות. ואחר כך צוהו ליסע לביתו ושיוכל לבא עוד לפעמים אצלו, אבל אין צריך עוד לכל אלה הפעולות הישנים כי כבר נמחל הכל [עד כאן המעשה הלזו לענינו - וסיים אז רבינו].

על כל פנים מזה מובן בפשטות כי יותר טוב בימים הקדושים האלה להיות בכלל עשה טוב ובשמחה, שלא להתענות ולא לסגף את גופו, הגם שהתענית היא ענין גדול ומסירות נפש, אבל לא זה העיקר תכלית שיוכל לבא לתשובה שלימה, כי אם העיקר רק העזיבה והחרטה על שחטא והקבלה באמת לאמיתו שלא יחטא עוד כבראשונה. ועל כן צריכין לאכול כעת לאסוף כחותינו ליום הקדוש והנורא שנוכל להתוודת או באמת בלב שלם ובכח בלי שום מניעה כי זהו העיקר כנ"ל, וכן יהי רצון.

כה.

גם (עוד סיפר אז) אחר כפי (כאשר היו רעונותיו של אדמו"ר משוטטים בגבתי מרומים [באמצע סעודתו הקדושה] ופתאום נשמע ממנו שפתותיו

ו באותו סעודה (ו' דעשרת ימי תשובה) שאל רבינו בענין הסוכה האם צריכה איזה

לוחשות ואומרות בשפה רפה בלחישתה בל"א בזה הלשון "עס איז שוין היינט גאר קיין וועלט נישט", וכן חזר עוד הפעם על דברים הנ"ל. ואחר כך אמר פירוש לדבריו) סיפר מעשה מהקדוש הרבי ר' משה סופר מפשעווארסק זי"ע, ערך גודל קדושתו מי ימלל, ומי יוכל לשער גודל עבודתו הטהורה, הגם שהיה גופו חלש מאוד לאין שיעור, וכידוע וכנראה במקום משכן כבודו מנוחת גופו הקדוש על קבר איש אלקים שכל צורת הקבר אינו מחזיק לארכו כי אם כמו לנער מבן י"ב או י"ג שנה, ועם כל זה בגוף קל וחלש כזה היה עובר הש"י עבודה גדולה לאין שיעור, שהרעיש כל העולם במעשיו ועניניו (והוא סופר סת"ם כידוע). ופעם אחת אירע ששלח את בנו הקדוש להסתופף בצל קדשו של רבינו החוזה הקדוש מלובלין זי"ע והוא קבלו בסבר פנים יפות ובכבוד גדול עבור ערך קדושת אביו, וכאשר הקריב לבא ליל שבת קודש לסעודת חקל תפוחין ואך בא

תיקון מאיזה חסרון ואיך שיפעלו לטובת תיקונה כראוי, - ואחר כך לשעה מועטת נזכר ואמר הלא דברנו לפני זה מעניני הסוכה, והנה היום בסליחות אמרנו בפומון "יחביאנו על ידו תחת כנפי השכינה חון יחון כי יבחון לב עקוב להכינה" וכו', וידוע הקושיא מבני יששכר כי ישראל הם במדרגותיהם במעלות על כנפי השכינה ולמה אמר בזה רק תחת כנפי השכינה. ותיירץ בשם בעל עטרת צבי זי"ע שוהו קאי על הסוכה שמעוררים כעת, ועל כן אמר יחביאנו וכו' תחת כנפי השכינה כי הסוכה חופפת עלינו ומצלת ומגנת על כלל ישראל, (עיין שם הענין באריכות). עכ"ה. ולהבין הענין בפשיטות י"ל כי גם עכשיו אשר אנו עומדים עוד בימים שקדם יום הכיפורים הבעל"ט עם כל זה אלו הימים גדולים המה וקדושים ברום מעלה - (וכן יום מחר שאומרים הפומון של "ישמיענו סלחתי יושב בستر עלין" שגבה עוד למעלה מהיום הזה, ובפרט אחר כך בא יבא יום "שלוש עשרה מדות" שאין לשער ערך מעלת קדושתו לאין שיעור), ועל כן ביומא דידן (ג' דעשרת ימי תשובה) אומרים הפומון יחביאנו כנוצר כדי לעורר זכות מצות סוכה הקדושה שמעלתה מרומם מאוד לצרף לזכותנו ולישועתנו, ומקובל בידינו בשם תלמידי הגה"ק מראפשיטץ זי"ע שהיה דרכם בקדש לעשות ציורים ופרחים וכעין צפרים וכיוצא "לנוי סוכה", ורוב מעשיהם האלו היו עושים עוד בעשרת ימי תשובה וזאת תיקון הסוכה בעצם (או בנינה) שהיה בימים שבין יום הכיפורים לסוכות, אבל הציורים לנוי סוכה היו עושים בכל שנה תמיד עוד בעשרת ימי תשובה דייקא. ולפי הנ"ל מובן כוונתם ברום המעלה כדי להמשיך מהסוכה ישועות וזכיות ליום הקדוש והנורא.

אבל עוד קשה לכאורה אם כן למה אומרים ביום מחר הפומון של "ישמיענו סלחתי" שהוא שייך ליום הכיפורים יום מחילה וסליחה, ולפי זה היו צריכין לומר זה הפומון של ישמיענו סלחתי ביום ו' דעשרת ימי תשובה, והפומון של "יחביאנו" וכו' למחרתו ביום ז', כדי שיבואו על סדרן (עניני יום הכיפורים קודם לעניני סוכות) כמובן. אלא דהענין מובן בפשטות כיון ששורה עוד קצת דינים בעשרת ימי תשובה אשר לא נמתקו לגמרי על כן מקדימין לעורר רחמים בזכות הסוכה שהיא בחינת יחביאנו תחת כנפי השכינה כנוצר בכדי להמתיק הדינים, ואחר כך חוזרין על הסדר של עשרת ימי תשובה ששייך בו בקשת "ישמיענו סלחתי", כי עוד קודם יום הכיפורים אנו עומדין כמובן, וזה הענין היא מבחינת מטי ולא מטי כידוע, עכ"ה.

יבא להסעודה אורח חשוב הנ"ל והרב תיכף קרבו אצלו וכבדו כערכו, ואחר כך צוה לו רבו להעמיד צלוחית יין להשלחן הטהור שלו (כנהוג) עבור בריאת ורפואת גופו של אביו - (הוא הרבי ר' משה סופר הנ"ל), וכן צוה עליו להזכירו (את אביו) לפניו עוד הפעם אחרי ברכת המזון - ואחר כך אמר לו שלא ידאג כי אין כאן שום סכנה ח"ו רק שהוא חולה במקצת אבל ישוב ויתחזק לאיתנו ובריאתו כמקדם.

עם כל זה בן החביב היה בפחד ודאגה במקצת עבור שלום אביו, ועל כן לא נשאר שם כדרכו בפעם אחרת על משך איזה שבועות, רק תיכף ביום א' בבוקר נסע לביתו, ובבואו סמוך לעירו התחיל תיכף ומיד לשאול בשלום אביו, וענו ואמרו כולם פה אחד שאין לאביו שום חולשה, וגם בשבת התפלל בבית המדרש עם מנין כראוי - והיה לפלא גדול בעיניו, ובבואו לפני אביו החדרה ושאלו אביו משתומם מה זה מהרת לבא בני היה לך לישראל שם לכל הפחות ערך שלשה שבועות כי לא בניקל כל כך להיות הלך ושוב לבית הרבי בעמל רב וריחוק מקום כל כך, על כן על כל פנים שכבר היית שם היה לך לשהות זמן מה. אבל בנו שאלו תיכף ומיד - אבי אבי האיך הוא מצב בריאת גופך, והשיבו - טוב טוב. וכשמוע הבן תשובתו שאלו פעם שנית תאמר לי האמת האם נעשה עמך מאומה בליל שבת קודש כערך שעה עשירי בלילה כי על כן באתי בצל קורתך כל כך מהר בחזרה בהיותי מהסס במצב בריאת גופך, כפי שנודעתי שם אצל רבינו החוזה הקדוש. אז ענה לו אביו עכשיו אני רואה שהצדיק היה מרגיש הכל מה שנעשה עמי דבר נורא באותו עת, ומעשה שהיה כך היה, תדע בני יקירי לאשר ליל שבת קודש הוא תשלום של כל השבוע ועל כן צריכין אז לפקח ולתקן מעשי איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר מכל ששת ימי המעשה, וגם אני עשיתי בעצמי חשבון מכל מעשי בשבוע שעברה וראיתי לדאבון נפשי אשר המה רעים עד מאד ונתתי אל לבי חרטה ועזיבת המעשים רעים עד אשר נגע ללבי מאד, וממש הרגשתי בעצמי טעם מות ר"ל ויראתי מאד בעד החיות שבקרבי שכמעט פרוה נשמתו, אבל מה היה לי לעשות כבר היה ערך אמצע הלילה והנרות לא דלקו, וגם אשתי היתה ישנה כבר ולא רציתי להקיצה, ובפרט שלא היה בי כח להקיצה כי נחלשתי מאד עד שניטל ממני אפילו כח הדיבור, ופתאום באותו שעה נזכרתי שעל השלחן מונח בצלוחית מעט יין שרף לקידוש הבוקר וגמרתי בדעתי שאקח מזה ליתן על פני להחיות נפשי ומעט לפי גם כן, שעל ידי זה יתחזקו כוחותי, אבל לא היה בי כח לילך אצל השלחן, על כן גמרתי בדעתי שאפיל את עצמי בכל כחי על השלחן מקום שהנ"ל עומד. וכן היה כי הרבי מלובלין

החזיקני אז כפי דבריך ועל ידי זה נפלתי על מקום הנ"ל חזיתי לבא לכחי ואיתני הראשון עד שיכולתי ב"ה ביום שבת קודש ללמוד כראוי וגם לבא להתפלל בבית המדרש, עכ"ל^ה. [עד כאן המעשה הנ"ל - ואחר כך סיים רבינו בהתעוררות רב] מזה יכולין לשער עד היכן כח התשובה וגודל חרטת ר' משה הנ"ל זי"ע עד שהגיע לסכנת נפשות ממש, הגם שהיה הצדיק הנ"ל מבלה ימי השבוע בקדושה וטהרה, ועם כל זה היה לו השגה ויכולת להתחרט כל כך, והלואי שנהיה זוכין אנחנו לגודל חרטה שלו אפילו בערב יום הקדוש הבעל"ט, (עכ"ל^ה).

כו.

ביום ה' (ח' דעשרת ימי תשובה) - הוא יום "שלוש עשרה מדות" - הנהיג בפה לומר סדר וידוי הגדול (הנדפס יחד עם נוסח ההקפות) ולקרוא פרשת הקרבנות (אחר תפלת שחרית), ודרכו בקודש היה אז להתפלל בבית המדרש הגדול דפה, וכן בשנה אחרונה הלז היה כל זה בלי השתנות, והתעוררות תשובה היה לאין שיעור באמירת סדר וידוי על ידי רבינו בעמדו על הבימה אצל הספר תורה ובקול מעורר היה מסיים כל פסקא של הוידוי וגם אחר כך קריאת של פרשת הקרבנות - אשר בין כל פרשה ופרשה היה אומר בעצמו מספר "מצות השם" מצוה וסדר הקרבן ששייך לאותו פרשה, וסיים בבכי "יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמין". ואחר בואו מבית המדרש ושב תיכף ומיד לסעוד עם תלמידיו ואני"ש והכל בחפזון דמצוה^י מקוצר הפנאי, ורק כדי לקיים מנהג אבותיו ורבותיו הקדושים, ולא היה אז מאריך שיח, רק הזדרז וצוה למהר בהבאת

ז והמסובין שלא ידעו שיזדרז כל כך נתאחרו מלכוא והיו רק מתי מעט ערך ה-ז שישבו אצל השלחן הטהור, ורבינו התפלא קצת מזה, ותיכף אחר אכילת המוציא סיפר - (כדרכו בקודש בכל ענין וענין לספר) - מעין המאורע מרבינו בעל דברי חיים זי"ע אשר דרכו בקודש היה ביום א' דראש השנה בגמר תפלתו ואחר קידוש סמוך לחשיכה הלך להנפש על איזה שעות בלילה ואחר כך בא לתפלת ערבית, ופעם אחת איירע שתיכף בהגיע הלילה לא הלך להנפש ובא להתפלל בלי איחור כלום, אבל העולם לבלתי ידעו מזה בחשבם שעוד חזון לצועד ויתעוררו מתרדמתם לזמן תפלת ערבית כבשאר שנים כתיקונן - הלכו להנפש ולישן בתוך כך - וממילא לא מצא רבינו הדברי חיים העם בבית המדרש רק בקושי נתאספו מנין עשרה, ועל זה נתפלא רבינו בעל דברי חיים ושאל היכן הלכו כל העולם הבאים על יו"ט? ואחר כך חזר והשיב לעצמו כי מסתמא המה עייפים ויגיעים מעבודת היום, על כן הלכו להנפש קצת, ועם כל זה הוא התפלל, וכשעלה לביתו נאווה קודש (אחר התפלה) נפל בדעת קדשו לילך לסעודת יו"ט גם כן תיכף ומיד וצוה לאתקינו סעודתא ובא להסעודה. ומוכן שגם עוד או עדיין לא נתאספו העם וכמו בעת התפלה, ואו שאל הרב עוד הפעם כנ"ל היכן העולם? ותיכף השיב תשובה בעצמו כנ"ל כי מסתמא המה עייפים ויגיעים והלכו להנפש, והתחיל כן סעודתו במתי מספר, ורק בסוף

המאכלים כי כבר היה מוכן ומזומן במוחין דגדלות בהכנה דרבה על יום הקדוש והנורא שהנה זה עומד אחר כתלינו, ואור זיו קלסתר פניו המאירים תמיד היה אז איום נורא תהלות, מפחד המלך יושב על כסא, כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד - [התלוי בתשובתינו תשובת הכלל בתיקון כל העולמות לתקן בעת נכון ונשא הלז] - וכך היה אומר תמיד להסביר הענין, כיון שאין ישראל נגאלין אלא על ידי תשובה, וכן כיוצא בו אין יום הכיפורים מכפר אלא בתשובה, ונמצא שכיון שעושין תשובה ביום הכיפורים (כדי שיתכפר וכו') מיד נגאלין, וממילא שעיקר ביאת משיח צדקינו תולה ביום הכיפורים דייקא. והיה דרכו בקודש לומר אז אשר יום הזה (ח' דעשי"ת) בודאי יום שמחויב בסעודה היא לכל הדעות, ובפרט לנו החוטאין - [כך היה תמיד כולל את עצמו עם המסובין על השלחן (עם כל אחד ואחד) מרבה ענוותנותו, וידוע שכן היה דרכו בקודש של הרבי ר' זושא זי"ע], והסביר טוב טעמו ואמר כיום שהחויב בערב יום הכיפורים לאכול ולסעוד והוא נחשב (שכל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב) כאלו התענה וכו', וידוע דרשת רז"ל הכינו עצמכם ביום התשיעי שתוכלו להתענות ביום העשירי, והיינו כיון שצריכין להיות יושב בתענית ולהתוודות על חטאינו ביום הקדוש, על כן ביום שלפניו בערב יום כיפור צוה השי"ת לאכול. (וסיים דבריו בזה הלשון:) ונמצא כי אנחנו שברוב אולתינו שגינו והרבה חטאנו לאין שיעור ועל ידי כן חיוב של הוידי עם התענית מוטל עלינו עוד ביתר שאת, ולעומת זה גם כן האכילה לפני התענית ההכנה ליום הכיפורים שהוא מעצם מצותיו ית"ש צריך גם כן להיות ביתר שאת להתחיל עוד על כל פנים עם יום אחד מקודם לערב יום הכיפורים, ועל כן יום הנורא הלזה יום "שלוש עשרה מדות" גדול וקדוש היום לאדוננו גם בענין סעודתינו חזי לאיצטרופי לטובה ולזכותנו לקיום מצותיו יתברך שמו. כדברים האלה דיבר בקדשו בהר מרום סעודתו יחדיו ביננו שגבה למעלה משכלינו.

ואחר סעודתו הלך להנפש מעט, ובשעה חמשה אחר צהרים התאספו לתפלת מנחה, ואחרי כן הלכו "לסדר תשליך" כנהוג [דייקא ביום זה], ויצא רבינו לשוח בשדה אל הנהר לומר התפלות הנהוגות ושהה שם בערך חצי שעה אשר האריך באמירת הי"ג מדות ("מי אל כמוך") בסידור האריז"ל בכוננות ויחודים, ואחר כך בא לביתו לחדרו המיוחד כערך יפה שעה אחת, והגיע לתפלת ערבית כנהוג.

הסעודה באו והגיעו העולם ואנ"ש הנאספים המה ראו כן תמהו על ההשתנות וחיפזו של הדברי חיים, אבל מה עמקו מחשבותיו זי"ע.

כז.

בליל ערב יום הקדוש אחר תפלת ערבית נתאספו אנשי העיר ואנ"ש לקבל ברכת צדיק בגמר חתימה טובה כנהוג אז ליתן פתקא (קוויטעל) שיוזכרים בתפילתו לחיים ארוכים וטובים. ואחר זה בחצות הלילה בא בחדר התפלה לומר סליחות של ערב יום הכיפורים, ואחר גמרו הסליחות הלך לחדרו לעשות סדר כפרות כמנהג העולם¹ וכבר השו"ב עומד מוכן ומזומן בהחצר, ורבינו הלך בעצמו עם התרגול לעמוד עליו עד אחר שעת השחיטה וגם שחיטת כפרות ב"ב, וכן לקיים בעצמו מצות כיסוי הדם בעפר, ונכנס לחדרו וכל העם הלכו גם כן לשלום.

כח.

ביום ערב יום כיפורים אחר סדר תפלת שחרית וכו' ואחר חצות היום היה דרכו בקודש לבא לסעודת מצוה במלבושי שבת ויו"ט, וזה היה לו הסעודה המפסקת - (כי לא סעד ולא אכל אחר כך, רק היה נוהג לשתות אחר תפלת מנחה איזה משקה שווארץ קאו"ע או לימאנאד"ע) - ובסעודה זו היה ניכר עליו פחד ה' והדר גאונו ביתר עון, ופלגי מים ירדו עיניו בעת ההוא גם בשעת האכילה ושתייה עד שכל עין רואה או קלסתר פניו נפל עליו אימה ופחד בהתעוררות קדושת הזמן כי קרוב יום ה' הגדול והנורא, ודיבר מעניני ערך גדול קדושת היום, וגם בזה לא האריך הרבה, כי רעיונותיו משוטטים בגבהי מרומים, וסדר אכילתו היה מעט מזעיר רק מהדגים היה אוכל בכוונה, ומשאר המאכלים יצא בטעימה וחילק הכל לשיריים בין המסובין ואנ"ש הנאספים. ואחר גמר הסעודה (קודם ברכת המזון) היה מזמר (עם המשוררים) הפזמון ירצה צום עמך וגו' מהסליחות ערב יום הכיפורים בניגון התעוררות. ואחר כך היה אומר תורה בהתעוררות נפלא בקדושה וטהרה. ולחיבת הקודש אעתיק מה שאמר בזה השנה האחרונה.

כט.

ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם. (התחיל עוד באמצע סדר השלחן הטהור בהכנעה והתעוררות ובבכיות בזה הלשון:) הנה הרבי מרוזין זי"ע אמר בערב יום הכיפורים

ח ואחר זה היה דרכו להניח את התרגולת ארצה בנחת, ומאוד הקפיד על אותן שנהגו ליקח התרגול בראשו ולזרקו ארצה, זה היה בעיניו מנהג גרוע מטעם צער בעלי חיים, וגם מחשש ריסוק איברים כידוע.

בבכיות גדולות הפירוש בזה הפסוק ועניתם, [מלשון ויען ויאמר], (היינו כשבא ערב יום הקדוש והחי יתן אל לבו תהלוכותיו בשנה העברה שלא היה כראוי ואין לו שום פתחון פה להצטרק, על זה אמר) ועניתם, (כשתענו ותאמרו להשם יתברך נגד המקטריגים הרוצים לשפוט עליכם ללא טוב בעבור חטאיכם. תהיה לכם תשובה לענות בפניהם) את - (כמו "עם"), נפשותיכם (הנפש שלכם, והיינו שנתנו לכם נפשות שפילות ממדריגה תחתונה וקטנה ועל ידי זה לא יכולתם לעבדו בדעת וברצון כראוי. - וסיים הרבי מרוזין בענותנותו בבכיות בזה הלשון: וכל זה נאמר שפיר עליכם, אבל אני שקבלתי נשמה גדולה ממקום גבוה מה אענה אני בעד עצמי, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. (והוסיף רבינו תיכף ומיד בזה הלשון): זה אמר הקדוש הנ"ל ברוב ענותנותו אבל לי יש לבכות ממה נפשך, דאם יש לי נשמה קטנה אז יש לי לבכות על גורלי ככה, ואם יש לי נשמה גדולה - וכמו שהעידו עלי (על פעוט כמוני) כמה צדיקים, בודאי ראוי לבכות ומה אענה בעדי, [ואחר בכיותיו כשעה חדא הוסיף ואמר] וי"ל הפירוש בהמשך הכתוב מערב עד ערב תשבתו שבתכם, דהנה ישראל קדושים נתונים בצרה ושביה והם הולכים ובאין מגלות לגלות עד שירחם ה' וישקיף השקפה לטובה לגאלינו במהרה בימינו, אבל הלא לעת עתה על ידי הגליות והצרות מאחד לחברתה אין יכולין להרים ראש לעבודת השם יתברך ולתשובה וזהו בודאי מליצת זכות גדול בעד כלל ישראל, וידוע כי ער"ב נקרא גלות, מער"ב עד ער"ב, (היינו מה שהולכין מגלות לגלות מצרה לצרה, בזה לבד) תשבת"ו, (מלשון תשבי"ו שאור מבתיכם. והיינו שתוכלו להשבות) שבתכם, (היצר הרע שרוצה להשבי"ו טובתכם וישועתכם, ושלא יפעול ח"ו כלום, רק שנזכה לתשובה שלימה ולשנת גאולה וישועה אמן, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

ל.

לעת ערב בכניסת יום הקדוש טרם נכנס רבינו לבית המדרש לתפלת כל נדרי רגילין היו יחידי סגולה לבא אז בחדרו ועוברין לפניו כבני מרון איש כברכתו בירך אותם, ומשנה לשנה נתרבו הנכנסין ויוצאין בעת רצון הלז. - ועתה בפעם הלז רבו כמו רבו דוחקא בתר דוחקא אל הקודש פנימה לקבל ברכה אשר ברך איש האלקים, ונרחקו העם על שלחנו הטהור שעליו כבר היו הנרות דולקות לכבוד יו"ט, ורבינו צעק עליהם בקול גדול "אוי מה אתם רוצים ממני ראו שלא תכבו הנרות ח"ו הניחוני נא הניחוני כדי שאוכל לילך לבית המדרש", וכל העם נבהלו מפניו והוצרכו לעזוב את חדרו ולצאת מבלי לקחת ברכתו הטהורה כי לא רצה לברך אותם בפרטות, לכל אחד רק הגיד בקול "תתברכו כולכם בדרך

כלל", (ואחר כך בירך עוד רק יחידים מנויים שנשארו בחדרו), וזירו ליכנס לבית המדרש בקדושתו.

ובבואו אל הקודש לליל "כל נדרי" מבעוד היום וכנהוג, ורבינו בא לבית המדרש בפחד איום ונורא בקדושת רגש עת רצון הנפלא של הזמן גרמא, והתחיל להשמיע קולו נאדר בקודש ברוב עוז ותעצומות לעם ברוח אלקית לעורר לתשובה ולעורר רחמים בעד כלל ישראל להצדיקם ביום דין בטענות ישרות אמיתיים, ולפעול ישועתם בעת רצון הזה, ואם לא למעננו על כל פנים למען קדושת אבותינו והנשמות הקדושות שבאים והנם פה עכשיו בעת קדוש ורצון הזה לטובה, ובעבור שהאבות מצטערים בצער בניהם כמ"ש רש"י מדברי חז"ל (בפרשת חקת), ואי אפשר לנו לשתוק על זה כי אם אנחנו חטאנו אבל האבות למה יסבלו צער חנם, ולמה יגרע שם אבותינו לצערם בקבר, ועל כן רבונו של עולם תבא להושיענו ביום הקדוש והנורא הלז ותמחול ותסלח לנו ותקבלינו בתשובה שלימה ותגאלינו ברחמים מרובים לטובה, [ויתר הדברים הנאמרים מפה קדשו הלא הם כתובים בספר קונטרס "דברי קודש" שנה זו, עיין שם].

ועורר עוד לבקש מאתו ית"ש לבל ידין אותנו על ידי הבית דין של מעלה, שעל ידי זה יוכל לצאת המשפט נגד טובת כלל ישראל, לאשר אין שום נברא יכול להבין ולהשיג בפנימיות נשמות ישראל ושורשן וחלק הקדושה והטוב שבהן, רק הוא ית"ש בעצמו כביכול היודע וצופה נסתרות ידין אותנו ברחמיו לטובה, שהיכולת ביד הקב"ה לבטל כל גזירות רעות ולפעול לישועת כלל ישראל כמו שירצה, ויתקיים בנו מלפניך משפטינו יצא, (ואתה בעצמך) עיניך תחזינה מישרים להוציא כאור משפטינו ברחמים רבים חותם חיים בשנת גאולה וישועה בביאת המשיח, במהרה בימינו אמן.

לא.

אחר כך כנהוג להקיף הבימה וספר תורה בידו, ונפשו שפך כמים לבו באמירת אור זרוע לצדיק וגו', וכל סדר הלילה בתפלה ופייט התפלל בעצמו כמעולם, ואחר התפלה ושיר היחוד זמרו לאלקים זמרו "כל מקדש שביעי" וכו' כאשר הנהיג עוד הבעל "שם שלמה" זי"ע (כשחל יום כיפור בשבת), ואחר כך הלך לביתו לחדרו המיוחד.

לב.

כאור הבוקר תאין ומתכנשין לעסוק בדברי תורה ואמירת תהלים

בציבור עד קרוב לשעה שבעה שבא רבינו אז לבית המדרש לסדר היום, והנה עוד טרם נכנס לבית המדרש הגיד לאנשי ביתו שמסביביו כי ביום הזה יהיה חרשות בבית המדרש, באשר זקיני הקדוש בעל שם שלמה זי"ע נהג כשחל יום כיפורים בשבת להתחיל ולזמר בבואו לבית המדרש את השיר "אנעים זמירות" וכו' כסדר בפתיחת הארון, ואחר כך ארון עולם וכו' בסדר התפלה, ובכל פעם כשחל יום כיפור בשבת רצונו היה לזמר ולעשות כמתכונתו. אבל לא כן נהג אאמור"ר הבעל דרכי תשובה זי"ע, ולא נדע למה. אמנם עתה ביום הזה אמרנו להחזיר עטרה ליושנה כמנהג אאמור"ר הנ"ל, עד כאן דבריו הקדושים. וכן עשה בבואו לבית המדרש פתח הארון הקודש ואמר אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפלתינו והתחיל לזמר בנעימות וקול ערב ברגש קודש אנעים זמירות וגו' - (בניגון תנועת התעוררות הנודעה), וכל העם רואים את הקולות חרשים לבקרים בזה, אבל אין איש שם על לב עומק כוונת רבינו, וכי רק עתה ביום כיפור האחרון לימי חייו החזיר עטרה ליושנה לאתקטר בחד קטירא לחיי עלמא. ואחר זה התחיל תיכף ומיד ארון עולם, וכמה גדולה כח התשובה והתעוררות שעוד זכינו אז לשמוע באחרונה מרבינו בבכיות רבות בזמרו בנעמו ארון עולם וכו' אזי מלך שמו נקרא, ובפרט באמרו וחי גואלי "וצור חבלי בעת צרה" והוא נסי ומנוס לי מנת כוסי ביום אקרא וכו', שהיה דרכו לחזור אלו דברים שאין להם שיעור. ואחר כך התפלל עד הודו כדרכו בקודש בכל פעם, ומהודו עד המלך היה מתפלל חתן המלך (הוא אדמו"ר שליט"א), ומשם ואילך שוב עמד רבינו לפני התיבה להתפלל כל תפלת שחרית, וכן היה דרכו בעת אמרו שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה', בעת הגיע לומר קויתי ה' קותה "נפשי" להשתפך בזה נפשו בבכיות גדולות אשר כל שומע אם אבן הוא נימוח בחרדת קודש.

לג.

אחר גמר תפלת שחרית, בקריאת פרשה דיומא היה קורא בתורה בהתלהבות גדול בקולות נוראות, ובאיזהו מקומות של שבחים היה צועק וזעק זעקה גדולה - [ועיין מזה ענין פלא לקמן אות מ'], והוא עלה מפטיר להיותו שבת שלפני יומא דהילולא של אביו הקדוש בעל דרכי תשובה זי"ע שחל ביום (ערב שבת קודש) ב' דסוכות. ואחר קריאת התורה ניתן עת להנפש, ואז הלך גם רבינו להנפש והניח על לבו הטהור מטלית שהוטבל במים (על ידי נכרי כמובן) לעורר החיות והכח בלבבו.

לד.

רבינו אחז דרכו בקודש וגם בחולשתו הגדול התחזק את עצמו לעמוד

לפני התיבה לתפלת מוסף כעבודת כהן גדול. ובכן התחיל בתפלת הנני העני ממעש וכו' עד כי מעט מעט התחזקו כחותינו, ובחזרת התפלה כבר שב לאיתנו והתפלל בכח גדול ממש בלתי שום שינוי מבפעם אחרת, וממילא כי כל עצם תפלת מוסף היה על צד היותר טוב. ובפרט בהגיע לפסקא קדישא ונתנה תוקף קדושת היום וכו', אשרי עין שזכה לראות התלהבות הנורא בתנועת כל גופו אילך ואילך רצוא ושוב, וכל עצמותיו תאמרנה ואבריו דא לדא נקשן עד כלות הנפש ממש בעת אמרו ונתנה תוקף וכו' כי הוא נורא ואיום "ובו תנשא מלכותך" - (שהיה דרכו בקודש לחזור כמה פעמים) - ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת, ובפרט בהגיעו לומר ובשופר גדול יתקע וכו' ומלאכים יחפזון חיל ורעדה יאחזון וכו' לפקוד על צבא מרום בדין, שהיה מעורר אז עד לב השמים בקול נורא והתערורות נפלא שאין לתאר בחרט עלי גליון, וביום הקדוש הלזה זכינו לשמוע מרבינו בפעם האחרונה קולו האדיר והחזק הלזה, לשמע אוזן דאבה נפשינו.

וכן היה אחר כך סדר העבודה של יום הכיפורים, ורבינו עמד על מעמדו בקדושת עבודתו בכריעה והשתחויה ונפילת אפים ארצה עד גמר תפלת המוסף, ותיכף ומיד התפללו מנחה, ואחר כך הוכרו עת להנפש לערך עשרה מינוטען להכנת תפלת נעילה.

לה.

בעת קדוש ונורא זמן תפלת נעילה כבר פנה יום, ורבינו בא ועמד לפני התיבה להתפלל והאריך בתפלת הלחש. ואחר כך התחיל חזרת התפלה בקדושת קול נעימה וניגון כנהוג - [כמו שהיו מנגיין "בהושענא רבא" בעת הנענועין] בהתלהבות נורא, [כי בזה נסתיימו ונגמרו התפלות של זה היום הקדוש והנורא, וסיום העשרת ימי תשובה]. ואשרי מי שבא לבאן ועמדו רגליו ביום ההוא במקום הקודש בסמוך לו וזכו אזניו לשמוע בקולו חוצב להבות אש, ולראות עבודתו הנורא ותנועת גופו הקדוש, כמלאך אלקים עומד ושרת בתפלה להשם יתברך ובתחנונים בבכיות ודמעות, [בפרט בעת אמרו החרוזים ובכן תן פחדך וכו' ובכן תן כבוד לעמך וכו' וכיוצא] כגבור חיל במלחמת מצוה להסטים פי מסטינו ומקטריגנו לפעול החותם חיים בעד כלל ישראל, והיה מושך לב בני ישראל לאביהם שבשמים בתשובה מאהבה בקולו הקדוש בעריבות ומתיקות.

והיה דרכו בקודש (או בעת נעילה) באמירת אבינו מלכינו לחלקן

ולאמרן^ט עם הציבור כל אחת ואחת בפני עצמו, לא כמו המון עם שממהרין בסדר תפלת נעילה, [והיה מרעיש עולמות עבור אותן הממהרין בכדי שיוכלו לילך לאכול במהירות יותר, ואמר שאין בהם דעת ותבונה להבין ולהשיג גודל חשיבות וקדושת התפלה עד היכן מגעת], שזהו עיקר כל התפלות של עשרת ימי תשובה, ועל כן היה רבינו מאריך כאן ביותר במתיקות והתעוררות נפלא כי הכל הולך אחר החתום תפלת הנעילה, עם כל זה לא נשתהה כל סדר נעילה יותר מערך 80 מינוטען כיון שהחסירו בו הרבה כמנהגנו (מנהג הספרדיים).

ואחר גמר התפלה ואמירת שמע ישראל וה' מלך וכו', היה רבינו מנגן (עם המשוררים) קדיש שלם, וקודם לתקבל תקעו הריעו ותקעו, רבינו הבעל תוקע סדר תשר"ת, תש"ת, תר - ת' גדולה באחרונה, - ואחר זה חזרו המשוררים לשירם ולזמרם, ורבינו לעבודתו לגמור הקדיש שלם, והתחיל אז בריקודין של שמחה בהתלהבות והתלהטות נפלא (שם לפני התיבה) לשמחת גמר תפלת נעילה בהחזותם חיים לישועת ישראל.

לו.

אחר כך התפללו ערבית למוצאי יו"ט במהירות קצת כמובן ואז כבר חזר ונראה על רבינו חולשה גדולה לאין שיעור, שעל זה כל הציבור המה ראו כן תמהו איך נשתנית מצב רבינו מרגע לרגע ממש, אשר לפני שעה מועטת עוד היה כגבור חיל במלחמה ובעל כח עצום ונפלא לאין שיעור בקדושת עבודתו לה' בכחות שהן למעלה מהשגותינו, וכעת פתאום איך נעשה חלש כל כך עד כי לא היה יכול אפילו להשיב להעולם שבאו אחר תפלת ערבית לקבל ברכתו ואמירת יו"ט כנהוג, וביקש מהעולם היוצאים דחופים לקראת ברכתו שיניחהו ולא יצערחהו כי אין בו כח כלום, ואמר רק פעם אחת בקול דממה דקה ברכת שנה טובה ויומא טבא לכל העולם, ויותר לא היה מדבר מגודל החולשה. ואחר זה עלה למעלה לביתו נאווה קודש (על ידי סיוע המשמשים בקודש) ובא לחדרו המיוחד ושם עשה הבדלה, ואחר כך הביאו לפניו לשתות- אבל לא לאכול, כי

ט אבל במשך העשרת ימי תשובה לא חלק אותן אפילו באמצען כי היה מקפיד על זה מאוד כיון שאין לזה שום מקור. ופעם אחת שמעתי ממנו בעשרת ימי תשובה שהנהיגו זאת באיזה מקום אנשים רקים הדורשים רק טובת עצמם שהם מתחילין לצעוק בקול באותן פתקאות (מאבינו מלכנו) אשר כלולים בהן עניני גשמיים וטובות עצמיית שהם רק הטפל, כי העיקרים המה התפלות והבקשות על התגלות מלכות בית דוד במהרה בימינו, ואלה התפלות הניחו בקרן זויות וחוטפין ועוברין עליה להגיע במהרה לאמצעו מקום בקשות הנ"ל ששם מאריכין הכל וצועקים הב הב לטובתם, ה' יצילנו.

לא היה יכול מגודל החולשה שעליו, ועל ידי גודל היגיעה מעבודתו והתפללות נתייבש מקום גרונו הקדוש לאין שיעור כמובן, ועל כן שתה או מים קרים (זויער וואסער) הרבה, ומזה ביקש שיתנו לו איזה פעמים להפיג גודל צמאו, ויותר לא טעם או רק כחצי הלילה, וכעת הניח את עצמו במטתו להנפש עד ערך חצי שעה קודם חצות הלילה.

לז.

בלילה ההוא כשוך חולשת המלך רבינו הקדוש, אחרי הנפש מיגיעתו ועבודתו הנורא של יום הקדוש העבר, עמד ממטתו וטעם קצת, ומאז ולהלאה היה בשמחה עצומה ונפלאה מזמן שמחתינו החג הקדוש המשמשת ובא במצותיה - הסוכה וארבעה המינים הקדושים, שכל זאת נתן שמחה גדולה ועצומה בלבבו הקדוש לאין שיעור, ואחרי טעמו קצת מיני מזונות (בחדר השלאפשיטעב) בא לחדרו המיוחד, ואז באו שמה אנ"ש (שהיו אצלו על יו"ט) לקבל ברכתו בנתינת פתקאות (קוויטלעך) כנהוג, ואחר זה בערך שעה אחד או חצי שנים בלילה אמר לאתקינא לסעודתא כדי לסעוד סעודת יו"ט עם אנ"ש.

לח.

רבינו בא בחדר התפלה וישב לסעוד, ודרכו בקודש היה להאריך במאמרים וסיפורים יקרים ונפלאים, והיה בשמחה וטוב לבב על השלמו עבודתו אחרי תשלום העבודה ביום הנורא העבר לטובה, ובפרט מכיון שהגיע יום שמחתינו במצות סוכה וארבעת המינים [כנ"ל אות ל"ז]. ואחר

י אעתיק כאן שיחה נאה בענין הד' מינים (מהכתובים וחתומים באוצרותי) ששמעתי מרבינו בסעודת מוצאי יום הקדוש בשנת תרצ"ו - גם התורה שאמר אז. (כי התורה שאמר בזה השנה האחרונה לא נרשם אצלי, על כן יבא זה כאן תחת זה).

לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ייך כי כבר רצה האלקים את מעשיך וכו', ראה חיים את האשה אשר אהבת. וכעין זה מצינו גם במדרש שבמוצאי יום הכיפורים בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך כי כבר רצה האלקים את מעשיך. והגם דקיימא לן אין משגיחין "בבת קול", אבל עם כל זה הבת קול שיוצאת לטובה הוא בודאי להאיר לנו הדרך ולהתחזקות אמונה בהשי" והוא בא להודיענו ולהורות לנו שנהיה בשמחה וטוב לבב על כפרות עונות, ובפרט שמתחילין מכאן ואילך קדושת ימי שמחה של חג הסוכות הבעל"ט שנוכה לפייטו ית"ש מתוך אהבה רבה ויקרבנו ויגאלינו נצח סלה ועד. ועיקר העבודה בימי שמחה הבעל"ט על ידי האתרוג והלולב וכו' - (מכיון שניתן לנו זאת אחר יום הקדוש והנורא אחר מחילת עונות ועד עכשיו היה ימי תשובה של בחינת תשובה מיראה וכעת מתחילין לטובה ימי תשובה מאהבה), ועל ידי הד' מינים יכולים בעה"י לתקן

אכילת המוציא התחיל לערוך שיח מכמה ענינים, ובאמצע דבריו דיבר מענין ספרו הקדוש "דברי תורה" וסיפר שכבר התחיל לכתוב גם חלק עשירי, וגילה אז אשר ברצונו לעשות חלק הלז לחלק גדול במספר אותיות ה' שד"י, והעשירי יהיה קודש לה', ובעת גמרו לטובה כבר נעלה לציון ברנה לקראת מלכא משיחא במהרה בימינו^א. ואחר הסעודה צוה לזמר סדר "המבדיל" שמיוסד "למוצאי יום הכיפורים", ואחר זה אמר תורה וברכו ברכת המזון.

לט.

ממחרת יום הכיפורים עולם כמנהגו נוהג - זה פנה לכרמו וזה פנה לזיתו, אבל בחצרות קדשו של רבינו עוד ניכרת קדושת מעלת ימי הרצון ונתעלה למעליותא בהתקרבות ימי שמחה של חג האסיף תקופת השנה, שהוא עת הרצון הגדול וקדוש להעלות תשובתינו לבחינת תשובה מאהבה (עיין בהג"ה אות י"א), ורבינו בא יבא להתפלל גם בימים האלה שבין יום הכיפורים לטוכות לבית מדרשו (שבחצרו) כמו בשבת וי"ט, וגם סעד בכל יום עם תלמידיו ואנ"ש - [כמ"ש באות י"א], והיה חכו ממתקים

בכל העולמות, על ידי הנענועין בכל הקצוות. וזהו פירוש ראה חיי"ם - (חיי"ם בגימטריא לול"ב). עם אש"ה. (אש"ה הוא בחינת מלכות כידוע, והאתרוג גם כן בחינת מלכות כנודע, ושפיר רמוזים כאן האתרוג והלולב. ומסיים) אשר אהבת, (לאשר כעת מתחילין לטובה ימי התשובה מאהבה. וכן יעזרינו הקב"ה למען כבוד שמו שנוכה בימי השמחה ושמיני עצרת ושמחת תורה ליחודא שלים ולתיקון העולמות בכלל ובפרט, עכ"ל"ה.

ואחר זה הפליג בשיחה נאה עם המסובין אצל שלחנו אז, וסיפר שזכה לאתרוג נאה ומהדר על צד היותר טוב ממש שאין כמוהו, ושהוא מלא שמחה על התקרבות ימי החג הקדוש זמן שמחתינו. ודיבר בקדשו עוד בזה הלשון בל"א "איך וועל זעהן וואס דער אתרוג וועט זאגען צי מיר", והסביר הענין וסיפר מזקיניו הקדוש בעל זרע קודש מראפשיטץ שדרכו היה לומר כי העולם ובעלי בתים והמון עם לוקחים להם האתרוג עם הלולב וכו' והמה מנענעין עם הד' מינים, אבל לא כן אנכי רק האתרוג והלולב המה מנענעים עמדי, עכ"ל"ה.

יא וכאשר שמעתי זאת (באמצע סעודה הנ"ל) נפל בדעתי תיכף ומיד וחשבתי כי נייתי ספר (דברי תורה מהדורא עשיראה כתב יד קודש) ונחזי באיזה אות עומד רבינו כעת, ובאיזה זמן בהשערה יגמור עד מספר הנ"ל שגילה לנו חשבון מספר סיומו של כתיבתו סה"ק ד"ת לעת קץ הגאולה במהרה בימינו, ואימתי יהיה זה לטובה. יגעתי ומצאתי עומד אז רק עד אות ס' בערך. אבל מה נאמר ומה נדבר כי נטרפה השעה ורבינו הלך למנוחות ואתנו עזב לאנחות ולא השלים למנין שעלה ברצונו כנוכר. ולא זכינו רק עד מספר "עד" אותיות - (ששם הבטחון עולה מספר ע"ד כידוע), כי רק הבטחו בטחו בה' עדי עד נשאר לנו לכלי אומנתינו ועל ידי זה נזכה בקרוב למקבץ נדחי ישראל במהרה בימינו אמן.

וכולו מחמדים בדברים ערבים ומתוקים לעוררנו בשמחה ותשובה מאהבה כנ"ל.

והנה בזה השנה האחרונה אחר עבור יום הקדוש אשר אז מתחילין בהכנה דרבה של חג הסוכות והכל טרודין אז בעשיית הסוכה (והכנת הד' מינים) שלזה צריכין עת מוכשר על פני חוצות, ותראה היבשה והשמש בגבורתה תצהיר על פני תבל ומלואה, אבל לאשר לא כן היה, ואדרבא השמים התקדרו בעבים וגם הגשם הלך לו על פני הארץ שמזה נצטער אותו צדיק, והתמרמר ודיבר בקדשו כי לא יאתה להטרידם ולצערם לכלל ישראל ולעכבם מלהכין לקראת יו"ט בשמחה כראוי, ובודאי שצריכין שיתהפך העת לטובה.

וצדיק גוזר והקב"ה מקיים, ועוד לפנות ערב נשתנה העת צח וזהיר, אבל כנראה שכל זאת היה רק לכבוד פקודת צדיק שדבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם, אבל אחר כך ביום שני חזרה העת כמקדם והגשם שטף על פני הארץ, וכן נמשך כה עד עבור ימי חג הסוכות שמזה הצטער רבינו עד מאוד - [עיין מזה באריכות בסדר יום ב' לסוכות ובסדר הושענא רבה].

מ.

החרישו ממני ואדברה דבר גדול ונורא, משנה זו אשר קרנו עברה וזעם וצרה, הנה ביום ב' אחר יום הכיפורים בגמר תפלת שחרית ורבינו עודו בבית המדרש בין תפילין דרש"י ורבינו תם, היה לנו פתחון פה לפניו בענין החברה "דרכי תשובה" דק"ק בערעגסאז יצ"ו, לאשר נתייסד חבורה ש"ס בתחלת חודש אלול (שנת תרצ"ו), ויום דסיום יהיה נעשה (פעם אחת בשנה) ביום שיבחר לזה רבינו בעצמו, כי נעתר לבקשתינו לבא ולהופיע על היומא טבא של סעודת סיום הש"ס, וקודם ראש השנה כאשר שאלנו חוות דעתו בענין הגבלת יום דסיום צוה להמתין עד אחר יו"ט של ראש השנה, ואמר כי אז מקבלין אורות חדשות בהתחדשות השנה. ואחרי שעברו כבר ימי הנוראים הקדושים מצאתי עת לדבר לדרוש את האלקים האיך עלה דעתו הגדולה בהגבלת יום סיום הש"ס הנ"ל. אז ענה ואמר תיכף ומיד הנה גמרתי בדעתי לקבוע ההוא יומא ברצות ה' על יום י"א תמוז (יומא דהילולא של בעל עטרת צבי זי"ע)י, ועל זה צהלה פנינו

יב הנה כאשר היה לי בזה פתחון פה לפני ראש השנה (כנזכר בפנים) אמר רבינו אז כיון דביומא דהילולא של בעל דרכי תשובה זי"ע (ב' דסוכות) ממילא אי אפשר לעשות הסיום כמובן. על כן בדעתו הקודש לעשותו בא' מומנים ששייכים

וחדוה נתעורר בקרבנו, ועל שאלת רבינו למה נתתי כל כך שמחה בלבי?
השבתי תיכף ומיד כיון שי"א תמוז יחול בשנה זו ביום ראשון בשבת ועל
ידי זה אולי נזכה לשבתא טבא בשביתת רבינו רוח אפינו בקרבינו, ויהיה
שמחתינו בשלימות. ועל זה נשא רבינו עיניו הבודלחים למרום בקול
דממה דקה, ואמר בל"א בזה הלשון "יא ביזדערווייל קען נאך גאר גוט
זיין", ואחר כך הוסיף ואמר (בדרך התחזקות) הנני מקוה בזה השנה
לישועה גדולה. ושוב הוסיף וחזר ואמר הנה ביום הקדוש והנורא העבר
לטובה לא יכולתי להתאפק באמצע קריאת התורה וצעקתי בקול גדול עד
מאוד, עכ"ל. ואחר כך פירש דבריו בסיפור מעשה מעין המאורע כי פעם
אחת ביומא דהילולא של בעל עטרת צבי זי"ע התאספו לשם גדולי וצדיקי
הדור כנהוג ובתוכם מרן בעל "דברי חיים" מצאנו ומרן מה"ר אליעזר
מדזיקעוו ומרן מה"ר שלום מקאמינקע, ועוד הרבה צדיקים יסודי עולם
זי"ע, והנה אחרי בואם מציון המצויינת קה"ק מקום מנוחת רבם העטרת
צבי זי"ע התאספו בבית מדרשו להתפלל יחדיו, והקדוש מדזיקעוו היה
הש"ץ להתפלל לפני התיבה, ומרן הדברי חיים הבעל קורא בתורה (שהיה
או יום קריאת התורה), וכבר היה הבעל דברי חיים מרעיש עולמות עוד
או בתורתו וצדקתו וקדושת עבודתו עם כל זה היה קצת נכנע וביותרת
הכבוד מלפני הקדוש מדזיקעוו זי"ע כי נורא הוא, גם להיותו בנו של רבו
הקדוש בעל זרע קודש מהר"ן מראפשיטץ זי"ע.

וכשבא עת קריאת התורה עלה מרן בעל דברי חיים על הבימה,
והה"ק מה"ר אליעזר נשאר בכותל מזרח - מקום שהצדיקים (אדמורי"ם
הנ"ל) יושבים, ושם נהנים מזיו השכינה מקדושת קול אומר קרא
התלהבות קריאתו בתורה של הדברי חיים.

ביותר להבעל דרכי תשובה זי"ע והיינו ביומא דהילולא מא' מהצדיקים הק'
המרומזין באשפיזא דיצחק - (יומא דהילולא של הבעל דרכי תשובה), והן האר"י הק'
(ה' אב), ובעל הקנה (ט' אייר), ובעל דברי חיים זי"ע (כ"ה ניסן), וגם יומא דהילולא
שלהן נופל בכל שנה באותו יום שיהיה בו אושפיזא דיצחק (יומא דהילולא של
הבעל דרכי תשובה זי"ע), עיין בספה"ק "דברי תורה" מהדורא ח' אות ל"ז (בביאור
הענין שם). אבל עוד אמר רבינו שגם יומא דהילולא של בעל העטרת צבי זי"ע
(י"א תמוז) שייך גם כן מאוד להבעל דרכי תשובה כיון שהוא נולד ביומא דהילולא
דיליה, ועל כן נקרא שמו הקדוש בשם צבי כשם הגה"ק בעל העטרת צבי זי"ע -
[עיין בספר בית שלמה מאמר צבי תפארת (אות ב' ואות ז') עיין שם], ופירש ואמר
כי על יומא דהילולא של הדברי חיים (כ"ה ניסן) אין רצונו להגביל כיון שהיה
בדעתו הק' לנטוע לצאנו על ציון קדשו - (כאשר נהג זה איזה שנים). וכן לא על
יומא דהילולא של האר"י הקדוש זי"ע (ה' אב) כיון שהוא סמוך ונראה ליום ט' אב
שאין דרך לעשות או סעודות בהתחברות. ועל כן יבחר לו רבינו או ביומא דהילולא
של בעל הקנה זי"ע או ביומא דהילולא של בעל העטרת צבי זי"ע, ובה יחיה דעתו
רק אחר עבור ימי נוראים (וכנ"ל בפנים).

והנה עוד קודם קריאת התורה התחיל הה"ק מה"ר אליעזר מדזיקעוו לערוך שיח בין הצדיקים, ונטל חומש בידו והראה ואמר הקבצו ושמעו אדמוריים כולכם מה שיקרא הרב מצאנו - [והראה להם באחד מהפסוקים ואמר] תראו כולכם אשר בכאן יצעק הרב מצאנו צעקה גדולה ומרה בקריאתו אלו התיבות, [ואחר כך הראה על פסוק אחד ואמר] ובכאן יצעק אוי ואבוי! וכו', עכ"ל.ה. ומובן שכל דבריו אמת וצדק, וכן נתקיים ממש הכל, והיה לפלא בעיניהם, ואחר קריאת התורה כאשר ירד הדברי חיים מהבימה ובא אצליהם למקום אשר עמד שם להתפלל, פתח ואמר הגה"ק מדזיקעוו בזה הלשון: עדי נאמנים אתם כולכם שכאשר דברתי לכם - (עוד קודם קריאת התורה) - איך שיתנהג הרב מצאנו בקריאתו בתורה כן היה ממש, ומזה יוכל כהד"ג [הדברי חיים] להתודע ולראות שגם אני יודע קצת חומש, אבל אחת שאלתי מכהד"ג דהיכן כתוב הדר הוא לעשות כן לקרות בקולות איומים ונוראים כל כך כאשר עשה כהד"ג, בודאי שראה מה שראה באמצע קריאת התורה ועל כן עשה כל זאת, אבל עם כל זה מה בכך כי אף על פי שרואים גדולות במקצת עם כל זה אין צריכין לצעוק ולפרסמו, אדרבא צריכין להתאפק ולהעלים הדבר מעיני הבריות, עכ"ל.ה. ומרן בעל דברי חיים בשמעו דברים אלה יוצאים בקדושה וטהרה מפי אותו צדיק היה משתומם ומחריש כשעה חדא, ואחר כך פתח ואמר בהתעוררות: כן הוא בודאי והצדק עם הרב מדזיקעוו שאם רואים ענינים גדולים במקצת אז יכולין להתאפק ולהעלים, וכן צריכין בודאי, אבל אם רואים הרבה יותר! עוד ועוד ועוד! אז אי אפשר להתאפק ולהעלים בשום אופן, עכ"ל.ה. (עד כאן המעשה. ואז סיים רבינו) הנה ראיתי ביום הקדוש הלזה באמצע קריאת התורה עוד ועוד ולא יכולתי להתאפק, אבל הנני מצפה בזה השנה לישועה גדולה מאד עכ"ל.ה, ובזה סיים דבריו ברמו. ואחר זה עוד היה צופה ומביט עלינו מאוד, וניכר שהיה מחשב ומהרהר האם יאמר עוד בהמשך הדברים, אבל לא זכינו לשמוע עוד בענין זה יותר, רק החזיר פניו להניח תפילין דרבינו תם ונסתמו הדברים. אבל פוק חזי איך רוח הקודש פעמה בקרבו שהוא ראה לשנה הזאת נוראות ואיומות, רק שאנחנו לא ידענו במה טומנין ברמ"ז בדבריו הנוראים, ומה שתעלה בשנה הזאת לנו ולכל בית ישראל בעונותינו, אוי נא לנו כי חטאנו.

מא.

אור לארבעה עשר ליל ערב סוכות - והוא יומא דהילולא של אשת חיל עטרת בעלה של מרן בעל שם שלמה זי"ע (שנת תרח"ם), ואז התפלל רבינו לפני התיבה לכבוד הילולא, והיה דרכו בקודש לבא בלילה ההוא

סדר שנה אחרונה

קעט

לסוכתו לעיין ולהביט בציורים, וכדרכו בקודש בכל שנה להביא איזה דבר חדש ציור נאה לתלותו בסוכה, כן היה בזה השנה האחרונה גם כן לא יחסר המזג ושהה שם כערך יפה שעה אחת בהסתכלותו בהציורים כנ"ל, והיה דרכו למנות מספר הציורים (משני חדרי הסוכה) ואחר כך בהן היה יושב ומהרהר להוציא מספרן איזה שם ויחוד משמות הקדושים, ובכל פעם בגמרו חשבונו אמר טוב טוב (המספר) ונשתהה עוד קצת בסיפור ודיבור מאיזה ענינים, ואחר כך יצא ועלה לביתו נאוה קודש.

מב.

ביום ערב סוכות היה דרכו בקודש לנסוע לבית החיים על מנוחת אבותיו הק' בעבור היומא דהילולא (כנ"ל אות מ"א), ואחר בואו התפלל שחרית לפני התיבה, ובחצות היום היה נוהג לעלות על גג הסוכה ובעצמו יגע וטרח במצוה לסכך ולנענע הסכך [אחרי פתיחת הגג] כהלכה ברגש עז. ואחר זה ישב לסעוד יחדיו עם תלמידיו ואנ"ש, וסיפר בגודל מעלתה ופרישתה של זקנתו בעלת היומא דהילולא, ומקצת גודל צדקתה הלא הם כתובים בספר "בית שלמה" באיזהו מקומן של שבחים; במאמר כתר תורה (אות ל"ז), ובמאמר תפארת וגדולה (אות פ"ט ואות צ"ח ואות ק"א, ועוד), עיין שם. ואחר הסעודה בא לשנות מקומו ולקבוע דירתו בסוכת שלומו למשך ז' ימי החג, וכשבא לשם התלבש במלבושי יו"ט והתחיל לעסוק בהכנת הד' מינים כמצותן לאגדן יחד והיו לאחדים בידו, ועוד בשארי הכנת הכנסת יו"ט ער שהתקדש ליל חג הסוכות.

מג.

תפלת מנחה וקבלת יו"ט הגיע ורבינו בעצמו התפלל לפני התיבה, ואחר כך בא לסוכה הגדולה לעשות קידוש תיכף אחר התפלה - (כמנהג אבותיו הק' בליל א' דסוכות דייקא, מה שאין כן בשארי שבתות השנה ויו"ט שהה [גם בליל ב' דסוכות] מקודם בחדרו המיוחד בלימוד שיעוריו הק' כערך שעה או שתיים), ובהגישו אל הדלת ואל המזוזה היה מניח ידו הק' על המזוזה לנשקה בנשיקות פיהו והרכין ראשו על ידיו ושפך כמים לבו, ושפתותיו לוחשות מהתעוררות נפלא לביאתו ראשונה להסוכה, ונכנס לפני ולפנים וישב למקומו לזמר בנעימה קדושה כל פסוקי אותיות "סוכה" מתמניא אפי בתהלים בהתלהבות גדול וקדוש ובעינים זולגות דמעות רבות, אשרי עין ראתה אלה.

ואחר כך אמר היהי רצון שאומרין בעת שבאין פעם ראשונה לסוכה (הנדפס במחזורים וכל הסיפורים, ואחרי כן התחיל לומר "אזמן לסעודתא

אשפיוזין עלאין קדישין" וכו' - (בניגון הידוע) - בלבת אש בקול נורא מרום וקדוש, ואשרי אוזן ששמעה ממנו בהכפלו וחזרו כמה פעמים בבכיות של שמחה "במטו מינך אברהם - אברהם אושפוזי עלאי קדישא דתיתבי עמי "וגו', כבן המתחנן לפני אביו מקירות לבו הטהור - [וכן בכל יום ויום באושפוזי דיליה], ונתנו לפניו לקדש, ואחרי שתייתו מכוס של קידוש שתה עוד רביעית יין פעם שנית במקום סעודה - (גוף הסעודה לא היה עתה), והתחיל בנועם שיח מעלת קדושת החג המביא ישועות לישראל עם קרובו ככלל ובפרט, ודברי תורה מעורב בחסידות מעשה מרכבה של צדיקים כדרכו.

מד.

ואדכרן מלתא דתמיהא (שהעירוני איש יר"א אחד מפה) כי תמיד בכל שנה ושנה היה דרכו להאריך קצת בעת ההוא ולעורר דברי התחזקות אמונה ובטחון בה' יתברך בפנים צהלה ובטוב לב משמחת הסוכה ברגש אהבה ושמחה עלאה. ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות (א' דסוכות) שכעת היה מאריך בדברי מוסר והתעוררות תשובה מבחינת פחד ה' והדר גאונו בחרדת קודש. ועוד העירוני הנ"ל דבר פלא באשר נשאר בזכרונו קיים לעד מהבעל "דרכי תשובה" זי"ע שתמיד בכל שנה באמירתו האושפוזיא "במטו מנך יצחק" היה דרכו בקודש לאמרו פעמים אין מספר בהתלהבות נפלא - (יותר ויותר משארי האושפיוזין שהיה אמרן גם כן בהתעוררות גדול), ובשנת תרע"ג (ליל ב' דסוכות שנה שלימה לפני הסתלקותו) הוסיף תוספות קדושה והתעוררות מעין המאורע, גם באמירתו התורה, בסעודתו הטהורה, איום ונורא, התחיל האי אספקלריא המאירה בפסוק "סכות לראשי ביום נשק" בבכיות ודמעות, ונפשו בשאלתו ובקשתו שיגן קדושת הסוכה לחסות בستر צל כנפי השכינה למיתב בצילא דמהימנותא עלאה בצלא דקב"ה וכו', ובדברים כאלה וכיוצא בהן השתפך נפשו אדמו"ר הבעל "דרכי תשובה" זי"ע באותו לילה שנסתלק בו בשנה שלאחריו (תרע"ד) לחיי העולם הבא, ומאז והלאה תמיד בבואו ליל יומא דהילולא שלו נתעוררו ידידים ואנשי מעשה האיך היה בוכה האי קדוש ה' בדמעות שליש ובהתעוררות נורא באותו לילה שנפל בו הסתלקותו בשנה שלאחריו.

נחזור לעניננו כי בזה השנה האחרונה (ה'תרצ"ז) ליל א' דסוכות בעת שאמר רבינו תורה (בבואו להסוכה פעם ראשונה) שהיה בשינוי קצת משנות הקודמים (כנ"ל בתחלת דברינו), אף גם זאת נתחדש שאמר תורה גם כן על הכתוב הלז סכות לראשי ביום נשק, ובעת שהתחיל רבינו

לפרש זה הפסוק סכות לראשי וכו' מיד נרעש ונפחד המעורר הנ"ל עד מאד (שהיה באותו מעמד), ולא ידענו מה היה לו עד ששאלו אותו מאנ"ש, וענה ואמר באשר נזכר מזה כי הבעל דרכי תשובה היה אומר תורה בזה הפסוק בשנה שלפני הסתלקותו. ומאז והלאה לא נשמע מרבינו בלילות אלו שיאמר תורה בפסוק זה רק עכשיו, ואיני יודע על מה רומז היום ההשתנות הלזה, אבל מי יודע ומי מבין דרכיו ועניניו אין חקר. [עיינין מעין זה בספה"ק דברי תורה מהדורא ב' אות נ' ואות נ"א מזקיני בעל "יודע בינה" הגה"ק מלאנצהוט זי"ע ומבנו בעל "שם שלמה" זי"ע בפירוש הפסוק סוף דבר הכל נשמע וכו', עייין שם].

מה.

אחר כך בא לסוכתו המיוחד לדירה וללימוד ונשתהה שם ערך שעה בלימוד שיעוריו הטהורים, ואחר זה שוב בא לסוכה הגדולה להנהלת שלחנו הטהור, ואחר נטילת ידיו וברכת המוציא אכל הכזית ראשונה שמדאורייתא בדביקות ויחודים, ואחר כך עורר את המסובין על שלחנו מגודל קדושת וחיוב אכילת הכזית ראשונה בלילה זו בהסוכה, ואמר שאם אולי שכח אחד לכיין כראוי בעת אכילתו אז יכול לתקן עוד שיקח כזית פעם שנית וכיין בו לשם מצות אכילת כזית בהסוכה, כי גדול היא, כדברי חז"ל שלמדו ט"ו ט"ו מחג המצות עכ"ה. והיו נוהגין לומר בזה הסעודה בתהלים קפיטל ק"מ למנצח וגו' חלצני ה' וגו', וגם "אתה בחרתנו" זמרו ורקדו אנשי מעשה, ואחר כך אמר תורה וברכו ברכת המזון.

מו.

חיבה יתירה נודעת לנו מרבינו במצות הסוכה, לאשר זה רבות בשנים שמנע את עצמו מהנהלת שלחנו (השני) של פירות - (כדרך תלמידי הבעל שם טוב זי"ע) - מטעמו ונימוקו עמו, וחבל על אמרות טהורות ועניני חסידות שהיה נשמע ממנו אז. אבל בב' לילות דיו"ט של סוכות לא יחסר המזג ובא אחר ברכת המזון לסוכתו (שהיה יושב בה כל היום והלילה) ונאספו שמה אנ"ש וישבו עמו יחדיו, והובא על השלחן פירות חשובות ובתוך כך סיפר מעשיות נפלאות, רובם ככולם ממעלת גודל קדושת הסוכה וכיוצא"י, ובהן היה מחיה נפש כל חי בדבריו הקדושים של אהבה

יג פעם אחת סיפר מהקדוש וגורא הרבי ר' זושא זי"ע כי באותו זמן שהיה מתגולל ממקום למקום לסבול גלות ובא פעם אחת לאיזה ישוב ונתארח אצל אחד מבני

ושמחה מתוקים מדבש ונופת צופים, ואחר כך גם בריקודין של מצוה היו מרקדין חסידים ואנשי מעשה ורבינו בתוכם בשירה וזמרה וזמר רננו צדיקים בה' וכו' בהתרוממות הנפש.

מז.

זיחו רבינו בבוקר לעמוד ולהכין את עצמו לקדושת מצות נטילת הארבעה מינים בברכתן אשר הפליא לעשות סגור בסוכתו ואין איש אתו, רק היה נשמע קולו בעת הנענועין (לגודל חביבת המצוה) שמפוז ומכרכר לפני ה' עם הד' מינים בריקודין ויחודין עלאין. אחר שעה תשעה בא לבית המדרש להתפלל ויעמוד לפני התיבה לתפלת שחרית, ובהגיעו לרומם ולהדר ולפאר בקדושת אמירת "ההלל" האיר והופיע התעוררות אהבה ויראה עלאה בלב כל המתפללים שכל העולם השומעים קולו בהדר הבו לה' כבוד ועוז, ובפרט באמרו "מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון" וכו' "מושיבי עקרת הבית", והיה כופל כמה פעמים אלה התיבות (מושיבי עקרת הבית) בבכיות ודמעות שלישי. וכן אחר כך באמרו "ישראל - ישראל (שהיה דרכו בקודש לכפול ד' פעמים) בטח בה' עזרם ומגינם הוא וכו' ברגש קדושה והשתפכות הנפש. וכך היה אומר אחר כך גם כן דלותי ולי יהושיע שובי נפשי וכו'. ובעת אמרו "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", ואחר כך "האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד", והיה דרכו כמה פעמים לפסוע פסיעות לאחוריו ולצדדין הלוך ושוב מפחד ה' והדר גאונו ברגש קדושת התיבות, וכפיו פרש כעני וידיו שלח לעליון בהתעוררות יתירה, ועד שהגיענו לקדושת הנענועין אשר אין לשער ולתאר בחרט עלי

אותו מקום, וקודם לינת לילה יצא לחוץ בהצצר לפנות אבל עד שהגיע לשם כבר לא היה יכול, ועל כן חזר לביתו ואז הרגיש תיכף ומיד עוד הפעם שצריך, והזדרז ויעמוד ויצא החוצה למקום הראשון אבל בבואו לשם שוב לא היה יכול לפנות, ואז הבין והרגיש כי מסתמא קדושת המקום גורם כל זאת, וכשנתרחק קצת נתברר לו שבאמת כן הוא, ואחר כך בא והסתכל במקום הראשון להבין מהות קדושתה, וירא והנה למעלה מראשותיו בגובה מאוד היה גג בלתי דפנות רק נסמכים על קורות גבוהות ובאמצע הגג במקום שהוא היה עומד נשבר מקצתה וניתן במקומה קצת סכך, אבל לא היה שם הכשר סוכה כיון שלא היה לו דפנות, וגם שהיה חמתה מרובה. ואחר כך שאל לבעל הבית בענין מקום הנ"ל והשיבו בפשיטות (כי היה עם הארץ) ששם הוא עושה סוכתו בכל שנה בחג הסוכות, ואז הבין שפיר הקדוש הרבי ר' זושא זי"ע את כל הנעשה עמו מקודם. וסיים רבינו כי מזה נוכל להשיג אפס קצהו גדול ערך קדושת הסוכה כי למרות שהיה סוכה שאין לה שום הכשר, וגם היה בשאר ימות השנה ולא בחג הסוכות, עם כל זה כיון שעל כל פנים הבעל הבית הנ"ל עשהו לשם קדושת סוכה - (שלפי דעתו היה כשר), ומשום זה לבד היה לה קדושה כל כך גם שלא בימי החג, מכל שכן סוכה כשירה והוא בחג הסוכות על אחת כמה וכמה, עכ"ל.

גליון גדול עבודתו הנורא בקדושה וטהרה בשירה וזמרה (בתנועת הנגינה הנודעה) באהבה ויראה, בעינים זולגת דמעות ופניו כלפיד אש, והרבה היה מאריך בסדר הזה ובאמצע הגעגועין חזר כמה פעמים למזרח לפני התיבה ומביט בתוך סידור האריז"ל בכוונות סדר הנענועין וחוזר לאותו צד שעמד בו לנענע וככה בכל הששה קצוות, אשרי עין ראתה גדול עבודתו ודביקותו בעת ההוא, הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו, אוי ואבוי לעינינו שכך עוד לא רואות.

ואחר גמר ההלל היה קורא בתורה והתפלל מוסף לפני התיבה (כמו בכל יו"ט), וגם בזה היה מחדש עוד התעוררות גדול בעת הדוכן ואמירתו ותערב וכו' אנא רחום ברחמין הרבים השב שכינתך לציון עירך וסדר העבודה לירושלים וכו', ונסתיים ונשלם תפלת מוסף לטובה.

מח.

המשך ליום א' דסוכות

אחר כך סדרא דיומא כהלכתו, ובא רבינו אל סוכתו הגדולה לקידושא רבא, והיה מזמר סדר האושפיזא דיומא כנהוג בהתעוררות, ובעת ברכת לישב בסוכה היה מאריך בכל פעם בהגיעו לומר השם הוי"ה ב"ה בכוונתיו הראוים לתת לה - (בכל פרטיה ודקדוקיה שהן משתנות מיום ליום במשך ז' ימי החג) - כמבואר בסידור האריז"ל, ואחרי שתייתו יין של קידוש ומיני מזונות אמר תורה בעניני דיומא מקדושת אושפיזא דאברהם רחימא שהוא היומא דאזיל עם כל היומין, ובערך שעה אחר זה עשה סעודת יו"ט, והיו מזמרין באותו סעודה "אנא הושיעה נא בני עפר מי מנה" (מפיוט יום א' דסוכות), "אנא תרב עליצותך לקוי ישועתך" (מפיוט יום ב' דסוכות), וגם זמרו ורקדו "אתה בחרתנו" כמו בלילה (כנ"ל אות מ"ה).

מט.

ובהגיע ליל התקדש יומא דהלולא של אביו הקדוש בעל "דרכי תשובה" זי"ע (שנסתלק ב' דסוכות תרע"ד), ובבית המדרש כבר נעשה הדלקה בנרות רבות לכבוד ההילולא - (והיא מיוחדת לזה כלי עץ מרודדים בטס בכדי שיעמדו הנרות מבלי לחלל יו"ט), ובערך שעה שמונה הופיע רבינו מעוטף בטליתו לבית המדרש והתפלל לפני התיבה (כמנהגו בכל ליל יו"ט ובפרט עכשיו). ואחר עלינו כשהיה אומר קדיש יתום, מתוך מדבש ונופת צופים היה לשמוע שפתי צדיק במתון ונעימת קדושת קולו

הערב בכוננות בסידור הארז"ל, וכל השומע דבריו כלתה אליו השעה
ההוא ברגש התעוררות תשובה להשם יתברך.

ג.

בלילה ההוא נרדה שינת העולם, כי נכבדי העיר כל האנשים יתנו
יקר לרביהם בעל היומא דהילולא, ובאו והתאספו לחצרות קדשו ולסוכתו
(שנבנה עוד בימיו), ולשם בא רבינו בערך שעה עשרה לסעוד סעודת יו"ט,
ומאוד האריכו בסעודה זו בשירות ותשבחות ועמידת יינים הרבה לכבוד
ההילולא רבא. וגם היו מזמרין ממערבית ליל ב' "ישמחו בחגיהם ידידים"
וכו' עד דוד למלאות בסכת עורו, ואחר כך אתה בחרתנו בריקודין של
מצוה. ובמשך זמן של כל הסעודה היה יושב רבינו ברעיונות משוטטים
ודביקות נפלא ביומא דהילולא כי גדול הוא לפניי עד אין חקרטי, ובעת
אמירתו תורה האריך הרבה על פי דברי אביו הק' לקיים מאמר חז"ל
סוף יבמות אומרין שמועה מפיו כידוע.

גא.

אחר הסעודה הנ"ל נהוגים היינו לבא להתאסף מחדש בסוכה השניה
(שהיה רבינו יושב שם במשך כל היום) לשלחן הפירות, כמו בליל א'
דסוכות (עיין אות מ"ו). אבל כאן בא באריכות וברביא סגיא יותר מבליל
ראשון - [עיין בספה"ק דברי תורה לרבינו, במהדורא קמא (אות ע"ד) בד"ה

יד וכן היה דרכו בקודש לקרוא גם את יומא דהילולא של זקינו בעל "שם שלמה"
זי"ע (כ"א סיון תרנ"ג) "ליום קדוש", ופעם אחת איזה ימים לפני ההילולא אמר
לנו על יום כ' סיון (ערב היומא הילולא) לאיזה ענין שהיה לו אז על סדר היום
שלא יהיה ביכולתו לעסוק אז באותו דבר כ' סיון כי אז יהיה אצלו ממש כערב
יום הקדוש, עד כאן לשונו.

שיחות רבינו צריכין לימוד גם בעומק, וי"ל עוד דברים בגו כי כתב בספה"ק
אוהב ישראל אשר כ' סיון הוא הכנה ליום הכיפורים, וסימנך כי יד על כ"ס (כ'
סיון) י"ק (יום הכיפורים), עיין שם היטב. וז"ש רבינו (מלבד בפשטות שהוא ערב
הילולא דזקינו כנ"ל) כי כ' סיון הוא בחינת ערב יום כיפור, היינו הכנה ליום כיפור
כנזכר.

טו והיה דרכו בקודש של רבינו לחקור ולדרוש ביומא דהילולא של זקינו הקדוש
בעל שם שלמה זי"ע הנ"ל - (וגם ביום זה ב' דסוכות), האם באו עוד הרבה
אנשים על ציונם הקדוש של האדמורי"ם זי"ע, ודיבר בקדשו כי בכאן אין להעולם
השגה במעלות יומא דהילולא וערך גדולתה לפעול ישועה קרובה בכל עת, לא כן
הוא במדינות פולין אשר שם יש לחסידיים ואנשי מעשה השגה בזה ביתר שאת
ועו, עכ"ל וד"ל.

אמנם אזכיר וכו', עיין שם וטראה נפלאות], ודרכו בקודש היה לספר שם ענינים נפלאים שונים מעשי מרכבה - (עיין באות שלאחר זה), ואחר כך היו מזמרים "או"א מלך רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו" וגו' בניגון הידוע ובריקודין של מצוה יחדיו עם רבינו אבינו רוענו.

גב.

סיפר אז מאביו הקדוש בעל היומא והילולא בענין גודל מעלתו וקדושתו האיך שזכה לחיבוריו הטהורים והקדושים "באר לחי ראי" לכוון לאמיתתו. ואמר, פעם אחת קרא אותי אבי ואמר לי בני חביבי אמור נא לי הפירוש של התיקוני זוה"ק האלו - (הראה לו איזה ענין), ואני בינותי שם כשעה חדא וראיתי שהענין קשה מאד להבינו מעומק המושג, ולקח אאמו"ר הק' כל הספרים מפרשי התיקונים והראה אותן לי כדי שאלמוד ואעיין להבין הפירוש על ידי המפרשים האלו, ואני יגעתי ולא מצאתי עוד קישור והמשך יפה בדברי התיקונים, ואמרתי לאבי מורי הק' הן אמת ראיתי את כולן וראויין הדברים למי שאומרם, אמנם במחילת כבוד תורתם הרמה אין עוד שום הבנה בהתיקונים בשייכות הענינים זה לזה. אז הוציא אאמו"ר הק' מהארגו שלו הכתב יד קדשו על התיקונים ("באר לחי ראי"), ואמר לי ראה נא מה שכתבתי כאן, ועיינתי בו קצת ומיד אנהיר לעיינין ממשנתו, וכאשר אמרתי לאאמו"ר הקדוש שעכשיו אני מבין הדבר על בוריו, אז ענה ואמר לי בזה הלשון: תדע בני שעבור פי' על אלו התיבות שפכתי שיח הרבה תפלות בשמונה עשרה, והרבה דמעות שפכתי לפני קוני יתברך שמו עד שהראינו מן השמים, עד כאן לשונו הק"ט, (ובהקדמת ספרי "באר לחי ראי" ותפארת בנים על התורה מביא רבינו זאת בקצירת האומר, יעוין שם).

טז דבר בעתו ובזמנו מה טוב לכבוד הלולת הבעל "דרכי תשובה" זי"ע, ובשייכות המשך לענין חיבוריו הטהורים ויקרים אזכיר כאן מה שעלה בידי לשמח נפשו ולבו הטהור של רבינו במה שמצאתי רמו נכון בשו"ת "צבי תפארת" בעת שלמדתי פעם אחד בספר הנ"ל (בליל ההילולא) "ברשומי דברים" שבתחלת הספר, ועל פי סיבה בלתי מכוון התחלתי ללמוד שם בפירושו לגמרא סוכה (דף ל"א ע"א) בהיא סבתא דאתאי לקמי' דרב נחמן, אמרה לי' ריש גלותא וכו' בסוכה גולה הווי יתבי וכו', וכאשר גמרתי הענין היה עוד שהות (קדם שבא רבינו להנהלת שלחנו הטהור והתחלתי בענין שלאחריו, וגם שם היה מברר שיטת הגמרא הנ"ל באופן ב' כמובן. ויען שהיה עוד שעות זמניות התחלתי ללמוד גם את מאמר השלישי שהיה כבר ענין אחר ומדבר מענין הסתלקות הצדיקים מנהיגי הדור, ותיכף ומיד היה בעיני לדבר פלא איך שנשמך ביחד מענין סוכה ומענין הסתלקות הצדיקים, ובעיוני בזה נפל בדעתי ענין פלא כי ראיתי שו"ת של אלו הג' מאמרים הם מיוסדים ובנויים בר"ת שמו הקדוש צב"ר, עיין שם היטב (ג' אותיות הנ"ל), וטמון ברמו בג' מאמרים

נג.

ועוד עד שלא נתפרדה החבילה מחצרות קדשו של רבינו חזרו הנלוים לשירם ולזמרם וישראל לעבודתם ולריקודם, ובשמחה יתירה יצאו לחצר הקודש ומטיילין ומרקדין ביה חניגא שם בחצר הט"ו שיר המעלות לשמחת בית השואבה, ואז בא יבא רבינו אל פתח האהל של הסוכה מבחוץ ובראי' בעלמא עומד ורואה על המחול מסביב להתענג בתענוגים ישראל במעמדם מטפחין להשם יתברך, וכאשר גמרו הריקודין אז ישיר איש תם וישר אחד זמר בלשון אשכנז הנודע בפי אנ"ש - (שהיה רבינו משתוקק תמיד לשמעו בעתותי רצון וקדוש כי טובא גניז בגווי'), בזה הלשון "ווען איך בין אלט געווארען 13 יאהר" וכו', שהתעורר רגש תשובה מאהבה בלב השומעים. ואחר כך גם השני בדומה לו "אדיר הוא ולא ינום, בחור הוא ולא יישן, השם תושיע (ב' פעמים) הן בבקעה הן בהר, הן בשדה הן ביער, הן בעיר הן בכפר, תוציאנו מגלות המר" וכו'. ומסיים כי שחה לעפר נפשינו, דבקה לארץ בטננו, "קומה קומה עזרתה לנו ופדינו למען חסדיך" (ב' פעמים) וכו' וכו', עד שגמרו. שבכל אלה היינו טועמים מעין עולם הבא מאהבה ושמחה של מצוה של היו"ט והיומא דהילולא

הנ"ל עת הסתלקותו לעולם העליון כי מפורש יוצא שם בשני אותיות משמו הק' מדבר מענין סוכה כנגד ב' ימים טובים של חג הקדוש הלזה והשני אותיות מדברים בענין א', רק באות השני מפרש את הנ"ל באופן ב' - [כמו ביו"ט שני הוא ענין א' עם יו"ט ראשון רק שהוא באופן ב' (יו"ט שני של גליות) אבל קדושתם אחד הוא], ותיכף ומיד לזה מרמז ענין הסתלקותו באותו עת, כי מדבר שם באות ג' משמו הק' מענין הסתלקות ופטירת הצדיקים כנראה בחוש, והוא דבר נפלא. ואחר כך כשבאתי לפני רבינו פעם אחת בימי חול המועד עם השו"ת "צבי תפארת" והראיתי לפניו את כל מה שמצאתי שמה והוטב הדבר בעיניו מאוד שזהו דבר חידוש ופלא, והתחיל אז לספר לי ממה שנפל גם לו בענין יומא דהילולא של אביו הק' שמכוח אותו יום בימי השבוע חל בכל שנה ושנה כמו שחל בו ביום יומא דהילולא של האר"י הקדוש ושל בעל הקנה הק' ובעל דברי חיים זי"ע, והם רמוזים בשם יצחק [היינו י' יצחק האר"י הק', צ' צב"י בעל דרכי תשובה, ח' חיי"ם בעל דברי חיים, ק' קנ"ה בעל הקנה זי"ע] שהוא אז אושפיזא דיצחק יום ב' דסוכות, וכדכירי כבר נדפסו הדברים בדברי תורה מהדורא ח' (אות ל"ז), עיין שם. רק זה הוסיף לי בדבריו הק' יותר ממה שלא כתב שם (בדברי תורה) אשר גם בעיני עצמו יפלא שמאין בא לו דבר גדול ורמוז נכון כזה בתיבת יצחק כנ"ל, אם לא שהאירו לו מן השמים ממעל.

וביום שלאחריו היה שם הגאבד"ק טשאפף שליט"א ואחר תפלת שחרית היו ממתנינים הרבה בבית המדרש על ילד שהיו צריכין למולו או, ובתוך כך סיפר רבינו להנ"ל ענינים הרבה - ובתוכן סיפר לו גם את הנ"ל משו"ת "צבי תפארת" וצוה להביא לפניו את הספר והראה לו בפנים בהספר כי כנים הדברים וקלסיה, והוטב בעיניו מה שתלמיד היה עתיד לחדש ולכוון לדבר אמת וצדק.

כשהיה אז עוד שמחת עולם על ראשינו יחדיו עם רבינו חיות נפשינו, זכותו יגן עלינו.

נד.

אחר כל הנ"ל כשהלכו כל העם לאישון לילה מה נורא ואיום היה המאורע, כי גשם גדול היה כל אותו הלילה, אבל עם כל זה רבינו לא וזה מסוכתו כמו שהיה דרכם בקודש של אבותיו הקדושים זי"ע להיות יושב בסוכה גם בעת שהיו גשמים דולפים. רק שלהכרח מגודל הגשם הניחו קירוי הסוכה על הגג, כדי שלא ירדו הגשמים לפני ולפנים בהסוכה - [ועיין בנימוקי אורח חיים לרבינו סימן תרל"ט (סק"ב וסק"ג) ובשו"ת מנחת אלעזר (חלק ב' סימן ל"א בד"ה ועוד בזה וכו'), עיין שם]. וכן בלילה הזה אשר ירדו גשמים רבים, ורבינו הניח את עצמו במטתו שם בסוכה הקטנה (המיוחדת לשינה), ומה נורא היה המחזה כאשר רבינו נייער ועומד באמצע הלילה מתוך צער ויגון ואנחה יסורים רבים, כיון שהגשמים הגיעו לתוך מטתו שהיה ישן בה ונתמלא כל גופו הקדוש במים שכמוהו לא נהייתה עוד בשום פעם, ובפרט שהיה הסוכה מקורה אז על גגו לחסות מזרם ומטר כנ"ל, ועם כל זה ירדו הגשמים לתוך תוכו, ודייקא במקום מטתו יותר מבשאר מקומות.

ואמר רבינו בדברי צער ואנחה אשר כל זה הוא מצד הסטרא אחרא כדי להטרידו ממצוה חשובה וקדושה של ישיבת הסוכה, אבל הוא לא היה יכול לצער ולעשות כן אפילו לכלב ר"ל, וחזר והתמרמר בדברים אלו כמה פעמים מתוך חלישת דעת גדול לאין שיעור, והיה הכרח להחליף חלוקו אז באמצע הלילה ולהניח את עצמו במטה אחרת בסוכה השניה המיוחדת לישיבתו כל היום, כדי שיוכל להתחמם קצת על ידי הנפשו שם כערך יפה שעה אחת עד הבוקר אור.

נה.

מנהג ישראל החסידים שבעיר מונקאטש הוא בכל שנה ושנה ביום הזה בערך שעה שביעי בבוקר לצאת על ציון המצויינת קה"ק של בעל יומא דהלילולא הבעל "דרכי תשובה" זי"ע, וגם בגודל חולשתו כנ"ל לא מנע רבינו את עצמו רק התגבר כארי ביראה טהורה לעבודת הבורא

יז ביאהרציי"ט הראשונה של הבעל דרכי תשובה (בשנת תרע"ה) הנהיג רבינו לילך על ציון קדושת אביו, רק עם מנין מצומצם. אבל אחר כך כאשר נתוודע הדבר ונתפרסם בעיר נתוספו מדי שנה בשנה אוכלסין עד שנעשה ככה תמידין כסדרן.

נטילת הד' מינים קדושים, ואחר כך התחיל לאט לאט לעלות ולבא ולהגיע אל מקום מנוחת אבותיו הקדושים, אבל גם בזה הראו לנו משמים ממעל השתנות גדול משנות הקודמים, כי מדי שנה בשנה משנת תרע"ה עד שנה זו תרצ"ז - היינו בכל משך כ"א שנים רצופים, היה א"ך טוב לישראל בעת רצון הלזה בוקרו של ב' דסוכות, לעת צאת השואבות לשאוב מקדושת הבא"ר לח"י רא"י בהליכה על ציונו הקדוש היא נפלאות בעינינו שנעשה תמיד עת צח וברור גם ביומא דעיבא, כי אז לזמן הזה נתפזרו העננים והגשם חלף הלך לו, ולא הטרידו מעבודת הקודש מלצאת ולבא לשם - (כאשר ספרו כל בני העיר מונקאטש יצ"ו וגם רבינו בעצמו זי"ע אמר זאת לפנינו).

אבל בזה השנה האחרונה ראה ראינו את ענינו ואת לחצינו אשר נשתנו העתים ונחלפו הזמנים, כי אז בבוקר דייקא בעת ההוא התחיל עוד הפעם להיות הגשם שוטף על פני הארץ ומלואה, שזה גרם צער גדול לכל העם, ובפרט לרבינו שתש כחו מבעוד ליל (כנ"ל אות נ"ד), וגם אנחנו לקחנו חבל בצערו וחלישות דעתו הגדולה ולא ידענו מה זה ועל מה זה רומז ההשתנות הזאת, ומה נשתנה השנה הזאת מבכל השנים שעברו, ואין פותר.

נו.

ובעת ההוא (בהליכו לבית החיים) גם ביסוריו וחלישת דעתו הגדול שהיה לו מכל הנ"ל עם כל זה האריך בסיפורים נאים מאבותיו ורבותיו הקדושים מדרך האמת של תלמידי הבעל שם טוב זי"ע עד שהגיע לחצר בית החיים, ואז כל העולם כלו (שהיה מן הרצים ויוצאי דחופים ומבוהלים לבא לשם, כי רק אנחנו במתי מעט שהיינו מן העומדים סביביו ובאים עם המלך הקדוש יחדיו, אבל העולם) כבר היו מוכן ומזומן עומדים צפופים ומסתכלין מרחוק אימתי יגיע רבינו שמה לטובה.

נז.

ובבואו לפני ולפנים לציון אביו הקדוש זי"ע - [ודרכו בקודש היה לפתוח בשלום תחלה בל"א "גוט יום טוב טאטע"י] - התגבר כארי

יח בכל פעם ביו"ט אחר התפלה כשהלכו העולם לביתם וכאו מקודם לפרוט בשלום רבם היה נהוג להשיבם רק בלשון "יום טוב" לבד, (וכן נהג אביו הקדוש הבעל דרכי תשובה זי"ע). וכאן אמר כנ"ל "גוט יום טוב", ובדאי טעמו ונימוקו עמו, כי עמקו מחשבותיו ומעשיו, שגבה למעלה משכלינו.

וכלביא ישאג ונפשו שפך כמים נוכח פני ה' ובלב נשבר ונרכה בהתעוררות רחמים עבור גודל צרות כלל ישראל בכל מקום ובכל זמן, ונסיונות הנוראים שמכל צד לאין שיעור, ועת אשר הגיענו ליום גדול וקדוש עת רצון מוכשר בלתי ערך במעלות החג הקדוש ויומא דהילולא של צדיק השוכן פה מרא דאתרא, אשר בו אית פקידא לטב לכל באי שער עירו למשכן כבודו והיכלו הלזה - [עיין בקונטרס "דברי קודש" ה'תרט"ז בד"ה מה שאמר ביו"ט ב' דסוכות וכו', עיין שם היטב], על כן היום הוא עת רצון שנושע בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

ודרכו בקודש היה בכל שנה לומר בשם אביו הקדוש בעל הילולא (עיין סוף יבמות) - כן האריך בקדשו גם היום, ותוכן דבריו אמרי התעוררות ומליצת זכות על כלל ישראל, ובתוך דבריו התמרמר מאוד על רשעת כל המפלגות הכופרים העומדים עלינו לכלותינו בתחבולות שונות בכל עת ועונה לא יחשו.

ומה מאוד נבהלתי בעת אשר שמעתי ממנו בסיום דבריו נגד הרשעים בזה הלשון: ובאמת שאנחנו עומדים נגדם בכל כחינו עד מקום שירינו מגעת במסירות נפש ממש בעה"י. [וסיים בקול רעש] אבער ווי לאנג נאך! מיווערט דעך אמאהל מיהר!!! עכל"ה. [ואלה הדברים סופן מוכיחין על תחילתן על שבר הגדול ונורא שקרה אותנו בשנה האחרונה הלז, אוי ואבוי!].

נח.

אחר גמר הדרשה היה דרכו בקודש לומר (עם המשוררים) הפזמון "בר יוחאי נמשחת אשריך" וכו' - [והשייכות בזה לכאן נודע לכל ידידיו ואנ"ש אין בו צורך להאריך]. ואחר כך היו אומרים ספר תהלים (של יום השבוע), ורבינו לא התחיל עוד עם הציבור רק היה לומד אז לעצמו בחשאי בספר הק' "באר לחי ראי" פירוש על התיקוני זוה"ק, ואחר זה התחיל לומר תהלים והיה גומרו עם הציבור, ואחר כך אמר קדיש דרבנן ונשק את המצבה ויצא לשלום ט.

יט הנה פעם אחת כאשר בא רבינו מבית החיים סיפר לנו ענין פלא ודבר נורא מקדושת וגדולת אביו הקדוש זי"ע, כי בשנת הסתלקותו לחיי העולם הבא תרע"ד לפ"ק (ב' דסוכות) היה בליל התקדש חג הפסח על ציונו הקדוש אור גדול שלהבת י"ה לאות ולפלא, וכך היה המעשה כי באותו לילה (א' דפסח) והשומר את בית החיים ניער פתאום משינתו וירא דרך חלונו כי שריפה גדולה בחוץ, ויהי כי בא

ובלכתו בדרך חזרתו לביתו, וגם כאן מהרו העולם לדרכם, רק מספר מצומצם מתלמידיו נשארנו אתו והיינו סובבים הודו, ומגודל חולשתו ואפיסת כחו היינו מוכרחים לסעוד ולתמכו מזה אחד ומזה אחד, כי היינו

החוצה אל החצר הפנימי מקום כניסה לבית החיים ושם נראית אליו המראה הגדול הלזה ביותר קצת, ונתוודע אז שהשריפה הלזו הוא ממש בבנין אהל מנוחת הצדיקים, ולכן הוזרז הנ"ל עם בנו ויקומו שניהם לעלות בחומה לבא לפנים בבית החיים למקום השריפה הנ"ל ולהציל עוד שם מה שיוכלו, אבל בבואם עוד ממרחק המזה ראו כן תמהו כי השריפה נתמעטת והולכת לו ובכל עת נכבה האש מאליו יותר ויותר, וכאשר התקרבו ובאו למקום ההוא היא נפלאת בעיניהם כי לא ראו שום היכר מאיזה שריפה שתהיה שמה, ולא הצריכו שום פעולה גשמיות לכבות את האש כי לא היה מזה אף רושם כלל וכלל בשום מקום, והם לא ידעו כי גם מים רבים לא יכלו לכבות את השריפה הזאת ומאת ה' היתה זאת עמוד אש סביב. אז נבהלו ויאחזמו רעד ויפול עליהם אימתה ופחד ונסו חזרה לביתם ולא יכלו לישן ממעשה ה' שנראות אליהם, וכשהבוקר אור נחפזו לבא אל אדמ"ר הרב זי"ע ובבואם לפני המלך ויספרו לו את כל אשר קראום הלילה וכעת אין להם מנוחה ממעשה ה' כי נורא הוא אשר נעשה, ורבינו משתומם, והשיב להם שילכו לדרכם ומבטיחם שלא יארע להם מזה שום רע כי בהכרח היו צריכין לראותו כדי שיבואו ויגידו ויעידו כדברים האלה.

סיים רבינו לנו כלשון הזה - וכאשר שמעתי ונדעתי זאת הבינותי לדעת שזהו כחו של אבי הקדוש שבא זה מחדש לגן עדן העליון אצל אבותיו ורבותיו ושאר קדושים שרפי מעלה, ושיספר להם צרות אחב"י, באו כולם לבקש בעד הגאולה שיתעורר עת רצון לתכלית הנרצה, ולכן כיון שבא לנו אות נפלא כזה על ציונו מקום משכן כבודו והיכולו הקדוש הראו מן השמים כי ישועת ישראל מוכנת לבא, ומזה נודעתי בבירור כי תהיה איזה עת רצון להכנת הגאולה האמיתית. ולא הלכו ימים רבים ועוד באותו שנה ביום ט' באב ויתרעם הגלגל העולם ויתרעש הארץ ומוסדי כל הערים ירגזון שנתפרצה המלחמה הגדולה בין המלכויות - אשר היה מקובל מאבותינו ורבותינו שזהו תהיה הכנה קודם הגאולה שעל ידי זה דייקא יבא הישועה לישראל, ואיך שיהיה אין נפקא מינא, כי יבא הנס מכל מקום שהוא. אבל מה נאמר ומה נדבר איך ואבוי הלא מנהיגי העת גרמו צרותינו ואריכת גלותינו כי לא עוררו את לב בני ישראל על התשובה ולא בקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם, והמזה רק לגרמיה הוא דעבדי לבקש אך טובת עצמם וד"ל, וזה גרם לנו עוד ההיפך בצרות העולם עד היום הזה, עכ"ל.

על כל פנים לענינו יהיה מזה מוסר השכל על ימינו אלה אשר כבר פנה מאתנו משיח אלקי יעקב קדושת רבינו זי"ע אשר אמרנו בצלז נחיה בגוים, ומאז ועד עתה לא ארכו הימים בכמות, אבל באיכות כאלו עברנו ימים ארוכים כי הצרות רבו ואין כח להרים ראש שהננו נתונים למכים ולחרפות ולדראון עד דכדוכה של נפש ממש בכל אתר, ומי יעמוד עוד. לכן צריכין אנו להתחזק ולזכור שהיה רגיל רבינו תמיד לצעוק למען דעת כי אין הפאליטייק המדומה העיקר כאשר יאמר עתון זה או השני בדומה לו בהבליהם. רק עיקר תכליתנו להתחזק באמונת אלקי יעקב ולשוב מדרכינו הרע ולעורר אחד את חבירו ואת הקרוב אליו יום יום להתנהג בדרך התורה והיראה בקיום דת יהודית בדרך הישן שדרכו בה אבותינו ורבותינו, שלא לנטות אחרי המפלגות ושיטת הארגאניזאציאנע'ן הציונים ואגודיים וכיוצא, כנודע

נושאים את ארון הקודש על ידינו בנחת לאט לאט כי כשל כחו ורגליו כבדים, ובפרט כי גם אז היה עוד גשם גדול דולף ויורד בלתי הפסק שכמוהו לא נהייתה במשך שנים הקודמים כנ"ל (אות נ"ה).

ועוד זאת נתעוררתי להזכיר פה שינוי לגריעותא בשובינו שיבת ציון הקדוש בזה, ותמור אשר תמיד נתקיים ברבינו מה שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וכל האומות חרדו מפניו ונהגו בו יותרת הכבוד, ועתה בדרך הלז פגע בו מנוולים נכרים מקרקרין וילעיבו במלאך אלקים.^כ

נט.

וכראות רבינו כל זאת סיפר לנו מזקיני הק' בעל "יודעי בינה" זי"ע (האבד"ק לאנציהוט יצ"ו) שהיה לו סוכה מיוחדת בחצרו, אבל עוד בימים ההם לא היו הסוכות בנויות עם קירוי הגג יפה וחזק להגן מהגשמים, ועל ידי זה אירע כמה פעמים שבלילה כשהתקדרו שמים בעבים לא היו יכולים לישן בסוכה מחשש הגשם הגדול שמוכן לבא, אבל עם כל זה בעל "היודעי בינה" גם בעת ההוא היה ישן בסוכתו. ואירע פעם אחת בליל יו"ט הראשון שהיה גשם גדול והרב היה ישן בסוכתו, ויהי בבוקר נבהלו נחפזו ב"ב היקרים לדעת את שלום אביהם ומה שנעשה בו, כי בודאי שרוי הוא בצער גדול מחמת הגשם שהיה בלילה, אבל בבואם לסוכתו וימצאוהו עושה ריקודין נפלאים עם הד' מינים בשמחה עצומה, וגם המים רבים [שנאספו בסוכתו סביבות רגליו הטהורים] לא יוכלו לכבות את האהבה עזה אהבת השם יתברך וקיום מצותיו שהיה להצדיק הנ"ל, ואז המה ראו ונשתוממו על המחזה הנורא הלז איך גדלה קדושתו בקיום מצות סוכה, [עד כאן המעשה. וסיים רבינו] הנה כזה עשה זקיני הנ"ל זי"ע במסירות נפש גדול למצות סוכה, אבל עם כל זה אין לדמות עוד מעשיהם לנגד נסיונות הנוראים שיש לנו, כיון שלהם היה על כל

לשונו הטהור בגחלי אש. ועתה כהיום הזה רואין בחוש מה עלתה לנו מהבליהם, ואנחנו רק בשם ה' אלקינו נזכיר בטחו בה' עדי עד וחסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, והוא לבדו ית"ש ירחמינו ויגאלינו מכל צרותינו וישמיענו ברחמיו לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלקים, וכן יהי רצון אמן.

כ רבינו בעצמו אמר אז שכל הרמזות האלה בהשתנות גדול שמכל צד אינן כפשוטן, אבל הוא בקדושתו היה דורש ופותר כולן לטובה כי באשר כבר הגיענו לעת קץ הגאולה על כן הסטרא אחרא עושה נקמה עמנו במה דיכול עוד. עם כל זה יכולנו להכיר שרק להתחזק את עצמו אמר כן, כיון שהיה לו חלישת דעת גדול (כנזכר בפנים).

פנים גופים חזקים כברזל ויכלו לעמוד על משמרת גדול כל כך כנ"ל, אבל אנחנו בגופינו החלש - [כן היה דרכו בקודש כשדיבר מעצמו לכלול את עצמו בלשון רבים כנ"ל אנחנו וכו'] - הלא אלו הנסיונות המה מסירות נפש הרבה גדולה יותר מכפי כחינו והיכולת שבקרבינו, עד כאן לשונו הק'.

ס.

ובבוא רבינו לביתו נאווה קודש הוכרח להניח את עצמו במטה להנפש ולחמם קצת קדושת גופו מטרדת ויגיעת הדרך (כנ"ל אות נ"ח), ורק אחר ערך שעה היה ביכולתו לעמוד על משמרתו לעבודת היום בתפלת שחרית מוסף וגם מנחה לפני התיבה ביומא דהילולא. וכל סדר התפלות היה כמו ביום א' (כנ"ל אות מ"ז), ואחר כך סדר הנהלת השלחן כמו בלילה שעברה כנ"ל (אות נ'). ובוה הסעודה היו מזמרין הפיוט (באמצע ד"ה כי אקח מועד) מן "ואז בת קול תצא בארץ הזאת" וגו' עד במעלותיו אל ייחדו וכו', ואחר כך "מכתם לדוד שמרני" (תהלים ט"ז) ששייך ליומא הלולא, וגם אתה בחרתנו כמו בכל הסעודות כנ"ל.

סא.

עוד אזכיר ענין פלא בהקדם מעשה שנזכרתי כי בשנת תרצ"ד חל להיות ימי הפורים (כמו בשנה האחרונה הלו, היינו) על יום ה' ויום ו' ערב שבת קודש, ועל פי המנהג שנהגו בימי שמחה האלה, להניח בשעת הסעודות הגדולות (שנהל רבינו בבית המדרש) ב' שלחנות זה אל זה יחדיו כדי שיהיה השלחן רחב ביתר שאת, ויהיה מקום פנוי להבאים על השלחן (הפארשטעלטע) לשמחנו בשמחת פורים כדרכם בקודש של כל הצדיקים, כי היה להם בזה ענין עמוק וגדול כנודע [ועיין בספר הק' תפארת בנים על התורה בד"ה (ברכות סב, א) רב כהנא על גני תותי פיריא דרב וכו', ותבין קצת], וביום ערב שבת קודש הנ"ל אחר צהרים האריכו בסעודה (קודם ברכת המזון) עד סמוך ונראה לפני קבלת שבת כערך שעה, ועל כן היה בדעתינו להיות זוכין לשתי שלחנות (שישארו כן גם על שבת קודש המשמשת ובא) בלתי מגע ומשא וטלטול ממקום למקום, אבל נפל בדעתינו כי אולי לא יהיה זה ניחא למרן רבינו, ועל כן הלך אחר מהתלמידים ומשמשים בקודש לשמוע דעתו בזה. ורבינו ענה לו תיכף ומיד חלילה מעשות כדבר הזה, אין זה דרכינו "צו פיהרען ברייטע טישען" (זולת בפורים התרנו כנ"ל), "מיר פיהרען נאר לאנגע טישען" עד ביאת המשיח במהרה בימינו אמן. והסביר דבריו ביתר שאת ואמר הנה החווה

הקדוש מלובלין זי"ע "האט געפיהרט ברייטע טישען אבער נישט לאנגע" - כי לא נמשכה מלכותו לדורותיו אחריו כנודע לכל. אבל אבותינו "האבען נישט געפיהרט ברייטע טישען נור לאנגע טישען" - ובעזה"י כן יהיה עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן, עכ"ה.

ומזה נראה מה דרמיזא גם בזה "בסדר השלחן" איך חשש מלשנות בו עד כזאת, וכאשר דיבר בקדשו שדבר גדול היא השלחן שרומז על המשכת התנהלות כסא המלוכה ורבנות, וממילא יובן מזה אשר לא דבר קטן הוא גם זה מה שאירע בזה השנה האחרונה, כי על ידי הגשמים הגדולים והרצופים שהיו ביום הזה כנ"ל (אות נ"ה ונ"ח) היה ההכרח גם את השלחן (שהיה בסוכה המיוחדת לרבינו לישב כל היום) לטלטלו ולהזיזו ממקומו שהיה עומד זה שנים ארוכים - בלתי שינוי - אצל כותל דרומית מזרחית - (סמוך אל חלונות הסוכה), ושם דייקא שטפו גשמים בלי ערך, על כן היו מניחין אותו לצד השני צד מזרחית צפונית סמוך אצל התנור, ושם נשאר בכל משך ימי החג. והמבין יבין שגם זה לאו מילתא דפשיטא הוא מה שדייקא בזה השנה האחרונה נסתבב הדבר להיות כן, ודייקא ביום הילולת מר אביו הק' בעל "דרכי תשובה" זי"ע שהיה רבינו ממלא מקום היכלו וישב אצל כסאו ושלחנו עד עלה השמימה בגנוי מרומים זי"ע, וד"ל.

סב.

מוצאי יו"ט הראשון בזה השנה האחרונה היה חל בשבת קודש - (והוא אושפיזא דיעקב אבינו), ועל כן התפללו מנחה דיו"ט עם קבלת שבת יחדיו - [ובשאר ימי יו"ט התפללו תמיד תפלת מנחה עוד קודם סעודת יו"ט כנודע], וכנהוג להתחיל בקבלת שבת "בואו ונצא לקראת כלה לכה דודי נצא השדה לקראת שבת" וגו' - [כך הנוסח של רבינו], ובלכה דודי היו מרלגין שני חרוזים - היינו מקדש מלך והתנערי מעפר, בכל יום טוב או חול המועד שחל להיות בשבת ואפילו בשבת הסמוך ליו"ט, [וכשחל יום הכיפורים בשבת אז נהג רבינו שלא לומר רק "לכה דודי", ותיקף ומיד התחיל "בואי בשלום" עטרת בעלה וכו']. ובסדר סעודת חקל תפוחין של אותה לילה היה מזמר קודם הקידוש חרוז "אשת חיל", ואחר כך התחיל אתקינו סעודתא וכו' ורק עד אתין לסעדא בהדה. ואחר זה התחיל לומר סדר האושפיזין, ופניו כאש בוערות באמרו במטו מנך יעקב אבינו וגו' (בניגון הידוע), ואחר כך כל סדר הסעודה כראוי בזמירות ותשבחות ואמירת תורה לא יחסר המזג.

וביום השבת התפלל בבית המדרש הגדול, כנהוג מעולם בשבת חול

המועד סוכות וביו"ט א' דפסח^{כא}, וכאן אעתיק התורה שאמר בעת סעודת "זעיר אנפין" בהתעוררות נפלא לאין שיעור.

סג.

אתה תקו"ם תרח"ם ציון כי עת לחננה כי בא מועד"ד. הנה זאת אמר דוד מלכינו ברוח קדשו על סוף יומיא אלו שקודם הגאולה בחבלי משיח הנוראים, וכנראה פשוט שעל זה כוונו הנביאים הקדושים כולם על עיקר הנסיון שקודם תכלית השלימות הנרצה, דלכאורה קשה טובא שהדברים הנ"ל סותרים זה את זה מרישא לסיפא, כי אמר שירחם השם יתברך על ציון עיה"ק בחנינה שנותנים לכל אדם אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי, כי זהו מדת חנו"ן כידוע, ואם כן למה מסיים בלשון "כי בא מועד", שהוא ההיפך ממש, דאם כבר בא מועד לעת זמן הגאולה או פשיטא דפשיטא שיקיים השי"ת הבטחתו אפילו בלתי מדת חנו"ן, דהוא כבר בא עת הגאולה על פי מדת הדין כמובן. ובאמת גם בענין "כי בא מועד" ידוע דרשת חז"ל בפסוק יום נקם בלבי שאמר הקב"ה, כביכול ללבי גליתי לאברי לא גליתי, וכנודע הפירוש בזה שהאברים של השם יתברך נקראים צדיקים שרפי מעלה שהן הן אברי השכינה כביכול, כי גם הם אין להם ידיעה ברורה בענין זה, וכמו שראינו ונודע כמה מעשיות ועובדות שאמרו לנו רבותינו ואבותינו הקדושים את זמני הגאולה באופנים שונים, זה בכח

כא כאשר בא רבינו מבית המדרש הגדול היה דרכם של הבעלי בתים המתפללים שמה לבא עם רבינו אל "קדושא רבא" דבי תחדי נפשם, להתענג מטובו באמירתו סדר האושפיון שקודם הקידוש ומנועם שיחותיו הטהורים כדרכו בקודש. ואז האריך בדברי מוסר וראיות ברורות המוכיחות נגד שיטות המפלגות הציניות והאגודיות איך שמסיתים ומדיחים המה נגד הדת והאמונה, ומה שעלתה לנו לדאבון נפשינו רק צרות צרורות כנודע, ותורף דבריו (בפירוש בפסוקים ומאמרי חז"ל) לא נשארו בזכרוני היטב. עם כל זה אלו לא באתי רק בשביל סיום דבריו גם כן כדאי, שאמר בשם גדול אחד (שהיה עמו יחדיו במרחץ תרופה) שיש להביא ראיה ברורה ממאמר חז"ל כי "תל אביב" לא שייך לארץ ישראל רק אל ארץ העמים, כנראה מגמרא גיטין (דף ח' ע"א), וזה לשון הגמרא איזה ארץ ואיזה חוץ לארץ, כל ששופע וכו' הנסין שבים רואין אותן כאלו חוט מתוח עליהן מטורי אמנון עד נחל מצרים, מן החוט ולפנים ארץ ישראל, מן החוט ולחוץ חוץ לארץ, עד כאן לשון הגמרא. ואמר הגאון הנ"ל כי הבקי בחכמת הגעאגרפית ידע להבחין כי "תל אביב" אינו מכלל ארץ ישראל והרשעים עושין מזה עיקר בהבליהם, אבל בבוא משיח צדקינו יתברר האמת והצדק, וסיים רבינו כי גם בעיני עצמו היה נראה כן מפירוש הגמרא הנ"ל רק לא היה רוצה לפרסמו בשם עצמו, אבל מאחר ששמעו מגאון הנ"ל שאמרו בפניו לדבר ברור על כן גם רבינו אמרו כעת לפנינו בפומבי, והאריך קצת בו אז להסביר הענין ביתר שאת שכן יכול לדקדק משם כל הרואה ומביט באור ישר ולומד בדרך האמת.

וזה בכה, ולא נתקיימה לדאבון נפשינו עד היום (ה' ירחם), וזה כמה מאות שנים שעברו עלינו בלתי הישועה הנצחית, והענין מובן בפשיטות כיון שגם דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שפוסק הלכה כי אין ישראל נגאלין אלא על ידי התשובה וכו' צריך להתקיים בעל כרחך, ועל כן צריכין גם לתשובתינו אפילו בעת שהזמן מסוגל מאוד, ולזה נתעכבה הגאולה עד כה כי בזמנים הנ"ל פעל היצר הרע בתחבולות בכל כחו שלא יעשו ישראל תשובה - (הגם שצפו על התשובה בשמי מרום, דייקא באלה הימים ביותר כדי שלא יתעכב הישועה עוד), וממילא כי מעשה שטן הצליח.

על כל פנים לדידן קשה כנ"ל כי אם מבקש על ידי מדת חנו"ן או אין נפקא מינה כל כך אם בא מועד או לא. וגם עוד קשה כי בתחלה אמר הלשון "תקום תרח"ם ציון", דהיינו על ידי מדת הרחמים. ואחר זה אמר "כי עת לחננה" על ידי מדת חנו"ן. ואלו השני מדות אינן שוים, וכנודע המדרש רבה בריש פרשת ואתחנן בפסוק וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, מי שיש לו בידי, (ועל ידי זה בא לבקש. אז) ורחמתי, במדת הרחמים אני עושה עמו, ומי שאין לו בידי (ומבקש רק מתנת חנם) וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו וכו', עיין שם. נמצא ששני מדות הנ"ל אינם שוים ואינם דומים זה עם זה.

אלא דהענין יובן דהכתוב טובב על חג הקדוש הלזה חג הסוכות, וידוע כוונת הסוכה שצריכין להמשיך בסדר המדות מחסד עד מלכות שהוא מדת דוד מלכא משיחא, ועל כן סכ"ך עולה מא"ה ברכות העוברים דרך הכת"ר, ומשם נמשך עד סוכת דו"ד (מלכו"ת) כנודע מהאריז"ל - [א"ה עיין בספה"ק "שערי יששכר" מאמר סוכת שלום (אות י"א), עיין שם]. והנה ר"ת העשר ספירות מכתר עד מלכות כח"ב חג"ת נהי"ם עולים למספר תקו"ם. וזה שאמר אתה תקו"ם, ורומז על עליות הספירות בימי חג הסוכות כנ"ל, וכמו שמתפללין הרחמן הוא יקום לנו סוכת דוד הנופלת, ונודע מזוה"ק הפירוש שהיא נופלת תדיר וצריכין להעלותה על ידי תיקון המדות הנ"ל ואז יהיה תיקון השלום. וזהו ההמשך) תרח"ם, (בגימטריא שלשה פעמים רי"ו - שהוא מספר גבור"ה הרומז על ג' גליות שעברו כבר, הא' גלות מצרי"ם, ב' גלות בב"ל או מד"י, ג' גלות יו"ן, וכידוע שג' גליות שעברו היו על ידי גבורות, והמה כבר עברו עלינו לטוב"ה, וכעת אנו עוד בגלות הארוך והחושך המר הזה גלות אדו"ם אשר עינינו כלות ולבינו נמס ואפסו כל הכחות ואי אפשר עוד לסבול עול הצרות הנוראות האלה, רבונו של עולם חוס ורחם עלינו ותגאלינו במהרה דידן בימים הקדושים האלה, וזכינו שתהיה השנה הזאת שנת גאולה

וישועה בכלל ובפרט. וזהו ההמשך) ציון, (הוא עיר הקודש מרום קברי מלכי בית דוד נקודת הפנימית של דוד מלכא משיחא שהוא כנגד סוכות, כנ"ל "יקום לנו סוכ"ת דו"ד הנופלת" להעלותה מכתר עד מלכו"ת. וגם יתפרש בפשיטות מה שרומזו כאן הכתוב "תרחם ציון" דייקא, כיון שהיא סבלה עד עכשיו בזיונות לאין שיעור בשמות נרדפות טמאות ומתועבות אשר קראו בתועבותיהם, וכדי בזיון וקצף, ובדאי שכבר הגיע העת שירחם עליה השם יתברך לטובה בהחותם חיים, ולאשר זכינו לטובה ביום הקודש בשעת נעילה לגמר החותם חיים "חותם ציון", וכעת בשבוע הבא עלינו לטובה ביום הושענא רבה נזכה לטובה לגמר החותם "חותם ירושלים" לגאולה וישועה שלימה בזה השנה). כי עת, (היינו עת הגאולה אשר באמת ראוי לבא לישראל כיום הזה, אף על פי שאין לנו שום זכות עם כל זה הלא אין בקשתינו רק על ידי מדת חנו"ן, וכמו שהארכנו בזה הענין בראש השנה ויום כיפור העבר לטובה - [א"ה עיין באריכות (לעיל אות ה' וגם) בקונטרס "דברי קודש" ה'תרכ"ז בדרוש לראש השנה ויום הכיפורים, ותמצא כוונת דבריו הקדושים]. וזהו) לחנניה, (על ידי מדת חנו"ן דייקא כנ"ל. ועל זה מסיים שפיר) כי בא מועד, (היינו מכיון שבא עת זמן מועד של חג הסוכות הזה אשר הוא מוכן ומזומן ומוכשר על גאולתינו ופדות נפשינו לטובה להקים לנו את סוכת דוד הנופלת לבל יפול עוד ח"ו רק שיתחזק לטובה מעלה מעלה כדי שנוכה בזה השבוע בימים הקדושים ונוראים יום הושענא רבא ושמיני עצרת ושמחת תורה לגמר חותם חיים בכלל ובפרט, ולביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו אמן).

סד.

ליל מוצאי שבת קודש אושפיזא דמשה רבינו רעיא מהימנא קדישא אחר גמר סעודת זעיר אנפין ואחר תפלת ערבית והבדלה התחילו בסדר שמחת בית השואבה שהיו עושין אותו בכל ליל חול המועד, ורבינו היה קורא (מספר מצות ה') סדר שמחת בית השואבה, ואז היו אנ"ש ותלמידיו סובבים הודו ואחר גמרו לקרות היה מחלק בין המסובין לנגן חמשה עשר שיר המעלות שבתהלים, ובסופו רקדו התלמידים בהתעוררות שמחה של מצוה ורגש אהבת השם יתברך, ואחר גמר השירות ותשבחות והרקידות הביאו מיני מזונות עם יין שרף - (חוץ מלילי מוצאי יו"ט הראשון או ליל שבת חול המועד), ורבינו טעם קצת והשאר היה מחלק בין המסובין, ואחר כך האריך עוד באמירת דברי תורה ושיחות נאות ונשגבות בקדושה.

כב והיה מודקק ליתן לאחד (שהיה יושב סמוך לו) שיעור כביצה ממיני מזונות

סה.

בימי חולו של מועד היה ניכרת תוספות קדושה יתירה בהיכלו כבוד של רבינו כמו ביו"ט ממש, ובערך שעה חצי עשרה התחיל בתפלת שחרית. ובכל ימי חול המועד היו אומרים קודם ברוך שאמר "האדרת והאמונה לחי עולמים" וכו' (במו ביו"ט), והעובר לפני התיבה היה מזמר בברכת ישתבח "אל מלך גדול" וכו', וגם החצי קדיש עד ברכו. ואחר כך גם תתברך לנצח צורינו וכו', וכל סדר התפלה בתנועת נוסח של שבת ויו"ט. ולעת קריאת ההלל עמד רבינו לפני התיבה, וטעמנו מעין עולם הבא מקדושתו בהשתפכות נפשו לה', ובפרט בעת הגיעו להנענועים בהתרגשות והתעוררות נפלא בקולו הערוב ומתוק מדבש בניגון הידוע כמו נענועים ביו"ט, ולפעמים עוד האריך יותר בחול המועד בזה בקדושת כוונותיו אשר שגבה למעלה משכלינו עד אין חקר. וכן בעת ההושענות ששפך כמים לבו עד כלות הנפש והתפשטיות הגשמיות ממש, אשרי עין ראתה כל אלה.

סו.

גם סעודת יו"ט סעד עם תלמידיו ואנ"ש היו בכל יום מימי חול המועד אחר צהרים, וכן בלילה [מלבד שמחת בית השואבה הנ"ל אות ס"ד]. ורבינו בעצמו היה מזמר בכל פעם (בין בסעודת היום בין בסעודת הלילה) תיכף אחר אכילתו כזית מהמוציא אזמר לסעודתא אושפיזין עלאין קדישין וכו' במטי מנך וכו' בהתלהבות נפלא לאין שיעור. ובסוף כל הסעודות צוה לומר אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב וכו', והאריך הרבה בכל פעם בנעימת קדושת שיחותיו היקרים ונחמדים מלאים זיו שכינת עוזו דברי התעוררות לעבודת השם יתברך מתוך שמחה ואהבה של הזמן גרמא חג הסוכות זמן שמחתינו. וארשום פה לזכרון קיים מעט מזעיר מאי דמטי לידי מהני מילין יקרים מפז ומפנינים, והוא בבחינת רא"ה מעש"ה (כשרואין וקורין מעשי מרכבה עניני התנהגותו בחג הקדוש הלזה על כן) נזכר הלכה (להזכיר ממני גם איזה שיחות נאות ואמירת דברי תורה להיות יחדיו צמודים להחיות בהם נפשות כל הידידים והתלמידים, המתגעגעים אחרי רבם שעלה לגנוי מרומים, עד עת תשועת עולמים, בקרוב באלה הימים.

סז.

פעם אחת (באושפיזא דיעקב) אחר אכילת המוציא התחיל רבינו לומר

שיוכל לברך ברכת "לישב בסוכה" להוציא בברכתו את כל הטועמים פחות מכשיעור זה.

האושפיוזין בהתעוררות נפלא, ותיכף בגמרו פתח ואמר בעינים זולגות דמעות שאביו הק' בעל "דרכי תשובה" זי"ע אמר גם כן ובכה מאוד על שהגנו רואין שיעקב אבינו לא קיבל עוד שכרו אפילו באפס קצהו, כי אברהם אבינו ויצחק אבינו זכו על כל פנים לקבל חלקם בשני בתי מקדש, כי הבית ראשון היה חלקו של אברהם, והשני כנגד יצחק, אבל יעקב אבינו עוד לא זכה לראות מטובו כלום, וזה קרוב לשני אלפים שנים שמחכים לבנין בית יעקב אמת ואין עונה עוד, ובודאי ראוי שהשם יתברך יעשה למען יעקב אבינו לרחמינו וליתן לו שכרו משלם במהרה דידן בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן, עד כאן תוכן דבריו הקדושים (בשם אביו זי"ע).

ואחר כך הוסיף אדמו"ר זצלה"ה על דברים הנ"ל ואמר: הנה יעקב אבינו צורתו חקוקה בכסא הכבוד, וזהו מעלתו היותר גבוה, ואנו אומרין "כי אין שכחה לפני כסא כבודך", וקשה "לפני כסא כבודך" דייקא, הלא איך יהיה קא סלקא דעתך כי במה שאינו לפני כסאו יהיה שייך בא שכחה ח"ו. אלא דהענין יובן על פי מה שאמרתי כבר בפירוש הפיוט שאומרין בראש השנה שחרית בתוך קדושה תשכלל היכל קדשיך מהרה ואל תתיאש, ופירש שם המפרש שהכונה בזה שמרוב אריכת הגלות בל נתיאש מהגאולה. ולכאורה קשה דאם כן הוה ליה למימר בלשון ואל נתיאש, היינו אנחנו, מה שאין כן הלשון תתיאש משמע על הקב"ה בעצמו כביכול, ואיך שייך לומר עליו כן ח"ו. אולם הענין בזה לאשר כל ישראל יש להם חלק אלקי ממעל כל אחד לפי ערכו ומדרגתו שזוכה, נמצא כי אם בני ישראל נופלים תחת ענין היאוש על ידי רוב אריכת הגלות וההסתר פנים ממילא עושה רושם על ידי החלק אלקי ממעל שבו, שנופל כביכול היאוש בו יתברך שמו. ועל כן קראו שפיר "ואל תתיאש", שהבחינה יאוש שייך להשם יתברך גם כן שהיא החלק אלקי ממעל שבאדם כנ"ל.

ולפי זה מתורץ שפיר דברינו הנ"ל, דהלא יש חשש גדול בראותינו ההסתר פנים הנורא בחבלי משיח וצרות כלל ישראל בנסיונות לאין שיעור ועברו כמה מאות שנים ולא נושענו עוד, אם כן מי יודע אם לא נשכח עוד לגמרי שם בעולם העליון (על ידי היאוש של בני אדם, שגורם יאוש גם למעלה) גם את זה אשר יעקב אבינו עוד לא קיבל חלקו, על זה אמר כי בל נפחד מזה ולא נתיאש ח"ו כי בודאי שיקבל חלקו במהרה דידן ויבא לו שכרו משלם בקרוב, כיון שצורתו של יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד אשר בזה דייקא נאמר "כי אין שכחה לפני כסא כבודך", והיינו ששם אין שייך שום שכחה ושום יאוש וממילא שזוכרין אותו

היטב, ונושע בקרוב שיקבל חלקו הבית שלישי כיעקב שקראו בית (פסחים פח.). ויהיה הגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

סח.

פעם אחת (באושפיזא דמשה בסעודת לילה) אמר על דברי המדרש רבה (סוף פתיחתא דאיכה) שבשעה שהוליכן נבוכדנצר לישראל לבבל וכו' מהן נשאו משאות קשות וכו' עד שבאו לנהרות בבל וכו', ואמר הקב"ה לירמי' לך ואמור למשה, הלך אצל הירדן למשה ויעמידהו מקברו והתמרמר מאוד ואמר אלך ואגאלם ואראה מי יעכב על ידי, יצאה בת קול ואמר חזור לאחוריך כבר נגזרה גזירה. וכיון שראו ישראל את משה מרחוק אמרו זה לזה בשמחה בן עמרם בא לגאלינו וכו', עיין שם היטב באריכות.

ואמר אאמור"ר הקדוש זי"ע דלכאורה קשה האיך הכירו בו ישראל שהוא משה רבינו, הלא משעת פטירתו כבר עבר ערך אלף שנים. אלא ודאי האמת כן הוא שמכירין את מש"ה תמיד, דכי קא סלקא דעתך שהלב הישראלי לא יכיר את מש"ה, הלא הל"ב הישראלי זה מש"ה רבינו בעצמם, בבחינת מש"ה שפי"ר קאמ"ר, כדאיתא כמה פעמים בש"ס. וגם כי ההכרה הוא בלב על כן הכירו אותו על ידי הניצוץ שלו שהיה בקרבם בפנימיות לבם, עד כאן תוכן דבריו הקדושים של אאמור"ר זי"ע. וי"ל דזהו שנאמר בזה"ק הלשון מש"ה מלג"ו, היינו שהבחינה מש"ה הוא מלגו בפנימיות של כל אדם וצריכין לעורר אותו הניצוץ ולהקיצו עד שיהיה אש תוקד בקרבו, עד כאן דבריו הקדושים.

סט.

עוד אמר אז בפירוש מערבית לליל ב' דסוכות ישמחו בחגיגהם ידידים וכו' יתענגו בה במיני מטעמים וכו'. דקשה לכאורה מהו רבותא מספר כאן בקדושת הסוכה לחשיבות אשר בני ישראל יתענגו בה במיני מטעמים, דהא להתענג במיני מטעמים אפשר בניקל גם בבית, והאם זהו רום גדולתה וקדושתה דייקא אשר מתענגים בה במיני מטעמים. אולם י"ל הכונה בזה על פי מעשה המקובל בידינו מפי הכהן גדול הגה"ק רבינו צבי הירש מרימענעוו זי"ע שהיה דרכו בקודש לספר בכל שנה בסוכתו שפעם אחת היה חסיד אחד שהיה מדקדק במצות סוכה ביתר שאת, והיה מצטער מאוד כשעברו ימי החג הקדוש שהוצרך לצאת מהסוכה כי היה מרגיש חיות ותענוג גדול לאין שיעור בהסוכה, ויהי היום כאשר עברו ימי החג גמר בדעתו לבל לנטות ימין או שמאל רק ישאר שם גם בימי

החול ובל יזוז משם לשום מקום, אבל כאשר באו ימי החורף ונעשה קור גדול בלתי יכולת לסבלו על כן בהכרח יצא משם וקבע דירתו בביתו. אבל אחר זה נתחרט על מעשיו מאד כי לא טוב עשה אשר הניח מקום קדוש הלז ועל כן עמד ונשבע שלשנה הבאה לא יעשה זאת רק ישאר בסוכתו כל ימי החורף, יהיה איך שיהיה. וכאשר עברו עוד הפעם ימי החג ובאו ימי החורף עם שלג וכפור וקור גדול עם כל זה הוא את שבועתו שמר ולא יצא משם, גם כי הכל חולים אצל הצינה וקור וקיפאון גדול שהיה, עם כל זה לחיבת הקודש של הסוכה באהבתה ישגה תמיד ומינה לא יזוע. אך הצער של הקור הגיע ממש עד דכרוכה של נפש, והוא מקומו לא הניח. ויהי יום אחד ופתאום בא ענן גדול שהגביה סוכתו עם כל ב"ב יחדיו וינטלם וינשאם למדינות הרחוקים מקום החום, ושם ישב הוא וזרעו לדורותם, וקראו אותם בני מדינתם בשם "אנשי סוכות" עד היום הזה. עד כאן המעשה המקובל מהרב הק' הנ"ל, וראויין הדברים למי שאמץ כי ידע זאת היטב ברוח קדשו וגודל מדרגתו שכל גדולי הזמן חדרו מפניו.

על כל פנים לעניננו יובן שפיר בזה פירוש הפיוט ישמחו בחגיגהן ידידי"ם, (ידידי ה' לומדי תורה ושומרי מצותיו באמת שלהם יש חלק גדול ברגש שמחה עצומה מקדושת הסוכה, ועל כן עיקר שמחתם בהסוכה גם משיבתו לבר [כמעשה הנ"ל]. וזהו הפירוש) יתענגו ב"ה, (היינו "בה" בעצמה - בישיבת הסוכה המה מתענגין). במטעמים, (וזהו להם המטעמים, כי הוא עיקר חיותם ותענוגם), וכן יעזרינו השם יתברך לטובה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

ע.

ובסעודת היום (באושפיזא דמשה) אחר אמירת האושפיזין התחיל לעורר בענין טעם קריאת האושפיזין עלאין, דגם זה קשה האם לבשר שמן ולמעדנים המה צריכים, ולמה מזמנים אותם להסעודה. והסביר דבריו על פי משל לבני אדם שדרך העולם כאשר יש להם איזה שמחה אז קוראין לבני המשפחה, ובפרט משפחת זרע המלוכה כשעושין שמחה אז באים גם שרים גבוהים, והמלך בכבודו ובעצמו גם כן, ובתוך כך כאשר המה כולן יחדיו מספר ומודיע להם בעל השמחה כי גם עכשיו שהם בימי שמחתם הגדולה והחשובה עם כל זה דאבה לבם בקרבם מחמת צעריהם וגודל לחציהם ורחקותם שיש להם מכמה צדדים אחרים, ואז הוא עת רצון שיוושע בעל השמחה, כי המלך עם שריו יודעין כרת מה לעשות לטובתו כמובן.

כן הענין בזה שכעת בימים הקדושים האלה ימי שמחתנו וחדותינו
 אנו קוראין ומזמינים אצלנו האבות הקדושים שיבואו ויקחו חבל
 בשמחתנו, ובין כך ובין כך יראו ויתבוננו בגודל צרותינו בהסתר פנים
 הנורא שאנו בניהם סובלים מהרשעים הכופרים שדוחקין לישראל
 מאמינים בני מאמינים ברשעותיהם, ומבזים תורת ה' ומצותיו שניתן
 בסיני, ועל כן משה רבינו הרעיא מהימנא שניתן התורה על ידו צריך
 לעמוד בעדינו ולבא לעזרתנו וישועתנו, ועכשיו באושפיזא קדישא דיליה
 הוא עת רצון לזה ביותר ונקראנו לטובה, ובודאי ימליץ בעדינו ביום הזה
 לטובה בכל עניננו וכן יהי רצון.

עא.

עוד היה נוהג לומר בימי חול המועד בשם הגה"ק הר"ר מרדכי דוד
 מדאמבראווא זי"ע שפירש הכתוב (דברים לב, נא) ומות בהר וכו' והאסף
 אל עמיך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו. כי אנו רואין
 לפלא בכל שנה ושנה ביום שחל בו יומא דהילולא של משה רבינו (ז'
 אדר) באותו יום בשבוע חל בו (בימי הסוכות הבאים) אושפיזא דמשה,
 וכן באהרן הוא כן שאותו יום בשבוע שחל הילולא דיליה (א' אב) כמו
 כן יחול אושפיזא דיליה באותו יום בשבוע. וזהו פירוש ומות בהר וכו',
 (שיומא הילולא דילך יחול באותו יום שיהיה) והאסף אל עמיך, (יום
 אושפיזן בחג האסף חג הסוכות). כאשר מת אהר"ן אחיך ויאסף, (שגם
 באהרן הוא כן שיומא הילולא דיליה עם יום האושפיזא יחול בחד יומא,
 עד כאן דבריו הקדושים. והוסיף רבינו שלפי זה י"ל הרמז גם בתהלים
 בכתוב הודיעני ה' קיצי ומדת ימי מה הוא וכו' הנה טפחות נתת ימי
 וכו', כי גם דוד מלכא משיחא יש לו שורש בסוכת דוד, ועל כן חזינן
 לפלא גם בדוד מלכינו הוא כן שיומא הילולא דיליה (א' רשבועות) ויומא
 אושפיזא (הושענא רבא) חלים ביום אחד בימי השבוע, ואיתא במסכת
 שבת בפסוק זה הודיעני ה' קיצי וגו' שביקש דוד מהשם יתברך שיגלה
 לו את יום הסתלקותו, עיין שם. וגם נודע מהעקרים בפירוש הכתוב הנה
 טפחות נתת ימ"י, דהנה ימי שנותיו של אדם הם שבעים שנה, והן רק
 דירת ארעי כמו הסוכה שהוא רק דירת ארעי, וגם שיעור הכשר סוכה
 הוא ז' טפחים על ז' טפחים מורה גם כן על ימי דירת אדם בעולם הזה
 שבעים. וזהו הנה טפחות נתת ימי, נגד ז' טפחים של סוכה, הם שנותיו
 של אדם, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. וזהו י"ל הודיעני ה' וכו', שביקש
 דוד מלכא משיחא לדעת יום הסתלקותו (כנ"ל מגמרא שבת). וזהו שסיים
 הכתוב הנה טפחות נתת ימ"י, שרומז על מצות סוכה כנוצר שביקש גם

כן מהקב"ה שיחול יום הסתלקותו כמו יום אושפיזי בחג הסוכות כנ"ל, עד כאן דבריו הקדושים.

עב.

נחזור לעניננו בהשייך לביאור דברינו במה שאירע בזה השנה האחרונה לרבינו, ובהמשך למה שכתבנו לעיל (אות נ"ד נ"ה נ"ח) שהיו לו יסורים וחלישת הדעת לאין שיעור מכמה ענינים אשר חדשים מקרוב באו בזה השנה מה שלא הורגלנו בשנות קדם, ולדאבון נפשינו הגיענו עגמת נפש חדשה שבתחלת ימי חול המועד נחלש מאוד דיבורו (הייזערי"ג

כג ארשום פה דבר לדעת ולהבין במקצת מן המקצת כד כמה גדלה עניניהם ומעשיהם של הצדיקים יסודי עולם וגדולים צדיקים וכו' מבחייהם, ואביא דבר בשם אמרו איש יהודי היה קשור בעבותות אהבה אצל רבינו הקדוש זי"ע ה"ה ר' משה גאלדשטיין שליט"א ממונקאטש סופר הכולל מרמב"נ (בעל "מסעות ירושלים" ותיקון עולם) שהעיר אותנו דבר פלא אחד מדברים העומדים ברומו של עולם, אשר ימי הלולת האדמור"ם הני שלשה אבות מוסדי דור דור ה"ה הבעל "שם שלמה" זי"ע - כ"א סיון (תרנ"ג לפ"ק), והבעל "דרכי תשובה" זי"ע - ב' דסוכות (תרע"ד לפ"ק), ורבינו בעל "שער יששכר" זי"ע - ב' סיון (תרצ"ז לפ"ק), יחולו אלו הימים בכל שנה תמיד באותן הימים מימי השבוע שחל בהם ימי אושפיזין של השלש ראשונות המה אבותינו אברהם יצחק ויעקב. כי הלולא דבעל "שם שלמה" חל ביום שיוחל (בסוכות שלאחריו) אושפיזא דאברהם. והילולא דה"דרכי תשובה" הוא בעצם היום הזה (ב' דסוכות) אושפיזא דיצחק. והילולא דאדונינו רבינו זי"ע בעל ה"שער יששכר" יפול תמיד באותו יום בשבוע שיפול בו אחר כך אושפיזא דיעקב אבינו, דו"ק ותשכח (מובא ונדפס כעת בספר תולדות רבינו אות רע"א). והנה ידוע ומורגל בפי זקני חסידים הראשונים שהיו מסתופפים הרבה בחצרות קדשם של אלה השלשה אבות רועי ישראל בדורותינו והיו אומרים אשר בג' האדמור"ם הללו היה מתלבש בהון מדת השלש ראשונות חס"ד גבור"ה תפאר"ת. כי מרן בעל "שם שלמה" היה בו מדת החס"ד ביתר שאת מכל המדות, בשלום ובמישור הלך וישא חן וחס"ד בעיני כל ברוב קדושתו וצדקתו לאין שיעור. ומרן בעל "דרכי תשובה" היה ביותר עבודתו במדת גבור"ה וכנודע שלא היה יכול לסבול נגד עיניו הקדושים איש גלוח - (ואפילו לא בתער), או מי שלא היה לו פיאות הראש כהלכתו, וכיוצא, היה מגרש מפניו במדת גבור"ה דקדושה. ורבינו בעל "שער יששכר" זי"ע היה משתמש בתרווייהו כמו מדת תפאר"ת ולעומת שהיה גבורתו ללחום מלחמת ה' ודתו לאין שיעור, היה בו רב חס"ד להטות כלפי כל איש יהודי פשוט אשר רק מאמין באמונה פשוטה בהי"ג עקרים, וברוב מליצותיו לשמים ולזכותן של ישראל בתפאר"ת עזמו, ואם כי יראתי בפצותי שיח בענינים כאלו ובתיקון המדות של הצדיקים שרפי מעלה מאן חשיב ומאן ספין להכניס ראש לתור ולחקור אחרי מהות עניניהם, זה בכה וזה בכה נורא מרום וקדוש, אך הגני רק כמעיר אחון כפי קט שכלינו אפס מני, ותן לחכם ויחכם עוד.

וגם נודע אשר רבינו הקדוש היתה תמיד עבודתו ושגור על לשון קדשו לבית יעקב אמת, וכמעט בכל דברי תורה הזכיר המאמר חז"ל (בפסחים פ"ח ע"א) לא כאברהם שקראו הר וכו' אלא כיעקב שקראו בית, וד"ל.

בל"א) של רבינו, ומובן שכל זה גרם לו ולנו צער גדול לאין שיעור, כי עבודת הכהן גדול היה לו באלה הימים בהתפלות והנענועים ובסדר ההושענות וקריאת התורה והנהלת שולחנות וכיוצא, ובמצב כזאת צריכין למנוע מכל אלה ומלעמוד לפני התיבה וכו'. עם כל זה רבינו לא הניח בהשקט מעבודתו אפילו בזיו כל שהוא, ואנחנו לא ידענו מהו כל הנסיונות האלה אשר עוד לא היו עד הנה, ורק בבחינת בטחו בה' עדי עד יכולנו להתחזק ולבטוח שיעלה ויבא תרופה לרבינו אבינו רועינו חיות נפשינו, ויעמוד חי על משמרתו הקודש בבחינת למעלה מן הטבע - (שהיה מלומד בנסים כאלה כמה פעמים כנודע ליחידי סגולה) (וכנ"ל אות י'), ובכל ימי חול המועד לא ביטל סדר התמיד לעבודת אלקינו כי בשעת התפלה היה קולו הולך וחזק זך וישר.

עג.

בבוא ליל הושענא רבא נשתנה צורת קדושת רבינו ביראה עילאה לאין שיעור, ואף על פי שהיו ימי החג זמן שמחיתנו שדרכו להיות בצהלת פנים וטוב לב תמיד, עכשיו התלבש בו מדת היראה, ונראית על צורת קלסתר פניו פחד השם יתברך והדר גאונו מיום הקדוש והנורא עת גמר החותם על מלכות בית דוד והכנת היחודא שלי.

אחר תפלת ערבית בא תיכף ומיד לסוכתו המיוחד כי לא היו עושין כעת שמחת בית השואבה, וגם לא סעד עם אנ"ש ותלמידיו, רק ביחידות והתבודדות בינו לבין עצמו עשה סעודת דוד מלכא משיחא - (וגם בסעודת היום שלפניו באושפיזא דיוסף (שהתחבר עוד עם תלמידיו ואנ"ש) היה מקצר מאוד, כי כבר היה לו הכנה דרבה על ליל הושענא רבא). ובערך שעה חצי עשרה בא לבית המדרש הגדול, ושם היו קורין סדר משנה תורה ברוב עם הדרת מלך, ומפרשת האזינו ואילך היה קורא רבינו בעצמו לפני הציבור, ובגמר משנה תורה נשאר שם עוד לאמירת תהלים וגומר ספר ראשון עם הציבור ואחר זה פנה והלך לביתו נאוה קודש.

עד.

וביום ההוא הושענא רבא יומא דדוד מלכא משיחא יום גמר החותם בתוך חותם לטובה אין לשער ואין לתאר קדושת רבינו, אשר לבש אז בדביקות והתלהבות נפלא בעשותו הכנה דרבה לבא לתפלת שחרית בין שעה תשעה לעשרה, ויעמוד לפני התיבה ובקול דודי דופק המעורר כל הלבבות התחיל לומר "ארון עולם" וכו' בנוסח ימי הנוראים, ואחר נעימת אמירת ברכת השחר בקול ערב ומתוק מדבש אמר פרשת העקדה - (מה

שלא נהג לאמרו בימי יו"ט וחול המועד וכיוצא [עיין נימוקי או"ח סימן א' סק"ג] רק דייקא בראש השנה ויום הכיפורים, והיום בהושענא רבה היה אומרו כדי) לעורר זכות וברית אבות לבנים תזכור, והתפלל רבינו לפני התיבה עד הודו ומשם ואילך התפלל מזה"ר צבי דוב קליין נ"י (ממונקאטש יצ"ו) עד הגיענו לקרוא את ההלל, כי לגודל חולשתו ובפרט שעוד היה נחלש קצת קול דיבורו כנ"ל (אות ע"ב) - [וגם בעת התחלתו הדרשה לפני ההושענות היה במצב כזה וקשה היה לו להשמיע קולו הק' לאותן שנהיו קצת רחוק ממנו, רק בתוך הדרשה היה קולו הולך וחזק מאוד מאליו עד שנתרפא לגמרי בעה"י, ודיבר מענין זה לפנינו אחר התפלה איך שנתחזק לטובה קול דיבורו באמצע הדרשה], על כן לא היה יכול לקבל על שכמו המשרה להתפלל הכל כמו בשנות הקודמים, והנהיה כחותיו על העבודות הגדולות ונוראות אמירת הלל בזמרה והנענועין הקדושים וסדר הדרשות אמרות טהורות בעת ההושענות, וכבר כתבנו במקצת מעצם טהרת וקדושת התעוררות אמירתו סדר ההלל והנענועין וההושענות (עיין אות מ"ז), אבל מובן ממילא כי לאו כל השעות שוות, וכהיום הזה מי לא יירא ומי לא יפחד בשמעו קול רעם הגלגל ברעש גדול ונורא מתהלך מתוך גרונו של האי קדוש עליון בעת הנענועין בניגון התעוררות של תפלת נעילה בבכיות ודמעות שליש ואש מתלקחת עד כלות הנפש ממש.

עה.

נקאלו היהודים מעריהם החסידים והידידים מרחוק ומקרוב לשמוע אל הרנה והתפלה של מדברנא דאומתא, אשר כולם בו שמו פניהם ועיניהם מדי שנה בשנה כי בצלו [ובכח תפלתו הזכה הבוקע כל רקיעים ומשברים חומת ברזל] נחיה, ולעולמי עד ימלוך ויתנשא מלכות בית דוד בימיו. כי הוא מסר נפשו אלפי אלפים פעמים בכל עת ורגע עבור ישועת ישראל (עיין בהג"ה אות א'), וכן כעת נקבצו ובאו תלמידים וחסידים יהלכו ברגש קדושת היום, אבל בלתי רגש כלל שזהו הושענא רבא האחרונה אשר עוד יתלוננו בצל רבם הקדוש אור עיניהם ולבביהם, וכמה היה יפה שעה אחת ההוא בתשובה ומעשים טובים כאשר נתעוררו על ידי רבם הקדוש שהיה מעורר כל ישנים מתרדמותם לאמור כי בא מועד ועת נכונה לעשות תשובה מאהבה כדי שנגאל ביום הזה באמת. ועוד יותר הרים קולו נאדרי בכח (בעת ההושענות) אל האבות הקדושים, שגם הם בל יישנו שינת עריבות ומתוקות, רק יקיצו וירננו שוכני עפר ויבואו לעזרתינו ביום הזה לטובה בכל ענינים.

עו.

וגם הרים ראש נגד רשעי ארץ אומות העולם אשר מצערים לישראל מכל צד לאין שיעור, וצווח ככרוכיא שיבטלו כחם משמי השמים ממעל לבל ירעו ובל ישחיתו עוד מול הר קדשינו, ויהיה אך טוב וחסד והרחבת הדעת לבית ישראל.

ונגד רשעי עמינו המפלגות שונות הציונים ושל שום וחניכא דאית להו הגורמים חילול שם קדשינו ואריכת ימי גלותינו עיכוב ביאת מלכנו משיחינו, ועמד כגבור חיל שר צבא המלחמה להכות על קדקדם בלבת אש קודש, ובקול גדול ולא יסף הזהיר לבל יכשלו בהם עושי רצונו יתברך שמו. אדרבה המה הכופרים יכרעו ויפולו, ואנחנו ההולכים בדרך אבותינו נתחזק ונתעודד בהחזקת דת תורתנו והחזקת אמונת אומן ב"ג עקרים, שאחד מהם אחכה לו בכל יום שיבא, ובגידול בנים בדרכי אבותינו שזה הדרך דייקא יקרב גאולתינו ופדות נפשינו בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

בדברים אלו וכיוצא בהן עורר לבבות נפשות בית ישראל מתוך בכיות ודמעות אשר שפך כמים לבו בתפלתו על גלות השכינה, ולפעול לתיקון כל העולמות תיקון הכלל בביאת משיח צדקינו במהרה דידן ברוב רחמי וחסדיו אמן^י.

מזל.

אחר גמר הדרשות וההקפות וסדר התקיעות (תשר"ק תש"ת תר"ת) שבין כל ההקפות כנהוג מאבותיו גמרו התפלות שקודם חבטת הערבה, (והיה מקפיד מאוד לבל ישליכו הערבה [אחר חבטתו] בצד הארון הקודש וכיוצא על מקום אחר, כיון שזהו בזיון מצוה ופגם במצות הערבה - רק

כד הנה פעם אחד תחת אחד השיחים כשהיה מדבר מצרות ישראל אשר נתרבו כל כך וכל יום קשה מחבירו. ובתוך הדברים שהיו מענינים שונים בא מדובר מענין הדרשות של הושענא רבה אשר דרכו בקודש לומר אז דברים העומדים ברזמו של עולם לעורר עד לב השמים עבור ישועת כלל ישראל, ולכאורה נוכל לטעות וליפול מאמונתנו ח"ו בראותנו כי אין קול ואין עונה ולא נושענו עוד בישועה נצחיות גם אחר טענות אמיתיות וברורות הנ"ל. ונזרקה אז דבר מפה קדשו ואמר על זה בזה הלשון מה אומר ומה אדבר מזה אם פועלין ביום רצון וקדוש בהושענא רבה ישועת כלל ישראל או לא ח"ו, הלא אלמלא היינו אומרין אז דברי ריצוי ואמרי התעוררות לעורר בעליונים לרחם על התחתונים, מי יודע אם היה נשאר ממנו כהיום הזה אפילו שריד ופליט, עכ"ל. ודי למבין קצת, אוי ואבוי! מה נאמר ומה נדבר ומה נעשה, אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, שינחמנו בכפלים, בבנין ציון וירושלים, במהרה בימינו אמן.

להצניעה בכבוד), ואחר כך קרא בתורה. ולתפלת מוסף כיבד אחד מאנ"ש - (כי לא היה נוהג להתפלל מוסף בעצמו בחול המועד והושענא רבה). ואחר גמר התפלות בא לסוכתו המיוחד תשוש כח עד מאוד, והיה הכרח להחליף בגדיו, כי כולן (גם בגד העליון) נתמלא זיעה מים סולדות אש קודש מיגיעת עבודתו הגדולה ונוראה, והבגד לבן העליון (הבעקיש"ע) שהיה רבינו לבוש בו בו ביום בעת התפלה היה מורשה מכבוד חמיו הצה"ק מקאמארא זי"ע, ובעת שבאה הרבנית הצי' שתליט"א לפני ולפנים בהסוכה אמר רבינו לפניו כדברים האלה, הנה אביך בקשוני שאלבוש עלי את זה הבגד על כל פנים פעם אחת בעת אמירת ההושענות, על כן הלבשתי אותו היום, ואקוה שפעלתי בו את גאולתינו ביאת משיח צדקינו, עד כאן לשונו הקדוש. והיה לדבר פלא כי אם היה מבקשו חמיו שיעשה אות לטובה להתפלל בבגד עליון שלו בהושענא רבה דייקא, אם כן למה הלבישו רבינו דייקא בזה השנה ולא מקודם. אבל כעת נוכל להבין הענין היטב, כי צפה ברוח קדשו למרחקים אשר היום התפלל באחרונה ביומא הושענא רבא בעולם העשייה על כן קיים הבטחתו מה שהסכים לעשות כדברי חמיו מקאמארא זצ"ל (ועיין לעיל אות ט"ו), וד"ל.

מזל"א.

המשך להושענא רבה

אחר הנפשו מעט בסוכתו המיוחדת ופשט את בגדיו המלאים מים וזיעה רבה מעבודת היום ולבש בגדים אחרים (כנ"ל באות הקודם) היה דרכו לבא לסוכה הגדולה בין אנ"ש לטעום מידי - (מעט יין ומיני מזונות עוד בטרם קביעת הסעודה), והיה דרכו בקודש לשוח בבכיות והתעוררות גדול (על דרך משל מבשרי אחזה אלקי), שהדרך בעת שמחת נישואין שיש שם ברחן לשמח את החתן והכלה וכל המחותנים, וכל פעם שאומר כמו כן דבר בעתו הוצק חן בשפתותיו אשר כל המחותנים והחתן עם הכלה מורידין דמעות ובוכין מהתרגשות שנתעורר בקרבם על ידי דבריו, ואף על פי שהבדחן אינו מצויין במדת יר"א עם כל זה הלא דבריו נאמרו באמת וצדק וראויין המה להיות נשמעין ומתקבלין על הלב.

כן הדבר היום אשר באנו לטובה ליום הושענא רבא ושמיני עצרת ושמחת תורה עת החתונה בשמי מרומים יחודא עילאה, על כן אמרתי היום בבחינת בדחן^כ דברי התעוררות לכבוד היחודא שלים לטובת כלל ישראל, ואף על פי שאני איש פשוט ומגושם - (כך אמר על עצמו

כה בהאי שתא האחרונה דיבר בקדשו ככה במקלות לפני ההושענות, וכך היה

בענותנותו), עם כל זה דברים שאמרתי כנים ואמתיים הם בכל העולמות, וראויין להתקבל בעת רצון ושמחה עילאה אשר היום בשמים ממעל ולהטיב לנו החתימה בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

[ועצם הדרשות שנאמרו אז בקודש עיין במה שנדפס מדי שנה בשנה בקונטרס מיוחד בשם "דברי קודש" ותרוה נחת.י. וכן בספר הקדוש "שער יששכר" על המועדים במאמר ישע רב, עיין שם].

ע.ט.

ובערך חצי שעה אחר כך היה קביעת הסעודה לכבוד היומא טבא

אומר תוך דבריו בענותנותו היתירה "איך בין נור א געמיינער מארשעליק" - [היינו "בדחן"], ורק אבותי הק' היו בבחינת בדחנא דמלכא וכמבואר בזה"ק על דוד המלך כד הוי חזי מלכא עציבא (כביכול) הוי מזמר שירין וכו', אמנם דוד שפל וחשוך הלז במה נוכל לשמח את הכלה הקדושה שהיא כנסת ישראל - [ובלשון הזה אמר במר לבב ושפיכת דמעות כמים] "אוי די כלה איז נעביך זייער טרויריג און וויינט זייער" מרוב צער בגלות וכו' וכו' - (עיין באריכות דבה"ק שנדפסו בקונטרס דברי קודש מתרצ"ו ומשם בספרא דמרא שער יששכר חלק ב' מאמר ישע רב אות י"ב עיין שם היטב), ובאותו שעה לא חלי ולא מרגיש שום גברא על מה ירמזון מיליו הללו ומהו באותן הימים בשנה זו המרירות והעצבון יגון ואנחה לכנסת ישראל יותר מבשנים קדמוניות ההם שמרודים בגלות המר והנמהר! עד שבעה"ר עליונים יותר מביקשו את רבי ונצחו אראלים את המצוקים בשנה ההוא [הב' סיון שחל ביום ד' אוי יום שנלקו המאורות ויום שהגיד רבינו כנ"ל היה בהושענא רבה חל גם כן אז ביום ד'], אכן נודע הדבר הרע הזה שכמוהו לא נהייתו באחרית הימים דוד יתום שכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' ויושבים בעמק הבכא מאין הפוגות על שבר בת עמי, וימאנו להתנחם אחרי רבינו שעזב אותנו ואת כל בית ישראל ואנחות נוראות עקתין תקיפין מכל צד והוא הלך למנוחות להיות דאי בבחינת בדחנא דמלכא כביכול ממרכבה עליונה, עד מלך ביפיו תחזינה עינינו בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל במהרה בימינו אמן.

כו פעם אחת בסעודת ליל "זאת חנוכה" (שנת תרצ"ו) בתוך שיחות שונות נעשה מדובר מהדרשות שלו בהושענא רבה שנהגו התלמידים והחסידים להדפיסן זה איזה שנים לתועלת כדי לזכות בהן את הרבים שלא יכלו לבא ממרחקים ולזכר עולם בחבת הקודש, ואמר רבינו אז בסיום הדברים בזה הלשון "היצט וענן איך קוק אריין אין די מאמרי הושענות (הנדפסים) זעה איך אז דאס האט געזאגט אן ערליכער יוד, וואל דעמאלט בשעת'ן זאגען איז מען דען אויף דער וועלט", עכ"ה. ופוק חזי יקר סהדותא דיליה שהיה נורק מפה קדשו על תוכן דבריו הק' שראויים למי שאמרם, גילה טפח וכיסה הרבה יותר מטפחיים - ובאמת כל בר לבב ומשכיל על דבר טוב שזכה לעמוד במעמד הנבחר בהושענא רבה המחזה האיומה, כאשר הרב דומה למלאך ה' צבאות, ונפשו שפך כמים לבו נוכח פני ה' באמירת ההושענות והתעוררות דברי תורה בקול חוצב להבות אש קדוש ונורא, ונחלי דמעות נחלים מן ארו הלכנו, התבונן קצת כי רק עיר וקדיש מן שמיא הוא ואינו מחזיו דהאי עלמא כלל, ומדברותיו ממקום גבוה מקור קדוש יהלכון, אשר עין ראתה כל אלה.

ואושפיזא דדוד, והשתפך נפשו לה' באמרו באחרונה סדר האושפיזא "במטו מינך דוד מלכא משיחא דתיתבי עמי" וגו', כי לזה לבבו שואף זורח להקים לנו סוכת דוד הנופלת, כי קדוש היום לאדוננו לפעול ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו.

והנה מה טוב ומה נעים שבת השלחן הטהור שלו בסעודה זו נורא מרום וקדוש, עבודת היום לא פסקה ממנו גם כעת בחציו שלכם היה כולו לה', חרוזת של דמעות נושרת מבין ריסי עיניו במשך כל הסעודה, ותוכו רצוף אהבה לכל אחד מהמסובין והעומדין מסביב, ובבכיה של שמחה היה מחלק השיריים ושפתותיו נוטפות ברכות ומליצות טובות לכנסת ישראל ומעורר רחמים עליהם מלא תקוה טובה שנתקבלו התפלות לרצון, ונגמר החותם חיים לכ"י ולדוד מלך ישראל חי וקיים, ויהיה שנת אורה ושמחה ב"ביו.

ובזה השנה האחרונה היה לו צער גם היום בלתי ערך וגבול, כי בתחלת הסעודה נעשה גשם שוטף עד כי חזק מאוד ואכלנו בתוך מים רבים שירדו על השלחן ולתוך הקערות וגם על ראש תפארתינו הוא קדושת רבינו, (ואף על פי שהיה הסוכה מסוכך יפה ועבה, כדי להציל קצת מהגשמים בעת כזאת, אבל הגשם היה חזק יותר), ונתקיים אז באנו באש ובמים על קידוש שמך, כי על ידי אש קודש שהיה בוער ברבינו במסירות נפש עבור קדושת הסוכה לא זו ממקומו ולא הניח להוריד קירוי וגג הסוכה עד אחרי שגמרו העולם לאכול - (ועיין במנחת אלעזר חלק ד' סימן ל"א ד"ה ועוד בזה וכו'), אבל נצטער למאוד כי כמוהו לא

כזו דכירנא כי פעם אחד בסעודת הושענא רבה אחרי שסיים אמירת האושפיזין, וירא כי הנרות בהאלעקטעריש"ע לא נדלקו, וצוה לי להדליקם כלם תיכף ומיד - הגם שהיה עוד מאיר אור היום בתוקף, וכנראה היה לו בזה ענין לדרכו בקודש כי כן ראינו גם כן שהיה מקפיד בכל יום מימי השבוע בעת תפלת שחרית שיהיו דולקין הנרות של האלעקטעריש"ע.

וגם אירע אז כשהיה מחלק פרוטות מהמוציא להמסובין, ופתאום נאחו יד קדשו לבין (קרנות) הסכין (מצד פנים) ונודעזענו כולנו למאד, אז אמר רבינו הקדוש בזה הלשון אל תפחידו בעדי כי אין הסכין מזיק אותי, עכ"ה.

ושוב פעם אחת באיזה שבת כאשר היו מסובין בשלחן הרבה רבנים ותלמידי חכמים, ואירע גם כן כנ"ל, ורבינו חזר גם אז על הדברים הנ"ל שאין הסכין חותך אותו. והוסיף ואמר אז שכעין זה אירע כמה פעמים אצל זקיניו הקדוש בעל "שם שלמה" זי"ע, ולכן היה הכרח שלא להשחית הסכין על שבת קודש כי זקיניו הקדוש ברוב דביקותו בעת חתכו פרוסת המוציא היה יכול לחתוך ידיו הקדושים כנ"ל. וסיים רבינו ואמר אבל אותי לא יחתוך הסכין כי הנני גרוע כל כך שגם הסכין לא יוכל לי, עכ"ה. ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו.

נהייתה במשך כל השנים רק בזה השנה האחרונה נשתנו סדרי בראשית פעמים רבות כנ"ל.

פ.

סיפר אז (לגודל צערו מרוב הגשמים) מדו"ז הגה"ק מה"ר משה מראזווידעוו זי"ע שהיה דרכו בקודש להקפיד שלא להזכיר שם "מים", ואמר כי הוא ירא לנפשו בכדי שלא לעורר ירידות גשמים, וכנודע מכמה צדיקים בענין זה - (ועיין בדברי תורה לרבינו מהדורא ו' אות נ"ט), וכשהיה צמא למים היה דרכו לומר למשמשיו "גיב מיר א טרינק", כי היכא דלא להזכיר שם מי"ם כנ"ל, רק לברכת המזון היה דרכו לומר "תנו לי מים אחרונים" כי על זה לא היה מקפיד, אבל בעתותי גשמים היה מקפיד גם על זה ולא היה אומר רק "דערלאנג נור" - [היינו מים אחרונים]. ואמר עוד רבינו שהגה"ק הנ"ל סיפר בשם זקינו הגה"ק מראפשיטץ זי"ע שאמר על מה שאנו רואין שבימי חג הסוכות יורדין גשמים רבים, זהו מטעם שהמוני עם מבקשים על גשמים בתחלת ימי הקיץ, ובאמת שבחוץ לארץ אין נפקא מינא כל כך בירידת גשמים, רק בארץ ישראל, וממילא כי כאן צריכין להתפלל על פרנסתם סתמא והשם יתברך יעשה לטובה בודאי, אבל הטועים מבקשים תמיד רק גשמים לצורך עצמם ולפי דעתם הקצרה, ועל כן פועלים בתפלתם שירדו גשמים בימי חג הסוכות, והגם שביקשו הגשמים זה כבר, אבל תפלת השוטים מגיעים בשמים רק לערך חצי שנה אחר כך - והיינו בסוכות, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

פא.

וכמה פעמים היה דרכו לספר בסעודה זו שמקובל מזקינו הק' הבני יששכר, ששמע מהחווה הק' מלובלין, ששמע מהרבי ר' דו"ב ממעזריטש בשם רבו הק' הבעש"ט זי"ע מפי אליהו ז"ל, ששלשה ימים הק' האלה (הושענא רבה שמיני עצרת ושמחת תורה) מסוגלין המה מאוד לזכות בהן להתפלל בכונה רצויה במשך כל השנה, כי כשמתפללין בכונת הלב בימים קדושים האלה יתפללו לפני השי"ת לרחמים ולרצון לטובה בכל השנה הבא עלינו לטובה, עכ"ל"ה (מובא בשער יששכר חלק ב' מאמר זמן זמחתינו אות ל"ב, עיין שם).

ובזה הסעודה דהושענא רבה היו מזמרין על שלחנו מפיוט של הושענא רבה קול מבשר וכו' אומץ ישעך וגו', ועת המזמר הגיע להתיבות הקדושות המשמחות לב שבפיוט הלז כמו "ובא הוא וכל קדושו עמו"

"מושיעין יעלו להר ציון" "קמו ישיני חברון" "הוא דוד בעצמו" [וכהנה רבות שכל הזמר טובב מגאולה העתידה במהרה בימינו], כידודי אש התמלטו מפה קדושת רבינו לעצמו גם כן תיבות הללו, ועיניו ירדו מים ברגש רוממות נועם אור העליון אשרי אהן ששמעה, ועין ראתה, ולאיש נלבב היה נדמה ממש כאלו עתה הגיע השעה המקווה ובת קול נשמע מבשר ואמר לציון מלך אלקיך וכל היעודים הטובים נתקיימו.

פב.

אחר הסעודה התפללו תיכף ומיד תפלת מנחה בהסוכה^כ, ואחר זה הלך לחדר סוכתו לחדש כחותיו לקראת יחודא שלים אשר בא יבא ברינה בלילה בהתקדש אור שמיני עצרת - (ואז היה ישן עוד בסוכה כי הניח את עצמו לישן מבעוד יום), ובלילה בא לקבלת יו"ט מאוד נעלה בשמחה ובצהלה, ואחר התפלה אדיר וחזק משמיע קול בלבת אש קודש אתה הראת לדעת וכו', ובשאר תפלות קדושות המיוסדים קודם להקפות כמנהג זקיני בעל בני יששכר זי"ע - [וכנדפס בקונטרס "סדר נוסח ההקפות"], והחרוזים הנ"ל משובצים בבקשות רחמים על כנסת ישראל בכלל ובפרט, ובהתעוררות אהבה וגעגועין כיסופין עלאין שבין ישראל לאביהם שבשמים כביכול, ואת גודל אהבת השם יתברך שהיה חתום וסתום בקרב לב רבינו הק' בלתי גבול עד כלות הנפש ממש היה ניכר ביתר שאת בימים קדושים האלה יחודא שלים, כי כמו חביות יין המלא סדקים ונקבים חלולים שהיין מתלקחת ונודף מכל רוחותיו וגידותיו, כן היתה הקדושה מבצבץ ויוצא מכל עצמותיו ומקירות לבו טהור הבורע כאש בהתלהטות והתדבקות באין סוף שירי חשק ואהבה הנ"ל עד שאין לתאר בחרט עלי גליון מלבד יין המשומר מעין נובע בקרבו לאין חקר.

פג.

מה יפה ומה נעים אהבה בתענוגים רוחניים, ועוד יצלצלו באזנינו עריבות ומתיקות ידידות נעימות אמרי מילין יקירין אהן הכל וכו', ידכה ישוח שואג בוכה ומתחנן כבן אל חיק אמו "לא תתפרש מנן ואל נפרוש

כח כך נהג משך כמה שנים לפני הסתלקותו מחמת חולשת גופו הקדוש, אבל בשנים קדמונים היה נוהג להתפלל תפלת מנחה מאוחר - (כמו בערב שבת קודש וערב יו"ט). ואחר תפלת מנחה שהיו מתפללין עוד בהסוכה יצא משם לקבל יו"ט - (חג שמיני עצרת) - לבית המדרש בלית חן מחסידיים ואנשי מעשה שהיו מרקדין בזמר על כן נקוה וכו' מהסוכה עד בית המדרש, וגם בבית המדרש עשו מחול וריקוד סביב הבימה ואחר כך התחילו בתפלת ערבית.

ממך", וכמה פעמים ארי שואג מקירות לב קדשו במליצה טובה על כנסת ישראל, לא תתפרש מנן - וועסט זעהן רבונו של עולם אז - ואל נפרוש ממך, והמבין יבין. וכעומד על גחלים לוחשות רגליו ירוצו אילך ואילך עד שמגלה טהרות לבבו וצועק ואומר "לך ידיד נפשנו כל מאוויינו, עוצם תשוקתך בלבינו קשורה, זכינו לקדש רמ"ח אברינו" רצון עבדך לעשות נחת רוח לך וכו'. וכן "נפשי חולת אהבתך, אנא אל נא רפא נא לה, הגלה נא כי" ממש נפשו יצאה בדברו, והחיות רצוא ושוב ולא יכלו להביט בקירון אור פניו ולא להשיג באפס קצהו מרגשי לבבו ותשוקה הבוררת בקרבו. וככה בחרוז אל מסתתר וכו', ובהגיעו לתיבות "רחובות הנהר נחלי אמונה" היה חוזר וכופל ומשלש הדברים וצועק ובוכה בנעימה קדושה "אמונה" "אמונה", ובאותו שעה היה נראה לעין רואה ולב חומד לקדושה כאלו נפתח עתה לפנינו רחובות הנהר נחל נובע מקור אמונת ה' ומשיחו, ומן הבאר ההוא ישקו העדרים שפע קודש ומחשבות קדושות כל אחד לפום דמשער בלביה, ומי יוכל לתאר בחרט שעות יקרות המסולאים בהתרוממות הנפש כל שומע ומשים לב לזה, הווי מי יטעמנו עוד מנופת צוף דבר אמרי נועם הללו, ומי יזכנו עוד לשמוע קול איש אלקים חיים מדבר מתוך האש כמוני ויחי.

פד.

וכשגמרו התפלות שלפני סדר ההקפות התחילו לנגן אלה במגינמו וכו' (הפזמון מסליחות של יום ו' ערב שבת קודש), ואז רבינו כמדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות התחיל לרקד עם הספר תורה שבידו מהעמוד

כט זכור אזכור ותשוח נפשי מה שהיה רגיל שיחה בפי החסידים הבאים ממרחק להסתופף בצל קוד"ק לרבינו גם בא' לשבתות השנה, ואמרו כי בשמעם מפה קדוש רבינו קולו בבואו אל הקודש לתפלת מנחה בכניסת יום השבת כשמתחיל הודו לה' כי טוב וגו' והסיום מי חכם וישמר אלה וגו' ואחר כך ידיד נפש וקולו נעים כשאגת ארי חוזר וכופל באמירת "הגלה נא" ופרוס חביבי עלי וגו' שאילו לא באו אלא בשביל זה בלבד לשמוע ממנו גם כן כדאי ההוצאות שעלו להם לבא לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו, ומכל שכן כשזכו עוד הלאה לשמוע קולו נאדר בקדש בחזרת השמונה עשרה דמנחה, ולראותו מפזז ומכרכר לפני ה' כמלאכי צבאות יודון באמירת ימין ושמאל תפרוצי ובואי בשלום וגו', ואחר כך משמיע קול אדיר וחזק בברכת מעין שבע מגן אבות וגו' מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדושה וכו'. ומה גם אחר כך בליל שבת קודש בבואו להשלחן הטהור בחודה ובנהירו דאנפין לאמירת שלום עליכם וכו' "אדון כל הנשמות" וכל הסדר, והריחו בבשמים ומנעים קולו בתנועת נגינות נפלא ותהי עליו רוח ה', וכהנה וכהנה בכל השבת קדש לילו ויומו מחזות ושמועות טובות שאי אפשר לצייר ולתאר למי שלא זכה על כל פנים פעם אחת בשים לבב לזה, וזהו היה הכל רווח פירות ופרי פירות לאין ערך תענוג ורוחי לעילא מכל ברכתא.

(שסמוך לארון קודש) עד הבימה, ושם אצל הבימה התחילו חו"ק באמירת אנא ה' הושיעה נא וכו' אלקי הרוחות בוחן לבבות וכו', וכפל וחזר כמה פעמים בדביקות נפלא ונורא לפני ה' ישפוך שיחו באמרי נועם "גואל חזק" וכיוצא ושאר החרוזים, ומה עמקו מחשבותיו ומי יודע כמה תיקונים ויחודים היה עושה ובונה עולמות בדברות קדשו מלהבות אש כשהיה חוזר כמה פעמים תיבות "יודע מחשבות" הושיעה נא, ונמס כל לב מנעימות תיבותיו שירדו חררי בטן, ופלגי מים ירדו עיניו בהתחננו, והמשיך ואמר "יודע מחשבות", וכמה פעמים שיכל את ידיו כמורה ומראה באצבעו מיחזי כאלו בפועל ממש הוא מחבר מיחד ומקשר מחשבות בני אדם ותחבולותיהם ויצרי מעללי איש לשורש תיקונם ותכליתן למקור העליון לבל ידח ממנו ידח. [ועיין בספרו הק' "שער יששכר" חלק ג' מאמר מאזנים למשפט (אות ס"ז), ומאמר זמן שמחתינו (אות נ"ו), מה שכתב בפירוש כוונת אמירת ידע מחשבות, עיין שם היטב ותבין שהוא עמוק עמוק]. וכן מלך עולמים הושיעה נא, (והוא היה אומר מלך כל העולמים הושיעה נא) וכו' וכו', מי שלא ראה עבודה זו ולא שמע מפה קדשו חרוזים ותפלות קדרשות הללו אין אתו יודע עד מה יוכל אנוש להגיע למעלה בקודש לאור בנועם זיו אור העליון ולהאיר במבואות האפילות של הלבבות דורשי ה' לזכות את הרבים ולעוררם לתשובה מתוך שמחה, אשרי איש שלא ישכח זאת ובן אדם יתאמץ בו.

ובגמרו כל סדר הא"ב פסע ג' פסיעות לפניו עד שחזר מהבימה למקום הראשון אל מול פני התיבה, ובתוך כך אמר תומך תמימים וכו' תקיף לעד וכו' תמים במעשיו וכו', ושם אמר ה' מלך וכו' והפסוקים השייכים להקפה זו כנדפס בסדר נוסח הנ"ל.

פה.

ואחר זה יעידון ויגידון כולם כאחד וגו', והקהל עשו מחול לצדיק, והוא נכנס לתוך העגולה של העם וספר תורה קטנה בידו יוצאת ונכנסת עמו, והתחיל לרקד בריקודין של מצוה הפלא ופלא בצד דרומית מזרחית, ומה נהדר היה המחזה שכל העם רואים את הקולות עומדים צפופים על השלחנות וחלונות וספסלי בית המדרש ממעל ועל הארץ מתחת ימחאו כף יחדיו ירננו, וביניהם יעוף אחד מן השרפים שרפי קודש ופניו כלפיד אש רחושי מרחשין שפתותיו, והיה מזמר נגיל ונשיש בזאת התורה וכו' "אברהם אבינו ישמח עמנו" בהקפה ראשונה. ובשניה יצחק אבינו וכו', וככה כסדרן. ובצדק נוכל לומר על זה מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו שמחת ריקודין של קדושה וטהרה נחמד למראה, ותאווה

הוא לעינים לראות מלאך אלקים רוקד רץ כצבי מזוית זו לזוית זו כמי שמלומד בריקודין נפלאים (גם שהיו רגליו כבדים וכואבים כידוע), וברעש גדול מתנשאים לעומתו ומתענגים מזיו יקרו עד אין חקר, ובאמצע כמה פעמים חשף זרוע קדשו למעלה לעיני כל העם עם הספר תורה הקרושה שבידו, וגם היה מראה בידו כלפי העם וצועק "אללע" "אללע" (פשטות הדברים שיפצחו כולם רנה וזמרה להודות להשם יתברך), ומה נעים היה לראות כמה פעמים שהניח הספר תורה שבידו על כתפיו, חוברות כאשה אל אחותה, מתחבקות ונשיקות פיהו להספר תורה בחולת אהבה עזה ותשוקה נמרצה לשמחת התורה.

ובהקפה ששית היה מרבה ומאריך בריקודין הללו ביתר שאת ויתר עוז, ממש ירעשו אמות הסיפים - [עיין טעמו ונימוקו בספה"ק "שער יששכר" מאמר זמן שמחתינו (אות נ"ט), עיין שם היטב כי שגבה למעלה משכלינן], ויזועו כותלי בית המדרש ונפל אימתה ופחד מהביט בתמונת הדר גאונו של רבינו בעת ההוא, ובתוך רעם הגלגל ומחול הלז היה עיניו זולגות דמעות ושפתותיו דובבות - (נשמע קולו למי שהטה אוזן קשבת), שפך כמים לבו נוכח פני ה' לאמר, "ראה נא רבוננו של עולם מי כעמך ישראל, ושלח נא גואל", וכיוצא בזה. ומדי דברינו בזה המו מעינו וכלתה נפשינו הוי מי יתן שנזכה בקרוב לראות את רבינו בתוך מחול לצדיקים ועטרותיהם בראשיהם באורו נראה אור, אמן כן יהי רצון.

פו.

ובגמר התפלה וההקפות נהג את השלחן אשר לפני ה' באמצע הלילה, והיו מזמרין באותו סעודה הפיוט ממערבית שמיני עצרת אעניד לך תפארה וכו'. ובסוף הסעודה מכנף הארץ זמירות שמענו מרבינו ה' שהתחיל (בריקודין של מצוה עם אנ"ש הסובבים הודו בבית המדרש) לומר "אין כאלקינו אין כאדוננו" וכו' בניגון הידוע בהתלהבות גדול, ואחר כך תורה צוה לנו לקהלת יעקב בקול מתוק מדבש ונופת צופים בענינוא דיומא, וברכו ברכת המזון.

פז.

ואז ביום השמיני סדר התפלות כנהוג בשארי ימי יו"ט, רק שלתפלת שחרית עמד אחד מאנ"ש לפני התיבה, ורבינו עמד וקרא את ההלל ולקרות בתורה, ואחר כך בצלותא דמוסף עם ברכת הגש"ם כנהוג, ובקול רעש גדול עורר בתפלתו לפעול ישועה קרובה להביא גואל צדק בגאולתנו ופדות נפשינו, ואז נזכה חזרה לגש"ם מצות התלוית בארץ ובגאולת כלל

ישראל על ידי משיח צדקינו במהרה בימינו. וסדר ההקפות גם עכשיו כמו בלילה הקודמת (כנ"ל אות פ"ב - פ"ה), ובהקפה הששית שהוא כנגד יוסף הצדיק הוסיפו בקודש [אחרי הריקודין כנהוג בכל הקפה] שצוה לומר בשבחין מפיט שמיני עצרת שלפני קריאת שמע ד"ה אראלים וכו', ויהי כמנגן המנגן (בתוך המחזור) ותהי על רבינו רוח ה' וירא העם וינעו ויעמדו במחול מסביב לו והוא מכרכר ומפוז באש להבה באמירת התיבות הק' סוד שיח שרפי קודש מעשה מרכבה ממלאכי עליון שנזכרו בפיוט הלז בשירתם ורינתם לפני אל עליון יתברך שמו. ובאיזה שנות קדם היה דרכו בקודש אז לדלג ולקפץ על הכסא שהיה נצב סמוך לו, ורקד עליה נערץ בכיתי אש, ומראהו נורא כמלאך ה' צבאות, כמו בבחינת מטיילא בי חינגא לבהדי דשכינתא, וכל העם מתרוממים לעומתו ברגש איומה עד כלות. ובאחרית השנים מעת הסתלקות אמו (מחברתו הטהורה של הבעל דרכי תשובה זי"ע) מנע את עצמו מזה מטעם הכמוס עמדו. ומגודל העבודה שהיה לו אז עד להפליא שהגיע כמעט להתפשטות הגשמיות ממש, ונתמלא מים סולדות כל בגדיו וגם טליתו פלג מלא מים. ובכן שבחו והודו לשמו יתברך גם בהקפה השביעית השייך לרוד מלכינו, ובסיום הז' הקפות בכל פעם זמרו לאלקים בריקודין ויאתיו כל לעבדיך וכו' (כנדפס בסדר נוסח הנ"ל). ואחר כך התפללו תיכף ומיד גם תפלת מנחה, כי כבר הגיע ערך שעה ד' אחר צהרים. ואחר כך הלכו לקדושא רבא להסוכה גדולה ואמרו יהיה רצון הנהוג להתפרד מהסוכה, ואחר כך עשו סעודת יו"ט בבית המדרש, וההכרח היה לקצר מפני שהגיע בין השמשות אור שמחת תורה. ובאותו סעודה נהג רבינו לומר מפיט שמיני עצרת אמונים אשר נאספו ברכות נכספו וכו', וגם רקדו אין כאלוקינו וכו' כמו בלילה (כנ"ל אות פ"ו). ואחר גמר הסעודה הלך רבינו להנפש מגודל יגיעת העבודה של קדושת היום העבר, ולהכין ולחדש כחותיו לקראת שמחת תורה הממשמש ובא לששון ולשמחה.

פח.

ליהודים היתה אורה בליל שמחת תורה, ורבינו בא לתפלת ערבית בערך שעה עשירי בלילה בלויית חן וחסד מאנ"ש ותלמידיו, שהקיפו

ל כן אמר רבינו הקדוש בעצמו בעת שבא לחדרו פנימה אחר התפלה והרבנית הצדיקת שתליט"א באה ואמרה הנה ברכת ברכת הגשם ויהא רעוא שיתקבלו תפילתך לרחמים ולרצון. אז ענה רבה"ק גלוי וידוע לפני כסא כבודו ית"ש כי לא היה כונתי כדעת הטועים המבקשים טובת עצמם על הגשם הגשמי ח"ו רק על הגשם מצות התלויות בארץ ויבא כגשם לנו כנודע עכ"ה, מובא בשער יששכר מאמר זמן שמחתינו.

במחול סביב לו בניגונים ובזמירות במשך הלכו בחצר בית המלך מביתו נאווה קודש עד בואו לבית המדרש, ושם כולם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה בשירה ובזמרה ומעריצין בתפלת ערבית מתוך רגשת התעוררות הזמן, ומה יפה שעה אחת היה לנו בעת שמענו מרבינו אחרי גמר אתה הראית וגו' באש לזהט כדאתמול בהתחלתו חרוז "תורה הקדושה התחנני בבקשה" וכו' - [פיוט בסוף הסליחות לצום גדליה], נוסף על שארי חרוזי הפיוטים הק' שנאמרו (כנ"ל אות פ"ב פ"ג) בקול מתוק מדבש בתנועותיו הנודעים אשר אין להעלות על הכתב רק נשארים המה בזכרונו, חקוקים על לוח לבינו, עת כזאת בראותינו צורת קלסתר פניו הטהורים בוערים מאהבת הבורא ודמעותיו על לחיו מרוב הבכיות והגעגועים אשר שפך כמים לבו על גלות השכינה וצערן של ישראל שעברו בכל ימות השנה ובעתותים וזמנים קדושים אלו, היה לו עת מצוא להשתפך נפשו ולבקש על הכלל כולו יצא לפעול ישועה קרובה בתיקון עולם הגמור במהרה בימינו.

ועוד כיוצא בו התעורר לב כל איש אם אבן הוא נימוח בעת שמענו בהקפה הששית חרוז לבי ובשרי ירננו אל א"ל ח"י וכו', המיוחד לליל שמחת תורה ולליל שמיני עצרת, ושפך בו כמים לבו כל איש מרוב התעוררות קדושה לאין שיעור.

פ.ט.

בלילה הזה היתה השמחה בשעת ההקפות ברביא סגי וכנהוג, ונאספו לבית המדרש המונים מבני העיר (שכבר גמרו סעודתם) לשמוע אל הרנה ואל התפלה בהקפות הנעימות ויקרות של רבינו, דעת לנבון נקל כי בין אוכלסין אנשים כאלה באו כמה פעמים גם אנשים בדעה גסה, הוגים ומצפצפים בשיחות חולין והתאוו תאוה לראות ריקודין נפלאין של רבינו לחשקם ומאויים, ובאו אל המלך שלא כדת וכדין. וכמה פעמים בעת כזאת כאשר בלבלו את אבינו הקדוש ברעווא דרעווין הלז בשיחות חולין שלהם, הרים רבינו קול עוז באזהרה חמירה שלמען השם יזהרו מלדבר דברים בטלין בעת קדוש ונורא כזה, כי אין כאן שמחה של הוללות ח"ו, ובפרט כי האבות הקדושים הנם פה לא לשמחת ההקפות ולא יבושו ולא

לא מקום אתי פה להביא עובדא נפלאה שסיפרה רבינו איך אשר צדיקי אמת הרכינו שמים וארץ בקדושת עבודתם מהגה"ק האלקי הררי"א מקאלוב זי"ע, שהיה איש נגיד אחד רגיל לנסוע אצלו לקאלוף על ימי ראש השנה מדי שנה בשנה, ותפלותיו של הה"ק הנ"ל היה בשפה נעימה קדושה ערב לאוזן שומעת הפלא ופלא, ובפרט באמירת הפיוט ונתנה תוקף וכו'. והאיש ההוא היה משתוקק מאוד ליקח את

יכלמו בנו ח"ו, וכל מי שיבלבל אותנו בשעת ההקפות ידע כי בנפשו הוא! – ואימה גדולה נופלת על כל השומעים מפה קדוש כדברים האלה, וידמו כאבן. אבל נעים היו לו חבירים המקשיבים לקולו ולקחו חבל באמת בשמחה של מצוה ולבכם יבין השעה היקרה, ועליהם נאמר

אשתו עמו גם כן לקאליף על ראש השנה שתשמע גם היא נעימות נוראות תפלת ונתנה תוקף מפי הצדיק אשר היה מתפאר בו לפניו תמיד, אך בכל עת היה לה עיכוב פעם הרדו, פעם ילדה, פעם מינקת - באותו זמן, ולא איסתייע מילתא שתוכל ליסע לקאליף על ראש השנה. ויהי היום פעם אחת באמצע ימות החורף קור ושלג והנה צדיק זה הקדוש מקאליף נסע לדרך פעמיו לקבץ על יד נדבות למצות הכנסת כלה וכיוצא, ובא למקום מגורו ועירו של האיש הנגיד הנ"ל לתכלית זה, או נפל בלב האיש ההוא והציע מחשבתו לפניו אשתו להיות אשר זכה כי צדיק זה בא לבית מלונו וטוב היה להציע ולבקש ממנו שיאמר עתה הפיוט ונתנה תוקף כמו בראש השנה ותוכל האשה לשמוע אל הרנה ואל התפלה ותשביע בצחצחות נפשה, ותראה איך צדקו דבריו מעולם שכדאי והגון לנווד למרחקים לשמוע הגה פיו בתפלותיו הק' בקול עז, אך איך ירבה בנפשו להציע בקשתו זאת לפני הצדיק אשר פתאום ביומי טבת שבט וכיוצא יען ויאמר ונתנה תוקף קדושת היום כמו בראש השנה, הלא לצחוק יחשב ובמה יזכה ילוד אשה כמוהו לערוך זאת לפניו. אמנם לאשר עוסק בדבר מצוה של קיבוץ כסף וצריך לו לטלטל זמן רב עד שיאגור מלא חפניו כפי הנצרך, כי על כן הוא יתן לו מכיסו כל הסכום בפעם אחת באופן שלא יצטרך לנדוד יותר רק ליסע לביתו לשלום וכל טוב בידו ועל ידי זה ימלא מבוקשו. עדים מדברים מזה ביניהם ולא נשתהה הרבה ונכנס האיש לפני הצדיק והציע לפניו כל אשר בלבבו ושגמרו בדעתם כנ"ל, ואשר יהיה זה וזה נהנה להצדיק יתמלא מאווייו בסכום הגון די צרכו והוא יזכה שתשמע אשתו דברות קודש מלהבות אש ונתנה תוקף וכו'. הה"ק מקאליף בשמעו הצעה זו לא דחה אותו על אתר והשיב לו רק כי הדבר צריך ישוב ולינו פה הלילה ולמחר ישיבהו הן או לאו. האיש יצא בלב שמח ומשמח את אשתו לאמר הן יש תקוה שהצדיק יתיישב בדבר ומי יתן יהיה שיתרצה למבוקשינו ותשמע דברים שלא שמעה אזנה מעולם.

ויהי בבוקר ותפעם רוח האיש בקרבו ונכנס להצדיק לשמוע גמר דעתו להתרצות אליו, ובבואו והה"ק מקאליף הגיד לו הן אמנם דבר גדול היה לי שאקבל כאן בפעם אחת כל הסכום וארויח הרבה זמן ממניעת ביטול תורה וכל שהדרך ממעט וטלטולא דגברא כמוני שאוכל לשוב לביתי שמח וטוב לב מיד. אך נתיישבתי לאשר (ככה דיבר בלשון קדשו כזקן מלא רחמים) ווען אייזשיק זשוגט ונתנה תוקף וכו' קימען זיך ציזאם די פמליא של מעלה און ביי ומלאכים יחפזון וכו' ציטערין די מלאכים באמת ניא איז דוך דענטמאהל דבר בעתו בראש השנה ויום כיפור, ועתה וועם איך וועל מטריח זיין אין איין פראסטען וואכען טאג די פמליא של מעלה אין די מלאכים וועלין ציטערין ביי מיין זאגען ונתנה תוקף זה אל זה ישאלו מה זה ועל מה זה הרעש והרעדה עתה, ויאמרו "אזשיק ברויך געלד פאר דעם זשאגט ער ונתנה תוקף מעין ראש השנה", ויאמרו המלאכים אוי בשביל מעות הטריח והרעיד אותנו כל כך, וגם אני אתבייש מפניהם "או וועגין דריי הונדערט רייניש זאל איך מטריח זיין כל צבא מרום צו ציטערין" וכו', על כן אני מונע את עצמי מזה וחלילה לי מעשות כדבר הזה, עכתי"ה.

ואתם הדבקים וכו' חיים כולכם היום. ואחר גמר ההקפות היה קורא בתורה בקול נאדר בקודש לחמש גברי עד מעונה אלקי קדם, כנהוג.

צ.

אחר כך סעדו סעודת יו"ט בערך שעה ומחצה או שתי שעות אחרי חצות לילה, ועל השלחן היו דולקין נרות שנדלקו לכבוד יו"ט כנהוג, ובשנה זו בבואו אל השלחן הראה אל הנרות הדולקות לכבוד יו"ט ואמר "מזעהט אז די לעכט לייכטען גור אנדערש" בהארה גדולה ביום שמחת תורה, "מ'זעהט דאך שוין אין די לעכט דאס התגלות פון משיח צדקנו" - כך אמר ברוב פחד [ומה עמקו מחשבותיו, ומי יודע מה ראה אז ומה כיון בדברים אלו אין חקר]. ואחר כך נהג סדר השלחן אשר לפני ה', ומה נהדר היה המחזה כשלוש שעות אחרי חצות לילה - שעת שינה בכל העולם, ואנחנו עומדות היו רגלינו בשערי ירושלים - (שהנסיעה לצדיק הוא בחינת עליית הרגל כנודע), ושמחת עולם על ראשינו בסעודת ליל שמחת תורה עם רבינו חיות לבבינו לשמע אוזן תאבה נפשינו, ובאותו סעודה מזמרין מפיוט מערבית את יום השמיני וכו', ואחר כך בריקודין של מצוה אין כאלקינו אין כאדוננו וכו'. גם היו מזמרין על שלחנו בסעודת ליל שמחת תורה "כי לו נאה כי לו יאה כתר מלוכה אדיר" וכו', (ולפלא כי ביו"ט הזה האריכו העולם הרבה בזמר הנ"ל לאין שיעור בכל הסעודות, ורבינו הקדוש גם כן שמח לנגדינו ועמד מעל כסא קדשו כמה פעמים - [אחרי שחזר מתוך הריקודין וישב על מקומו אצל השלחן כדרכו, כנודע] - והשתתף להעולם, וממקומו הופיע מלכינו ויעמוד על רגליו הקדושים לרקד ובידיו הקדושים הכה כף אל כף, כן עשה כמה פעמים ליקח חבל בשמחתינו שהיה אז בוער בקרבינו לשמחת תורתינו שזכינו להיות עוד עם רבינו, ובחינת אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, היינו הגם שלא ידענו עוד אז מאומה שזהו שמחת תורה האחרונה שזכינו עוד להיות עם רבינו). ואחרי אמירת תורה וברכת המזון פנינו לאישון לילה.

צא.

מעין עולם הבא היה טעם יום שמחת תורה לא היה כמוהו ממש, רבינו נהג לבא להתפלל בלבוש תלג חיור, היינו בבגד לבן [החלא"ט] שהיה נוהג בו להתלבש להנהלת השלחן, ולעת התפלה לבש תמיד בגד המיוחד לזה (הבעקיש"ע), ומטעם הכמוס שהיה לו לבש את עצמו בשמחת תורה בלבוש הנ"ל גם לעת התפלה, ואשרינו מה טוב חלקנו ומה

נעים גורלנו בעלות על לבינו שזכינו לעמוד שמה ברגלינו ולשמוע איך השתפך נפשו לה' בדמעות שלישי בתפלותיו הקדושים המשמח אלקים ואנשים ועד שהביא בנו רגש התעוררות יותר מבימי הנוראים, כי עצומו של יום הוא גרם לתשובה מאהבה ועבדו את ה' בשמחה, והוא השלמות כל המועדים בגמר החותם לטובה, ומתפרשין עכשיו לדרך רחוקה מבלי באי מועד עד ימי אורה דחנוכה, ובכמה מקומות בתפלה האריך היום הרבה יותר משארי ימים טובים, וכיון שהגיע לשרת בקודש בתפלת שחרית לפני התיבה בא יבא ברינה "בפי ישרים תתרום" (שיש לזה ניגון מיוחד בימי יו"ט כנודע), והתלהב כמלאך אלקים צבאות והחזיר ופנה את עצמו כלפי העולם בכל צד למערב צפון ודרום והתחיל בריקודין נפלאין בהתלהטות גדול. וכן "ובשפתי צדיקים תתברך" וכו', בכל אחד ואחד האריך הרבה בדביקות התעוררות קדישא, ופניו כלפיד אש בוער ברשפי אש שלהבת י"ה, ענינים כאלו אי אפשר לצייר למי שלא זכה לראות בעיניו להתהלך באור החיים.

וכן אחר כך בקדושת שחרית לפני ה' שפך שיחו, ובאמרו ממקומך מלכינו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך וכו' ועינינו תראנה מלכותך היה מתבצבץ ויוצא ממנו רגש טהור בקול בכי התעוררות ניגון מקובל הידוע - [שבו היה מזמר תוך אמירת הלל בליל התקדש חג הפסח אצל הסדר], אחר כך בהגיעו לומר יעלה ויבוא וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדיך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה וכו', הוא היה אומר בהשתפכות הנפש ומעורר לב ונפש כל. חי וכן באמירת ותערב וגו' אנא רחום ברחמיך הרבים השב שכינתך וכו', אם אבן הוא נימוח. (כי בשמחת תורה היו עולין לדוכן בתפלת שחרית ולא במוסף), ואחר כך בקריאת ההלל בברכה שאחר ההלל, יהללוך ה' אלוקינו וכו' היה גם כן מנגן ביום הזה (כמו שמזמרין בבואו מאדום בסעודת זעיר אנפין בשבת קודש). ואחר כך יתרעם הגלגל לסדר הקפות בשאגת תפלות הנעימות של פסוקי אתה הראית לדעת וגו'. ובהקפות של יום שמחת תורה וגם בשמיני עצרת ביומו בסוף שנותיו בהגיעו להפסוק "בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך" היה מתפרץ כאש בוערת תשוקה נמרצה מקרב לבבו הטהור, על כן המו מעיו במסירות נפש לקדושת דוד מלכנו והיה מוריד ומפיל את עצמו לארץ ממש כרע שכב כארי נוהם ובוכה בעבור דוד וגו', ובקומו מעפר דל עיניו למרום בבכי ובתחנונים מאשפות להרים אביון ואומר וצועק וגומר הפסוק הנזכר לעיל. ולב מי לא יחרד ולא יתרגש בכליון עינים לבקש את ה"א ואת דוד מלכו בראותו עבודה תמה ובהירה

גדולה כזולג. והיום הוסיפו עוד בין כל הקפה יהיה רצון שנרפס במחזורים, והפסוקים המסודרים בנוסח ההקפות של מרן מה"ר צבי אלימלך מדינוב זי"ע.

צב.

ועוד זאת היה לאות ולפלא נוסף על הנזכר לעיל (אות ט' מ' וסוף אות נ"ז וס"א), ולא מיילתא דפשיטותא הוא מה שקרא היום הזה באחת מהקפות (כמדומני בהקפה ג') בעת הריקודין, נגיל ונשיש אחר ההקפה וביד רבינו היה אז הספר תורה המיוחס להבעש"ט זי"ע שכתב לו הרה"צ הר"ר צבי סופר זצ"ל הנודע בקדושתו ופרישתו, ועל הספר תורה היה כת"ר של כסף (משעת גמר כתיבתו) - [ועיין תולדות רבינו אות קנ"ט], ופתאום בשעת הריקודין נפל "הכתר" מעל הספר תורה, ורבינו לא הרגיש בדבר עוד רק אחר שהגביהו אחד והראהו לו אז עמד בתוך העבודה משתאה ומחריש על הנעשה עמו, והכרת פניו ענתה כי חלישת הדעת היה לו ממעשה פלא זה, ואת הכתר לא הניחו חזרה על הספר תורה רק הלך למקום משכן כבודו מקום שהיה עומד בתפלה והניחו שמה למקום משומר, וקוי ה' יחליפו כח שלא להאריך ולהצטער בדבר בעת אשר כולם ברורים וכולם עושים באימה וביראה רצון קוניהם בשמחת התורה, על כן חזר תיכף ומיד לעבודתו לשירו ולזמרו וישראל במעמדם עומדים צפופים ומסתכלין בפני רבם הבוער כאש בהתלהבות נורא מרום וקדוש שעבד כעבודת כהן גדול כאלו לא היה דבר מעולם.

אבל מי חכם וישמר אלה ויתבונן במעשה ה', כי נורא הוא שגם בזה רמזו אות הוא משמים ממעל - (כנ"ל אות ט' ט"ו וכו') - על העתיד לבא בזה השנה בעונותינו הרבים, להיות כי הספר תורה הזאת המיוחס לרבינו הבעש"ט זי"ע אשר היה תחלה למקראי קודש אביהון ורבן של כל ישראל מיסד דרך העבודה על פי החסידות כנודע מעלת קדושת דרך זה להלומדים דרכיהם הקדושים גם אפס מיני קצהו.

ובאשר רבינו הקדוש שר התורה אור עולם היה עוד בדורנו אחד המיוחד משיירי כנסת הגדולה מנהיג האחרון של דרכי החסידות בלולה

לב וכל סדר העבודה הקדושה בהקפות וכיו"ב כמה שנוכל לחרוט בחרט עלי גליון וכמה שיוכלו לצייר לפניהם הקוראים הנכבדים אין די באר ואין די עולה להתבונן אפילו באפס קצהו מנועם אור זיו של רבינו והדר כבוד הודו, ואילו כל הימים דיו וכו', אברינו דא לדא נקשן בהעלותנו על לוח לבבנו דבר יום ביומו בשבתות השנה ואלה מועדי ה' מקראי קודש וכל שעה ושעה אין ערוך מה שראו הנגלות לנו לבנינו בפרט הנסתרות לה' אלקינו.

בשמן התורה והקדושה והאמת לאמיתו, המורשה ומקובל ממקור הנאמן מעין הטהור של רבינו הקדוש הבעש"ט זי"ע ותלמידיו ותלמידי תלמידיו הקדושים זי"ע, על כן לא בחנם הראו לנו לסימנא מילתא בעת סיום שמחת תורה בעוד שהיה שמחת עולם משוש וחדות לבינו נור תפארתינו על ראשינו וביום הזה נעשה זכר לדבר - [היינו בעונותינו הרבים זכר לחורבן] - שזהו שמחתינו האחרונה עם האי צדיק יסוד עולם מאורן ורבן של ישראל, וזהו שנפלה העטרת כת"ר התורה מעל ספרו של הבעל שם טוב, כי רבינו היה כתרה של התורה הקדושה בכלל, וכתר "שם טוב" בפרט, אשר מילא את דרכו של מרן הבעש"ט הקדוש עוד בדור האחרון הלזה במלוא מובן המלה בכל פרטיה ודקדוקיה בגופו נפשו ומאודו, כידוע למתחקה על שרשי אמת וצדק, ובשמחת תורה לשנה השניה אל ישתמשו עוד בנור שיר שפרה בעולם הזה, כי יגנו בגנוי מרומים בין אבותיו ורבותיו הקדושים המזהירים כוזהר הרקיע, זכותם יגן עלינו לטובה בכל ענינים, ובגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם במהרה בימינו אמן.

צג.

אחר גמר כל הקפות בא סדר קריאת התורה ורבינו קרא בתורה לה' גברי, ואחר כך עלה לחדרו המיוחד, (ואז עלו לתורה כל המתפללים שהיו בבית המדרש כנהוג ביום שמחת תורה, ובתוך כך הנפש רבינו קצת). ואחר כך בא חזרה לבית המדרש וישב במקומו אצל הארון הקודש מקום שעמד בתפלה שם ואחר שסיימו לקרות לכל המתפללין התחילו לומר הנוסח "ברשות וכו'" לחתן התורה שהיה עולה רבינו, וגם לחתן בראשית עלה בעצמו, ולמפטיר עלה חתן המלך (אדמו"ר שליט"א). ואחר זה עשו ריקודין של מצוה בצד דרומי של הבית המדרש (בין מזרח למערב), ואז רקד ושמח רבינו במחול בין בחורים וקנים יחדיו (בניגון יקר ונחמד הנודע) "שישו ושמחו בשמחת תורה כי היא לנו עוז ואורה" וכו', אשרי עין ראתה כל אלה חזיון למאוד נעלה. ובכל ימי יו"ט שנוהגין לעלות לדוכן היה רבינו המתפלל לפני התיבה תפלת מוסף והוא היה מקריא להכהנים, זולת היום בשמחת תורה (שאינן דוכן במוסף רק בשחרית כנ"ל אות צ"א) לא היה דרכו להתפלל לפני התיבה תפלת מוסף, ואחר התפלה מהרו העולם לביתם (כי היה ערב שבת קודש, ולכן לא התפללו מנחה עוד [כמו בפעמים אחרים בשמחת תורה] רק לפנות ערב בשילוב קבלת שבת יחדיו) להכין לקראת שבת מלכתא, כי כבר הגיענו לערך שעה ד' אחר צהרים.

צד.

ובואו לביתו ואחר חליפת שמלותיו עשה קדושא רבא בחדרו (השלופשטיע"ב), ובכל פעם היה דרכו לבא לקדושא רבא אל חדר התפלה, וגם נהג לסעוד אחר כך סעודה גדולה בבית המדרש עם אנ"ש יחדיו, ואפילו כשחל ביום ערב שבת קודש כמו בשנה הלז"ג, אבל עכשיו שהיה חלש מאוד לא היה יכול להאריך במקום שההכרח לקצר, בפרט שהזמן קצר לכניסת שבת קודש, לכן עשה קדושא רבא בחדרו, וכן סעד שם אחר כך סעודת יו"ט. ורק אנחנו מתי מספר היינו שמה אז, וקודם ברכת המזון אמר תורה בשם זקיני הק' בעל "שם שלמה" זי"ע בפסוק וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה וכו' ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה וכו', עיין בספה"ק חיים ושלוש על התורה בפרשת הברכה ותמצאנו שמה, וכמה פעמים היה נשמע ממנו זאת התורה בעת קדושא רבא בחדר התפלה שלו כנהוג כנ"ל, (ואז האריך עוד בדברי תורה מתוק מדבש בעת הסעודה שקודם למוצאי יו"ט בבית המדרש), והיום אמר זאת בסעודתו בביתו כנזכר.

צה.

בגמרו סעודתו הזדרזו להנפש קצת לכבוד שבת מלכתא בכל צרכיה הראויים לתת לה, וגם הוא היה מתכוין לנגדם ומברכם בשבת שלום ומבורך, ואמר אם כי היום יום גדול ונשגב יום שמחת תורתנו הקדושה, אבל הלא באמת זהו עיקר שמחת תורתנו הקדושה אם נשמור שבת קדשינו בכל לבבנו ונפשנו, על כן לכבוד שמחת תורה נעסוק בזריוות

לג כן חל להיות שמחת תורה על יום ערב שבת קודש גם בשנת תרצ"ה, ואז היה עושה סעודה בחיפזון עם אנ"ש בבית המדרש (כנזכר בפנים), ודכירנא שהיו אוכלים דגים ובשר צלי בסעודה הנ"ל, וההכרח היה למהר מפני כבוד השבת קודש שהיה סמוך ונראה, וקודם ברכת המזון אמר בזה"ל חסדי ה' שהגיענו עד כה שיכולנו גם לסעוד לכבוד יו"ט ולאכול כזית מבשר בהמה ביום הגדול הזה יום שמחת תורתנו זמן שמחתנו, וקיימא לן אין שמחה אלא בבשר - והיינו בשר בהמה כנדע, עכ"ת"ה. ושמעתי ממנו שסיפר כמה פעמים ענין והירות לאכול דייקא בשר בהמה ביו"ט, כי פעם אחת קרה אצל רבינו הבעל "דברי חיים" זי"ע ביו"ט שני שלא היה לו בשר בהמה ונצטער מזה עד מאוד והיה יושב או אצלו בסעודה אחד מגדולי חסידיו שהביא עמו בשר בהמה מבושל מעיר מושבו לצורכו על משך ימי יו"ט ונשאר לו עוד מעט ערך כזית שלא היה בו צורך, אבל כמובן שאין זה עולה לשלחן של מלאכים משום הקרובהו נא וכו', ולכן לא הזכיר מזה כלום, אבל כראותו גדול צער רבו לאין שיעור סיפר לרבו שנשאר לו ערך כזית בשר בהמה בבית מלונו, וען הרב מהר קח נא את הכזית בשר כאשר דברת והביאו לי לצאת בו ידי חובת מצות שמחת יו"ט כהלכתו, ויעש כן, עכ"ל"ה.

בהכנת השבת בכל צרכיה, עכל"ה. והגם כי כבר היה ערך שעה לפני זמן הדלקת נרות של שבת קודש, עם כל זה הניח רבינו את עצמו להנפש קצת להחליף כחותיו מחדש לעבודת השם יתברך בליל שבת קודש - [ועיין בדברי תורה מהדורא ט' (אות י"ג) ותבין]. ולפנות ערב קם להדליק נרות שבת קודש, וישב על כסא קדשו בחדרו פנימה במקום אשר למד שם תמידין כסדרן, והתאספו ובאו אנ"ש ותלמידיו לקראת פתח ביתו נאווה קודש (בהפארהוי"ז) ויעשו ריקודין של שמחה ובזמירות ותשבחות הללו את ה' לכבוד סיומו של יום שמחת תורה והכנסת שבת שחל סמוך לה. וכן עמדו על מעמדם ושמחו בריקודים עד שבא זמן התפלה, ואז כשהלך רבינו לבית המדרש להתפלל לזו אותו כל העולם השמחים בצאתם מיו"ט וששים בבואם תיכף ומיד לשבת קודש והאריכו בריקודין עד שהגיע רבינו לבית המדרש במקום אשר עמד שם להתפלל ולהשתפך נפשו לה'.

צו.

אחר כך התפללו מנחה וקבלת שבת, ומדליגין הרבה כנהוג ביו"ט הסמוך לשבת, כמו בשבת חול המועד (עיין לעיל אות ס"ב). וגם סדר השלחן אשר לפני ה' סעודת חקל תפוחין קדישין הכל על מקומו יבא לשלום - (ועיין לעיל אות י"ז, ובהג"ה אות ל"ח). ועיין בקונטרס "דברי קודש" לשנת תרצ"ד בסופו נרשם שמה התורה שאמר רבינו אז בהסעודה זו ליל שבת קודש שחל גם כן באסרו חג לשמחת תורה, מובא ונדפס בספה"ק חיים ושלום על התורה (פרשת בראשית) גם כן. וביום השבת ההוא היה שייך נדבת העולים לספר תורה לקופת מעות רמבה"ג, ויעמוד רבינו לפני הארון (קודם קריאת התורה) לעורר את נדיבי אנ"ש הנאספים מקרוב ומרחוק בענין גודל מעלות צדקה למעות רמבה"ג, והחוב קדוש מוטל עלינו להחזיק ולהעמיד מוסדות צדקה זו ולעמוד בנפשינו בכל כחנו ויכולתינו ליתן מסת נדבת לבנו כדי להחזיק באנשי מעמד של כוללנו הלוומדים תורה מתוך הדחק בארצות החיים, והאריך לבאר כמה גדול כח רמבה"ג בין ברוחניות ובין בגשמיות אשר זהו מקיימנו בגלותינו המר הזה, ובזכות אלהא דמאיר ענינא לצאת מאפילה לאור גדול ומשיעבוד לגאולה במהרה בימינו אמן [עיין מזה בתולדות רבינו אות ר"מ

לד כאשר נחלט באסיפות רבנים וכוללת של העשרה גלילות דכוללנו "תפארת צבי" בקיץ העבר שנת תרצ"ו (כ"ז לחדש אייר ג' במדבר) בק"ק מונקאטש יצ"ו כי שני שבתות השנים היינו שבת שקלים ושבת פרשת ראה מברכים החודש אלול [או ראש חודש אלול] שייכים בו נדבת העולים לקופת ר' מאיר בעל הנס, ויען כי רבינו לא היה בכיתו בפרשת ראה העבר על כן היה שבת פרשת בראשית תמורתו.

ובהג"ה שם, וטעות נפל שם שהיה בשבת שובה, ובאמת זה היה בשבת בראשית].

צז.

ובסעודת זעיר אנפין היה דרכו בכל פעם (קודם ברכת המזון) לערוך שיח סוד משרפי קודש מאבותיו ורבותיו הקדושים תלמידי הבעש"ט זי"ע, ואלו כל הימים דיו לא היה ביכולתנו להעתיקן ולכתבן כולן להיותם למשמרת עולם, כי לאו כל מוח סביל דא זכרון למעשה מרכבה מבראשית ותחלה למקראי קודש הקדשים הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, ולרבינו היה זאת המדרגה בגודל חריפתו ובקיאתו הנשגבה כמעין הנובע בלי סוף ותכלית, כל מה שאמר וקיבל מפי ספרים ומפי סופרים אבותיו הקדושים הבעל "דרכי תשובה" והבעל "שם שלמה" ומרבו הבעל "דברי יחזקאל" זי"ע ושאר צדיקים וחסידים, רבינו הקדוש קיבל מהם כל מה שראו וידעו המה מאבותיהם הקדושים למעלה בקודש עד הבעש"ט ממשלה, והיה בור סיד שאינו מאבר טיפה, ומה ששמע או ראה פעם אחד לא נשכח ממנו לנצח^י, והיה דייקן גדול בכל אלה, וכנראה מספרו הק' "דברי תורה" בכמה מקומות איך שהכה על קדקדן של

לה וכמו ששמענו ממנו כמה פעמים שהיה מייחס את עצמו למקבל החמישי מהבעש"ט זי"ע, וכמובא בספר "תולדות רבינו" אות נ"ב, עיין שם כי אין צורך לכפול הדברים.

לו ואדכרן מלתא מה ששמעתי מרבינו בחדש אלול שנת תרצ"ה ביום ד' פרשת תבא אחר תפלת שחרית כאשר בא אז איש אחד (מכפר הסמוך למנקאטש יצ"ו) והיה לו שאלה באיזה ענין, ובתוך דבריו הזכיר גם כן מהיא"צ של אמו שחל באלה הימים, ואז פתח רבינו ואמר אמו של כבוד מעלתו היה שמה כך ... וכשמוע בעל השאלה את דברי רבינו נשאר נשתומם והתחיל לשאול מהיכן יודע זאת רבינו הלא כבר אינה בעולם ערך כ"ה שנים. וכראות רבינו שהנ"ל מתפלא כל כך ענה לו ומה זה רבותא אם זוכרין קצת משנים הנ"ל, והרחיב הדברים בהתעוררות רב מגדולת וקדושת רבותיו הקדושים תלמידי הבעש"ט ומגודל עבודתם הנעלה, וסיפר מבעל ה"עטרת צבי" זי"ע איך היה דרכו בקודש באמירת התורה בסעודה שלישית ופ"א אמר בפירוש ברכי נפשי בפסוקים הללו הים גדול ורחב ידים וכו' שם אניות יהלכון לויתן זה יצרת לשחק בו, ואמר בזה הלשון - (ורבינו הגיד לפנינו בנוסח הניגון שהיה דרכו של הקדוש הנ"ל בשעת אמירת התורה, וכל השומע זאת נתעורר מאוד בהתרגשות גדול אין לתאר בחרט עלי גליון) - דוד המלך האט אינו מודיע געווען ווי די טאבעלעך שטייען, און ווי די שיפעלעך גייען, און ווי די פישעלעך שווימען, נו צי וואס האט ער דאס פאר אונז געברויכט זאגען, קאנמען זאגען אז וכו' וכו' - [וברשפי אש שלהבת י"ה אמר הפי' בחצי שעה, ואחר כך דיבר לעצמו בזה הלשון] - הערשעלי הערשעלי, ווי ביסטדי אוי ווייט פערקראכען אין זוהר אין די נהרות וכו' ווי טארמען דאס? קאנמען זאגען בדרך פשוט אזוי וכו', עכ"ל^ה. (וסיים רבינו) אזאלכע שלוש סעודותין האבען די צדיקים אנגעפירט, זאל איך נישט געדענקין וויזוי

המדפיסים מעשיות בלתי מקור אמיתי את אשר ברו מלבם או קבלו מחבריהם שכיוצא בהם, ולכן בודאי חוב קדוש ומצוה רבה להעתיק על כל פנים אחד מני אלף מאלפי אלפים סיפורים ששמענו ממנו מדי יום ביומו, אבל לאשר לא נכתב אז רק מעוטא דמעוטא כי לא עלה כזאת על ליבנו שנהיה צריכין לתורה שבכתב לזכור הני מילי מעליותא, דהלא תורה שבעל פה הוא קדושת רבינו תמיד עמנו עד כי יבא שילו לגאלינו, שאז אין צריכין למעשה ידינו כי יותר ערבה לשמוע כל זאת מפה קדשו, אבל יען כי בעוונותינו ובשחיתתנו גלה יקרינו, וניטל תפארת ראשינו גאון עוזנו אשר אמרנו בצלו נחיה בגויים עד שנצא לאורה מגלותינו, על כל פנים זכרון המעשים שיחותיו הקדושים קמא קמא דמטי לידן יהיה לנו לחיותנו ולעוררנו להטיב מעשינו שנלך ברכיו כל הימים עד ישיב ויתגלה באור פניו אלינו במהרה בימינו אמן. ואחת מהנה הטה אונך ושמע.

צח.

סיפר אז (בסעודה שלישית הנ"ל) והסביר הפירוש בהושענות להושענא רבה מה שאנו מבקשין הושענא שלש שעות, שפירש בזה קדוש אחד מדבר זי"ע שהכונה על שלש שעות שקודם הגאולה, כי אז בשלש שעות האחרונות יהיה החבלי משיח נוראים ונפחדים, ולזה מבקשין ביום הגדול והקדוש יום הושענא רבה "הושענא שלש שעות", שיושיענו השי"ת באותן שלש שעות שקודם הגאולה שלמה, עד כאן תוכן דבריו הקדושים. והסביר רבינו הענין ואמר דצריך פירוש לפירוש, כי באמת מי יתן והיה עת הגאולה לטובה ואז אפילו יהיה לנו שלש שעות שוות בחבלי משיח נוראים עם כל זה בודאי שכל שיש בו דעת קצת אפילו הקל שבקלים מקבל על עצמו הכל על משך זמן קצר כזה ג' שעות, כדי שיהיה אחר כך טובתו כפולה ומכופלת נצח סלה ועד כמובן. וזהו שקשה לסבול החבלי משיח הוא רק מפני שפעמים בא בארוכה מרוב עתים וימים וקשה לסבול עול גלות וצרות צרורות בלתי תכלית וזמן ח"ו, מה שאין כן לג' שעות בודאי נקבל הכל בשמחה רבה כנ"ל. וי"ל בהקדם דברי רבינו בעל

אייער מאמע הייסט? (ואחר כך הוסיף ואמר) ובאמת אין זה רבותא כל כך כי אז בשנים קדמונים לא היו לי שום טרדות ודאגות והיה לי מנוחת שלום ושלחה וכל מה ששמעתי פעם אחת נשאר בזכרוני קיים לעולם, והגם שלא שמתי ראשי בדברים של מה בכך עם כל זה כמה ענינים באים לאזניו של אדם שלא במכוון, וכיון ששמעתי פעם אחת או שם אמו על כן נשאר בזכרוני עד היום הזה, עכ"ד.

לז וכן היה דרכו של רבינו הקדוש לעורר תמיד בעד זה שכל איש ואיש מחויב למסור נפשו עבור הגאולה שלימה שתהיה במהרה בימינו ביומא דידן. ושגור

התולדות יעקב יוסף - שכל דבריו קיבל מרבו הבעש"ט הקדוש זי"ע - כי זמן הגאולה האחרונה בל יאוחר יותר משנת תש"א הבא עלינו לטובה, כי תש"א את ראש בני ישראל לפקודיהם, (בפקודה לטב פקודת ישועה ורחמים במהרה בימינו אמן), עיין בספה"ק הנ"ל בפרשת תשא. ונודע גם כן כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור, נמצא לפי זה כי ג' שעות מיומו של הקב"ה (שהוא אלף שנים) הוא קכ"ה שנים, (היינו חלק שמינית מהאלף שנים, כמו ג' שעות דידן הוא חלק שמינית מכ"ד שעות שהוא יומא דידן), כמוכן. והנה בשנת תקע"ה נסתלקו לחיי העולם הבא הצדיקי דור מנהיגן ורוען של כל בית ישראל בימים ההם, ה"ה המגיד מקאזניץ [י"ג תשרי], והגה"ק הר' מנחם מענדל מרימענעוו [י"ט אייר], והגה"ק החוזה מלובלין [ט' באב], זכותם יגן עלינו לטובה בכל ענינים, ונודע דרכו בקודש של הגה"ק הר' מנחם מענדל מרימענעוו הנ"ל איך שמסר נפשו עבור ישועת ישראל בביאת בן דוד והתגלות והופעת אורו על פני תבל ומלואה, והפליא לעשות בזה בגלוי במסירות נפש יותר מכל צדיקי הדור שהיו בזמנו, כי לא שקט ולא הניח מזה עד קצה האחרון, ויען שהיה דרכו נסתרה בדרכים שהיו נראים היפך ח"ו למדת רחמנות ואהבת ישראל אשר היה יסוד נאמן אצל כל צדיקי הדור, ובעת גודל פעולותיו ודרכו העמוק לשם ה' לבדו ראו תלמידיו הקדושים ורצו להמתיק הדינים ולעורר מדת רחמנות בלבד, כי על כן נעשה קצת התרחקות בין שיטת הרב לבין שיטת תלמידיו הקדושים הר' נפתלי מראפשיטץ וחביריו זי"ע, ובימים ההם היה מלחמה בין המלכיות שמתגרות זו בזו כנודע, והיתה עבודתו של הקדוש הרמ"מ מרימענעוו שהמלחמה הלזו תהיה כבר מלחמה האחרונה שלפני ביאת המשיח ושמתוכה יתגלה בקרוב. ועובדא היה שפעם אחת באו אל הקדוש הרמ"מ מרימענעוו זי"ע הרבה מבני ישראל שהיו עובדים אצל המלכות בין אנשי הצבא והיו ביניהם אבות של כמה בנים והרב שולחם מפניו בלתי שמוע בקשתם ושיחתם, והגה"ק מראפשיטץ נכמרו רחמיו על אנשי ישראל בעלי בנים הנ"ל ובכך הרהיב עוז בקדושתו לשאול את רבו הקדוש, ויען ויאמר לו מורי ורבי הלא עומדים לפניכם אנשים אשר להם לב נשבר ונדכה הטה נא אוזןך ושמע אל בקשתם ובכייתם ממר נפשם. ועל זה נשאר הרב משתומם כשעה חדא, והשיב לו נא אל תתערבו בענינינו ויש גם לנו ב"ה אהבת ישראל,

בפיו תמיד דברי גאון הגאונים קודה"ק הר"ר יהונתן זצ"ל בספה"ק יערות דבש שהעיר על זה שמוטל על כל אחד ואחד לכיין בתפלת ולירושלים עירך וכו' שאם תלוי עיכוב הגאולה בי יקחוני מן העולם מיד כדי שלא יעוכב וכו', עיין שם דבה"ק, ובדברי תורה מהדורא ט' אות ו' עיין שם היטב.

אבל עיקר עבודתי הוא עבורם באהבה אמיתיות ותכליתית שכולם יבואו וישובו הנה בקרוב עם ישועות כלל ישראל בגאולה שלימה, ורק בעבור שאתם [התלמידים הקדושים] לא החזקתם בי לא יצא הדבר לפועל, עכ"ל"ה - [ועיין בחמשה מאמרות (מאמר נוסח התפלה אות כ"ט) מה שכתב בזה]. ואחר זה לא ארכו הימים ורבים הקדוש נחלה בחליו האחרונה, וקודם הסתלקותו לחיי העולם הבא נכנסו תלמידיו הקדושים והתחילו לבכות ויאמרו איך יניחנו רבינו בגלות המר הזוה ומה תהיה עמנו. ויען אותם הרב הנה בעת שיגעתי בכל כחי להמציא הישועה בביאת המשיח, אז מטעם רחמנותכם לא החזקתם במעשי עבודתי בזה, ועכשיו כבר חלפה השעה. וסיים בזה הלשון "עס וועט נאך אונזואקסען גרינע ווערים מיט קיפערנע פיסקעס ביז משיח וועט קימען", עד כאן לשונו הק"ל"ה. והענין באורך אי אפשר לבאר הכל.

לח וגם נודע מעשה נורא מה שאירע להגה"ק הר' מנחם מענדל מרימענעו בעת שקראו החוזה הקדוש מלובלין זי"ע שיבא אצלו על ה' שבתים כדי שיתמשך לו שם כל ה' חלקי נשמה השייך למשיח צדקינו (בה' שבתים הנ"ל), ועל ידי זה יתעלו לתיקון עולם, והמעשה באריכות ולא ניתן לכתוב. וענינו תמצית הדברים שהגה"ק מרימענעו נחלה שם אחר שבת השני ובהכרח נסע לביתו, ואמרו שזהו היה עיכוב מן השמים בעוה"ר מעשה שטן הצליח ולכן נחלה פתאום ולא היה ביכולתם לעשות מאומה. וכן היה כי תיכף ומיד בצאתו מלובלין הוטב מצבו ונתרפא לגמרי, [ונזכר זה בדברי רבינו בנימוקי או"ח סימן רע"א ס"ק ב' עיין שם]. ומוזה נוכל גם כן להתבונן קצת על דברים הנזכרים בפנים.

ובעת שהיה רבינו מלובלין [עיין תולדות רבינו אות קנ"ה] ונכנס לחנותו של בושם - חדר היכל קדשו של החוזה הק' שם שהיה דר ויושב בבית הזה שהוא עליון ועל גבי עליה, והחלון יוצא לצד השוק והרחוב - (ורבינו הגיד בבית מקדש הלז איזה מזמור תהלים). וסיפר אז רבינו בענין נורא שאירע להחוזה הקדוש שם בליל שמחת תורה תקע"ה שבהיותו אז מרעיש במסירות נפש על הגאולה השלימה ועשה מה שעשה בפעולות מחשבותיו ויחודיו, ובכניסת ליל שמחת תורה הנ"ל בלכתו לחדרו להנפש מעט צוה למחברתו בחדר הראשון שלא לצאת מהבית רק לשמור אותו עד שיתעורר, והחסידים שהיו על יו"ט עשו בתוך כך מחול וריקוד לכבוד שמחת תורה על הרחוב בהתלהבות עצומה ופתאום נשמע קול גנחוי גנוח מעל הארץ מתחת והלכו לראות מה זה ועל מה זה קול אנחה יוצא בחשכת ליל, וראו כי תמונת אדם בשוק, ושאלו אותו מי הוא והשיב בקול דממה דקה אני יעקב יצחק בן מאטיל", וחדרו מאוד לראות שכן הוא זה רבם הקדוש נפל ומושכב על הארץ, ומיד הגביהו והוליכוהו לביתו נאווה קדוש, והוא בקדושתו נאנח ואמר מדוע העלימו ממנו שהגיד מקאזניץ כבר לקח אותו אלקים ואיננו - [כי נסתלק אז ביום שלפני ערב סוכות תקע"ה], כי אילו ידעתי זאת לא הייתי נכנס בעובי הקורה כל כך בדרכים מסוכנים בשמי מרום עבור הגאולה, ועתה הנה רצו לפגוע בי לולא המגיד הק' שבא מגן עדן לסמכני ולטעדנו, ואלמלא הוא לא היה נשאר עצם מעצמי, כי הפיל אותו הבעל דבר לחוץ דרך החלון הנ"ל - [ורבינו הראה החלון הלז הפונה לשוק כי הוא זה], ובכחו של המגיד הק' ניצול כעת, ותסמר שערות ראש השומע

כדברים האלה דיבר בקדשו הרמ"מ קודם הסתלקותו אל תלמידיו הקדושים שרפי מעלה, אשר גם בגודל קדושתם ומעלתם לא הבינו דרך רבם הקדוש שהיה עמוק עמוק לאין שיעור, ועד שנתארך הגלות ונרחה הגאולה מזמן ההוא. ומאז והלאה עד היום הזה כל יום קשה מחבירו בצרות צרורות, ונתקיים ממש דבריו הקדושים של הר' מנחם מענדל הנ"ל "גרניע ווערים מיט קיפערנע פיסקעס", המכונה על צרות ישראל בנסיונות נוראים ונפחדים באמונת אלקי עולם, וחסרון הפרנסה וכיוצא שסבלנו מאז ועד עתה, ה' ירחמנו ויאמר די לצרותינו במהרה בימינו אמן.

וצא ולמד בחשובנו של עולם (שאלף שנים חשוב יומו כנ"ל), אשר מעת הסתלקות הרמ"מ מרימענעו והצדיקים הנ"ל זי"ע בשנת תקע"ה לפ"ק, עד זמן הגאולה האחרונה המבואר בדברי רבינו בעל התולדות לשנת תש"א כנ"ל, מכון מספר קכ"ה שנים, שהם ג' שעות מיומו של הקב"ה - שהוא אלף שנים כנ"ל, ולאשר בג' שעות אלו שמזמן הסתלקות הצדיקים הנ"ל נתרבו הצרות ונתגדלו הנסיונות נפחדות עד מאוד על כן זהו שמבקשין מלפניו ית"ש ביומא דהושענא רבה בעת רצון קראתיך הושענא שלוש שעות, הם השלוש שעות של הקב"ה קודם שהביא גואל לבני בניהם משנת תקע"ה עד שנת תש"א זמן הגאולה האחרונה, שקשה עלינו לסבול עול הגלות הנורא כל כך על כן מבקשין שיושיענו השם יתברך באמונה שלימה ובישועה שלימה בכלל ברוב רחמיו וחסדיו, עד כאן תוכן דברי רבינו אז בעת רעוא דרעווין, והמבין יבין.

צט.

ממחרת יום שמחת תורה היה נוהג לעשות סעודת "אסרו חג", וכמבואר ברמ"א הלכות פסח סימן תר"ט סעיף ב', והוא מגמרא סוכה (כה:), עיין שם. והיה דרכו להאריך ולשוח בדברי תורה ובסיפורים מאבותיו ורבתייו הקדושים - [ועיין "בשער יששכר" חלק א' (במאמר אסרו חג בעבותים) שכתב טעם במה שעושים הסעודה ביום שאחר יו"ט], ושמענו כמה פעמים מפה קדשו איך שהיציאה מיו"ט לחול הוא אצלו כמו נפילה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ברוב געגועין. ודעת לנבון נקל כי מכל שכן אחרי גודל רוממות עבודתו בכל ירח האיתנים המקודש לעילא ולעילא מה קשה עליו פרידתו כי חולת אהבה הוא, ועל כן ביתר שאת היה רשימה ניכר ונעלה אצלו יום האסרו חג שהוא הממוצע והברדל

בין קודש לחול, וכמ"ש בלשונו הטהור בריש מאמר אסרו חג בעבותים הנ"ל "קשור בעבותות אהבה להחג ורגלים", עיין שם היטב. ועכשיו שחל אסרו חג בשבת קודש¹ ממילא היו הסעודות כהלכתן לכבוד שבת מלכתא בחדוה ובנהירו דאנפין, וגם היה ניכרת עוד באמירת דברי תורה וסדר השלחנות מסגרת טופח סביב מלחלוחיתו של יו"ט העבר ברגש עוז ותעצומות למעלה בקודש, וכנ"ל.

ק.

המשך לאסרו חג

ביום שני בשבת [פרשת נח] נסע רבינו לפ' דיארמאט יצ"ו ומשם לנירעדהאז יצ"ו שנתכבד להיות מוהל אצל בעלי ברית במקומות הנ"ל (ביום ג' וד' בשבוע), ויהי בנסוע האויט"א ויאמר רבינו אל הרב האברך מוה"ר מאיר גרינפעלד נ"י [מפ' גיארמאט שהיה גם כן מהנוסעים עמנו] בפנים צוהלות בזה הלשון זאל איך דיר זאגען וואס די האסט אין זין, והנ"ל עמד מרעיד ומשתומם ולא השיב על אתר. ועד שהוא מסתפק איך להשיב בתוך כך ענהו רבינו כדברים האלה "כעת אומר לך" רק כדי שתבין התי' על האסתפקתא שבו היית יושב ומהרהר, אקדים לך מעשה שהיה פעם אחת בעת סעודת ערב יום הקדוש אצל זקני "הבני יששכר" וכבר היו שמה ערך מאה אנשים (או יותר קצת) שבאו להסתופף בצל קדשו, והנה בעת הסעודה היה יושב בדביקות ובמחשבות רבות ובבכיות גדולות מפחד ה' והדר גאונו, ובתוך כך פתח ואמר בזה הלשון: "הנה הפתאים יחשבו על שאנו יושבים בסעודה ומיסב בראש כי זהו לחשיבות לכבוד ולפארת, אבל באמת אוי ואבוי! הלא מה לנו מכל זה כשאנחנו

לט בשנת תרצ"ו כשישב רבינו בסעודת אסרו חג דשמחת תורה התנצל והתמרמר על גודל יסוריו ומכאוביו ושנחלש מעבודת היום דאתמול, והמשיל על עצמו (בענותנותו) כמעשה שהיה בויען בשנות קדם שהיה שם חזן נפלא הפלא ופלא ונקרא "זולצער חזן", ובקולו הנעים אהוב לבריות ויהי אחר מותו ויתעצבו כל העם ולא מצאו דוגמתו למלאות מקומו, רק באין ברירה בחרו בהקידיריגענט שלו שהיה גם כן יודע נגן בקול ערב. ודרכו של הזולצר חזן הנ"ל קודם התחלתו לזמר לנקות גרונו - (בל"א הוסטען), וגם חזן השני שנתקבל תחתיו עשה כמתכונתו והתחיל לנקות הגרון ואמרו עליו בני העיר בדרך צחות "הוסטין הוסטעט ער ווי דער עכטער זולצער אבער זאגסט ניכט", כי לא הגיע לקרסוליו.

ובזה סיים רבינו שיחתו ואמר הנני סובל יסורים גדולים ועצומים ממש כמו צדיקי הדור שלפנינו, "אבער זאגסט ניכט" כי אין בי רק זאת ולא יותר ממעלותם, עד כאן תורף דבריו הקדושים. ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, זכותו יגן עלינו.

נתונים עוד בצרה ובשביה תחת ידי העכו"ם בלתי משיח צדקינו, ואומר אני באמת ובלבב שלם שהנני מוכן ומזומן למסור נפשי עם בני ביתי יחדיו עבור קדושת שמו יתברך ויתעלה כדי שיבא הגואל צדק ולא שאהיה ראש ומנהיג שם רק אפילו שאהיה הבלן בעל מרחץ - (הסביר רבינו שבימים ההם היה זה אחז מאומניות הבזויות לא כמו היום וכנודע) - הנני מסכים בשמחה רבה וכו', עכ"ל. (ובזה סיים מרן בעל בני יששכר זי"ע את דבריו ושב לעבודתו במחשבות יחודיו כבתחלה), ואז היה אחד מן המסובין בשלחנו הטוהר מגדולי תלמידיו הרה"צ וכו' ובראותו כי רבו מצטער כל כך עבור צרות ישראל גמר בדעתו לומר דבר צחות כדי לעורר שמחה קצת, ואמר לפניו בזה הלשון ימחול לי רבי ומורי כי רצוני לבקש איזה טובה מכ"ק, ושאלו הרב מה בקשתך, ויען ויאמר כי שמעתי עכשיו שבעת שיבא משיח צדקינו יהי רבינו בעל המרחץ ולזה שאלתי ובקשתי כי יבטיחני רבינו עוד מהיום שיניח אותי אז לילך למקוה בחנם. ואחר ששמע הרב דבריו ונשתהה מעט (ובתוך כך נשתנה צורת קדושת קלסתר פניו כמקדם) וענה לו בזה הלשון: - אז די וועסט ווערט זיין וועל איך דיך אריין לאזען, - עד כאן לשונו הקדוש של הבעל בני יששכר.

ובזה המשיך רבינו דבריו הקדושים וסיים להאברך הנ"ל ואמר, הנה סליק על רעיוני לבך שאם יהיה גם לך בן זכר בעה"י האם אבוא גם כן להיות מוהל לבנך. ועל זה תשובתי גם כן כנ"ל אז די וועסט ווערט זיין וועל איך צי דיר פאהרען, עד כאן לשונו הק'. והאברך הנ"ל בשמוע דברי אלקים חיים רוח הקודש מרבינו רוח אפינו ענה תיכף ומיד בשמחה ומשתומם הנה כן היה סליק ברעיוני האם כבר יכבדנו רבינו גם אותי כשיהיה לנו בן זכר אי"ה, ועכשיו ששמעתי במה דברים אמורים אקוה להשם יתברך שבודאי אזכה לשמחה זו לטובה, ויען רבינו אחריו כן יהי רצון מ.

והוסיף רבינו ואמר לו בזה הלשון וזאת המחשבה היה לך בעת אשר ירדתי מהמעקה ליכנס להאו"ט"א והייתי קורא עליך כל זאת כמו שביכולתי לקרות את זה - (הראה על איזה דבר שהיה לפניו אז בדרך),

מ דברי רבינו בזה צריכין לימוד הדק היטב, ובאמת בעיקר הדבר הלא נודע כי רבינו לא השגיח על טלטולא דגברא ובהגיע לברית מילה אם כבודו גם אנשים פשוטי עם נסע לדרך פעמיו למרחקים בריחוק כמה פרסאות כידוע - [עייין בהקדמתו לספח"ק אות שלום על הלכות מילה. ובתולדות רבינו אות ק"ל], וכאן שנתן תנאי בדבריו לאברך תלמיד חכם ומאנ"ש, בולט הדבר שרוח הקודש נזרקה בו כי בשנה הלזו יסתלק לחיי העולם הבא להתהלך לפני ה' באור החיים, ושוב לא יקח חבל בשמחה של מצוה בפועל ממש עם גופו הק' רק נשמתו הקדושה ואיתדבקות רוחו הטוהרה למי שיזכה לזה עד נכון היום ביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

ואחר זה אמר תיכף ומיד - אבל אין זה רוח הקודש כל כך, רק שהנני יכול לידע זאת בטבע, ובפרט שכבר ביארתי בספרי [שו"ת מנח"א חלק ה' סימן נ' כתב יד] שיש בכל אחד איזה חלק רוח הקודש, עכ"ה. במקום גדולתו אתה מוצא ענותנותו.

ק.א.

ולא אמנע גם כן מלהזכיר עוד כי קודם נסיעה הנ"ל שאל אותי רבינו הקדוש האם אלך בדרכיו לנסוע עמו יחדיו עד נירעדהאז"א יצ"ו אם לק"ק פ' דיארמאט לבר, ואמרתי לו כי רצוני באשר תלכו אלך בכל מקום ומי יתן והיה כן, אבל יותר ממה שהרצון חושק אפיסת היכולת עושק כי לא נתנו לי עכשיו "גרעניצען איבערשרייטונג" (שאו לא היתה עירנו נספח למדינת אונגארן יר"ה), ולכן אהיה מוכרח להפסיק הנסיעה עוד בעיר בערעגסאו יצ"ו זולת באופן אם יתן לי כ"ק רבינו "פאס" לצורך הנסיעה, אז אלך לבטח עם כ"ק בשמחה רבה. ויען רבינו בזה הלשון כונתך בטח על פאס כזה אשר קיבל הרה"ק מוהר"ר אברהם מרדכי מפּינטשוב זצ"ל מרבו הקדוש מבארדיטשוב זי"ע מא, - ואמרתי הן - ויען רבינו בזה הלשון

מא עצם העובדא דהרה"ק מוהר"ר אברהם מרדכי פינטשבור זצ"ל שמעתי מרבינו הקדוש בקיץ האחרון תרצ"ו לפ"ק בעת ישב בסעודת מצוה אצל אחד מאנ"ש בק"ק בערענסאו, ובתוך שיחותיו היקרים סיפר אשר פעם אחת בסעודת ראש חודש אצל זקיניו הק' בעל "שם שלמה" היה יושב גם הגה"ק מה"ר אליעזר מקאמארנא זי"ע ובשיחות נאות במשך כל הסעודה, וביקש בעל "השם שלמה" מאת הגה"ק מקאמארנא שיספר לו מעשה ששמע מאביו מה"ר יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע מה שלא נמצא בספרי אביו, כי את כל אלה כבר ראה. ואז סיפר מה ששמע מאביו שסיפר לו חותנו הקדוש מהרא"ם מפּינטשוב שפעם אחת היה אצל רבו הגה"ק מבארדיטשוב זי"ע כמה שבתים ובתוכם בימי פורים, ואחר זה אמר לרבו הק' ברצוני היה לי שאר פה עוד לשבת אחד אבל אז לא אוכל לבוא לביתי על ימי הפסח ובהכרח לי לנסוע לביתי כי אשתי מעוברת, אבל שמעתי אומרים והלוואי אינו אמת כי נחלק מקומינו לשני מדינות וצריכין תעודת הרשאה [פא"ס] לעבור הגבול. ויען לי הרב בזה הלשון - ס'איז אפילו יא אמת, נור איך וועל דיר שוין געבין א פאס". - וכן היה קודם נסיעתי באתי לבית רבי והרב נטל נייר חלק ורשם עליו נקודה קטנה בעט וקפלו ונתנו בידי שאסע לחיים ולשלום, ובבואי אל גבול המדינה והיה שם פקיד אחד שנטל התעודות מכל אחד וכשנטל הכתב ממני שאל אותי מה שמי ואמרתי אבראהאם הארוויטץ, ואחר זה הלך הפקיד לבית המשרד שם להראות הכתבים (מהנוסעים) להשר, ואחר שעה מועטת בא לחוץ והחזיר התעודות לכל אחד ואחד והלכו כולם לדרכם, אבל אני קבלתי פקודה שאבוא הביתה אל השר - (ואמר אל חתנו הגה"ק מהרי"א מקאמארנא בעת ספרו לו כל זאת, בזה הלשון) - וואס קלערסטי אזיק"ל כ'האב מיך אפילו אביסעל געפארכטען, הגם כ'האב געהאט אמונה, אבער אויך ביי יעקב שטייט וירא יעקב שמא יגרום החטא, וכפירוש רש"י, אבל נתחזקתי והזכרתי שם רבי לוי יצחק בן שרה סאסע, וכן הלכתי לפנים אל השר.

דאס קענמין היינט נישט, דאס וויל איך היינט נישט, דאס טאר מען היינט נישט, עכל"ה. ובוה סיים דבריו הקדושים, ולא הרהבתי בנפשי עוד לפצות פה ולהרחיב הדברים ביותר במקום שרבינו לא רצה לגלות טעם בפירושו, אבל מתוך כפל דבריו הק' שהיו בג' אופנים הבנתי תיכף ומיד שהענין בזה כמו שמספרים בשם הגה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זי"ע שצריכין להחזיק ג' טעמים אמיתיים בכל דבר ובכל ענין, טעם א' המספיק להשגת אנשי העולם, והב' מה שמגלה בין הידידים ואנ"ש, וטעם הג' מה שיש לו בינו לבין עצמו נעלם מעין כל.

והנה הג' טעמים מתאימים לענין הנ"ל מהגה"ק בעל דברי יחזקאל זצ"ל, כי טעם א' אמר רבינו "דאס קענמין היינט נישט", וזהו טעם פשוט מוסבר בין אנשי העולם בכללית, והיינו כי אין יכולת להראות מופתים ונסים נגלים בדורינו כמו שהיה היכולת אז בימיהם של הצדיקים הקדושים שרפי מעלה הנ"ל זי"ע. וטעם ב' שאמר "דאס טאהר מען היינט נישט", זה להסביר להידידים בפרט בין השרידים אשר היה קורא המאמינים ודבוקים בצדיקים וראו כמה פעמים מעשי מרכבה מעשי ה'

וכראות אותי השר עמד מפני וכדוני לישב אצלו למעלה, ושאל אותי מי אני ואמרתי לו שהנני ראבינער, ואמר לי זאת אי אפשר. וחזרתי פעם שנית לאמר כי כן הוא, ושאל אותי אם כן מהיכן יש לי התקשרות גדול כל כך עם המלך שנתן עצם חתימת ידו על הכתב - והם הביטו אז על הכתב ואני לא ראיתי זולת נקודה קטנה כמקדם, - ואחר כך שאל אותי מה בקשתי ותעש וחשבתי בדעתי מה לי לבקש ממנו בודאי לא אושע אצלו בביאת הגואל רק מכיון שהיה לי עוד מרחק רב לביתי ויראתי שלא אשאר באם הדרך על כן בקשתי מהם שיתנו לי עגלה בעבורי להוליכני לביתי, וכן צוה תיכף ומיד והביאו עגלת צב ונסעתי לדרכי לחיים ולשלום.

ובבואי לביתי הנחתי את הכתב סגור ומסוגר בחשבי כי יבא עוד זמן להשתמש בו בעת הצורך, והנה כל משפחתי היו מנגדי לדרך החסידות רק אני לבדי הייתי מהמתדבקים בדרכיהם ועקבותיהם, והיה אחד מקרובי שהיה תלמיד חכם גדול ואמר לי פעם אחת הלא יודע אתה שאני מנגד לכולכם אבל יען שאותך הנני מכיר לאיש נאמן ויר"א על כן תאמר לי באמת מה אתה רואה אצל החסידים. ואו אמרתי לו תבא עמי החדרה ואראך דבר פלא מה שקרא אותי וכאשר באנו שמה ופתחתי השאפפ"ע שהיה תמיד סגור ומסוגר מעיני כל ואבקשהו ולא נמצא, אז הבינותי כי זהו מעשה שטן דייקא לאשר היה יכול לבא מזה קידוש השם על כן נעלם על ידי כחו עכל"ה. ואחר שסיפר הגה"ק מהר"א מקאמארנא בסעודה הנ"ל לוקיני הגה"ק בעל "שם שלמה" זי"ע את כל זאת, אמר לו הבעל "שם שלמה" בזה הלשון: מי יודע כמה טובות ביקש השר שלמעלה עבור טובתו שעשה או להגה"ק מבארדיטשוב זי"ע - (כי חתימת ידי המלך היה על ידי שרו שלמעלה שהמשיכו). ויענהו הגה"ק מהר"א מקאמארנא גם אני חשבתי כדבריו אבל אמרתי אין נפקא מינה כי ממילא אנחנו בגלות אצליהם, ווקיני הק' מהר"א מפינטיבער היה צריך לאותו דבר כי לא היה יכול לנסוע הביתה זולת זה, עד כאן, עכל"ה.

כי נורא הוא אצל רבותיהם אדמורי"ם האמיתיים שפעלו אצליהם רפואות וישועות הרבה גם בימינו אלה, עם כל זה רובם ככולם הסתירו הכל מבני אדם בכל האפשרות כי כבוד ה' הסתר דבר רק ביחוד לאיש כשר ויר"א אשר צריך לאותו דבר לאיזה ישועה הכרחי, כמו מעשה דהררא"מ מפנינשטוב שהיה הכרחי - (וכנזכר למטה בהגה"ה), מה שאין כן שאלתי זה בודאי שלא היה בכלל הכרחי, על כן מובן הטעם שאמר "דאס טאר מען נישט" כי אין בו צורך שעה וכנ"ל. וטעם הג' הוא אשר אצלו סתום וחתום לו לברו זהו שאמר "דאס וויל איך היינט נישט" מטעמו ונימוקו שעמו בזה וכנ"ל.

קב.

בליל שבת קודש פרשת נח נאספו מבני העיר עולם גדול לסעודת "חקל תפוחין קדישין" בבית מדרשו, וכנהוג בזה תמידין כסדרן. ובתוך כך הרחיבו הנאספים בדברים שלא כדת לשיח שיחת חולין, ונודע שרבינו הק' היה מקפיד מאוד על המשיחין בעת סעודתו הטהורה כי בזה בלבד אותו מעבודתו בקודש ביחודיו שהיה מייחד בעתותי קודש אלה, ובפרט כשהיה שרוי בצער בחולשת הגוף מחמת יסוריו הגדולים שאז היה מרגיש ביותר מה שחיללו את הקודש על ידי צפצוף דברים שלא כדת. וגם זולת זה טעמו ונימוקו עמו פשוט כי הנה זהו מקום ללימוד התורה ויר"א, מה שאין כן המה המבלבלים אדרבא עוד מלמדין לאחרים להיות כמותם לבלות קדושת העת בדברים בטלים ובפאליטיק וכיוצא, על כן היה מרעיש עליהן ולא נח ולא שקט מלהוכיחם, ויצא בחרי אף להבוזות בעליהן בעיניהם על אמרם ועסקם בדברים בטלים בעת סעודתו הק' וטהורים. ומובן ממילא כי נמצאו פתאום הרבה אשר לא השיגו דרכו בקודש ולעין המגושם נראה לדבר זר על מה שהרעיש עולמות כל כך, אבל באמת לאמיתו כי מי שהיה לו בקדקדו דעת ישר גם אפס מיניה היה מבין ומרגיש היטב שגם החרון אף וכעס הזה אינו רק לאיים על העם ולקיים עליהם שיחרשו ולא יבלבלו מעבודתו הקדושה, כי ראינו בכמה פעמים שתיכף ומיד ברגע השניה התחיל לדבר אל המסובין על שלחנו בפנים שוחקות וצהלות וכאלו לא היה כועס מעולם, מלבד אשר מי יתבונן דרכי הצדיקים שמכוונים כמה פעמים להמתקת הדינים תקיפים ר"ל, וכשיש דין למטה אין דין למעלה ובתוך דברי הקפדה טובא גניז בגווייהו מלא ברכת ה' כנודע, (ועיין בהיכל ברכה פרשת דברים מה שכתב בזה).

ואבוא לעורר בזה כאן כי עכשיו למדנוהו מפי השמועה בסעודת חקל תפוחין כי אחר שהרעיש כל כך על העולם עבור שיחתם שיחת חולין

כנ"ל, התחיל לומר לפנינו כלשון הזה, הנה הבעש"ט הקדוש זי"ע פירש בדברי חז"ל מעולם לא הקפדתי בתוך ביתי, וקשה דהלא מבואר שצריכין להרעיש ולמחות על עוברי עבירה וכנדוע מדברי רז"ל שבת כי כל מי שיש בידו למחות על אנשי ביתו ועירו או דורו וכו', ואם לא יקפיד עליהם לעולם או יעשו תמיד כטוב בעיניהם ח"ו. אלא דהכונה בדברי חז"ל מעולם לא הקפדתי "בתוך ביתי", בי"ת נקרא הפנימיות, ובודאי שהקפיד על עוברי עבירה וכיוצא בהן, רק שבתוך ביתי היינו בפנימיות לבבו לא היה לו שום הקפדה, הגם שהיה נראה בפניהם שהוא כועס עם כל זה לא הגיע לפנימיות לבבו מדת הכעס אפילו כל דהו, עכתד"ה. וסיים רבינו אז - דער יודע תעלומות איז מעיד אויף מיר אז מעולם לא הקפדתי בתוך ביתי, עכל"ה.

קג.

וביום השבת קודם סעודת "עתיקא קדישא" בעת שהיה מיסב עם אנ"ש לטעום בשר קר עם מיני מזונות כנהוג - (עיין למטה בהגה"ה אות ג), ורבינו סיפר אז ענינים שונים מהאריז"ל, ובסיום דבריו אמר בזה הלשון הנה מסרתי נפשי עבור ישועת ישראל, וחשבתי שבודאי אגיעהו אבל מה אעשה שהבעל דבר אינו מניחנו ונעשיתי בעל יסורים גדול, עכל"ה.

קד.

בסעודת עתיקא קדישא פתח ואמר, הנה היום יום ראש לחודש

מב בשנת תרצ"ו כשהיה רבינו בעיר בערעגסאז יצ"ו על שבת פרשת ויחי, ובאמצע השבוע אחר כך אור ליום ג' שמות הייתי בחדרו פנימה וסיפר לי ענינים שונים, ובתוך הדברים אמר גם כן כי אלו היה בקו הבריאה בשלימות בודאי היה יכול לפעול להביא לימות המשיח בלי ספק, רק יסורים מעכבים אותו הרבה מזה, עכל"ה. עם כל זה לא אמר אז שום לשון יאוש שאין הדבר בידו עוד ח"ו, רק שהתנצל שקשה לפניו עבודתו בזה מחמת חולשת גופו ויסוריו כמובן, ובאמת ידענו ברבינו אשר היה מורגל ביסורים וחליים רבים מנעוריו, וכמ"ש בעצמו בנוסח המצבה הקדושה שלו בלשון "למד תורה מתוך יסורים" וכו', ומכאן אתה למד שמעולם לא נתיאש ולא נסוג אחור (מחמת יסוריו וחלייו) משום ענין כלל או ופרט, כנדוע בשער בת רבים, ואם כן במה שאמר עכשיו בלישנא אחרינא בזה הלשון: וחשבתי שבודאי אגיעהו, אבל מה אעשה שהבעל דבר אינו מניחני וכו', שזהו נאמר קצת בלשון יאוש כמובן. נראה בחוש שכבר רמז בזה על העתיד לבא בשנה, יום מר לכל העולם כלו שיתפרש מנן בהכרח ולא יוכל לפעול לתכלית מטרת עבודתו וכונתו שטרח ומסר נפשו בעדו במשך כל ימי חייו כדי להביא לימות המשיח, ומעשה שטן הצליח אז, והשם יתברך ירחמנו ויגאלינו במהרה בימינו אמן.

הקדוש "חשון" והטעם שהנני קורא לו שם "חדש הקדוש" הוא בפשיטות משני טעמים, א) על פי ששמעתי כמה פעמים מב"ק אאמו"ר שהיה קורא תמיד על לילות אלו הבאים עלינו לטובה "די הייליגער ווינטער נעכט", לאשר הימים מתקצרים והלילות מתארכים שעל ידי זה יכולין להרבות בלימוד התורה במשך הלילות שהיא עיקר זמן הלימוד, ובפרט לתורה שבעל פה, כדאיתא בפרקי דר' אליעזר דכשהיה משה מוצא להקב"ה שהיה עוסק בתורה שבעל פה - (היינו במ' יום שהיה בשמים), היה יודע שהיה לילה, וכשהיה עוסק בתורה שבכתב היה יודע שהוא יום, עיין שם. ועל ידי התדבקות בתורה זוכין לכל הישועות טובות וגם לתיקון הכלל, [ואאמו"ר בעבור שזכה למנוחה זכה להשלים הלילות בדביקות התורה, ויהי רצון שנזכה גם אנו לעשות כמעשיהם ודרכיהם של האבות]. ולכן בעבור זה שייך שפיר לקרותו "חדש קדוש". ב) על פי מה דאיתא בפסיקתא וגם מובא "בבני יששכר" כי חינוך הבית לעתיד יהיה בחודש חשון, ובזה החודש אין בו שום מועד זולת שבתותיה וראש חודש, ויהיה היו"ט ביום הישועה כשנזכה כולנו ליום שכולו טוב בעת חינוך הבית השלישי לעתיד בזה החודש.

ויש לומר בדרך רמז דהנה חינוך הבית השלישי שיהיה לעתיד בזה החודש הוא כנגד יעקב, וכדאיתא בפסחים (דף פ"ח ע"א) כיעקב שקראו בית, וזהו יהיה ב"ת אמ"ת, כי בית יעקב אמ"ת תתן אמת ליעקב, וישאר קיים לעולמי עד, "קושטא קאי". וזהו מרומז בצירוף זה החודש שיוצא מפסוק וידבש היום הזה היוי, כי ד' תיבות הללו בגימטריא קושטא, לאשר הבית שיתחנך בחדשו יהיה קושט"א קאי וקיים לעד, וכנ"ל.

ולאשר אין בזה החודש שום מועד כנ"ל, ועיקר שמחתינו רק במה שנוכל להרבות בתורה פקודי ה' ישרים משמחי לב, לכן מרומז שפיר כי מ"ר חשו"ן (בב' ויון) עם הכולל עולה כמנין תורה, רומז שצריכין להרבות בזה החודש בלימוד התורה הקדושה. [נעוד האריך בקדשו כי של"ם (שמחם בבנין שלם) בגימטריא חשו"ן. אבל המשך דבריו הקדושים לא נשאו בזכרוני היטב, ועיין בספה"ק "שער יששכר" במאמרי חודש חשוון שמה תדרשנו לטובה], עכתד"ה.

קה.

אעתיק כאן לחיבת הקודש בהמשך לסידורנו בזה מה שאמר רבינו בעת שפתח באחרונה בלימוד הישיבה רבתי "דרכי תשובה" חורף תרצ"ז לפ"ק ביום ג' פרשת לך, ויהיה זה לזכרון קיים לתלמידי רבינו, ובפרט לאותן שזכו להסתופף אז תחת דגלו וצל קורתו תוך תלמידי ישיבתו

הרבתי הי"ו, וגם כי כמה הילכתא רבותא איכא למשמע מנייהו, על כן לא יחסר המזוג גם בזה.

קו.

מוריי ורבתיי אחיי אהוביי כלבי - הנה מה שהנני אומר התואר "מוריי ורבתיי" הנני אומר זאת לכם בעצמכם, והוא פשוט על פי דברי חז"ל (תענית ז' ע"א) ומתלמידי יותר מכולם, מפשטות הכונה כנראה בזה שהיה לומד מתלמידיו הרבה יותר ממה שלמד אצל רבותיו. ולכאורה צריך הדבר הסבר גדול מתלמידיו כמו מרבתיי הלא די והותר גם זה שמחייב בודאי לקרות תלמידיו בתואר "מוריי ורבתיי", ולפי זה מהו המכויין במה שדייק לומר "ומתלמידי יותר מכולם".

אולם יש להבין על פי דברי חז"ל במסכת עבודה זרה אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, ונמצא שאין ביכולתו של התלמיד להשיג דעת רבו על בריו אפילו כשלמד ממנו הרבה לאין שיעור עם כל זה לא ישיגו להבינו לתכליתו, וכמו שמקובל אצלי מאמו"ר הקדוש בשם רבינו בעל "דברי חיים" שהיה דרכו בקודש שלא להזכיר את רבו הגה"ק הר"ן מראפשיץ זי"ע בשם תואר רבי, והטעם בזה היה אומר כיון שלא זכה לכך כי לא היה מבין דרכו על בריו אפילו בדבר אחד, וכידוע שפעם אחד אמר לו רבו הנ"ל בזה"ל "חיים"ל פערשטייטסי שוין בעסער", וכשענה לו הן אמר לו בחזרה בזה"ל "אבער איך מיין דעך נאך עפעס דערביי", וחזר להעמיק יותר בענין. וכאשר ענה לרבו פעם שנית "הן" חזר ואמר לו רבו כנ"ל עד שלסוף נשאר הדבר כן שלא הבינו על בוריו אפילו בדבר אחד, ועל כן נמצא גם כן בספה"ק דברי חיים כשמזכיר דבר בשם רבו מראפשיץ זי"ע הביאו בשם תואר "מורי החכם", והוא מטעם הנ"ל שלא רצה לקרותו בשם "רבי", ובעת שהזכירו בתוך שיחותיו היה דרכו בקודש לומר סתמא "דער הייליגער רב" שהוא רק שם מרא דאתרא כמובן, אבל לא רצה לקרותו בתואר "רבי" כנ"ל.

ולעומת זה מקובל גם כן שלהגה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי"ע היה קורא בשם "רבי", כי ממנו למד הרבה דברים על בריו שבעבורם היה יכול לקרותו בתואר "רבי". וכן סיפר לי אאמו"ר הק' שפעם אחת שמע מרבו הבעל דברי חיים שאמר כשהייתי אצל רבי בעל עטרת צבי היה לומד עמי האיך צריכין ללמוד זוהר הק', (והראה הבעל דברי חיים אז באצבעותיו הק' על ספר ואמר] וממש כך למד אתי איך שצריכין ללמוד באצבע על השורות, עד כאן דבריו הקדושים.

ומובן שלימוד כזה בודאי שהוא לימוד על בוריו שבעבור זה היה קורא אותו בתואר "רבי", והגם שלא נסע אצלו רק כערך ד' שנים לפני הסתלקותו (של העטרת צבי), עם כל זה בעגלא ובזמן קריב זכה ללמוד ממנו ביתר שאת כל כך, מה שאין כן את רבו הקדוש מראפשיץ זי"ע לא השיגו אפילו בדבר אחד על בוריו וכנ"ל.

על כל פנים לעניינינו יובן גם כן הענין הנ"ל היטב, כי בודאי אי אפשר לקרות לרבותינו הק' בתואר "מוריי ורבותיי", כי לא היה לנו יכולת להשיג גדול עבודתם, עמוק עמוק מי ימצאנו אפילו אפס מיניה קצהו, כי לזה צריכין להיות מקודם בר דעת גדול ואחר כך ערך ארבעים שנה עד שיעמוד על דעת רבו וכנ"ל, ונמצא היכולת בזה רק לאיש זקן כבן שבעים בערך.

אבל אתכם ידידי היקרים אחיי צמודי לבבי אוכל לקרותכם בתואר "מוריי ורבותיי", כי אתכם בודאי הנני יכול להשיג, וכמו אחים אהובים שמשגיגן זה את זה, וזהו בודאי שהנני לכם אח נאמן בכל לבבי ונפשי אשר מתחייב להציל את אחיו הטובע בים או במקום סכנה וכיו"ב, וכמ"ש אח לצרה יולד, היינו שהאח צריך להרגיש בצערו ומקום שסכנתו מרובה גם לזעוק בקול ולהזהיר בלתי ילך במקום ההוא כי מקום סכנה הוא ויוכל ליפול שמה ויסתכן ח"ו.

על כל פנים בעבור שיכולתי להשיג אתכם על כן בודאי שגם בעניני הלימוד יצא תכלית גדול על ידי הפלפול וכיוצא, שמתוך דברים וסברות רבות בקושיות היות ותירוצים יצא דבר הלכה על בריו ויתחדשו סברות חדשות וכיוצא, נמצא הנני לומד על ידיכם אהובים יקירים ועל כן שפיר יובן דברי חז"ל גם כן מה שאמרו ומתלמידי יותר מכולם, ושפיר אקרא אתכם בשם תואר "מוריי ורבותיי".

והנה לא לדרשה קאתינא כי היום קצר ומלאכה מרובה, ובעבור שכן מנהג רבותינו הגאונים אדירי התורה שלפנינו זי"ע, וכן נהג החת"ס זצ"ל לומר איזה מילין בדברי אגדה בעת פתיחת הישיבה לא אמנע ח"ו ואלך בעקבותיהם לטובה ואומר גם כן איזה מילין בעה"י.

הנביא אמר (ישעיה) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים. ולכאורה הלשון "גוי צדיק" דחוק, ובודאי רומז ללמדינו כי דברי הנביאים הקדושים הן נצחיות לכל עת ועונה ולכל ענין. וי"ל שפיר ולפרש גם כן תחלת הפסוק "פתחו שערים" על פתיחת הישיבה לטובה שפותחין בלימוד התורה ברבים ועל ידי זה נפתחו שערי חכמה וכל אחד ואחד יוכל לזכות לחלק גדול בתורה ולהתרבק בחיים הנצחיים ואמתיים לטובה, וזהו פתחו

שערים שערי התורה בחכמה בינה ודעת בעומק שכל התורה לאמיתה. וגם ירמו על מנהיגי וראשי הישיבה הלומדים עם בני הישיבה שצריכין אנו לעבוד ולמשא בעול התורה, שעל ידי זה ומשכו ויקחו להם הצאן קדשים כל התלמידים ללימודן ולתכליתן בכל עת כראוי, וכנודע בשם היהודי הקדוש מפרשיסחא זי"ע בפירוש הכתוב "שאו שערי"ם ראשיכם והנשאו פתח"י עולם", כי פתח גדול נקרא "שער" והוא מקום שרבים דשים והולכים בו, ופתח קטן כשהוא רק מקום כניסה למעטים לבני הבית נקרא "פתח". וזהו ירמו "שאו שערים ראשיכם", שיהיה נשיאות ראש והתחזקות למנהיגי הדור הצדיקים שנקראין שערים (כמו שער שהוא גדול) כנ"ל, ואם המה מצדיקי הרנים יתחזקו לעבודתם ולמשאם בעבודת השם יתברך על ידי זה ממילא כי "והנשאו" שינשאו ראשם לעבודת השם יתברך גם אותן שהם בבחינת "פתחי עולם", היינו פשוטי עם (בחינת פתח קטן כנ"ל) לעשות ולתקן כראוי, עכתד"ה.

וזהו לענינו גם כן פתחו שערים, שהגדולים בבחינת שערים המה יפתחו לטובה בהתמדה ושקידה על דלתי התורה, ומרומז שני המדרגות יחדיו - היינו "פתחו" (בבחינת פתח הקטן, וגם "שערים" בחינת שער הגדול), ששניהם יחדיו יתחזקו כאחד לישא על שכמם עבודת הקודש להתרבק בתורה הקדושה באמת לאמתה שהוא החיים הנצחיים.

והמשך הענין אומרו "גוי צדיק" יש להבין בדבר ה' שצוה לנו בתורתנו הקדושה על ידי נאמן ביתו "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר לבני ישראל", ופירש רש"י "לא פחות ולא יותר", ולכאורה איך יהיה קא סלקא דעתך על משה רבינו שיעבור ח"ו על כל תוסוף או על כל תגרע, ולמה היה צריך השי"ת להזהירו על זה. אלא ודאי דגם בזה טובא גניז רמו נכון ונחוץ בקדושת לשונו של רשיז"ל. וי"ל שזהו מוסר השכל ואזהרה נחוצה נגד אותן בני אדם מ" - (כאשר שמענו וגם ראינו מכמה אנשים תלמידי חכמים ואנשי שם במדינת הגר שהם נרגלים במדה רע ר"ל בדבר מכווער מאוד, וגם אזהרות ותוכחת לא הועיל להם כי עברו ושנו ונעשה להם כהיתר והיה נעבדים ממש לאותו דבר ר"ל) לכנות את עצמם בשם של אותו מדינה לומר ולהקרא "אני הגר", וחשבו זה להם להתפארות ולקושט אשר יוכל לומר על עצמו כי הוא זה, מזה המדינה, ובאמת זה דרכם כסל למו של העמים כל

מג עיין "בשער יששכר" במאמר חג הביכורים (אות נ"ב) מובא גם כן הפירוש בפסוק זה ואתם תהיו לי וכו', אבל כאן נחוץ לכפלו להמשך הענין בפנים. ובפרט כי בעל הסדר כמנהגו נוהג לסדר הכל כמו ששמעתי וקיבלתי אז מפה קדשו רבינו הגדול בעת הפתיחה הנ"ל.

הגויים אשר סביבותינו אבל לא להתפארות לאיש כשר ויר"א כי הוא רק יהודי במוחלט ורק זה שמו הנאה לו ולא זולת ח"ו, כי אנחנו עמו ונחלתו של הקב"ה הבורא עולם ית"ש ולא נחליף את עצמינו להתקרב בשם גוי (נאציא"ן) אחרת, וזהו עון גדול ודבר מכוער מאד כנ"ל.

אולם דא עקא אשר גם מה שצריכין לדרוש מכלל לאו אתה שומע הן, גם בזה צריכין לבקש האמת לאמיתו לשם ה' דייקא, והיינו כמו שאיסור גדול להתקרא את עצמו תחת שמות העמים בשם נאציאנען שלהם, כן מצוה רבה לעשות ולפעול בקרבינו ולהתקרא בשם נאציא"ן אמיתי אשר שייך לחלקינו ולגורלנו על פי התורה הקדושה, אבל גם בזה צריכין לבקש האמת לעומת דרכי הציונים והאגודיים שהן באים במראה לומר שהולכין ברוח התורה, ובאמת כי רק עובדין את עצמם בשמות האלו, וזהו להם העיקר - באמרם שאין מתביישים בקריאת שם היהודי, אבל האמת שזהו לבד אינו עוד אפילו הטפל כי אם לא הולכים בדרך התורה והיראה להתנהג על פי שולחן ערוך או עוד גרוע יותר (מאותם) המכנים את עצמם שהם נאציא"ן אחרת), כי אלו מחללים שם הקודש על תועבותיהם וכמובן.

וזהו נרמז שפיר ואתם תהיו לי ממלכת, (כשיהיה מכם בחינת ממלכת שרים מלכים ופרנסי ציבור וכיוצא, העיקר שתהיה) כהנים, (כפירוש רש"י אין לשון כהן אלא פועל עובר ממש, עבודת נתתי לכם ולא שררה, כי אם לעבוד ולמשא עבודת הקודש על שכמכם). וגוי"י, (שהיינו נאציא"ן מחיוב להיות דייקי) קדוש, (וכדרשת חז"ל כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה), וכשיהיה באופן זה אז אין איסור בדבר, אבל בהיפך ח"ו לא כי כמו שיש איסור גדול לכנות את עצמם בשמות נאציאנע"ן אחרות. עוד ביותר גדול האיסור כשמכנין את עצמם בשם נאציא"ן יהודי ואינן מתנהגין על פי התורה וביראת ה' כל הימים, וזהו המכוון בקדושת לשונו של רשיו"ל "לא פחות ולא יותר", היינו שדייקי בחינת קדוש מותר להקרא בתואר נאציא"ן כשהוא גוי קדוש, אבל לא פחות, (שלא לפחות ולגרע קדושת האומה על ידי קריאת שמות מאומות אחרות, אבל גם) ולא יותר, (שגם בתוכינו בשמות היהודים אסור הבחינה מותרות, דהיינו כשאינו מתנהג על פי התורה) רק בבחינת גוי קדוש בדרך הקדושה על פי דברי התורה הזאת הוא מותר והוי מצוה כנ"ל.

ובזה יובן המשך הכתוב שהתחלנו פתחו שערים ויבא (באלה השערים שערי חכמה שפותחין לנו עכשיו לטובה כנזכר לעיל) גוי"י, (כינוי על בני ישראל שהמה נאציא"ן בפני עצמן, אבל זהו בדייקי שתהיה בבחינת)

צדיק, (על פי התורה והיראה שנהיה על כל פנים בחינת צדיק להוסיף בתורה ולימוד ותפלה ברבים, וכל בני הישיבה יבואו יחדיו להתפלל כאן ערב ובוקר בכל יום תמיד במקום לימודן, ולא נתפרד זה מזה ח"ו רק אדרבא נתחזק זה עם זה בתורה ועבודת השם יתברך) בכל פרטיה ודקדוקיה, ותזהרו בכל אשר צריכין הבחורים ליוזר ביותר כידוע לכולכם, ולהרבות בהתנהגות על דרך הישר במדות טובות שמנו חז"ל עד מקום שידכם מגעת. ובפרט צריכין ליוזר להיות שומר אמונים, (לענות אמן כראוי אחר השליח ציבור כידוע בדרשות רז"ל, ושלא לדבר דברי חול בעת התפלה שעל זה נאמר בזהר הקדוש עובדין קלנא בקוב"ה, וגדול עונו מנשוא ר"ל. ועוד והעיקר כי יש חשש גדול שהבעלי בתים ילמדו מכם בראותם שהלומדי תורה מקילין בזה, והוי ח"ו בכלל מחטיאי הרבים ר"ל, וכמו שהארכתי בדרוש בשבת פרשת בראשית העבר עלינו לטובה לפני קריאת התורה, בענין שאינו דומה מי שמורד במלכות חוץ מבית המלך למי שמורד ח"ו לפני ולפנים שם בבית המלך הכבוד יתברך שמו, וכן הענין בזה כי לפשוטי עם שאין בהם רוח תורה בודאי שלא יחשב זה לחטא גדול בעבור שאין להם השגה יותר. מה שאין כן לבני הישיבה שהן בכלל תלמידי חכמים בודאי שלדבר מכוער יחשב, על כן תזהרו בודאי כראוי.

ועוד יתפרש גם כפשוטו ויבא גוי צדיק שומר אמוני"ם, היינו לשמור האמונה, כי זהו עיקר הנסיון באחרית הימים האלה שקודם הגאולה, וכמו שמקובל מהבעל שם טוב על ידי נכדו בעל הלקוטי מהר"ן זצ"ל שאמר כי בעיקבתא דמשיחא יהיה נסיונות גדולות באמונה גם לבנים קטנים כערך בני שמנה שנים שירדפהו מחשבות קשות ורעות כאלה וד"ל. וגם הבאתי בספרי דברי תורה מהדורא א' (אות ל"ה) מה שאירע לאחד מגדולי תלמידיו של הרב הקדוש ר' ברוך ממעזיבוז זי"ע שהיו לו קשיות נגד האמונה ורבו הרגיש בדבר והחזירו בתשובה שלימה, והסביר לו שיש חמשים שערי בינה ולכל שער יש קשיא ותירוץ וכאשר יתרץ קשיא ראשונה (משער א') אז בא תבא אל שער הב' שיש שמה קשיא חדשה, וכשמתרץ גם זה אז יבא אל שער הג' ולקשיא חדשה וכן כסדר עד שער ה' ושם יש קשיא אבל אין תירוץ, שאלו היה תירוץ גם שמה נמצא שאין עוד נסיון באמונה שכבר השיג הכל ואין לו מה לעשות בזה העולם וכו', עיין שם היטב. על כל פנים העיקר שאחר כל ההתחכמות נבא בחזרה לאומנתינו בטהרה שזהו עיקר הכל, ובוה צריכין ליוזר בכל כחנו ומאדנו ועל ידי זה נוכח לגאולה קרובה במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו, עד כאן לשונו הקדוש.

קז.

עוד אעתיק כאן איזה תורות ששמעתי מרבינו בסדר השבתות אלו, ואביא אומר הבא מן החדש מה שלא נמצא בספר הקדוש חיים ושלום (ולא במאמר תורת שבת) על התורה.

קח.

בפרשת לך

ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו וכו' אם השמאל ואימינה, ואם הימין ואשמאילה. הנה התוה"ק נצחיות ומלמדינו על כל דור ודור ובפרט במקום שגם קשה כפשוטו, דלמה הזכיר רק הב' צדדים ימין ושמאל, הלא באמת יכול לנטות לד' פנות העולם אלא ודאי שזה נאמר בדרך רמז על סוף יומיא דגלות בתראה אשר מעכבי הגאולה עד היום הזה המה כתות הרשעים כל המפלגות שברו מלבם להתחבר ולילך לארץ ישראל לטמאות שם מקומות הקדושים, לקיים ותבואו ותטמאו את ארצי וכנודע לכל ואין כאן מקומו להאריך בפרטות, וזולת זה שהמה רע בעצם ואף גם זאת כי מצות ישוב ארץ ישראל ממילא אין שייך בימים האלה ובזמן הזה, וכדעת הרמב"ם כאשר ביארנו באריכה בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ה' סימן ט"ז עיין שם היטב). וי"ל גם על פי דברי התוה"ק ר' משה סופר זי"ע מפשעווארסק שאמר על לימוד הדקדוק הגם שראינו לחכמינו הקודמים שהיו עוסקים בלימוד זה אבל בימים האלה לאשר עשאוהו הרשעים חוק לעבודתם וכל עסקם בזה דוקא על כן אסור לנו לעסוק בזה, ודומה ממש למה דקיימא לן בבמה כי אף על פי שאהובה היתה בימי האבות עכשיו שנואה הוא לפני, כן הוא דינו של לימוד הדקדוק, עכתד"ה.

ולענינו מובן בזה היטב כי אף על פי שאהובה היתה המקום ההוא והיה שם השראת קדושה בימי אבותינו ורבותינו הקודמים, אבל עכשיו בעוה"ר כבר חרב ונחרב הוא ברוחניות ובגשמיות גם כן כנראה לעיני כל שמושלים שמה הרשעים הטמאים וההולך שמה מתחייב בנפשו ממש ועכשיו שנואה הוא כנ"ל. וזהו הפירוש ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו, (היינו שאין יכולת בארץ לסבול יחדיו הקדושה ולהבדיל אלף פעמים הטומאה שגורמין שמה הכתות במעשיהם המתועבים שעל כן באו גם הצרות הנוראות עד ירחם ה' במהרה בימינו, ועד עת הגאולה אסור ללכת שמה כמו שאסרו לימוד הדקדוק כי עשוהו חוק לעבודתם כנ"ל. וזה שמסיים שפיר) אם השמאל ואימינה, (כי זה לעומת זה עשה אלקים וממילא מה שלך [הרשע] הוא השמאל זהו לי הימין התוה"ק). ואם הימין

ואשמאילה, (היינו על דבר שאתה מבין שהוא צד ימין או בודאי כי אשמאיל"ה, כי דרכי הרשעים הטובים בעיניהם הן הן גופי ושורשי חלקי הרע והטומאה ר"ל, על כן צריכין להתרחק מהם בכל כחינו והשם יתברך יעזרנו בכל עניננו וישיבנו אליו בתיקון הכלל וגאולה שלימה במהרה בימינו אמן, עכתד"ה.

קט.

מצאתי נרשם באמתחת כתביי מפרשת לך בסדר זה השנה ה'תרצ"ז מיילי דהיספידא אשר אמר רבינו על איש כשר זקן ושבע ימים מכפר הסמוך למונקאטש שנפטר בשבוע הלז, ודכירנא שרבינו לא חש על טלטולא דגברא הגם שהיה יום מעונן וערפל וגשם גדול, וגם הוכרח להתפלל מנחה בחדרו מיוחד, כי כאשר נודע לו שהביאו את הנפטר (מהכפר) לבית החיים דדעירנו כבר היה סמוך לבין השמשות ולא היה עת להתפלל בעשרה מנחה ומעריב יחדיו כמובן, והזדרז רבינו ובא להספידו שם בבית החיים, והגם כי היה דרכו שלא לעשות הספדים על בעלי בתים גם מכובדים אבל לתלמיד חכם ובר אוריין ושהניח אחריו בנים יראי ה' אז משום כבוד התורה ולהראות חיבתה וחשיבותה כי זה כל האדם לא התעצל בהספידו של חכם בפניו. וראיתי לנכון להעתיק בכאן דבריו הקדושים כי עושין רושם ומעורר לב ונפש כל ח"י - (וכן נמצא בספריו הקדושים נרשמים כמה דברי הספדים), ובפרט והעיקר כי יש בהן דבר חידוש בפירוש פרשת השבוע מה שלא נמצא בספד"ק חיים ושלוש על התורה (ולא במאמר תורת שבת), על כן יחקק כאן מקומו בסדר זכרוננו.

קי.

ר' נח! לא לדרשא קאתינא, כי איש זקן כמוהו בן ששה ושמונים שנה, בפרט כי הוא היום כבר בעולם האמת בודאי אין רצונו ושאיפתו להספידו, וכמו שצוה גם כן שלא להרבות בשבחו, אולם רק לעורר באתי וללמוד מדרכיו הטובים שהיה מעלתו עוסק באורייתא שבעים שנה או יותר מיום עמדו על דעתו בכל כחו עד יום האחרון ממש, וכאשר ספרו בניו שהיה מטריח את עצמו בימיו האחרונים ללמוד על ידי פערגרעסערונגס גלא"ז, וכששאלו אותו למה לו טרחה יתירה כזו הלא הרופא אמר לך שתסתכן בכך לאבוד מעט מראה עיניך שיש לך עוד. וענה להם בתמימות הלא אם לא אלמוד למה לי עינים לראות! והתחוק בכל זה ולמד עד רגע האחרונה. וכן נזכרתי כי בעת פטירת החסיד

המפורסם המנוח מוה"ר בנימין פערלשטיין ז"ל בא ר' נח וסיפר לאאמו"ר הק' מתרומת דרכו ומעלתו של ר' בנימין מימי חרפו כשהיה דר בראקאשין כי באו אליו עד ראקאשין ללמוד (זה הנפטר עם עוד בן תורה מיישוב שלו יחד עם הר' בנימין הנ"ל) משעה שנים אחר חצות הלילה בכל בוקר גמרא ותוס' עד שעה שביעי בבוקר חמשה שעות רצופים, וכשלא היה עת קר ומסוכן היו עושים זאת כבר אחר המקוה. על כל פנים לענינו מזה נוכל לשער גדול ערך התדבקותו של ר' נח גם כן בתורה איך שנהג עד שנת פ"ו, ובודאי גדול חלקו בתורה שבעבורה יזכה לחיי העולם הבא.

ומזה מוסר השכל לנו ובפרט לבני ובני בניו כל יוצאי חלציו ללמוד מדרכיו הטובים ולהתנהג כן אחריו שלא יסורו מדרך התורה והיראה כמו שהתנהג אביהם הזקן כל ימיו בתורה ועבודה והיה דבוק לדרכי החסידות האמיתית - עוד אצל אבותי אדוני אבי זקני וגם אאמו"ר זי"ע, על פי התורה והאמונה פשוטה המקובלת מאבותנו - [כאן התחיל רבינו בקול מעורר ואמר] בפרשתן (פרשת לך) אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך, ובזוה"ק פרשת תזריע (גם בפרשתן בקצרה) שאברהם"ם כינוי לנשמה ושר"ה כינוי להגוף, וזהו שמבקת הנשמה להגוף "אמרי נא אחותי את", שתתנהג עמדי באמונה באהבה ואחזה ותסייעני לעבודת השם יתברך בכל פרט ופרט, ולא לילך אחרי הבלי עולם השפל הזה ח"ו "למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך", שאזכה לחיי עולם הבא, וכמו שסיים הזוה"ק למען אזכה לעלמא דאתא.

אבל עוד קשה לכאורה דהלא אין זה תכלית אמיתי דהוי על מנת לקבל פרס, ודרשו רז"ל באבות הוי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, אלא ודאי ברור כי כאשר האדם מתנהג בעולם הזה כראוי וקובע עתים לתורה שעות מיוחדים בכל יום, ובפרט כשקובע שעות הרבה כמו שעשה זה הנפטר, וגם עסק במצות והיה דבוק בצדיקי אמת ועל ידי כל זה היה מרגיש טעם רוחני בקדושת השבתות ויו"ט וכן בשאר מצות כולן, וממילא שזכה לבחינת עולמך תראה בחיך, כי בתורה ועבודת השם יתברך היה מרגיש טעם מעין עולם הבא ממש להתענג בתענוגים רוחניים שזהו תענוג אמיתי, כי מאכילה ושתיה וכיוצא תתענג בה אתה גם הבהמה הטמאה ולא זהו התכלית, ובפרט בעת צרה ליעקב כשסובבין את האדם רדיפות רבות מה יזכה בחייו זולת בלימוד התורה שזהו עיקר החיות של האדם כשלומד בעומק העיון איזה שעות בגמרא ותוספות על בוריו ואין לך תענוג וחיות גדול מזה.

וזהו כונת דברי הזוה"ק למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך,

"למען אזכה לעלמא דאתא - היינו כנ"ל שעל ידי קיום המצות ועל ידי עסק התורה יתקיים בו ממש הבחינה עולמך תראה בחיך, שגם בעולם הזה ירגיש טעם מעין עולם הבא מקיום מצות ולימוד תורה"קמי, ומשבתות וימים טובים כנ"ל^{מה}, ואין זה בחינת על מנת לקבל פרס, כי על זה מותר לבקש להתענג בתענוגי התורה הקדושה שהוא אילת אהבים ויעלת חן כנודע. כל זה אמרתי לכבודו של ר' נח הנפטר וגם עיקר כבודו יהיה שבניו יתנהגו אחריו וילמדו מדרכיו הטובים.

והנני אומר לר' נח שזכות לימוד תורה"ק שלמד שנים רבים וגם היה דבוק בצדיקי אמת יעמוד לו שיזכה לילך ישר בלתי מניעה ח"ו, והנני עושים אותו שליח מצוה אל אבותינו הקדושים שילך אצליהם ויספר להם גודל צרותינו ואנחותינו של כל בית ישראל בכל מדינה ומדינה, אין פרנסה ואין חיות בין הרשעים והננו כקוצים וסיגים בעיני האומות כולן, ויבקש נא לאבותינו בשלוחותינו שיעוררו רחמים לפני כסא הכבוד בעדינו בעבור ישועתינו במהרה דידן. ובזכות שליחת מצוה זו שעשרה שהן עדה

מד עיין בספר הק' נועם אלימלך פרשת בראשית [באמצע ד"ה בראשית ברא אלקים] בפירוש דברי הגמרא עולמך תראה בחיך, ובפירוש הכתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום - שפירש כעין זה, עיין שם.

מה דברי רבינו ימתק הלשון בזמירות לשבת מעין עולם הבא יר"ם שב"ת מנוחה כל המתענגים ב"ה יזכו לרוב שמחה, דלכאורה וכי המתענג בימות החול לא יזכה לרוב שמחה? ובדבריו הקדושים יובן כמין חומר, מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, (לאותן שדבוקים בתורה ובאהבת השם יתברך תמיד, שהן זוכין להרגיש טעם מעין עולם הבא מלימוד התורה וקיום המצות, ובפרט בעת בא יבא שבת קדש יום שבת מנוחה שמרגיש שמחה יתרה שמחה רוחניות (כנזכר בדברי רבינו). ועוד שבשבת האדם פנוי מעסקיו וטרת ימי החול ויוכל להתדבק בהשם יתברך ותורתו. וזהו מעין עולם הבא יר"ם שב"ת מנוחה, כי מרגיש טעם עולם הבא בחינת עולמך תראה בחיך במשך כל היור"ם שב"ת, וממילא לא יתכן שמיידי ח"ו מתענוגי גשמיים, דעל זה לא יתכן לקרות מעין עולם הבא, רק דייקי) כל המתענגים, (שכל תענוגים) ב"ה, (בעצמו של יום השבת - [נשען לדברי רבינו מובא בדברינו לעיל אות ס"ט (בפנים) בפירוש דברי הפיוט ישמחו בחגיהם ידידים יתענגו ב"ה במיני מטעמים עיין שם] - שמרגישין שמחה יתירה בלבבם שזהו תענוג אמיתי ותכליתי). יזכו לרוב שמחה, (כי לא ידמה שום שמחה ותענוג גשמי לתענוג שמחה רוחני הזה). וזהו שמסיים מחבלי משיח ינצלו לרוחה, פדותינו תצמיח ונס יגון ואנחה, (כי בעת שהאדם סובל צרות וקשי' השעבוד הוא בחשכות גדול או רק קדושת השבת מחייהו ונותן ליעף כח, כי על ידי ריבוי תענוגי וחיות רוחניים ינסו וילכו יגונו ואנחתו ויחזק עורקיו ויתגבר כארי עליהן.

וזהו י"ל גם כן תלמיד חכם בבחינת שבת בכל השבוע, כי על ידי שבתורתו יהגה יומם ולילה הוא מרגיש טעם מעין עולם הבא בחינת שבת גם בימי השבוע כמובן.

יכולין לעשות שליח מצוה, וגם בתורת מרא דאתרא נאמר לו "לך בשלום בלתי מניעה וצער ח"ו ויפעול בעדינו ישועת הכלל אמן".

קיא.

שיחה נאה שסיפר רבינו בליל שבת קודש פרשת וירא אחר הקידוש, ואלו תוכן דבריו הקדושים:

זכיתי להיות עם אאמו"ר זי"ע בשבת פרשת וירא אצל הגה"ק אדמו"ר משינעווע זי"ע, ודרכינו היה לנסוע בכל שנה ושנה על שתי שבתות או נח ולך או לך עם וירא או וירא וחי' שרה, ופעם אחת בפרשת וירא ראינו ענין פלא ששאל הרב לאחד מאנ"ש וחסידיו (שהיה אז משובתי שבת אצלו ושאלו) בזה הלשון תאמר לי מי הוא הבעל תוקע במקומכם בק"ק וכו'. ואחר שהשיב הנ"ל על שאלת רבו חזר הרב ושאל עוד לאחד מהמסובין על שלחנו "האם אצליכם יש בעל תוקע הגון? ומי הוא זה? ואחר תשובת השני החזיר הרב פניו אל אאמו"ר ושאלו בזה הלשון האם ראה מע"כ השופרות של הפרענקין - [כנודע שהם עושין השופרות באופן אחרת קצת מתמונת השופרות שאצלינו כי המה מטין השופרות שנים או שלשה פעמים ליפותן, וכעת יש אחד תחת ידי הנשלח מארץ ישראל ואז לא היה מהם בנמצא כל כך], וכה ערך שיח עוד הרבה ממעלות שופרות הנ"ל, וכל זאת היה לפלא בעיני שומעיהם כי עוד שהות י"א חדשים לראש השנה ומה זה שייך לכאן לעורר מענין תקיעת שופר ומהשופרות בעצם.

אבל חסדי ה' אזכיר כי הבינותי תיכף ומיד, וכן אמרתי לפני אאמו"ר בענין זה כי מה גדלו ועמקו מחשבותיו ועניניו של הרב בענין הנזכר לעיל, ומובן שפיר על פי דברי הקדושת לוי בפירוש הגמרא ברכות שהקורא (קריאת שמע של שחרית) מכאן ואילך (אחר זמנו) לא הפסיד, ויהיה נחשב על כל פנים כקורא בתורה. ולכאורה האיך יהיה קא סלקא דעתך שלא יחשב אפילו כקורא בתורה, ומה משמיענו בזה. אבל הענין דאנו רואין כמה פעמים שהזמן מעורר הקריאה, למשל כי בחג השבועות קורין בפרשת יתרו, ובחג המצות בפרשיות בא ובשלח, ובאמת הלא לפי סדר הפרשיות אנו עומדין רחוק מזה הרבה, אלא זהו ענין הזמן מעורר להקריאה היינו שזמנו של יו"ט מעורר לקריאה שבפרשת יתרו וכיוצא. וכן הקריאה מעורר הזמן, שבימות החורף קורין בפרשת יתרו שיש בו קבלת התורה, וכן קורין פרשת בא ופרשת בשלח מעניני חג הפסח, ואז מעוררין קצת להזמנים שנזכרים בפרשה - [ולכן נקרא פרשת בשלח "שבת

שירה" כי הקריאה מעורר אז להזמן שביעי של פסח שאמרו ישראל שירה וכן כיוצא בזה].

וזהו כונת חז"ל במאמרם הקורא מכאן ואילך לא הפסיד (לגמרי זמן קריאת שמע של שחרית, ועוד יוכל לעורר הזמן במקצת) כקורא בתורה, (היינו כמו שהקריאה בתורה בשבת בשלח מעורר לחג שביעי של פסח שאמרו שירה וכנ"ל, וכן כיוצא בהן, כן יוכל עוד לעורר קצת הזמן של קריאת שמע על ידי קריאתו שלאחר זה, עד כאן תורף דבריו הקדושים [של הקדושת לוי].

ועל פי זה שפיר יובן מה שערך שיח בקודש רבינו משינעווא זי"ע מעניני ראש השנה והשופרות אז בליל שבת קודש וירא, מטעם שבזה הפרשה מבואר הקריאה של שני ימים טובים של ראש השנה - (וה' פקד את שרה, וגם פרשת העקידה), על כן שייכות גדול יש לה לראש השנה כי הקריאה מעורר את הזמן של תקיעת שופר כמובן, והגם שרוב העולם לא הבינו ולא השיגו ולא נתנו אוזן קשבת לאשר דיבר בקדשו, וכן בכל פעם ובכל ענין וכל השיחות וכיוצא בהן תלוי רק במלתא דפשיטא ולא העלו על דעתם להבין ולהעמיק בעניני השכל כי כל דבריו ושיחותיו היו עמוק עמוק מי ימצאנה ענינים גבוהים ונוראים.

קיב.

ואספר ואעיד מה שעניני ראו ולא זר ענין כזה מעשה ה' כי נורא הוא, בעת שהייתי פעם אחת עם אאמ"ר הק' בשינאווא אצל אדמו"ר בעל דברי יחזקאל זי"ע ובליל שבת קודש קודם ברכת המזון נדמה בעיני הבריות והמסובין שהרב היה ישן, וכמו שארי אנשים שישנים באמצע סעודתם, והיה בעיני המסובין מקום לטעות כל כך עד שהיו יכולין לישבע אפילו שבועה דאורייתא שהרב ישן באותו שעה, ואז הראה לי אאמ"ר להביט למטה תחת השלחן ברגלי הרב וגם לידי הקדושים שהניחם עלי הברכים וראיתי אז שכפות ידיו הקדושים וגם רגליו היו דא לרא נקשין בעבודה גדולה ונוראה (בהצנע מכוסה מעין כל), והולך ומביא אותם לכאן ולכאן כמו לאקאמאבי"ל ממש בדביקות ויחודים לאין שיעור, את כל זה זכיתי לראות עין בעין בחסדי השם יתברך, וכאן תשובה לכל הטועים שמתנהגין לתאותם בדרך מתועב שלהם כנ"ל, כי גם הבהמה הטמאה ווכל לעשות כמתכונתם כמובן. - וסיים רבינו - כי באמת היה נראה בהרב הקדוש משינאווא זי"ע שהיה אז תואר קלסתר צורת פניו הקדושים כאדם הישן ממש (בשעות הללו) בנענועי ראשו הקדוש ממעלה למטה ונשמע ממנו קולות דממות דקות כדרך הישן ונרדם, ולא ידעתי עם עשה כן

במכוון כדי להתדמות בעיני העולם כאילו ישן על ידי זה לא ידרשו ולא יחקרו אחרי מעשיו ועניניו הגבוהים מה שפעל אז, או אולי בפשיטות גם כן היה כן היינו שעל ידי שהיה דבוק כל כך בהשם יתברך בהתפשטות הגשמיות על כן היה כאדם הישן ונרדם, אבל הכל מרוב דביקותו בהשם יתברך לאין שיעור וערך וכנ"ל, עד כאן תורף דבריו הקדושים מ"ו.

מו ובכן ואמרתם שבה, ופה-סח מה שעיינו ראו אצל קדושת רבינו ענין נשגב (מה שזוכר בפנים בזה בשם הבעל דברי יחזקאל ז"ע), ונודע שרבינו הקדוש היה מקפיד מאוד על הישנים והנרדמים בעת הסעודה ובפרט אצל שלחנו הטהור ולא היה יכול לסבלן, כי לא כן הצדיקים שרפי מעלה שהיו דבוקים בהש"י לאין שיעור והיו מסתירים עבודתם בזה האופן מעיני הבריות (כנוצר בפנים), ובאתי בזה להודיע ולעורר כי האמת ניתן לכתוב - [כאשר הראיתי דבר זה (עוד בהלו נרו של רבינו על ראשינו) בין חברי וידידי] - יגעתי ומצאתי תאמין עד שמצאתי את שאהבה נפשי, כאשר ראינו לרבינו בתוך סעודתו שמתדמה בעיני העולם כאלו הוא ישן ונוכרתי תיכף ומיד הלא מכיון שהוא בעצמו מרעיש עולמות בענין זה אם כן בודאי אין הדבר כפשוטו, ובעת שזכיתי לעמוד בסמוך לו ממש (בעת כזאת) נתתי אל לבי להתבונן בדבר עד מקום שידינו ושכלינו מגעת בעזרת החוץ לאדם דעת - [וכגון דא מצאנו ברבינו רק בזמן מסוים כאשר בא חזן העיר בשבת חנוכה ובשמחת תורה לנגן עם המשוררים והטו כל העולם אוזן קשבת על הרנה ואז נראה בעיני רבינו כמוצא שינה - [אבל אחרי הגיון לב ועמקות דעת ניכר היטב כי זהו דמיון שוא (להמסובין) ורק למראות עיני הבריות העביר שינה על עינו ותנומה על עפעפיו, ובאמת היה ער ודבוק בהש"י ברעיונות ומחשבות גבוהות בכחינת אני ישינה ולבי ע"ר, מלמיד שלא שינה, ובתכלית לימוד גם כן מלבד האמונה נתברר לנו כן בכחינת אין חכם כבעל נסיון כמה וכמה פעמים (כאשר אבאר בזה), ובליל שבת קודש פרשת בראשית שנה זו (ה'תרצ"ז) שחל בו מוצאי אסרו חג של שמחת תורה - [ובכל שנה בחג שמחת תורה בעת סעודת היום שנמשך לליל מוצאי שמחת תורה היה מנהג שבא חזן העיר עם משורריו והארץ הרבה בניגוניו (בבית המדרש אצל הבימה), ובשנה זו שחל שמחת תורה בערב שבת קודש על כן בא זה כהשלמה בסעודת ליל שבת בראשית מוצאי שמחת תורה, והיה מזמר החזן עם המשוררים שישו ושמחו בשמחת תורה וכו', ועמדנו עם חבירים מקשיבים בני "דרכי תשובה" מבערעגסאו יצ"ו על החלון שסמוך לארון הקודש, ואמרתי לפניהם הנה כעת אלמדכם דבר פלא כי תדמו בנפשכם מיד שרבינו יהיה ישן אבל סהדי במרומים כי לא כן הוא, אדרבה זהו עבודה נשגבה שיתקשר בו רבינו עכשיו כאשר אין העולם מכינים ואין מביטים בו ונותנים אוזן לשמוע אל הרנה, ולראיה אקדים לכם כל סדר התנהגותו בזה בלי שום שינוי שמוזה תלמדו כי אמת נכון הדבר שעוסק בהסתר בענין עמוק הרבה למעלה מדעת האדם, והטו נא עיניכם לראות כי בעת נגן המנגנים - (ותדמי בנפשכם כאלו רבינו ישן ובאמת ותהי על רבינו רוח ה', וסדר הענין בג' אופנים כי בתחלה ירכין וינפיל ראשו להשלחן - (כאדם שאחזו תרדמה פתאום) - זה אחר זה פעמים הרבה, ובתוך כך יהיו ידי הקדושים מונחים על ירכו תחת השלחן. ואחר שישמור זה הסדר יתחיל סדר ב' ויסמוך יד קדשו על השלחן - (כמדומנו יד שמאל) - ויט ראשו לסמוך על כפות ידו על אצבעותיו הקדושים ויהדיו תמים ראשו וידו ירכין וינפיל אותם גם כן להשלחן (כאדם שישן) כמה וכמה פעמים. ובגמר סדר עבודה שנית אז יחזור מעל השלחן ויט שכמו להשען לאחוריו

קיג.

בסדר אלה הזמנים היינו עוסק בהדפסת קונטרס "דברי קודש" הדרשות של הושענא רבה והמסתעף, אשר היה דרכינו תמיד להראותן לפני רבינו קודם נתינתן לבית הדפוס, ואזכיר ענינים פליאים בזה. א) כי מה שנמצא שם "בדברי קודש" (ה'תרצ"ז) פירוש להקפה ז' פסקא "למען שם טלה חלב כליל באש" רשם אז רבינו בעצם כתב יד קדשו כי לא אמרו בהושענא רבה במקהלות, ואמר לי הטעם כי בשעת אמירת ההושענות כבר באו מים עד נפש מגודל התעוררות הזמן גרמא ולכן לא הגיד זאת עוד ברבים רק שעלה במחשבתו אז במקהלות ורשם בכתי"ק הדברים בעת שסדרתי אותן בדפוס. ב) וגם אמר כי בעת שפתח בהושענא רבה סידור האר"י לפני התפלה נפל תיכף ומיד בדעתו פירוש הדברים כהוייתן, ואלה הדרשות המה המעולים ונראים בענינו יותר מכל דרשות שאמר בשנות קדם - (עיי' לעיל בהג"ה אות כ"ז). ג) גם אמר לי רבינו בזה הלשון: בדעתי היה שלא להניח להדפיס ההושענות בשנה זו דייקא מטעם הכמוס^מ, אבל אחר כך נתיישבתי כי אי משום הכי לא אריא כי אדרבא עוד יתחזק להרבות תורה כל מה דאפשר ולא למעט ח"ו, עכ"ל. וכל אלה הדברים נאמרו כנראה מחמת הידוע שמכרחת לפעמים את הבחירה כי ידע היטב מה שיבא בזה השנה^מ, אוי ואבוי!.

על כסא קדשו ושם גם כן ירכין ראשו בתנועת כל גופו איזה שעה, ופניו כלפיד אש במשך כל זמן הנ"ל עד סיום כל עבודתו בקודש. וכאשר נתקיים ממש כדברינו אז המה ראו כן תמהו ושאלו איך יכולתי לסדר לפניהם כל זה במקדם, ואמרתי בפשיטות כי אין כל חד"ש תחת השמ"ש, ששימושו יותר מלימודו, וכבר למדתי זאת מכמה וכמה פעמים, ויגעתי ומצאתי תאמין ומלמד שמעולם לא שינ"ה.

מז ועד בעת תקופת השנה זו תחלת ה'תרצ"ז כתב רב גדול אחד מירושלים עיה"ק תוי"ב לידידנו הרב מוה"ר משה גאלדשטיין נ"י שהיה רגיל לרשום ולציין דברי תורה והתעוררות שאמר רבינו בעת ההושענות, וביקשהו הרב הנ"ל שישלח לו מדברי קודש הללו כשיבואו בדפוס. וכשראה רבינו מכתב הנ"ל אמר להר"מ הנ"ל "עדיין צריך לי להתיישב אם ליתן רשות בשנה זו להדפיס דברי ההושענות אי"ה", והנ"ל כשומעו עמד מרעיש ומשתומם כי מה נשתנה שנה זו משנים הקודמים. ורבינו הרגיש והמשיך דבריו וסיפר מעשה רב מצדיק קדמון אחד ז"ל אשר בסוף שנותיו שינה מנהגו ועשה מעשה עבודתו בהתבודדות בלתי התקשרות עם העם ועשה זאת לסגולה לאריכת ימים (והאריך בזה ואכמ"ל), עד כאן תורף דבריו. ובעוה"ר אין מבין דרכו ושיחותיו של רבינו שחזה ברוח קדשו, [רק אחר כך הרכין ראשו והסכים לתלמידו שידפיסו ההושענות כנזכר בפנים].

מח בשנת תרצ"ז כשהייתי לפניו בדבר הדפסת ההושענות אמר לפני בזה הלשון הנה זהו שנה הששית שמדפיסין ממני ההושענות ובשנה השביעית יצא לחפשי חנם, עד כאן לשונו הטהור.

קיד.

מה שאמר רבינו בשבת פרשת חיי שרה בסעודת חקל תפוחין

ויאמר אברהם אל עבדו "זקן ביתו" המושל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך וכו' אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק. ולכאורה למה השביעו אברהם אבינו באופן זה, והלא היה לו מצות אחרות גם כן שקיים כל התורה. ודברי רש"י ידועים לפי שהוא מצוה ראשונה והיה חביבה עליו, אבל התורה"ק מלמדת בכל ענין ואם כן בודאי ללמוד דרכי עבודת השם יתברך היה פעולתו זאת, ומה עמקו וגדלו מעשי אבותינו השלש ראשונות ללמד לבניו אחריו. וגם קשה במה שהזהירו לאליעזר אשר לא תקח אשה לבנו מבנות הכנעני וכו' כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך, ולכאורה למה אהב יותר את המקום אשר יצא משם על פי צווי הקב"ה ממקום שהיה דר שם או, הלא אדרבא המה כבודו מאוד (כנ"ל בתחלת הפרשה) שאמרו לו נשיא אלקים אתה בתוכנו, ולעומת זה במקום שיצא משם מה חשיבות מצא האם בלבן הארמי ח"ו או בבתואל אביו כולם אנשי רשע.

אלא ודאי טובא גניו בדברים האלה עניני מוסר בעבודת השם יתברך, וי"ל כי זק"ן (דבוק) במסרה ב', דן. ואיך זקן אהרן שיורד על פי מדותיו וכו'. וירמו בזה דבר גדול "זקן ביתו" זהו מלאך הקדוש מט"ט, שעל ידו הולכין השפעות לישראל על דרך מעבור היסוד ברית קודש שפע טובה טובה וברכה. וזהו ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו, (שעשה או תיקון זה לבניו הבאים אחריו על ידי אליעזר דולה ומשקה מתורת רבו כנודע להמשיך ההשפעה לצד הקדושה לצורך עבודת השם יתברך לבניו המאמינים). המושל בכל אשר לו, (המשכת השפע לעולם ועל זה ביקש אז) שים נא ידך, (כח המשכת השפעת בני חיי ומוזני). תחת ירכי, (אותיות שבתחת ירכי בגימטריא ש"ע, שמהש"ע נהורין נמשכין השפעות טובות לישראל, וידוע אשר ההשפעות טובות הם נמשכין מי"ג מכילין דרחמי שלש עשרה מדות שהם בבחינת יסוד - בסוד סרי"ס אין לו זק"ן כידוע, וכאשר אמר עבדו זקן ביתו שזהו בחינת מט"ט שהוא ביסוד כביכול ויגיד עליו ריעו) זק"ן אהרן שיורד על פי מדותיו של רחמים שהם בחינת יסוד המשפיע שפע רב"ט.

ואחר שתיקן זאת שהוא אחד מב' ענינים שיהיה בו נסיון גדול

מט זהו מובא בספר הק' חיים ושלום על התורה (בפרשת חיי), אבל עבור המשך דבריו הקדושים שלא נמצא שמה לא חסרתיו בזה והעמדת דבר שלם.

בעקבתא דמשיחא, היינו נסיון העוני - וכנודע מהקדמת תיקוני זוה"ק ע' שנין דעניותא דגלות בתראה וכו', ופעל או אברהם אבינו להמשיך השפעות טובות לישראל. אבל יש עוד נסיון ב' והוא נסיון באמונה, אשר זהו עיקר הנסיון הגדול והנורא אשר נתמוטט רגלי' על ידי הרשעים מפלגות שונות כל שום וחנוכא דאית להו שצודדים נפשות רבות מישראל באפיקורסות ר"ל, ועיקר העבודה הזו שלהם על ידי הבעל פעור, ועל ידי זה חללו את ארץ הקודש כמ"ש ותבואו ותטמאו את ארצי, וכעת נגלה לעין כל מה עלתה להם צרות רבות ואנחות הריגות ורדיפות, עם כל זה עדיין רוחם בקרבם ופועלים בכל כחם להתגדל בטומאתם והנסיון עוד גדול ונורא מאוד שעל ידי זה קשה להחזיק באמונתינו הפשוטה.

ועל זה ביקש אברהם אבינו לבטל כחם, וכנודע שהיו לו נסיונות בעבודה זרה הרבה יותר כמו שאמרו חז"ל במסכת עבודה זרה דאברהם אבינו ד' מאות פרקי הוי, והיינו שהיה לו עבודה קשה ומלחמה כבידה לבטל כל מיני תועבות העבודה זרה שהיה בימיו. ובנסיון גדול כזה היה יכול לעמוד רק אברהם אבינו בגודל קדושתו, אבל לנו די והותר אלה הנסיונות והמלחמות שיש לנו. וזהו ההמשך שאמר ואשביעך וכו' אשר לא תקח אש"ה, (בחינת מקבלת, והיינו קבלת ההשפעה). מבנות הכנעני', (זהו חסד דקליפה). אשר אנכי', (אברהם אבינו חסד דקדושה). יושב בקרבו, (שזה לעומת זה עשה אלקים כנודע שהו' מלכין דטומאה הכנעני' והחת"י והאמורי' וכו' המה השבע מדות דקליפה ואם כן הכנעני' שהוא א' הוא חסד דקליפה וביקש אברהם אבינו ליזהר מאוד שלא יפול ח"ו ההשפעה לצד הסטרא אחרא ח"ו ושיבוטל כחם לגמרי והשפע תבא רק לישראל עם קרובו זרע אמונים בני מאמינים.

ומובן הענין ביותר בדברי קדשו של רבינו מגדולי הפוסקים הב"ח באורח חיים סימן ר"ח בענין נוסח ברכת מעין שלש שמקיים הגירסא "ונאכל מפריה ונשבע מטובה" - [ענין שם באריכות נעימת דבריו הקדושים הנאמרים על סוף יומי' אלה, ונדפס כבר בספר תיקון עולם (עמוד צ"ט עיי"ש) ובכאן מקום לקצר] - וזה לשונו ועתה באכלם פירותיה היונקים מטומאת הארץ נסתלקה השכינה כי כשהטומאה נכנס עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו "ונאכל מפריה ונשבע מטובה" כי באכילת פירותיה" אנו נזונים מקדושת השכינה, (היינו בזמן שיש שם השראת השכינה כמובן בפשיטות דבריו הקדושים) ומטהרתה, ונשבע מטובתה, עד כאן לשון הב"ח.

והנה עיננו רואות עד היכן הדברים מגיעים, שבימינו אלה שיש שם

בארץ ישראל השראת הטומאה והקליפות אשר על כן הנסיונות ביותר, וסכנה גדולה להיות שם. ובפרט שהעולים ויורדים לשם יורדי שאול תחתית שבכאן היו כבר מקולקלים בדעות נפסדות, ולעת בואם שמה נעשים גוים גמורים לחלל שבת קודש ולעבור על כל התורה כאשר עיינו ראות, אוי ואבוי!.

ועל זה ביקש אברהם אבינו אשר לא תקח אשה מבנות הכנעני, (שלא יפלו ח"ו ההשפעות למקום הכנעני בפאלעסטינ"א שהוא חסד דקליפה מקום השראת הטומאה). אשר אנכי יושב בקרבו, (היינו כי רק אנכי לבדי שהנני בחינת חס"ד דקדושה על כן אוכל להלחם עמם להכניעם לגמרי, אבל לבניי אחרי איננו רוצה בזאת כי להם סכנה ממש הנסיעה לשם - (וכנ"ל באריכות), רק בעת שיתגלה השם יתברך לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה אז נלך יחדיו עם משיח צדקיני בקרוב, ואופן התקרבותינו לבא לזה הוא רק על ידי תיקון המדות בתשובה ומעשים טובים. וזהו רומז) כי אל ארצי ואל מולדתי תלך, ובמדרש מהיכן זכה אברהם לכנס לארץ מקום מצות העומ"ר התנופה". וי"ל הפירוש בזה כדברינו הנ"ל דהנה ליל שימורים הקדושים שיאירו לנו בחג הפסח עם משיח צדקיני הנה באים או כל האורות והמדרגות שלא על ידי מעשינו גדלות א' כנודע, ואחר כך חוזרין מוחין דקטנות וצריכין להתחיל בעבודה חדשה על ידי ספירת העומר לתקן הז' מדות ואחר כך זוכין לקבלת התורה בחג השבועות על ידי תיקון המעשים, ועל זה רומזים גם כן כי אל ארצי ואל מולדתי תלך, היינו בבחינתי שזכיתי לכנס לארץ על ידי עומר התנופה - היינו תיקון המדות כנ"ל, כן בני אחרי לא יכנסו לשם על ידי מפלגות שונות ח"ו רק על ידי תיקון המדות ועל ידי תשובה שלימה שעל ידי זה נזכה בקרוב לביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

קטו.

המשך לפרשת חיי שרה

ביום השבת הנ"ל בבואו לחדרו פנימה אחרי הקידוש בעת שהיה טועם בשר קר ופשטיד"א במסיבת אנ"ש - (כנ"ל כמה פעמים), אמר דברי תורה בפירוש הכתוב תשב הנערה אתנו ימים או עשור וכו' - (ונדפס בספרו חיים ושלום על התורה עיין שם), ואחר כך מענין לענין התחיל לדבר קצת ממעלת ימי בחרותו וטל ילדותו איך היה לו מוח חריף וחילו גדול באורייתא, והתנצל לפנינו אז כי אלו היה זוכה לישוב בשלוחה השקט ובטח בלתי יסורי גופו ושארי רדיפות רבות היה יכול בודאי לפעול לביאת המשיח בגאולה שלימה במהרה בימינו, אבל כעת שעברו עליו כל אלה

בודאי שצריך רחמי שמים לעזרתו ית"ש וכן יהי רצון, עכתד"ה - (ועיין לעיל אות ק"ג ובהג"ה שם). וסיפר כי כשהיה כבן י"ג שנה היה פעם אחת עם זקנתו הרבנית הצ' אשת חיל של מרן בעל שם שלמה זי"ע במרחץ רפואה בקרעניץ בימי הקיץ כמובן, והיה שם בעת ההוא גם הגה"ק מו"ה יהושע מדזיקעוו (בעל עמק הלכה) זצ"ל, ופעם אחת כשהלך רבינו לטייל חוץ מהישוב למקום האויר - (גם להיותו צעיר לימים כל כך כנ"ל כבר היה שוקד בתורה ואב בחכמה, כי לקח עמו ספר מדבר קדמות להחיד"א זצ"ל לעיין בתוכו במשך הזמן ההוא כדי שלא יבא ח"ו להרהורים אחרים - (כך סיפר לנו), ובהיותו בזה באם הדרך בין עצי היער ויפגעהו מלאך ה' הגה"ק בעל עמק הלכה מדזיקעוו הנ"ל ועמו בחור כארזים האברך הגאון מזהר"ר יוסף ענגיל ז"ל - (אשר כבר יצא טבעו בעולם לגאון ועילוי והיה קשיש מרבינו איזה שנים), והגה"ק הנ"ל התחיל תיכף ומיד לערוך שיח עם הילד שעשועים חכים ונעים (רבינו) וישאל לו מה זה בידך, וישא עיניו וירא והנה הספר מדבר קדמות בידו, והוא משתאה מלהחריש ויאמר היודע אתה ומבין בתוך הספר ובמדרשים פליאים הבאים בתוכו. ויען הילד הן תקותי להבין קצת, והגה"ק התפלא מאוד ויצוהו תיכף ומיד שיאמר פירוש במדרש אחד שמה יהיה איזה שידיה, ופתחו הספר ונראית לפניהם המדרש פליאה בפרשת חיי מי האיש הלזה וכו' ותקח הצעיף ותתכס - (והמדרש) ראתה יצחק בא ורגליו למעלה, ונבתוך כך פתח ואמר הגה"ק מדזיקעוו זצ"ל להג"מ יוסף ענגיל ז"ל הנך רואה את נכדו של הרב ממונקאטש שיש לו השגה גם בקטנותו ליקח עמו צידה לדרך ספר כזה ללמוד בו ואתה הנך ב"ה חריף ובקי וגדול בתורה, אבל הוא יהיה בודאי לאדם גדול ליהודים ומנהיגן בעה"י - (ככה דיבר בקדשו הרב הנ"ל, ובתוך כך התבונן רבינו קצת בדברי מדרש הנ"ל), ואחר כך פנה אל רבינו וישאלוהו היכול תוכל קצת בפירוש דברי המדרש הנ"ל, ויענהו ויאמר לו בטוב טעם ודעת כזה.

הנה ידוע שיצחק אבינו היה מדתו מדת הגבורה, ושיטתו היה שאין לו לאדם ליהנות כלל מחלקי עולם הזה גשמיות כי אם להתדבק בחיים הרוחניים כולו כליל לה', ועל כן היה בדעתו ליתן ברכת עולם הזה לעשו, בחשבו כי ליעקב לא יחסר זאת ממילא כי יהיה כליל תקטר בלתי תערובת גשמיות כלל, אבל באמת זהו אי אפשר רק ליצחק אבינו מכח קדושתו ומסירות נפשו משעת העקידה שפרחה נשמתו וניתן לו נשמה חדשה ולא רצה להשתמש בו והנאת וצרכי עצמיות כלל, מה שאין כן לאנשים שאר הנבראים בעולם בעל כרחך מוכרחים להשתמש בעניני גשמיות בעולם הזה ואי אפשר מבלעדו. ורבקה אמנו הבינה גם כן

והרגישה היטב כי לא יוכלו בניה להתנהג כך ונצרכים המה לברכת יצחק אבינו בצרכי עולם הזה כדי לקיים בו תורתינו הקדושה, כגון לקנות תפילין ואתרוג והוצאות צרכי שבת ופרנסת בני ביתו וללמד בני תורה וכיוצא, על כן חשבה תחבולות שונות איך יבואו הברכות ליעקב אבינו כי לעולם הבא צריכין בעל כרחך מקודם צרכי עולם הזה גם כן, וזהו כעין הא דפסקינן בכתובות (דף קט ע"ב) כי מי שאבדה לו דרך בשדהו יש לו דרך קצרה (אפילו שלא לרצונם) גם כן, וחכמים אומרים יפרח באויר, (היינו שאין לו דרך לשדהו רק יפרח באויר), עיין שם.

וזהו רמוז שפיר בדברי מדרש הנ"ל ראתה יצחק בא, (שראתה שיצחק בא בשיטת חכמים שלא קנה את הדרך רק יפרח באויר. וזהו) ורגליו למעלה, (היינו בחינת יפרח באויר שאין לו לאדם שום דרך ודריסת הרגל וגשמיות בעולם הזה לתכלית מבוא לעולם הבא, רק צריכין לעבדו ית"ש במסירות נפש בלי תערובות הנאת צרכי עולם הזה. אבל רבקה אמנו נתייראה מדרכו הנשגבה ושיטתו הנ"ל כיון שעל ידי זה לא יכלו בניה לקיים התורה כראוי (וכנ"ל), וברצונה היה אז לבטל שיטת יצחק להמשיך פרנסה לישראל וכל טוב סלה, על כן) ותקח הצעיף, - (כנודע בספרי תלמידי הבעש"ט כי צעיף ר"ת ע"מך ישראל צריכין פרנסה, לכסות עליהם ברחמים). ותתכס, (עם כל צרכיהם בגשמיות גם כן) שיכלו לקיים התורה מתוך נחת והרחבה.

כדברים האלה אמר אז לפני הגה"ק בעל עמק הלכה בפירוש דברי המדרש הנ"ל ונתפלא מאוד והוטב בעיניו דברי פי חכם חן. ובעת שנסעה הרבנית הצ' אשת מרן מהר"ש חזרה לביתה באת לבית הגה"ק הנ"ל לקבל ברכתו ואז שלח עמה הספר "אמרי נועם" מאביו הקדוש במתנה לבעלה הרב ממונקאטש יצ"ו, וגם סיפר לה ממעלת וגדולת נכדה כמה רב גוברי' וחילי' באורייתאני גם להיותו ילד צעיר, ושביכולתו לומר פירושים נחמדים כל כך, ושהוא מובטח כי אור קדושתו יהיה מאיר מסוף העולם עד סופו. וכאשר באת הרבנית הצדיקת לבית בעלה הקדוש מהר"ש זי"ע וסיפרה משלום הגה"ק הנ"ל ונתנה הספר הנשלח במתנה לידו, וגם סיפרה מאשר דיבר הצ' הנ"ל בשבח נכדם באשר אמר פירוש יקר באיזה מדרש, ומובן שעצם הפירוש בדברי המדרש הנ"ל לא ידעה,

נ כעת שמעתי מהרה"צ האבד"ק בירטש מהר"מ שפירא שליט"א כי הגה"ק מדויקעוו הנ"ל היה מייחס ד' גדולים מיוצאי חלציו של זקינו הקדוש מראפשיטץ זי"ע. ולאחד מהם היה מייחס אז את (נכדו של הרב ממונקאטש) רבינו. וגם את עצמו היה מייחס לאחד מהם, ואת הגה"ק מהר"ר אברהם חיים האבד"ק פלאנטשא זצ"ל עם גיסו הגה"צ האבד"ק ושאבנא זצ"ל.

ויען כי רצון קדשו של הרב היה לשמוע ולשמוח בשמחת תורת נכדו היקר על כן שלח לקרא לפניו את רבינו היניק וחכים טובא ויאמר לו הלא שמעתי שאמרת פירוש באיזה מדרש לפני הרב מדזיקעוו ספרו נא לי, ויעש כן. ובשמוע הרב דברי התלמיד נכדו הצעיר הרכין לו ראשו הקדוש קצת ויאמר טוב פירושו, וישלחהו לדרכו לשלום וכאשר יצא מחדרו אמר הרב להמסובין שעמדו בביתו הנה מעתה הבריק אור תורתו לזרוח בעולם עד להפליא שאומר חידושים יקרים ממש כדרך חידושי הגה"ק והנורא מה"ר שמשון מאוסטרופוליע זצוק"ל הי"ד, רק לא רציתי לומר שבחו בפניו כי יראתי שלא יכשל ח"ו בעון גאווה והתנשאות, עכ"ל"ה.

עם כל זה נכדו (רבינו) הבין תיכף ומיד כי לא לחנם שלחו זקיניו הקדוש מחדרו כל כך מהר, והפציר באחד שהיה אז בחדר הרב פנימה ובקשו שיספר לו מה שהיה מדבר אז זקיניו ממנו, והנ"ל לא רצה לגלות לו כל כך בניקל אבל אחרי הפצרות רבות סיפר לו הכל.

וסיים רבינו (בעת שהיה מספר כל זה לפנינו) הגם שזקיני לא רצה לגלות זאת לפניי עם כל זה אינני מתחרט על מה שדרשתי וחקרתי אז אחרי דבריו הנ"ל, כי עכשיו אוכל על כל פנים להתחזק בדבריו הנ"ל נגד כל הצרות והרדיפות שעוברים עלי תמיד, עכ"ל"ה.

קטז.

אעתיק פה התורות שאמרו רבינו בשבת פרשת חיי שרה ופרשת תולדות ובפרשת ויצא בסעודות זעיר אנפין בלבת אש קודש, והגם כי נמצא מזה בספה"ק חיים ושלום על התורה אבל לא נמצא רשום שם רק תורף דבריו כפי מסת העת שהיה לו ברוב טרדותיו ועניניו.

וכך היה דרכו של רבינו ברובי חיבוריו הק' בפרט בספה"ק חיים ושלום על התורה שרשם והעלה בספר עלי גליון רק תמצית דבריו, ואשר למי שזכה לשמוע אלה הדברים בעת שיצאו מפה קדשו בלבת אש באריכות בקולות וברקים והתעוררות לאין שיעור יתמה איך יצמצם והכניס רבינו בספרו כמה פעמים רק ברמיזה ובאיזה תיבות בקצירת העומר. ועל כן טוב להעתיק פה לזכרון עולם הדברים כנתינתן מסיני כאשר אמר אז בפה קדשו במילואן וטובן ויתענג הקורא בו בעה"י.

קיז.

רק את בני ישראל לא תש"ב שמה. במסורה תש"ב ה', דן. ואידך

בעבור דוד עבדיך אל תשב פני משיחך (בתהלים). ואידך (כמו כן, בדברי הימים) בעבור דוד עבדיך אל תשב פני משיחך. ואידך תשב אנש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. ואידך אל תשב פני דבת שבע. וי"ל בהמשך המסורה דהנה בפרשת תולדות בפסוק אל תרד מצרימה פירש רש"י בשם המדרש יצחק שהוא עולה תמימ"ה ואין חוץ לארץ כדאי לו, עכל"ה. ויש להעיר בזה לכאורה דהאיך נוכל לחלק ח"ו בין השלש ראשונות, ואיך נוכל לומר על אברהם אבינו או על יעקב אבינו שלהם כדאי גם חוץ לארץ מה שאין כן ליצחק אבינו, וכי מי יוכל לשער להבין ולהשיג רוממותם וגדלותם ולחלק בינותם באפס קצהו ח"ו, והגם דזה ברור ופשיטא דפשיטא שדברי חז"ל כנים ואמתיים גם בזה בלי ספק ח"ו, עם כל זה צריכין להבין הדבר גם בפשיטות למה זה לחלק יוצאת בין יצחק אבינו לשארי אבות הקדושים.

וי"ל כי דברים אלו רומזים על סוף יומיא אלין שהאבות הק' היו צופים למרחקים את אשר יקרא את בניהם באחרית הימים בעוקבתא דמשיחא, כאשר לא יהיה מי שיעמוד בעדינו והצרות עלו למעלה מראשינו וכבר כשל כח הסבל ומאין יבא עזרתינו, היינו באיזה זכות, דלכאורה אינו מובן איך יכול להיות שאבותינו ורבותינו הקדושים שרפי מעלה שהם בגן עדן העליון ורואין בצרותינו אשר אנו בניהם סובלין ולמה לא ירעשו להפציר שם בעולם העליון בעד כלל ישראל בניהם אחריהם שיזכו לגאולה נצחיות, הגם דזה ברור וידוע שאנו זוכין לישועות והצלחות רבות מה שהם פועלין בעדינו על ידי ההפצרות ובקשות רבות שאנו מעוררין אותם לעמוד בעדינו והמה באים באמת לעזרתינו, אבל הישועה נצחיות ועיקרית היינו הגאולה שלימה על ידי משיח צדקינו הננו מתחננין ומעוררין זה כמה בזכותם ושיפצירו שם בעולם העליון בעד זה דייקא, ועם כל זה אין מענה לעת עתה והצרות נשגבות ותוקפות לאין שיעור ואין ערך, ממש באו מים עד נפש.

אלא האמת בודאי כדברי אאמו"ר זי"ע דהענין בזה כיון דאבותינו המה בגן עדן העליון ושם כבר אין הבחירה בידם, כי הבחירה הוא רק אצלינו בזה העולם אבל בגן עדן העליון יכולין לצוות להם בבחינת פקודה שלא להפציר על זה יותר מדאי, וכמו שנאמר למשה רבינו "רב לך אל תוסף", וכנודע מדרשת רז"ל שבא אז לבחינת חפשי ונטלו ממנו כח הבחירה בענין זה שלא יוכל להפציר יותר. מה שאין כן לבני אדם בעלי בחירה בעולם הזה שבידם לעשות מצוה או ח"ו להיפך על כן הבחירה ביד האדם לעשות היפך הפקודה שממעל שאפילו כשרואה וידוע שאין הזמן גרמא ואין הרצון בשמים שיפצירו בענין הגאולה כל כך

וממילא הוא כעין עבירה כיון שהוא כנגד הרצון שבשמים, אף על פי כן אין זה חסרון ח"ו כיון שהבחירה ניתן בידינו וביכולתינו לעשות גם נגד הרצון כנ"ל, וכמה פעמים שמפצירין במסירות נפש על זה יכולין להצליח יותר מהאבות שהמה בגן עדן העליון שאין ביכולתם לעשות נגד הרצון כנ"ל, מלבד כי אין שייך על זה שום עונש ח"ו - [כי יש לנו טענות אמיתיות שהחילול ה' גדול לאין שיעור והצרות הן חוץ לדרך הטבע], עוד גם יכולין לקבל עליה שכר בבחינת עבירה לשמה כמובן.

ומצינו המד"ר (סוף פתיחתא דאיכה) שאחר חורבן הבית היה נראה על ראש הגבעה צורתו ודמותו של משה רבינו ואמר אלך ואגאלם ואראה מי יעבב על ידי, וכיון שראו ישראל את משה מרחוק אמרו זה לזה בשמחה בן עמרם בא לגאלינו, ואחר כך יצאה בת קול חוזר לאחורך כבר נגזרה גזירה, וחזר תיכף ומיד. ולכאורה קשה הלא משה רבינו אשר מסר נפשו בעבור כלל ישראל בכל עת ורגע האיך חזר לאחוריו, האם נתיירא משום נברא שבעולם אפילו ממלאכים ושרפים, ובפרט כי הבת קול אין עוד מעולם היותר גבוה וישנם עוד עולמות יותר גבוהים ואם כן למה חזר, אלא הענין כנ"ל דכיון דהיה כבר בעולם העליון ולא היה הבחירה בידו על כן לא היתה ביכולתו לעשות נגד הבת קול והיה מוכרח לחזור.

והנה הענין גם כן אצל אברהם אבינו ע"ה אשר היה רואה וצופה למרחוק על יום העתיד יום הדין הגדול והנורא כאשר יבואו לשפוט על כלל ישראל אם לגאלם או ח"ו וכו', וצפה וראה ברוח קדשו כי הוא וגם בן בנו יעקב יאמרו אז ימחו עבור קדושת שמך כנודע בדרשת חז"ל שבת (דף פ"ט ע"ב), [והגם כי זהו קשה להבין כפשוטו איך יאמרו המה כן, אבל אכמ"ל, על כל פנים העיקר לעניננו שהאמת כן הוא] שבטענתם לא יועילו עוד לישראל ויותר לא יוכלו לטעון בעדם כי לא יהיה הבחירה בידם ולפי שורשם הוכרח להיות כן, מה שאין כן יצחק אבינו עולה תמימה שמסר נפשו לה' בעבור קדושת שמו יתברך ועל כן בידו יהיה יכולת על ידי מדתו גבורה דעתיק בשורשו לנקום משונאי ישראל והוא יעשה חשבון נכון שיאמר דל פלגא דלילות וכו', ובסוף יאמר פלגא עלי ופלגא עלך, ואם תמצוי לומר כולה עלי הא קרביית נפשי גבך, על כן הוא לבדו בכח מסירות נפשו בפועל ממש יעמוד בעדינו וגם עתה אל יעזבינו ח"ו ויבא במהרה בימינו לישועתינו ביכולתו וכחו עד אין חקר.

וזהו מובן בדברי רשיו"ל בשם המדרש יצחק שהוא עול"ה - (שנעקד על גבי המזבח בעבור קדושת ה' במסירות נפש. ועולתו) תמימ"ה, (היינו תמ"ה בלי נגיעה וחסרון כל דהו, כי זכותו הקדוש מה שמסר נפשו לה'

לא נחסר ולא נגרע ולא נפגם עוד רק עומד מוכן לעת הגאולה שלימה. כי אין "חוץ לארץ", (היינו צרכי חוץ לארץ צרכי ישועות פרטיות אין) כדאי לו, (לבקש ולהתחנן על זה). כי אם גדולת וקדושת זכותו נטמן ונגנו על צרכי ישועתינו העקרית הגאולה שלימה בעת שלא יהיה מי שיעמוד בעדינו בצרות הנוראות האלה אז ננצל בעבורו במהרה בימינו.

(וגם י"ל אין חוץ לארץ כדאי לו, היינו שאין כדאי לו ליצחק להיות טוען בזה ולהראות סברות שהצדק אתו, ולא יפלפל בזה עם שום גברא יהיה מי שיהיה רק עם הקב"ה ית"ש בלבדו יעשה חשבון עבור בניו הקדושים להוציאם מאפילה לאורה ומשיעבוד לגאולה במהרה בימינו אמנ"א).

זהו המשך המסורה רק את בני לא "תשב" שמה - (לחוץ לארץ, שזכותו של יצחק לא ניתן להשתמש בעוד ישראל הם בגלות בחוץ לארץ שהם רק צרכי גשמיות ופרטיות כדי שלה להחסיר מזכותו שבהכרח להשאיר כחו וגבורתו, רק על) בעבור דוד עבדיך אל "תשב" פני משיחך, (שהוא התגלות מלכות בית דוד באורו של המשיח, ולזה לבד נזכיר זכותו של יצחק אבינו. והנה בדוד מלכינו כתוב לאמור ועבדי דוד יהיה נשיא להם לעולם שזהו נאמר על העתיד לבא בביאת המשיח, וכמו כן נאמר לגבי הקב"ה כביכול בעצמו ובכבודו ואני אהיה נשיא לעולם, ולכאורה נראה ח"ו כסתירה, אבל באמת שהכל אחד הוא כי הלא דוד הוא מדת מלכות דקדושה ולעתיד יתגלה ביפיו וטובו מדת מלכותו ית"ש על כל העולם ושניהם ענין ודבר אחד הם, וזהו הענין גם כן מה שנכפל ב' פעמים פסוק זה פעם אחת בתהלים כנ"ל, ואידך בדברי הימים) בעבור דוד עבדיך וכו', (וזהו בבחינת ויכתב בדבר"י הימי"ם לפני המלך הרומז על מדת מלכות וכמ"ש בהקב"ה כביכול ואני אהיה להם נשיא לעולם) כנ"ל.

אבל לזה התשובה שלימה מקודם כדפסק הרמב"ם (בהלכות תשובה) כי אין ישראל נגאלין אלא על ידי התשובה וכו', וממילא שזהו הכרחי הגם שאנו נתונים בצרות רבות ורדיפות שונות וקשה לנו לעשות תשובה אמיתית עם כל זה אי אפשר בלאו הכי, כי בזה תלוי גאולתינו ופדות נפשנו. וזהו המשך המסורה "תשב" אנוש עד דכא, (עד דכדוכה של נפש מגודל הנסיונות והצרות, עם כל זה) ותאמר שובו בני אדם, (אמרת ית"ש

נא דברי רבינו בפירוש זה עמוק עמוק מי ימצאנה במליצותיו בעבור ישראל קדושים וטובא גניו בגווייהון כי לא נאמרו כפשוטן כמובן, עם כל זה לא חסרתיו רק העתקתיו פה בלי שינוי כל דהו.

לבניך שישובו מדרכם הרע כל אחד כפי כחו והשגתו כדי שנוכה לגאולה האמיתית, ובאמת כי זהו דבר קשה מאוד וכמו שנודע ומקובל מהגה"ק מרוזין ז"ע שאמר מליצת זכות בעד כלל ישראל ופירש בתפילת נעילה אתה הברלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך, כי אתה (ית"ש כביכול) הברלת אנוש, (היינו הגוף) מראש, (של עצמו שהוא הדעת, היינו שנפרד הראש של אדם מן גופו מחמת הצרות נוראות שמחלישות המוח והדעת ועל ידי זה הגוף מתגשם ומתרחק מעבודת השם יתברך. ועם כל זה) ותכירהו, (להגוף בלתי ראש) לעמוד לפניך, (ליתן דין וחשבון על מעשיו, וזהו דבר קשה מאוד), עכתר"ה. וכוה הגיד הקדוש הנ"ל למליצת זכות בעד כנסת ישראל, אבל הלא קיימא לן כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וממילא אם הקב"ה מצוונו ומבקש מאתנו לעשות תשובה בודאי ומסתמא שאינו מבקש ממנו רק תשובה כזה אשר היכולת בידינו לעשותה, ועיקר גדול הוא שלא לנטות מימין לשמאל ח"ו שורש פורה ראש ולענה כתות ומפלגות הכופרים ביחידו ית"ש ובביאת המשיח, ואין כדאי לטפל ולחשוב שמותיהם בפרטות כי אין נפקא מינא בינותם וצריכין ליזהר לפרוש מהם ולרדפם בכח ובפועל, כי הן מן המורידין ולא מעלין, והעיקר אמונת אומן כי אנו מאמינים בני מאמינים שהקב"ה מקיים הבטחתו שהבטיח לאבותינו לגאלינו על ידי משיח צדקינו, כי על זה ברא כל העולמות. והנה הרמב"ם פסק שמיח צדקינו צריך להיות מורע דוד ושלמה דייקא, והיינו מבת שבע. וזהו פירוש סיום המסורה ה' אל "תשב" פני דבת שבע, (היינו משיח צדקינו שיבא מזרעה דייקא, וכן יהי רצון במהרה בימינו שנושע בכל הישועות טובות, וחפץ ה' בידינו יצליח ונוכה לשנה טובה מבורכת שנת גאולה וישועה ולביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו:

ק.יח.

מה שאמר בשבת פרשת תולדות בסעודת זעיר אנפין

וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'. ויר"ח במסורה ב', דין. ואידך וירח ה' את ריח הניחוח וכו'. בהבנת הענין י"ל שרמוז כאן ענין הריח, ועל כן אמרן יצחק אבינו דייקא בסוד סעודת ליל שבת אשר שייך ליצחק בסעודת חקל תפוחין, שאז נוטלין הבשמים להריח בו. וזהו עוד על פי דרשת חז"ל בשבת (דף ל, א)

נב כעין זה פירש רבינו בהושענא רבה שנת תרצ"ד בעת ההושענות בפסוק בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, תמצאנה בשער יששכר (מאמר ישע רב אות י') עיין שם.

בסוד זכור ושמור ועל כן נוטלין שנים, ונודע בכתבי האריז"ל בכונת הריח כי אלקי"ם ברבוע בגימטריא "ר", וי"ג אותיות של המלוי דאלקים עם ה' אותיות השורש עולה יחדיו מספר "רי"ח, וב' פעמים הבל (היינו עם ב' כוללים) גימטריא ניהו"ח, ועל ידי זה נמתקים הגבורות בשורשן, וגם נמתקין הד' מילואי הוי' ב"ה כנודע בסידור. ומדויק שפיר לשון רש"י הקדוש שפירש בזה וזה לשונו: וזהו "שדה תפוחים", עכל"ה, ונראה לעין כל בכונת דברי קדשו שהוא רומז על סעודת ליל שבת קודש חקל תפוחין קדישין - [א"ה עיין במאמר תורת שבת ובחיים ושלום בפרשתן ביאור הדברים בזה].

וי"ל בזה עוד דהנה המצדיק לעתיד במהרה בימינו יהיה יצחק אבינו, כנודע בגמרא שבת (פ"ט ע"ב) שיאמר הא קרבת נפשי גבך, ויוכל להצדיקנו גם על פי מדת הדין, והארכנו בזה כמה פעמים ובשבת העבר עלינו לטובה - [ועיין לעיל אות קי"ז בזה], ובאמת צריכין להבין הענין באברהם ויעקב שיאמרו ימחו על קדושת שמך ועל זה יאמר הקב"ה לא בסבא טעמא ולא בדרדקי עצה, שבודאי אינו בפשיטות, והפירוש בזה כמקובל מצדיקים תלמידי הבעש"ט שהכונה בדבריהם הק' ימחו על קדושת שמך, היינו "שימחו" העונות ולא יבואו לחשבון כלל כבעבור קדושת שמך, כעבור שיצמח מזה קידוש השם יתברך שיוכל הקב"ה לרחמם ולגאלם בקרוב, עתד"ה. אבל לפי זה צריך ביאור ההמשך מה שאמר הקב"ה לא "בסבא טעמא ולא בדרדקי עצה", דהלא לפי פירוש הנ"ל היו טענותיהם גם כן נכונה שימחו כל עונות בית ישראל כדי להביא לתיקון הכלל.

אלא דהענין בזה כיון דלעתיד לבא ביום הדין הגדול והנורא יוכרח להצדיק את בני ישראל צדק עדי עד, וכיון שכן לא יסגה עוד לפי זה בטענת אברהם ויעקב דהיינו להמתיקו על ידי מדת החסד בלבד, כי על זה יש עוד חשש קטרוג כמובן. מה שאין כן יצחק אבינו שהכח בידו להצדיק את ישראל גם על פי מדת הדין בכח קדושתו ויעשה חשבון צדק כמבואר בגמרא, ובפרט כי יטעון שפיר הא קרבת נפשי קדמך. על כן אמר הקב"ה לא בסבא טעמא וכו', ואף על פי שיכול להצדיק את ישראל ברצונו ית"ש על ידי חסדיו המרובים בבחינת אין טעם ברצון, עם כל זה לתכלית השלימות לטובתן של ישראל הוא שיהיה דייקא במדת גבורה דעתיק שיצדיקנו לגמרי אפילו במדת הדין ביום בא יום ה' הגדול והנורא במהרה בימינו אמן.

ובזה מובן שפיר המשך המסורה וירח את ריח בגדיו וכו' ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה', הרומז על כונת הריח בליל שבת קודש

שזה שדה תפוחין, וכפירוש רש"י וכנ"ל שזהו סעודת יצחק להמתקת הגבורות בשורשן על ידי כונת הריח, וכאשר ימתקו לגמרי יהיה התכלית השלימות על פי מדת הדין. ולכן אמר יצחק אבינו בלשון ראה "ריח בני" דייקא, היינו יעקב, כי הגאולה עתידה במהרה בימינו תהיה כנגדו כדרשת חז"ל בפסחים (פ"ח ע"א) כיעקב שקראו ב"ת, שיצחק אבינו רצה להמשיך אז מדת יעקב. וכן הכוונה בתפלת ימי הנוראים הקדושים בפייסקא "ובכן תן פחדך" שהוא פחד יצחק, ומסיים שם "ושמך נור"א על כל מה שבראת" שזהו מדת יעקב כנודע - (בסוד האל הגדול הגבור והנור"א שהוא חס"ד גבורה תפאר"ת), כי צריכין להמשיך למדת יצחק שורש הגבורות, גם ממדת תפארת דיעקב "ריח בני" דייקא כנ"ל.

וזהו המשך המסורה וירח ה' את ריח הניחוח, ובמדרש על זה "נסתכל הקב"ה בדורו של שמד" ומזה היה לו הריח הניחוח הנחת רוח הגדול. ונחזה אנן על איזה דור אמרו זאת רבותינו הק' ברוח קדשם, אם תמצוי לומר על שנת תתנ"ו (לאלף החמישי) שסבלו ישראל אז צרות רבות ונהרגו מהם כמה קדושי עליונים ושרפי מעלה בעלי התוספות ז"ע הי"ד, זה אינו, דאיך נוכל לומר ח"ו נגד דברי הגמרא בסנהדרין כי הקב"ה מצטער בדמן של רשעים שנשפך על אחת כמה וכמה בדמן של צדיקים שרפי מעלה כאלה, והיכן הוא הריח הניחוח. וכן גם כן אין לומר דהכוונה על שנת ת"ח (לאלף הששי) שאז גם כן נהרגו כמה וכמה צדיקים לאין שיעור (הי"ד). כיון שהיה בהם שורש משיח בן יוסף וכנודע, על כל פנים האיך יכול להיות מזה ח"ו נחת רוח לה' יתברך כביכול.

אלא ודאי נראה ברור ופשוט כי דבריהם הקדושים נאמרו בזה על סוף יומיא אלה, דורו של שמד ממש בכל הפירושים, שנתעוררו צרות על כל בית ישראל בכל מקום, ממלכות הרשעה השולטת בכל מדינה ומדינה בגזירותם ומסים וארנונות וכיוצא, והעניות והדחקות עלה למעלה ראש. ומצד השני הנם הנסיונות הגדולות באמונת אלקי עולם על ידי הרשעים שבתוך בני ישראל כל המפלגות וכל הכתות שגרמו אלה הנסיונות הנוראות, עד כי חידוש נפלא אם בר ישראל מאמין עוד באמונה פשוטה בלי נטיה לשום צד של המזיקים הנ"ל, ואיש ישראל שמניח תפילין בכל יום ושומר שבת כהלכתו ומגדל בנויו על ברכי התורה בתוך הנסיונות האלה הגדולים והנוראים בודאי שחשיבות גדול הוא זה אצל השם יתברך יותר מכמה וכמה אלפים תורה ומצות שעשו אבותינו או בימיהם. וזהו כונת המדרש וירח ה' את ריח הניחוח נסתכל בדורו של שמ"ד, היינו דור היתום והחשוך הלזה עוקבתא דמשיחא בנסיונות נוראים האלה, ועם כל זה ישראל קדושים מאמינים בני מאמינים לאלפים ורבבות המחזיקים

לתומם בשם ה' ותורתו באמונת אומן ית"ש מזה יש לו באמת להשם יתברך כביכול נחת רוח וריח ניחוח. ועוד אז בתחלת הבריאה סוף מעשה במחשבה תחלה ראה והסתכל ית"ש בדור הזה דור האחרון קודם הגאולה כשיקיימו ישראל התורה ומצותיה וישארו באמונה להשם יתברך גם מתוך נסיונות נוראים, ובאמת ישנם חסדי השם יתברך אלפים ורבות מישראל שצועקין בכל יום ויום שמע ישראל במסירות נפש לכבוד שמך יתברך ויתעלה שבעבורם היכולת לדון ולהצדיק את כל העולם ולהחזירם תחת קדושתך ומלכותך ית"ש במהרה בימינו, וכן תהיה בודאי על ידי יצחק אבינו המצדיק לעתיד ובצדק יוכל להצדיקנו על פי מדת הדין גם כן כנ"ל, ואתה ית"ש בעצמך תושיענו בכל הישועות ובפרט בעיקר ישועת הכלל בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיך במהרה בימינו אמן.

קיט.

מה שאמר בשבת פרשת ויצא בסעודת זעיר אנפין

והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך וכו' ויקץ יעקב משנתו ויאמר וכו' מה נורא המקום הזה וכו' וזה שער השמים. הנה התוה"ק מלאה סודות עליונים אלפים ורבות על כל אות ואות, ובודאי שאין להעלות על הדעת במעשה החלום שנאמרו דברים אלו כפשוטן לעשות מזה תוה"ק שהיא אלפים קדימה. והגם שאצל הצדיקים גם החלומות המה ענינים גבוהים כנודע, עם כל זה ואף על פי כן אין שייך לומר שיהיה החלום עצם התוה"ק ליעקב אבינו בחור שבאבות ומהמ"ח נביאים, אלא ודאי שכל ההבטחות והברכות שנאמרו כאן ליעקב היה בהקין ממש, ומה שנזכר בלשון חלום רומז על הגלות המר הזה והנורא - (כדברינו בליל שבת בסעודת חקל תפוחין באריכות שהגלות נמשל לחלום לילה, וכמ"ש בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמי"ם). ויש להבין הענין על פי מה שאמרתי בפירוש הפיוט שאנו אומרין בימים הנוראים הק' (בפסקא ונתנה תוקף) ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין כי לא יזכו בעיניך בדין וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון, ולכאורה אינו מובן למה המלאכים יחפזון, הלא המה אינם בעלי בחירה וממילא אין יכולין לעשות היפך רצונו ית"ש, ועיקר נחת רוחם להיות נשרפין אלפי אלפים פעמים לפניו ית"ש, ומה זאת רבותא לספר מהם כי חיל ורעדה יאחזון מפני הדר גאונו יתברך. ואין לפרש שמיירי כאן ממלאכי זכות והם יפחדו ויחושו שלא יתגברו המקטריגים ומלמדים חוב על ישראל, ואז ח"ו כלל ישראל לא יצאו זכאי בדימוס. כי איך נאמר אנחנו בימים הקדושים דברים כאלו להוציא דבה

רעה ואל תפתח פה וגו', הלא יש בזה חשש שיהיה ח"ו איתרע מזליה
 דישראל, וגם איך ישתקו מלאכי הזכות ויקבלו על עם ה' כזאת שבאמת
 ישראל קדושים צדיקים וזכאים גם על פי מדת הדין, ומכל שכן כשיש
 לפניו ית"ש גם מדת הרחמים ודאי כל יעזבם וכל יטשם רק יחננם לטובה
 ולברכה.

אלא ודאי י"ל הכוונה בזה כנודע מטבע האדם להיות נחפו ולרעד
 כמה פעמים מרוב השמחה המוכנת לבא עליו בעגלה ובזמן קריב, וכמ"ש
 (הושע ט') ופחדו אל ה' וטובו וכו', דהיינו השתוקקות בחרדה על מה
 שצריך להתקיים לו לטובה בקרוב, ועל כן באמת מלאכי הזכות המה
 מליצי יושר בעד כלל ישראל שלא יוכל שום אחד לדונם לחובה כי
 נרדפים המה בנסיונות נוראים ובכל זאת עומדים ומתחזקים באמונתם בכל
 לבם ובכל נפשם, וכבר נאמר בשם תלמידי הבעש"ט זי"ע שהמתחזק
 באמונה פשוטה בעיקבתא דמשיחא וישמר שבת ויניח תפילין יהיה נחשב
 אצל השם יתברך כהבעש"ט בימיו, וחסדי השם יתברך ישנם אלפים
 ורבות מישראל המוסרים נפשם לה' בעד אמונתו אפילו בגודל נלחץ
 והדלות והעניות גם שאין להם ממה להתפרנס, בודאי זכאים אינון ישראל
 קדושים וטהורים במשפט גם על פי מדת הדין. וזהו הפירוש ומלאכים
 יחפזו וחיל ורעדה יאחזו, (כי שמחה וששון ישיגום בראותם שיצאו
 ישראל זכאים בדין, ומזה יחפזו כנ"ל) ויאמרו הנה יום הדין, (וצריכים
 רק) לפקוד על צבא מרום בדין, (הן המה הע' שרים בבית דין של מעלה.
 ועליהם נאמר) כי לא יזכו בעיניך בדין, (רק ישראל קדושים יהיו זכאים
 ודין נצח) - [אמר הכותב - וכאן האריך עוד רבינו שליט"א (וצללה"ה)
 בעיזו כחו וגבורתו ללחום נגד ע' שרי מעלה של אומות העולם ושפך
 חימה עליהם בפה קדשו פום ממלל רברבן במס"נ ממש עבור עם ה'
 ונחלתו בבכיות וקולות נוראות, וכל אחד שפך לבו כמים מרוב התעוררות
 לאין שיעור, ולא נשמע כמוהו ממש, ויראתי בפצותי להעלות על הכתב
 דברים כאלו ודי בהערה זו]. וכל באי עולם - ישראל קדושים", (כך נהג
 רבינו לומר הנוסח) יעברון לפניך כבני מרוץ", (כדרשת חז"ל במסכת ראש
 השנה כמעלות בני מרון, ובפירוש רש"י שם בלשון האחד שרומז על
 קדושת מקום "מרון" ששמה משכן כבודו והיכלו של התנא האלקי רבי
 שמעון בן יוחאי זי"ע ועב"י שבעבורו ובזכותו עומדים וקיימים כל
 העולמות, ובזכותו יגאלנו הקב"ה יתברך שמו ויתעלה, ובהאי חבורא
 (הזוה"ק) יתפרנסון בדרא בתראה ובאים בזכותו כל השפעותינו הטובות
 שנוכל לעמוד גם בנסיונות והסתר פנים הנורא העוברים עלינו, אבל על
 זה ידו כל הדווים כי אין דורש ואין מבקש ללמוד בזהר הקדוש מהצרות

והרדיפות שבכל המדינות, ובפרט בארץ ישראל שנתעוררו הריגות רחמנא ליצלן, ומי יעמוד.

ותאמינו לי אהוביי ויקיריי אני בעצמי הייתי שמה בארץ ישראל במקום קדוש היכלו של התנא האלקי הרשב"י, ועיני ראו ולא זר איך באים לשם אוטוי"ס הרבה מלאים עם פושעים ורשעים תערובות זכרים ונקבות מכת הציונים אשר רקדו ושמחו באם הדרך, וכשבאים שמה לאתר בית שכינתיה של הרשב"י עושין גם כן מעשי תועבותיהם אוי ואבוי! האם יש מכאוב וצרה גדולה כזו, ועכשיו על ידי פרעות ורציחות הישמעאלים אין יכולין לבא שמה כלל מרוב הפחד, ועדיין איננו יודע איזהו צרה גדולה יותר האם של עכשיו שאין מניחין לבא לשם כלל, או של אשתקד מה שחרפו בבית ה' שמה הציונים הארורים הנ"ל, על כל פנים הלא מכל צד סבבונו צרות רבות ורעות בהסתר פנים, שעליהם צווח התנא האלקי רשב"י ואמר וי דגלותא איתמשך, ולזה אנו מעוררין זכותו ואנו אומרין) וכל באי עולם ישראל קדושים יעברון לפניך כבני מרו"ן, שבזכותו נושע לנצחים בגאולת עולם במהרה בימינו אמן.

נחזור לעניינינו למה שהתחלנו שנאמר ליעקב אבינו בנבואה הבטחה טובה בהקיץ ממש והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת, ובמסורה בכל אשר תלך ב' והשיבותיך במסורה ג'... - [א"ה ביאור הדברים תמצא בספרא דמרא חיים ושלום על התורה בפרשתן בד"ה ובזה י"ל המשך הכתוב והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך עיין שם כי אין צורך בזה לכפול הדברים]. ואמר הכתוב עוד ויקץ יעקב משנת"ו, (כנודע הפירוש "ממשנתו", ולעניינו יפורש דהיינו שיתעורר כל אחד משינתו האולת הבלי הזמן על ידי "משנתו", היינו לימוד התורה שעל ידי זה יכלכל דבריו במשפט איך להתנהג ואיך לפעול לתיקון הכלל). ויאמר אכן יש הוי' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, (ממה שלא ידע עד עכשיו מה לעשות ומה שלא לעשות בעבודת השם יתברך יתודע כעת על ידי לימודו ויתעורר משינתו האולת - [נכמו שכתב הרמב"ן לבנו כי כאשר יקום מלימודו ישים אל לבו מה שלמד אולי יש בו שיוכל לקיימו וכו' (כנזכר בחיים ושלום) עיין שם]. כי כל אדם הלומד את שיעוריו כהרגלו יוכל למצוא שמה לנפשו כל בקשתו לצורך עבודת השם יתברך בכל ענינים לדעת איך להתנהג בכל עת כראוי. וזהו) אכן יש הוי' במקום הזה, (במקום של לימוד התורה) בתוך ד' אמות של הלכה משם יצא דבר עצתו בכל ענינים.

וזהו שנאמר אחר כך ביעקב אבינו - ונאמרו דברים אלו על סוף יומיא אלה (כנ"ל בתחלת דברינו), ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, (כאשר

נסתכל על ההסתר פנים בגלות בתראה מה שיהיה קודם הגאולה שלימה, וכמבואר בפרי עץ חיים פרק ז' משער חג המצות שגאולה העתידה לא יהיה כמו גאולות הקודמות, כי במצרים נתבטל קישוי השעבוד זמן רב עוד קודם שנגאלו, וכן בגלות בבל שנעשה מרדכי (ובלשון) שני למלכות עוד טרם גאולתן, מה שאין כן בגלות האחרון הלז לא כן יהיה רק בכל עת שנתקרב להגאולה יתעוררו ביותר הנסיונות והצרות חבלו של משיח עיין שם, ויעזרנו השם יתברך שיהיה די בצרותינו אלה ולא יוסיפו עוד ח"ו. ועל זה אמר יעקב אבינו (או) מה נור"א המקום הזה, (כנ"ל מחמת הנסיונות שקודם הגאולה. וגם כנודע כי נור"א הוא כנגד יעקב מדת תפאר"ת, וכנגדו יהיה בנין בית השלישי - כיעקב שקראו בית כדאיתא בפסחים (פ"ח ע"א). וזהו ההמשך) אין זה כי אם ביי"ת, (הבית אמת שיבנה במהרה בימינו, אבל לעת עתה הוא עוד בחינת) אלקים - (דינים שים בהסתר פנים הנורא). וזה שער השמים, (במקום הזה עתיד להבנות הבית המקדש שיתעלו דרך שם תפלות ישראל), וכן יהיה המקום הזה שער השמים בקרוב לטובה, בעת התגלות דוד מלכינו דוד מלך ישראל חי וקיים עם משיח צדקינו במהרה בימינו ברוב רחמי וחסדיו, עכ"ל"ה.

קב.

ויהי בימים ההם - אין ויהי אלא לשון צרה, וה' הביא לעולם ימי עברה, כי רבינו נחלה במכאובים גדולים ויסורים נוראים על מתניו הקדושים, ועל פי עצת הרופאים מומחים דעירנו נסע לבית החולים מידי יום ביומו לקבל שטראללע"ן, וראוי לעורר בזה כי בשבת שלפניו (פרשת ויצא) בסעודת זעיר אנפין באמצע אמרותיו הטהורים שמענו ממנו דברים נוראים כי לבש עוז ותעצומות להטיח דברים כלפי הע' שרים בהבערה ללהב יוצאת בבחינת גבורה גבוה דברים שלא שמעתן אוזן, וגם שנודע דרכו של רבינו ומעלת קדושתו כאש בוערת תמיד לעמוד במסירות נפש בעד הכלל ישראל כולו, עם כל זה הבערה זו לחלק יוצאת גם מדרכו הנשגבה - (וכנ"ל אות שלפני זה), ודכירנא כי תיכף ומיד נרעשנו ונפחדנו מחידוש זה מה ראה וידע עכשיו ביותר, עם כל זה רבות מחשבות בלב איש זה לזה יאמרו כי אין לך בו אלא חידוש, ואין לך רשות להרהר אחרי דרכי רבינו, אבל לדאבון נפשינו סופו העיד על תחילתו שלא דבר פשוט היה כל זאת, וזאת היתה לו בבחינת מסירות נפשו וגופו בפועל ממש בעבור קדושת שמו יתברך והגאולה שלימה, ומי יודע צדיק מה פעל או להמתיק על כל פנים החבלי משיח בכל האפשרות, כי ראינו ממש סמוך ונראה שרבינו נחלה במחלה איומה ונוראה על מתניו הק' כנ"ל שהיו לו יסורים גדולים לאין שיעור.

ובתחלת ימי מחלתו בא עוד לתפלת שחרית וערבית תמידין כסדרן, עם כל זה הקול נשמע לבית התפלה מחדרו פנימה איך גנחוי גנח ויילילי ליל בעת הנחת תפיליו הקדושים מגודל יסוריו הנוראים, וממש קולות אדירות משברי לב נשמעו ממנו שלא נשמע כמוהו, והתנצל כמה פעמים בעצמו ואמר הנה לא כן דרכי מעולם להיות צווח ככרוכיא על צערי ומכאוביי ויסוריי בעת שנענו רק לחלקי הגוף, אבל עכשיו שאין ביכולתי להתעכב והנני מוכרח לצעוק ועקה גדולה ומרה כל כך תוכלו להתבונן ולשער עד היכן הדברים מגיעים בעוה"ר, עכתד"ה. וכן תמיד מידי יום ביומו נתגברה המחלה עליו ר"ל, ועיקר יסוריו בעת עסקו בקיום מצות הנחת תפילין שזה היה מפריעו מעבודת השם יתברך, וקיום מצוה זו בשמחה מה שהיה לו אחד מעשרה עניניו שהיו שייכים לחלק נר"צ שלו לתקן נגד העשר קרנות², ועם כל זה נתחוקנו מאוד כי בלתי ספק יתרפא רבינו ויתחדשו כנשר נעוריו, אבל בעוה"ר מה נאמר ומה נדבר, כי הגם שנתרפא קצת בשובו פעם ראשונה מעיר הבירה בודאפעסט יצ"ו ביום ד' פרשת בשלח - [כנזכר להלן בזה], עם כל זה סופו העיד על תחלתו שזה היה בעוה"ר התחלת מחלתו האחרונה שנסתלק בו אחר כך לחיי העולם הבא, כי שורשו וצמיחתו היה עוד בימים אלו מכאן ואילך המחלה הולך ומתגבר מיום אל יום בעוה"ר עד שהוכרח אחר כך (בפרשת ויחי) לנסוע לבודאפעסט להאסאנאטויריום כנזכר להלן בזה.

קכא.

בימים האלא כאשר על רבינו סביב סביב יסורים יתהלכון כנ"ל, ובתחלתן עוד בא כסדרן לתפלת הצבור וגם עוד היה שם לדרך פעמיו לצורך מצוה רבה (כנזכר להלן אות קל"ג), עם כל זה כבר הקיפוהו יסורים נוראים שבאו עליו הרבה פעמים ביום, ובפרט בעת הנחת תפילין כנ"ל, ודרכו בקודש מעולם היה לבא לבית התפלה מחדרו בפארו חבוש עליו בטלית ותפילין, ואחר התפלה הניח תפילין דרבינו תם שם בבית התפלה ולמד איזה שיעור תמידין כסדרן, ובימים הארה בתחלת ימי חליו ומחמת גודל יסוריו הלך תיכף ומיד אחר התפלה לחדרו ושם הניח תפילין דרבינו תם, וכאשר באתי עמו פעם אחת אחר התפלה לחדרו פנימה התחיל להתנצל לפננו ואמר הגם שהנני מניח תפילין מדי יום ביומו, עם כל זה אין זה חשוב ונקרא הנחת תפילין כיון שעל פי התורה פטור אני מתפילין

נג עיין מה שכתב רבינו "במכתב עוז" לספר "זוכר הברית" דברים גדולים וענינים נשגבים ולא נדפס שמה דבר שלם והחסיר הרבה כמ"ש במנחת אלעזר (חלק ו' סימן כ"ז עורנו בכתב יד) עיין שם.

מחמת יסורי איוב שהנני סובל בהנחתם - (כי המיחוש והכאב הנורא הרגיש ביותר בעת נידנוד וטלטול היד, והוא מחולל מפשעינו), רק עם כל זה אני מניחם וקושרם על עצמי. והמשיך דבריו הקדושים והתנצל ואמר אינני יודע למה תנתן בזה שכר לפעולתי בענין מצות תפילין שהיו חשובים בעיני למאוד תמיד, ומיום שנעשיתי בר מצוהי שמחתי על קיומה לאין שיעור וערך, ובימי נעורי נשארתי אחר התפלה בפאר חבוש עלי כמה שעות ללמוד בהם לגודל החשיבות ואהבת התפילין, וגם על משכבי בלילות העליתי בלבי שמחה וששון בזכרי שאקים בבוקר ואוכל ללבוש את עצמי בקדושת מצות תפילין, ועתה מה אומר ומה אדבר והיה זה שכרי, עכתי"ה שהתמרמר מרוב צער כן המתחטא לפני אביו שבשמים.

קכב.

בימים ההם כאשר נסע רבינו מידי יום ביומו לבית החולים דפה (כנ"ל אות ק"כ) לקבל רענטען שטראללעץ על ראשו וידיו הקדושים להסיר יסוריו הנוראים שחדשים מקרוב באו, הזדרז קצת בתפלת שחרית וכמה פעמים התפלל עד הודו בשני זוגות תפילין (שלבש לקריאת שמע בוקר), ואז נסע לשם עוד קודם התפלה. ופעם אחת ביום ג' וישלח (י' כסלו) כאשר הקדים גם כן בתפלת שחרית כנ"ל בא אחד מבערעגסאז יצ"ו חבר לחברת דרכי תשובה הי"ו דשם שנעשה בר מצוה אז ביום ההוא - כדי שיניח לו רבינו התפילין בפעם ראשונה (כנהוג לאנ"ש), אבל

נד פעם אחת סיפר לנו מאותו יום שנעשה בו בר מצוה שהיה בבחינת יו"ט נעלה אצל זקינו הקדוש בעל "שם שלמה" זי"ע, ונהג אז זקינו הרב להתפלל בבית המדרש הגדול דהעיר בפה קהלה שחרית וערבית. ואז בכניסת יום הנ"ל בתפלת ערבית האריך הרב מאוד, וכשהגיע הש"ץ לסיום קריאת שמע - (ה' אלקיכם אמת) - המתין על הרב כנהוג, אבל הוא עודנו עומד לפני ה' בתפלתו קודם קריאת שמע, וכאשר הרגיש הרב שהש"ץ עם הציבור עומדים וממתינים עליו רמו להש"ץ שחתפלו הלאה ולא ימתינו כעת, וכן היה וכבר גמרו הצבור כל התפלה ובכל זאת הרב עודנו עומד בתפלתו קודם השמונה עשרה הרבה. ובשמונה עשרה האריך מאוד ועד שסיים כל התפלה כבר נמשך יותר מהב' שעות בלילה, וכל העולם (שנהגו ללמוד שם שיעורים בלילה) נשתוממו על המחזה כזה, כי מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, וגם בעיני נכדו הבר מצוה (רבינו) יפלא זאת, והשכיל והתבונן שאין זה כי אם שזקינו מפציר ומפגיע בעדו ובעבורו האריך בכוונת יחדיו. וכן סיפר רבינו עוד כמה ענינים מיום הנעלה ההוא ומרוממות והתרגשות זקינו הקדוש בעת שקשר עליו פעם ראשונה התפילין, וכי זקינו פעל אז הרבה לטובתו על משך כל ימי חייו, עכתי"ה.

נה וכן היה דרכו בקודש כשהיה לו איזה נסיעה נחוצה עוד לפני התפלה התפלל מקודם עד הודו בתפילין שלבש לקריאת שמע כי רצה לברך ברכת "המכין מצעדי גבר" קודם נסיעתו.

יען שעד מהרה ירוץ דבריו ותפלתו של רבינו או וכבר התחילו הודו בעת שהגיע לשם הבר מצוה על כן לא עלה גורלו לזכות להתפלל בציבור עם רבינו, ואחר שהודיעוהו כי הנה זה בא לפרקו ביום בר מצוה שלו דייקא בכדי שיניח לו רבינו התפילין רמו כי לא יפסוק בתפילתו ושממילא נחפו לדרכו לנסוע לבית החולים במוקדם האפשרי, ומובן שמוזה נצטער הנער למאוד כי את כל אשר עשה לא הצליח, עם כל זה לא לבש על עצמו התפילין והיה יושב ומצפה שייגמור רבינו תפלתו אולי יעלה בידו הדבר עוד שלא ישיב פניו ריקם, וכן הוי כי אחר שמונה עשרה כשנתודע לרבינו שעוד לא הניח על עצמו התפילין שמח לקראתו וצוה לאשר על ביתו לקרא להרופא על ידי הטעלעפון ושאלו אותו אולי יתן לו עוד שהות קצת ערך עשרה מינוטין יותר מזמנו המוגבל ואז יניח התפילין על הבר מצוה, וכן עשו תיכף ומיד ובאו לבשרו שהרופא מתרצה להמתין עוד. ואז הזדרו רבינו בשמחה להניח עליו התפילין ואחר כך תיכף ומיד נסע לדרך פעמיו לבית החולים, ולהנער צוה שיבא לביתו אחר שיבא חזרה, ואז ברכהו בברכה משולשת ופקדהו על שמירת התפילין שלא לשיח בו שיחת חולין כדרכו להזהיר על זה בכל פעם - (כנזכר למטה בהג"ה).

ק.ג.

מקום אתי להעלות פה ממאורעות שנת תרצ"ו בימים ההם בזמן הזה (בפרשת וישלח), ונתעוררתי ממה שכתב בספר "תולדות רבינו" אות קפ"ט, למטה בהג"ה שם מזכיר שמה קצת ממה שאירע לרבינו אז שנאבדה חבילה אחד עם כתב יד קודש חיים ושלוש על התורה, וקונטרס מאמר אדון כל, אשר גרם לו צער נורא ונגע ללבבו הטהור עד כלות הנפש ממש כנודע - (ועיין בזה אות קכ"ט), ויפה העיר בתולדות רבינו (בהג"ה במוסגר) שם אשר היה רבינו חושש בזה כנראה לאיזה סימנא מילתא לא טבא ועל כן היה מצטער לאין שיעור, ואולי היה באמת בעוה"ר רמו עליון כי ספר תורה תאבד מאתנו ותתבקש לשיבה של מעלה ועליונים ינצחו", (עד כאן לשונו עיין שם). ובאתי בזה כיהודה ועוד לקרא להביא ראייה אל דבריו אלו, שכן נראה באמת, כי זה המעשה היה מכיון שנה

נו ודרכו של רבינו כשבא אצלו ילד שנעשה בר מצוה שהניח בעצמו עליו התפילין (גם הג' כריכות) ברגש התעוררות, והוא בעצמו היה מהדק היטב רצועות הראש על הנער. ובעת הכריכות שעל האצבע אמר יחדיו עם הבר מצוה הג' פסוקים וארשתין לי לעולם וכו' וארשתין לי באמונה וידעת את ה'. ואחר התפלה קראו לפניו ויצוהו שלא לספר שיחת חולין בהתפילין שאו ירגיש טעם קדושת התפילין, ורבינו בעצמו נהג גם כן שלא לדבר בתפילין רק בלשון הקודש בעת הצורך כמוכן.

שלימה קודם שנחלה רבינו במחלתו האחרונה, כי מעשה האבידה אשר תאבד ממנו ומציאתה כנ"ל אירע בפרשת וישלח תרצ"ו ולשנה האחרת בזמן הזה ממש נחלה במחלה האיזומה אשר נצמח ממנה צרות כלל ישראל בהסתלקותו לחיי העולם הבא (כנ"ל אות ק"ב). ואגב אזכיר פה ענינים פליאים מימים ההם מה שמצאתי רשום בין כתביי ויהיה בזה למשמרת לזכרון קיים.

קכד.

בימים ההם (שנת תרצ"ו) היה רבינו באבאציא ד' שבתות אלו - וירא, חיי, תולדות, ויצא, כי נחלה (במחלת שיעול חזק שקורין הוסטעץ) עוד בתקופת השנה, וגם הדרשה לשבת שובה דחה אז עד שבת בראשית בחשבו אולי יוטב מצב בריאת גופו, אבל אחר כך דחוהו לגמרי כי לא הוטב מצבו והוכרח לנסוע למקום האויר שסמוך אל חוף הים והוא ק' אבאציא (במדינת איטאליא) על שבועות שלימות. ובעת ההוא נתנו (פה מונקאטש) תחת מכבש הדפוס ספר הנחמד "תיקון עולם" שהוא נגד שיטת האגודה וכל כיוצא בהנין, וכאשר נהג רבינו בעת הדפסת איזה ספר או עלים לתרופה בעניני הכלל להיות עומד על גבם ולראות את הנולד תחת

זו וגם זהו לפלא כי רבינו הקדוש עוד בשנים קדמוניות רבות (בעת שההבערה מהתרקמות האגודה ללהב יצתה בארצות החסידים), עלה ברצונו ועורר את סופרו משה עבדו בכל ביתו נאמן הוא מזכיר הכולל ידידנו הר"מ גאלדשטיין לסדר ולחבר בתור חיבור שלם כל כתבי הקודש ובירורים נגד האגודה. והנ"ל השיב לעשות רצון צדיק חפצתי אבל תלה הדבר בזמן וענין שעל ידי זה נדחה משנה לשנה ומחדש לחודש, ובינתיים זרו רבינו כמה פעמים אך קיבל אמתלאות על האיחור ומניעת פרי עטו בזה עדנה. אמנם בשלהי שנת תרצ"ה דיבר רבינו שוב על לב המחבר הר"מ ג"ש הנ"ל וכמעט בא עליו בציווי ופקודת הקודש והפציר בו ואמר שהגם שצדקי דברי אמתלאותיו עד כה אבל עם כל זה הוא בבל תאחר בתחלת החורף דשנת תרצ"ו מבקשו שישודר הכל בסדר ישר ונכון למסור לדפוס, ופי קדשו יקבנו בשם הזה "תיקון עולם" כי נחוץ הוא לתיקון העולם במהרה בימינו. וכן נעשה ונתקיים רצון קדשו.

ועל כל פנים גם מזה נראה בולט איך רבינו החריש מלזרו ולהפציר כל כך בענין הדפסת ספר הנ"ל עד שנת תרצ"ו שזוהי שנה האחרונה השלמה עוד בחיים חיותו בעולם הזה - [ולפלא! כי נגמר הספר הנ"ל ערב שבת קודש פרשת במדבר תרצ"ו ובליל שבת קודש קודם סעודת חקל תפוחין הבאתי לפני רבינו שער הספר עם ההקדמה ואז היה ב' סיון שנה תמימה קדם הסתלקותו לחיי העולם הבא ז"ע ועכ"ן] - ועל כן כבר דחק או את השעה כי ראה וידע שאם לא עכשיו אימתי יוציאו לאור "תיקון עולם" הלוזה כי רב הוא ונחוץ לתיקון הדת, ובכדי שהוא יוכל עוד לשים עין על סידורו ותיקונו על פיו יצאו ועל פיו יבואו, והלואי היו שומעין לקולו קול עוז של תורה כמה שנאמר ומבואר בספר הנ"ל בשמו ובשם שארי צדיקי אמת כי אז ברור כשמש שלא היה מגיע כל כך לחורבן עולם שבעו"ה פגע לכנסת

מכבש הדפוס שיוציאו דבר מתוקן ולא יהא שום תקלה ומכשול ח"ו, כן היינו מפניו נחקר ונדרש בעסקינו בסידור הדפסת ספר הנ"ל, וגם בהיותו במרחקים וגבא טורא בינינו, ועוד כי היה טרוד בצרכי רפואותיו, עם כל זה היה לנגד עיניו כל עניני הדת להשגיח עליהם בעינא פקיחא תמיד, ואעתיק פה מכתב אחד מכתבי"ק שכתב מבאבאציא אז בימים ההם כדרכו בקודש לחזק יד העוסקים בעניני הכלל ולעודדם.

קכה.

וזה לשונו הקדוש:

ב"ה אור ליום ו' ערב שבת קודש תולדות

כבוד אהובי ידידי האברך המופלג חו"ש חכם וסופר נחמד וכו' מהר"מ ג"ש הי"ו שלום וכל טוב סלה.

הן שלחתי כבר שני מכתבים רעקאמ', הא' בשבוע העברה, והב' ביום ג' שבוע זו, והם כוללים כל שאלותיך ובצירוף מכתבים שונים הנחוצים אולי (להיותם עבים) נתאחרו מלבוא וד"ל, על כן לא אשיב עוד עד תודיענו תשובה וקבלה משני המכתבים הנ"ל הקודמים ותשובה עליהם בפרטות. וגם הגיענו הטעלעגרא"ם - ואחכה לבשורה טובה ושלום וכל טוב סלה.

חיים אלעזר שפירא

בעזה"י, שוכט"ס לאנ"ש ידידי לבבנו החביבים עלי כנפשי העוסקים במצוה הדפסת הספר תיקון עולם וקונטרס פי' להושענות

דבר שאלתכם כבר השבתי במכתב רוקאמ' ביום ג' העל"ט לידידינו הר"מ גאלדשטיין נ"י סופר הכולל - ואשרי חלקכם שזכיתם בעזה"י במצוה רבה להאיר עיני עורים ונבוכים, והוא

ישראל בכמה מקומות שהם עת צרה ליעקב שכמוהו לא נהייתה, כל יום קשה מחבירו בדיוטה התחתונה, נפילה אחר נפילה ר"ל, וכמו שרגיל היה רבינו וצווח ככרוכיא להזהיר על זה כי הנוגע בחברת המפלגות הנ"ל ומבקש ובוטח בעזרה ומקום מפלט על ידיהם ובאמצעות שרי אומות העולם הרי זה נוגע ופוגם באמונת יחדו ואחדותו ית"ש, וממילא גורם ח"ו רעה לעצמו בפרט ואחב"י בכלל, עד כאן תורף דבריו הקדושים בחיים חיותו אתנו, ואכמ"ל. וכעת יאמר ליעקב ולישראל החוש והנסיון מעיד על זה שאין לנו על מי להשען כי אם על אבינו שבשמים ית"ש בלבדו הוא מלכנו הוא יושיענו ויגאלינו על ידי משיח צדקינו וכל קדושו עמו במהרה בימינו אמן.

דבר הנחוץ מאוד להעולם בדורו של שמד ר"ל בוקה ומבולקה כזו טרם ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן בכ"י, והנני שולח לכם לסיוע לטובה (מאה כתרים טש') בעד עשרה עקז' תיקון עולם - ועשרה עקז' להושענות - ואשלח אי"ה מחר הסך על ידי פא"וו חמשים לירע שישלמו שמה בערך מאה כתרים טש', והנני שולח כפי הצורך כעת על אדרעסי (ר"מ גאלדשטיין פאלעסטינע פארוואלטונג מונקאטש - ונא להודיענו מקבלתם ונרשם על האדרעסע בפא"וו ידידי הב' המופלג חו"ש הנחמד הר' יצחק נ"י אדלער לאשר הוא המוציא ומביא אלי בדבר הדפסה זו גם בביתי, והוא שייך לכל ידידנו הי"ו המשתתפים בזה כמובן.

ידידכם דורש שלומכם וטובתכם המצפה לראותכם מתוך נחת ואהבה.

הנ"ל

אולי באפשרות שיגיענו לכאן עוד עד יום א' וישלח (ועד בכלל) השלמת הושענות, וגם אולי עוד קונטרס ב' מהתיקון עולם מאוד יהיה להנאתי בעה"י, כי הנני בצער מכל צד והגיעני ידיעה כי חתני הרב שליט"א היה בחום גדול. ואין רגע, בלא פגע, השם יתברך ישמרנו במהרה בימינו וישמחנו בישועתו בכ"י.

הנ"ל

עד כאן לשונו הקדוש.

קבו.

וכאשר עזרנו השם יתברך להתבשר מרבינו שהוטב מצב בריאת גופו הקדוש, ובא ברנה אל ביתו נאווה קודש, היה שמחתינו עד אין לשער ואין לספר, ובפרט לתלמידי בני הישיבה שתחת דגלו היה להם חסירה מיחסרא בראשית החורף ולא איברא לילה אלא לגירסא, וגם רבינו היה מתכוין בשמחתו כנגדנו ביותר - כי כל חיותו ותענוגו של עולם הזה היה כשוכה להיות יושב עם תלמידי ישיבתו בלימוד שיעור עיון בסוגיות השי"ס כנודע. אבל בעוה"ר לא היה שמחתינו בשלימות כי גם השטן התערב בתוכינו להיות כאשר בא רבינו לביתו ופתחו כל חבילותיו ואמתחתיו פתאום נשבר לבינו לאלף שברים בראותינו שחסר אמתחת אחד אשר היו בו חיבורי טהרה כתי"ק "חיים ושלום" על התורה "ומאמר ארון כל" פירוש לזמר אל ארון, [וגם ב' נרות של כסף מורשה מאביו "הדרכי תשובה" ז"ע (ובזה נדלקו הנרות בלילה על שלחן רבינו תמיד, וגם לבית

המדרש בעת לימוד השיעור עם התלמידים). וחומש המורשה מזקינו בעל "שם שלמה" ז"ע, והרצים יצאו דחופים להודיע אל פקודי מסילת הברזל והם הודיעו תיכף ומיד למזרח ולמערב, אבל לא היה מזה שום ידיעה ורבינו לא ידע עוד מאסון הנורא הזה ואמרו לו סתם שנאבד אמתחת אחד מהחפצים וכלים שהיו בדרך.

אבל בבוקר ערב שבת קודש כשרצה ללמוד בכתי"ק חיים ושלוש הנ"ל ולא מצאו במקומו הוכרחו לגלות לו הכל, ואוי לעינים שכך רואות איך נשתנה צורתו הק' ועל פניו קבצו פארור ונחשך תוארו מצער הגדול והנורא באבדן כתי"ק שכל חיותו היו תלויים בזה, ולא יכולנו להעלות על הדעת איך נוכל לקבל שבת מלכתא בעת שרבינו ספר תורה שרוי בצער כל כך כל היום ערב שבת קודש, אבל שלא יאונה לצדיק כל רעה מה עשה הקב"ה ולפנות ערב בפניא מעלי דשבתא הגיעה ידיעה (טעלעפא"ן בעריכט) מבודאפעסט שמצאו שם אמתחת אחד וזהו חפציו של רבינו בודאי. והיה בזה כדי להשיב נפשו הטהורה, והגם כי במוצאי שבת קודש נהפך שמחתינו חזרה כי נודענו שהיה בזה טעות שהנרתיק הנ"ל היה של איש אחר - (כנזכר להלן בזה אות קכ"ט), אבל כך היה רצון עליון ית"ש כדי להחיות בהם נפ"ש כ"ל ח"י - (הצדיק בחינת כל) - לפי שעה, שיקבל שבת מתוך שמחה ויתענג בתענוגים מעין עולם הבא יום שבת מנוחה.

קכז.

ואז ביום השביעי נחנו, וביום השבת ברכנו ושיבחנו להשם יתברך על שהגיענו לראות חזרה בתפארת עוזנו ומלכינו אדוננו ורבינו, ולשאוב מי"ם

נח הרבנית הצדיקת אשת רבינו שתליט"א בראותה גודל צער בעלה הקדוש על זה קפצה ונשבעה לרבינו שעוד ביום הזה יבא איזה ידיעה מהאבידה, וכאשר כדברה כן היה (כנזכר בפנים) אמר רבינו לפלא כי כל נכדי הגה"ק מהר"א מקאמארא זי"ע קבלו מתנה מהש"י השגת רוח הקודש, וגם הקדוש הר"ר מרדכי מנאדבורנא זי"ע היה גם כן ממשפחה זו. ואמר רבינו שמאוד מיצר לו על שלא עשה התקרבות בין ב' קדושים היינו בין זקינו הקדוש בעל "שם שלמה" זי"ע לבין הקדוש מנאדבארנא הנ"ל, כי זקינו הקדוש מהר"ש היה מתרעם על הר"מ הנ"ל יען שמתפלל מאוחר מזמני התפלות מאד - (ומי יוכל להכניס ראשו בין ההרים צדיקי יסוד עולם זי"ע). ופעם אחת בהיותו בפה מונקאטש לא הרזיב רבינו עוז בנפשו להכיר אותו צדיק לילך לקבל פניו הק' כי היה ירא מהקפדת זקינו ולא ראוהו רבינו מעולם, וכעת היה מצטער על זה הרבה ואמר שלא היה בטלן והיה ביכולתו לעשות התקרבות ביניהן, ובאם שהיו רואים זה את זה אפשר שהיו יכולים להביא לביאת המשיח, וכעת צריכין אנו להיות בגלות החל הזה והחשוך עד שירחם עלינו השם יתברך במהרה בימינו אמן, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

חיי"ם מבאר קדשו. ובסעודה שלישית האריך הרבה ובתוך דבריו סיפר אז לפלא כי מעשה אבות סימן לבנים וסימנא טבא (וכנזכר באות שלאחר זה) כי בבואו חזרה מאבאציא (בפרשה זו וישלח) ונשתהה יום או יומים בבודאפעסט ואז דייקי נתרעם הגלגל ונתרעשו המסיתים לייסד האגודה בארץ הגר שמה, מה שלא היה עד הנה במדינתם, כי לשכת המרכזי הארטאדאקסית היא נגד שיטתם וחבורתם, ועכשיו יצאו אנשי בליעל להדיח יושבי עירם ולגרור עמהם בכל המדינה להשריש בתוכם שורש פורה ראש ולענה של חבורת האגודה, מובן כי הוא (רבינו) עמד והתאזר במדת גבורה וביד חזקה להפיר מחשבתם וביטלם כחרס הנשבר, והחזיר העטרה ליושנה ונכתב בספר פרטי-כל בלשכת המרכזי שם - (עיין בתיקון עולם אות ע"א ע"ב), וקיימו וקיבלו עליהם מחדש שיטת רבינו והעומדים לימינו לבלתי תת המשחית לבא אל מדינת אונגארן לנגוף בזה כלל.

קכח.

וסיפר (בסעודה שלישית הנ"ל) ממה שהיה בשנת תרכ"ט - (ג' שנים קודם שנולד רבינו מאור עיננו), כי בשבת פרשת וישלח אז היו אבותינו הקדושים - היינו זקיני בעל שם שלמה עם בנו הבעל דרכי תשובה (אבי רבינו) - אצל רבן ומאורן של ישראל בעל "דברי חיים" זי"ע בצאנו - [ונזכר קצת מזה, בבית שלמה (אות נ"ט) עיין שם], והגיעו לשם ביום ה' בשבוע לפנות ערב בערך שעה קודם תפלת מנחה, והרב הקדוש קיבלם בשמחה עצומה ואהבה רבה, וצוה להביא משקה "מערד" לכבוד האורחים החשובים הללו, ותיכף ומיד התחיל הרב לספר ולדבר בהתעוררות גדול מעניני הדת במדינת אונגארן ממלחמות ה' של היראים נגד הפושעים, שההכרח להתפרד מהם לגמרי לקהל השם בפני עצמם - (וכל דבריו אלה היו עוד קודם שנגמר הדבר בכי טוב להתפרד מהרשעים), ואמר הרב שהמדינה הנ"ל צריכה רחמים גדולים להתגבר נגד הרשעים מפריעי הדת שרוצים להרע במקהלות יראי ה', וככה האריך הרבה בסיפור דברים בענין זה. ותהי לאות ולפלא בעיני כל שומעיהם מה ענין שיטה זו אצל הר סיני ועוקר הרים הרב בעל שם שלמה הנ"ל שהיה דר אז עוד במדינת פולין (בסטריזוב), וגם הם בעצמם אב ובנו ראו את החידוש אשר בודאי מלמדין הרבה על איזה דבר נחוץ כדרכי הצדיקים, ויותר לא סיפר הרב מזה מאומה כל יום השבת רק מחשבותיו דא לדא נקשן ביחודים ותיקונים ותפלות בהעלם והסתר.

ובעת רעווא דרעווין היה דרכו בקודש של מרן מצאנו לומר תורה בשני אופנים, כי התחיל בקול ואחר כך אמר בלחשישה ענינים גבוהים

(שנקרא בפי החסידים "די שטיללע תורה"), ואחר כך גמרו בקול כבתחלה, ובאותו שבת סעודה שלישית האריך הרב מאוד הרבה יותר משארי שבתות השנה והתורה שאמר אז היה כערך ג' או ד' שעות עד שנפלה תרדמה לכל העולם המסובין, כי מגודל האריכות לא היה ביכולתם להשמר מלישון, והגה"ק בעל שם שלמה ממקומו הופיע ויעמוד על רגליו הקדושים כדי שלא יחטפנו שינה ותרדמה ח"ו אפילו כרגע, ובנו בעל דרכי תשובה היה אחורי כסא הרב ושם היה מקום עמידה ועמד גם כן על רגליו ומשם היה שומע ורואה כל מה שנעשה עם הרב שהיה מאריך כל כך ורחישא מרחשין שפוותיה בלחישא, וכמה פעמים השמיע קצת כעין דיבור א' שמזה היה יכולת לבני עליה לתפוס במוחם לידע על כל פנים מאיזה ענין הרב מדבר, ורבים וכן שלימים טעו לומר שהרב ישן במשך העת ההוא שאינו משמיע שום דיבור ושום קול, אבל העיד הבעל דרכי תשובה שראה אז להרב איך כל גופו הקדוש מתנועע בכח חזק ואמיץ וכל אבריו הקדושים דא לדא נקשן, ויתרעם הגלגל כמו "קעסיל" בעת שהתבשיל מתבשל בו, כל כך עשה מעשים נוראים וקדושים לפעול ענינים נשגבים בעולמות עליונים, והבינו והרגישו הבני עליה שהבערה זו לחלק יוצאות לפעול ישועה בעד בני ישראל היראים היושבים במדינת הגר שתהיה ידיהו נצח.

ובעזרת השם יתברך ויהי כן כי פעל אותו צדיק אז בשמי מרום לטובה, ובאותו זמן מכוון היו נוצחים היראים ויתפרדו כל פועלי און ובאהלי צדיקים בל ישכון עוד עולה ונעשו עם לבדד ישכון, וכאשר חלפו ימים ושנים ונסתובב שהגה"ק בעל "שם שלמה" בא לדור לארץ הגר משנת תרמ"ב והלאה ונעשה מראשי עוסקים בעניני הדת בלשכת המרכזי הארטה' בבודאפעסט, אז היה לנגד עיניו כמוצא שלל רב כונת דברי רבו מצאנו הנ"ל אשר ראה ברוח קדשו כל זאת מעיקרא שיהיה הוא ובניו בקרב ישראל הרב ממונקאטש נוגע לדבר ההוא לשם ה' ותורתו במקומו ובמדינתו.

וסיים רבינו - מעשה אבות סימן לבנים שהוא היה לוחם גם כן עכשיו בפרשת וישלח בבודאפעסט בעד אמונת ה' ותורתו לעקור ולבטל כח הסטרא אחרא אשר רצו להשריש את עצמו תוך אמוני עם סגולה לולא ה' היה בעוזרו כנ"ל, עכ"ל.

נט לא מצאתי דבר שלם בזה בין מכתבי כי נשאר הכתב באמצעו בכאן, ועוד האריך וסיפר מאביו הבעל "דרכי תשובה" ז"ע כי גם לו היה מלחמה גדולה נגד שיטת האגודה פעם אחת בעת אסיפת הרבנים בבודאפעסט, ונזכר באריכות "בבית שלמה" (מאמר צבי תפארת אות כ"ו) עיין שם ואין צורך לכפלו בכאן.

קבט.

וכיון ששבת וי אבדה נפש, ובמוצאי שבת קודש בא טעלעפאן בעריכט מחדש מבאדאפעסט שהידיעה מערב שבת קודש היה בטעות, כי האמתחת הנמצא אצלם אינו של רבינו רק של אחר ואין עוד תקוה טובה לדורשי אמתחת של רבינו, והיה גדול צער האחרון יותר מן הראשון עד שהעביר רבינו שינה מעיניו מרוב עגמת נפש וכאב לבבו הטהור. וביום א' (פרשת וישב) דיבר מענינא דיומא כי פעם אחת הקשה ש"ב הה"צ המקובל מראזלי ז"ל את אביו (של רבינו) "הדרכי תשובה" על דברי רש"י בפרשתן ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רגזו של יוסף אמר הקב"ה לא די להן לצדיקים שמקבלים שכר לעולם הבא רוצים גם העולם הזה, עכל"ה. ולעומת זה במדרש נמצא גם כן כלשון זה, אלא דשם נאמר "אמר השטן" ולא (להבדיל) "אמר הקב"ה", והוא סתירה גדולה כמובן. ועוד כי בשלמא מהקב"ה מוכרחין אנו לקבל אבל השטן איזה שייכות יש לו אצלינו. ואמר הרב הנ"ל להבעל דרכי תשובה כי אם המצא ימצא איזה תירוץ על זה באיזה ספר אז יכתוב לו. והבעל דרכי תשובה פשפש בספרים ולא מצא, והה"ק מראזלי הנ"ל אמר בזה פירוש בעצמו על פי הידוע שכשהקב"ה רוצה לעשות לצדיק איזה רעה ח"ו אז הוא מסתיר פניו ממנו וממילא יש לו רשות להשטן לעשות בו כרצונו ח"ו, וזהו שפירש רש"י בלשונו הקדוש והטהור "אמר הקב"ה", פירש שהקב"ה אמר להסתיר פניו מהצדיק וממילא הוי אחר כך כדברי המדרש "אמר השטן", שאז עושה בהצדיק כרצונו, עכתד"ה. ועל זה סיים רבינו כלשון הזה "רבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך כוונתי בדברי התורות הכתובים בספר הזה שאפילו למלאכי השרת אין להם ידיעה רק אתה בעצמך ית"ש, וכעת יפולו כל אלה ביד השטן הלא אין טוענין למסית והוא שונא אותנו, ואין זה צדק כלל, ונדע מהחווה הק' מלובלין הפירוש בפסוק לא תעשון "כן" לה' אלקיכם, מלשון כ"ן בנות צלפחד דוברות" - (ועיין בדברי תורה מהדורא ב' אות צ"ח)סא,

ס בשנת תרצ"ו פרשת ויגש היה אצלו אברך תלמיד חכם ממדינת ראמעניען - (שהיה מלפנים אחד מגדולי ישיבתינו הי"ו), ובסעודת עתיקא קדישא אמר רבינו תורה על המסורה ה"א לכם זרע, ה"א דרככם בראש, ה"א כדו פרזלא לא מתערב עם חספא - [הלא הוא כתובה ונדפס בספר חיים ושלוש על התורה עיין שם], ואברך הנ"ל היה אז חשוך בנים ר"ל. ואחר גמר התורה שאלו רבינו היבנת דברי תורה הזאת - [עיין בחיים ושלוש שם]. ויען ויאמר אולי מחציתו, ויאמר רבינו בודאי לא כולו, כי מחציתו השני אפילו למלאכים ושרפים לא גיליתי רק להשם יתברך כביכול בעצמו, עד כאן תורף דבריו הקדושים.

סא אמר רבינו אז הנה מזקנים אתבונן, וסיפר מעין המאורע אצל זקיני הרה"ק מוהר"ר שמעלקא מסאסוב זי"ע ופעם אחת כשנסע בדרך ובעת יציאתו ממסילת

הברזל בק"ק רישא ראה שנתחלף לו האמתחת שהיו בו תפילין הקדושים עם האמתחת שאינו שלו, ויצעק צעקה גדולה ומרה ויאמר גם אם ישרפו כל הונו אינו משגיח כלל רק שיבא לידו חזרה תפיליו הקדושים [המורשה מאביו הרמ"ל מטאטוב זי"ע, ועיין בבית שלמה (אות מ"ט) מזה באריכות], וה' היה בעזרו ולא עבר זמן רב אחרי שהודיע צערו לרבים על ידי טעלעגראם למקומות שונות ובא ידיעה מאותו שנתחלפו החפצים אצלו על פי טעות, ואור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

עד סיפר אז בימי צערו מזקינו בעל "שם שלמה" זי"ע שאירע גם אותו כעין זה - [וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף], כשהיה דר עוד אצל נהר לאטאריצי"א, [ובימים ההם היה הגשר מעץ בעלמא וסביביו פרוץ רובו ככולו אל הבתים ולא כמו היום כמוכבן], והיה מקום חפשי לנכנסין ויוצאין. ופעם אחת יצאו אנשים בני בליעל המכונים בשם חסידים ולבושין באדרת שער להטות לב אחבי", והמה באמת חשודים על שפיכת דמים וכיוצא, וכדי לצער אותו צדיק התיירו להם חילול שבת קדש וגנבו כתבי יד ספרי "שם שלמה" ויוציאוהו ויטמנהו אצל הנהר ביום השבת, והיה בעת שבא הרב ללמוד בכתב יד קדש "שם שלמה" על התורה כדרכו בכל שבת - ראה שאינן במקומן, ויבקשהו ולא נמצא בשום מקום, ושאל את משמשו מי היה כאן בבית. ויענהו שראה כאן שני אנשים מחפשים בין הספרים אבל לא עלה על דעתו להשגיח עליהן בפרטות מי הם כי היו מהרגילים לבא בבית זה, והרב היה בצער נורא ולא נתן שינה לעיניו מצערו הגדול ויאמר לבנו הבעל דרכי תשובה כי לא יפריע את יום השבת הזה ויתנהג ויאמר תורה כדרכו, אבל מכאן ולהבא לא יאמר תורה כי בודאי אין רוח המקום נוחה הימנו, ועל כן נעלמו מעיניו כתב יד קדשו, ובהיות הבוקר יום א' בא ציד אחד לבית אחד מאנ"ש - (ר' משה יוסף יאזעפאוויטש ע"ה) - עם ספר כתב יד והכירו שזהו ספר שאלות ותשובות של הרב דפה וכאשר בא והביאו לבית הרב הגם ששמח מאד עם כל זה לא היה עוד בזה כדי להשיב נפשו הטהורה כי עיקר חסר מן הספר - היינו חיבורו על התורה, שעל זה מאנה הנחם נפשו והיה שרוי בצער ג' ימים וביום ד' כשבא לביתו מבית המדרש נחלש כל כך שלא היה יכול לבא לביתו זולת בתמיכת ידי משמשו, וישכב במטה כל אותו היום, ובליילה קם ממשכבו ללמוד קצת, ומגודל צערו לא היה ישן כל אותו הלילה.

ובבוקר כשהלך להתפלל בא הנגדי הנ"ל עם ציד אחר ובידו ספר כתי"ק, וסיפר הציד ששמע המעשה מציד הראשון שמצא הכתי"י וגם ידע שעוד לא נמצא הכל, והיום בבוקר מצא הוא גם כן ספר כזה נטמן במקום אחרת סמוך לנהר, וזהו היה כתי"ק שם שלמה על התורה, אז נשא הרב ידיו לאלקיו בשבח והודי' על הטוב ההוא, ולהציד נתן עשרה זהובים (במקום ב' שביקש). ואחר תפלת שמונה עשרה של שחרית התחיל הש"צ לומר חצי קדיש לגודל שמחתם והרב הרכין לו ראשו כי יפה עושה, אף על פי שהיה מודקדק גדול באמירת תחנה כנודע, [ואחר זמן נודע מי היו הרשעים עושה אלה כי אחד מהם נחלה מאור הוודה ולא בוש גם על חבירו שהיה עמו באותו מעשה. ועוד אחד היה אשר ידע מתחבולותם ואכמ"ל]. ורבינו שלמה כתב בצוואתו הטהורה שלא להדפיס שום חיבור מחיבוריו הטהורים והמתוקים מדבש ונופת צופים, וכתב שם על זה ב' טעמים. הא') כי לא זכה לגמור שום חיבור שיהיה ראוי לדפוס. והב') כי עוד יש לו טעם אמת, ואמר הבעל דרכי תשובה זי"ע כי מה שכתב בטעם הב' כי יש לו עוד טעם אמת זהו מפני שבעת שהיה נאבד ממנו כתי"ק אמר שלא יאמר עוד תורה - ולא אמר אז בלי נדר, על כן אין ברצונו שידפיסו אותו, עכ"ל.

ככה התמרמר רבינו בעת ההוא בדברו, ובכה אז במר לבב מרוב המרירות.

ובו ביום לא אכל מאומה וגם בלילה לא היה יכול לישון מגודל צערו ושברון לבו הטהור, כי היה לו צער כיום שנשתברו בו הלוחות, ודפקו בשער בת רבים על ידי הטעלעפאן אולי ימצאו איזה ידיעה נכונה, אבל לשוא היה כל התפעלות, עדין יום ג' כאשר כבר הגיע צערו של רבינו לכלות הנפש ממש או בא איזה ידיעה על ידי אחד מפקידי מסילת הברזל שנמצא אמתחת בין המסילה מונקאטש - לזואטשנע, ויש תקוה שהן הן החפצים שנאבדו להרב ממונקאטש, וששון ויקר ישיגנו בתקוה טובה שבודאי יאמר הקב"ה די לצרותינו, וזה היום אשר קוינו לעזרתינו סלה.

קל.

והיה ערב יום רביעי ה' אמר ויהי צוה ויעמוד ובא ידיעה נכונה שנית שנמצאו החפצים - (על פי סימנים שנתנו היה יכולת להכירם), ובעגלה ובזמן קריב כשיגיע המסילה יביאום לכאן, ותחי רוח רבינו וישב לסעוד סעודת היום והיה יושב ומצפה מתי יביאו החפצים הקדושים לביתו, וכאשר באו לנכון עם האמתחת ונראו לנגד עיניו הקדושים כתב יד קודש הנ"ל³³ נתן שבח להש"י על הטוב שגמל עמו, ופיהו פתח בחכמה ואמר בפירוש הכתוב קטנתי מכל החסדים ומכל האמת וכו', ולכאורה אם הקב"ה עושה חסדים עם האדם אז צריך לבא על ידי זה לגדלות המוחין בהרחבת הדעת ולא להיפך בבחינת קטנת³⁴, אלא הענין דהנה אמ"ת נקרא כשנעשה דבר על פי התורה, היינו על פי שורת הדין ולא על ידי

וסיים רבינו במר נפש שבאם ח"ו לא ימצאון כתי"ק חיים ושלום על התורה אז לא יאמר תורה על השלחן אשר לפני ה' מדי שבת בשבתו - [מלבד שבת וישב מקץ וכל ימי חנוכה שיאמר, כי אלו התורות שייכים לחיבורו כתב יד קודש "שער יששכר", אבל זולת זה לא], כי אולי היה יהיה תורותיו נחת רוח להש"י בודאי לא היה מניחם לבא להסטרא אחרא לידי שטן המשחית, עכ"ל³⁵.

סב והשתעשע אז עם ספרו כתי"ק חיים ושלום שבידו, ואמר הגם כי היה ביכולתי וכח זכרוני לכתוב עוד הפעם כמעט מרישא לסיפא ואולי חנני הש"י איזה חידושים גם כן, אבל ראשית היה מן הצורך לזה ערך ב' שנים לכל הפחות, והעיקר כי צער לבי הגדול לא היה מניחני לזה. - ואחר כך אמר לי - הלא זה הספר (הכתי"ק) כבר מלא מכל גדותיו והכריכה להנייר הוא ישן נושן אין בשרו מחויק את אור"ו וטוב היה ליתנם לך להעתיקו מחדש, אבל הנני חושש על ביטול תורתך, עכ"ל³⁶. ואני בעניי אמרתי בלבי כי בלתי ספק הוצאה כזה הכנסה מתקריא ואינו ח"ו בכלל ביטול תורה, אבל לאשר רבינו לא שאל אז חוות דעתי בזה רק אמר מעצמו טעמו ונימוקו, על כן יראתי לפצות פה יותר ולא אמרתי לו דבר.

מדת חסד, ועל כן אין מתפללין בראש השנה תפלת מוסף בג' שעות הראשונות ביום שאז הקב"ה עוסק בתורה והתנהגותו אז על פי הדין - (כדאיתא בהלכות ראש השנה), והנה כשהש"י עושה עם האדם חסדים גדולים נסים ונפלאות כעין הנעשה עמנו בזה והרי זה חסדים ממש עם כל זה עיקר הדבר היה על ידי מדת הדין, כי היינו בצער גדול בתחלה. וזהו קטנתי, (מקודם באתי לבחינת מוחין דקטנות, על ידי) מכל החסדים ומכל האמת, (אם כי זכינו לחסדים מאתו ית"ש אבל יען שהגיעו אלינו החסדים רק על ידי מדת הדין שהוא בחינת אמת כנ"ל). אשר עשית את עבדיך, (עד אשר נמתקו הדינים הקודמים אשר גרמו חלישת דעת גדול ונפילת המוחין עד שמתחזקין לגדלות שני כמובן). עכתד"ה.

קלא.

גם סיפר אז ענין פלא שאירע לו בהיותו באבאציא בשבת האחרון פרשת ויצא, ויהי בעת קריאת התורה ורבינו עלה ששי כנהוג אבל הינ מקצר קצת בפרשתו כי היו שמה אנשים מכובדים וי"א מפיאומע יצ"ו ורצה לכבדם בעליות לספר תורה, והיה הכרח לעשות איזה הוספות גם כן, וסיים רבינו לעצמו עוד קודם שביעי בפסוק "גנבתי יום וגנבתי לילה וכו' ותדד שנתי מעיני". ואמר כי נודע שהבעל דברי חיים ובנו הדברי יחזקאל זי"ע היה נוהגים שסיימו להעולים בתורה בכל מקום שהם אפילו בפסוקי פורעניות העכו"ם, ולא היו מדקדקים רק שלא לסיים בפסוקי פורעניות של ישראל, ונודע שפעם אחת סיים הדברי חיים לסוחר גדול אחד הפסוק "ויהיו ימים במשמר", ואירע להנ"ל ענין בערכאותיהם עוד באותו שנה ויצא עליו משפט להיות סגור במשמר שנה שלימה. וכן ראה רבינו בעצמו אצל רבו בעל דברי יחזקאל שלא היה מדקדק בזה כלל, וכו"ל.

ולעומת זה אצל זקינו הבעל בני יששכר ובניו אחריו זי"ע היה מדקדקים מאוד לסיים רק בדבר טוב, ועל כן היה רבינו נזהר בכזה לעולם, רק כעת סיים בפרשתו כנ"ל מגודל ההכרח. וגם אמר כי היה לו בזה עוד איזה ענין פנימי, [וסיים] אבל לדאבון נפשי נתקיים בי ממש הענין כפשוטו "גנבתי יום, גנבתי לילה", שנאבדו ונגנבו ממני הכתב יד קודש ואינו יודע אם ביום אם בלילה, ונגרם לי מזה צער ואנחה ולא אכלתי ולא יכולתי לישן לא ביום ולא בלילה, ונתקיים ממש "ותדד שנתי מעיני" עד שעזרנו הש"י לטובה, עכתד"ה.

קלב.

פעם אחת בסדר אלה הזמנים בערב שבת הי' לרבינו ג' ילדים להכניסם בביתו של אברהם אבינו, ושנים מהם הובאו למול בחדרו פנימה והשלישי היה באיזה מקום בעיר, ורבינו הזדרז באלו השנים כי היה צריך לנסוע עבור ילד השלישי, וכולם עוד לפני תפלת שחרית והיום קצר (בימי כסלו כמובן) והמלאכה מרובה (טרדת ערב שבת קודש), וכשמלין ב' ילדים מקדימין על פי הלכה למול את הנולד קודם, ואירע בזה כי אביו של הילד שנולד קודם לא היה עוד שם על פי סיבה, ועל כן ברצון קרובי הילד שימולו מקודם את הילד השני בחשבם שבתוך כך בודאי יבא אבי הילד הזה (הראשון) שיוכל לעמוד בהכנסת בנו לביתו של אברהם אבינו ולברך הברכה כמו שמוטל עליו. ורבינו לא השיב להם דבר רק הכין כל צרכי מילה כדרכו בקודש, וצוה רק לתת משפט הקדימה להנולד מקודם ולא לשנות, ואז שוב התחילו להפצירו ולבקשו שימול מקודם את ילד השני, כי שלחו אחרי אביו של ילד הראשון ובודאי יבא בעגלה ובזמן קריב, עם כל זה רבינו לא הניח מדעתו כלום וביקש שלא לבלבל אותו בעצות כי הוא יודע בעצמו מה שעליו לעשות, והיה הדבר לפלא בעיני כל העומדים לנוכח, ובפרט כי חששו לצער אבי הילד שלא יהיה בהכנסת בנו לביתו של אברהם אבינו, אבל והוא באחד ומי ישיבנו וימל רבינו את הנולד מקודם והוא בירך גם כן ברכת "להכניסו בביתו וכו'" (במקום האב), ואחרי כן מל את ילד השני ובכל זאת עוד לא בא אבי הילד הראשון רק לאחר זמן רב בא וסיפר לרבינו שעל פי סיבה לא היה באפשרותו לבא עד עכשיו ושמח מאוד שהכניסו בתוך כך את בנו לביתו של אברהם אבינו, ואז הכירו והבינו פשוטי העם גם כן והמה ראו כן תמהו כי רבינו יודע ומבין בכל מכל כל ואין ספיקות לפניו במה שאחרים אינם יודעים "מהעתיד לבא", ואין לו לדיין אלא מה שעיניו ראות^{סג}.

סג בשנת תרצ"ד בימי החורף היה בפה מונקאטש זקן אחד מתושבי ארץ הקודש שסבב בחוץ לארץ ודרש דרשות במקום בואו, וברצונו היה לדרוש גם בפה מונקאטש, אבל לזה היה נצרך הסכמת הרב והוא לא נתן הסכמתו לזה מאיזה טעם - (כמדומני יען שהיה נוטה קצת לשיטת האגודה), והנ"ל התגורר בחצר רבינו איזה ימים אולי ימצא עוד שעת הכושר למלאות בקשתו, ובאיזה יום אחר תפלת שחרית ורבינו ערך שיח בענין אחד ובתוך כך נעשה מדובר עם הנ"ל מעיה"ק ירושלים ת"ו ומהרבה מקומות ובתים בפרטיותיהן במבואות וחצרות שמה וכיוצא, והנ"ל נשתומם מאוד איך רבינו יודע כל זאת בדיוק כל כך להכיר כל מקום מגדול עד קטן כאלו היה דר שמה ימים רבים בקביעות. ויען לו רבינו והראה לפניו הירושלמי חגיגה - (שהיה לומד או תמידין כסדרן בתפילין דרש"י ורבינו תם מתלמוד ירושלמי, ולמד

קלג.

פעם אחת בימים האלה בא הגאבד"ק סוואליווע שליט"א אל רבינו ושאלו בענין קבועת ימי חתונה עד איזה יום בחודש יוכל להיות. והשיבו רבינו הגם דמבואר בהלכות קידושין (סימן ס"ד סעיף ג') ברמ"א שנהגו שלא לעשות נשואין רק במילוי הלבנה, אבל מקובל מאבותיו ורבותיו הקדושים שעד יום כ"ג בחודש יוכלו לעשות, רק שזה הוא אצלו ספק אם עד ועד בכלל היינו גם יום כ"ג או לא - [עיין נא בשער יששכר (מאמר הירחים אות ב') בירר ענין בזה]. ואחר כך מענין לענין נעשה מדובר אודות מה שנהגו הרבה בני אדם ליתן שמות לנקיבות אחר זכרים, כגון אחר שם "אלטר" נותנים שם "אלטא", ואחר "חיים" נותנים "חיי", וכיוצא, וכן להיפך שנותנים שם לזכרים אחרי נקיבות. וסיפר על זה רבינו מימי ילדותו שפעם אחת בא הגביר המפורסם מוה"ר קלמן כהנא ז"ל מסיגעט יצ"ו - [הוא היה זקינו של הגביר המפורסם לשם ולתהלה מוה"ר שמואל זנוויל כהנא נ"י נשיא לשכת המרכזי הארטה' דמדינתניו יר"ה] - לפה מונקאטש על חתונת אחד מקרוביו, ובא לבקר את אאזמור"ר הגה"ק בעל שם שלמה זי"ע, כי היה מכירו מאז מעת שבאו לחסות תחת צל רבם ורשכבה"ג מרן בעל דברי חיים מצאנו זי"ע, ואאזמור"ר זימנו על סעודת צהרים - [כדרכו בקודש לסעוד בכל יום עם אנ"ש ומקרוביו], ובעת

או במסכת חגיגה) פרק א' הלכה א' לענין חיוב ראיית פנים בג' רגלים לכל אדם, ושוטה פטור א"ר לעזר אתה הראית לדעת, היינו רק למי שהוא בר דעת שייך מצות ראייה - כפירוש הקרבן העדה ופני משה שם, [א"ה עיין בזה בספר הגהות הירושלמי לרבינו בחגיגה שם באריכות].

ולכאורה מה זה שייך לדעת דוקא, הלא כיון שיכול לראות שפיר שייך אצלו מצות ראייה, אלא בעל כרחך כי אין הכונה לראיה גשמיות מה שרואין בעיני בשר - וכדאיתא בבבלי בחגיגה בזה בריש פרקין (לענין סומא בעין א') כשם שבא לראות כך בא לראות, ופירשו בתוספות ומפרשים ליראות האדם מאת הקב"ה. ואמרו שם בחגיגה (דף ה' ע"א) כך תזכו לקבל פנים הרואים ואינן נראין (הקב"ה כביכול), ולכאורה אם כן איך אומרים כשם שבא לראות היינו כמו שיראה האדם את הקב"ה (כך בא ליראות), וזה אי אפשר דכתיב כי לא יראני האדם וחי, אלא דאי דזה אינו ראי' גשמיות רק השגות רוח הקודש בבית המקדש בג' רגלים כשבאו ליראות, וכמו דאמרו בתיקוני זוה"ק בריש הקדמה באתכסייא "ובארח שכל", והיינו השגה שכליות ולא חושיות - (כמ"ש בבאר לחי ראי שם, וממילא שוטה שאינו בר דעת מכל שכן שאין לו השגה שכליות על כן לא שייך גבי ראיית פנים כמובן. על כל פנים היוצא לנו מזה דיש ראייה גשמיות ויש ראייה השגיות ושכליות מה שיש להשיג ולראות בעיר ה' שמה באריח שכל, ודי למבין עד כאן תוכן דבריו הקדושים. - [קורא נעים עיין נא היטב בדברי תורה מהדורא ו' אות כ"ה מה שכתב רבינו שם בענין הי"ג ימים שהיה בארץ ישראל ותבין ביותר]. והנ"ל בשמעו דברי רבינו פתח ואמר כי מצא בזה די השב לכל דרכי רבינו שאין לבא אחרי המלך כי עקבותיו לא נדעו.

הסעודה האריך הרב בנועם שיח שרפי קודש מהצדיקים שהיה לפניו, וגם הגביר הנ"ל סיפר מימי נעורו סיבת התקרבותו לצדיקי הדור תלמידי הבעש"ט זי"ע, כי באמת היה מגוע גאוני אשכנזים נכד להגאון בעל קונטרס הספקות זי"ע ועוד כמה גדולים.

וסיפר שבשנים הראשונים אחר חתונתו היה חשוכי בנים ר"ל, ודרש הרבה ברופאים, אבל תקותו נכזבה שלא העלו לו תרופה ולא יכלו להושיע לו, ויעצו אותו החסידים שבעירו שילך לדרוש את ה' אצל צדיקי הדור, וכן עשה ושכר עגלה ולקח עמו איזה חסידים על הוצאותיו ובאו תחלה אצל הצדיק המפורסם בדורם ה"ה הגה"ק תפארת ישראל מרוזין זי"ע, וכאשר באו לקבל פני קדשו ולקבל ברכתו היו שם עם רב והמון גדול כנהוג שמה והיו צריכים לעמוד בשורה זה אחר זה, וכאשר עלה עליו הגורל ונתן הפיתקא שלו רצה לשפוך שיחו ולספר בקשתו באריכות, אבל הרב הקדוש פטרו תיכף ומיד לשלום והריק עליו ברכתו הטהורה בלשון אשכנז בזה הלשון "דער אויבערשטער זאלל העלפען", ואחר כך פנה את עצמו מיד לאדם העומד אחריו, וממילא לא היה יכול לדבר יותר כמוכן. וידוע דרכו בקודש של הקדוש מרוזין זי"ע שכל דבריו היו שקולין בפלס ומאזנים ונאמרים רק ברמיזה. ואחר כך נסע משם בשברון לבו על שלא היה יכול להתנצל עצמו כראוי לפני הקדוש הנ"ל, ונתיישב בדעתו שיסעו גם אל הגה"ק המפורסם אור המאי"ר מפרעמישלאן זי"ע – אשר שמעו הטוב היה הולך על פני תבל לבעל רוח הקודש, וביום שהגיעו לשם כבר היה איזה שעות אחר צהרים, וכאשר הגיעו לחצרות קדשו, ושליח המלך (המשמש בקודש של) מאן מלכי רבנן הגיע בפקודת קדשו (שהרגיש ביאתם ברוח הקודש) שימהרו לבא מפני שהרב רוצה לילך להנפש קצת, וכאשר דרכו על מפתן הבית כבר נשמע קול להבות אש מפה קדשו בזה הלשון: אנשי אונגארן בואו מהר כי רצוני להניח את עצמי להנפש, והגבאי היה כותב במהירות את הפתקאות ונכנסו לחדרו פנימה.

וכאשר פתחו את הדלת תיכף ומיד פנה הצדיק אליו – [אל רבי קלמן כהנא הנ"ל] – ואמר לו ברוח קדשו – הלא מעל כבודו הוא כהן לכן תן את הקוויט"ל שלך ראשונה, וכאשר נתן לו את הפיתקא התחיל לקרות את שמו ושם אמו ובקשתו להפקד בזרע של קיימא, וכאשר קרא שם זוגתו שהיה שמה חיה והיה נכתב חי' עם קו מלמעלה – (שאינן כותבין יחד שם י"ה כנהוג), ויען ואמר בלשון תימה זוגתך חיים? שני זכרים? ושוב אמר אפשר היא נקראת חיה? אבל חזר ואמר שנראה ברור שהוא חיים! והאיך אפשר לשני זכרים שיהיה להם בנים? ואחר

כך חזר ואמר לעצמו שבאמת היא חיה אלא שנקראת אחר זכר שהיה שמו חיים (כנהוג אצל איזה אנשים) ומפני זה אינה יכולה להוליד בנים, לכן אשנה את שמה ואתן לה שם נקיבה ויהיה לה בנים זרע של קיימא. ותיכף ומיד אמר להגבאי קח חתיכת נייר וכתוב את השמות אשר יתן להבנים אשר תילד לו אשתו במשך השנים הבאות ופרט שמותם אחת לאחת, וכאשר הגיע לשם שמואל זנוויל נתחלחל הגביר הנזכר לעיל מאוד כי זה היה שמו של אביו אשר היה עדיין בחיים, והרב הרגיש את זה ברוח הקודש ואמר להגבאי שלא יכתוב עוד כי הוא מבוהל כבר אודות אביו, ואחר זה הוריק את ברכתו על שארי הבאים עמו ופטרם לשלום. וכאשר בא הגביר הנזכר לביתו וסיפר לזוגתו מכל זה ענתה ואמרה לבעלה שכן האמת שקיבלה שמה היה אחרי אחד מאבותיה ששמו היה חיים. וברכת צדיק עשה פרי ונולד להם כמה בנים ונודמן שהיה קורא לכולם אחרי אבותיו כשמות שהיה כתוב על הנייר מפי הקדוש הנזכר לעיל ברוח קדשו, וכאשר נולד הבן אשר אמר עליו שיקרא שמו שמואל זנוויל כשם אביו ובשעת לידתו היה עוד אביו קיים אולם נפטר קודם שהכניסו הילד לברית ויקרא שמו בישראל שמואל זנוויל כשם אביו כנזכר. ומאז והלאה שכאשר פתר לו הצדיק הנזכר כן היה – שפקדוהו ה' בפקודת ישועה ורחמים, והיה לו בנים זרע ברך של קיימא, על ידי זה נתקרב הגביר הנזכר לעיל לצדיקי הדור, ובפרט אצל הגה"ק בעל דברי חיים היה נמנה בין החסידים המקורבים, עד כאן תוכן דבריו הקדושים^{סד}.

סד בשנת חצרות בחורף כאשר היה פה הגה"ק מהר"ר חנה האלברשטאם מקאלשיטץ שליט"א - [ה' יוצאו מאפילה לאורה ומשיעבוד לגאולה], סיפר שבעת לידתו היה זקינו הגה"ק מהר"ר יחזקאל שרגא משינעווא זי"ע במימי הרחצה והודיעו אותו על ידי דילוג רב ובקשו אותו שיודיע השם שיקרא לבן הנולד להם. והגה"ק משינעווא השיב גם כן על ידי דילוג רב וצוה שיתנו לו שם "חנה" בה"א על שם הרבנית הצדיקית שלו ע"ה, וכן נעשה בזה רצון קדשו. - וכדי שלא יהיה סתרו אהדדי שני מעשיות אלו, יש להעיר דבאמת איתא בסנהדרין (דף ה' ע"א) שגם אחיו של רבי חייא היה שמו חנה - [ועיין בהערות הגאון הר"ר מטארניפאל ז"ל בירושלמי ברכות על פי מהר"ש סליריאן]. ואפשר שיש לחלק בין הנותן שם לזכר אחרי נקיבה, בין הנותן שם לנקיבה אחר זכר, וכמו שכתוב בספר ברית אבות סימן ח' (אות ל"ז) דדוקא לנקיבה אחר זכר יש קפידיא דהוי ח"ו ירידה לנשמת הזכר הנפטר, אבל לזכר אחר נקיבה אדרבא יש עליה לנשמתה, עיין שם. [ועיין שם גם בהג"ה]. ועיין בשו"ת פנים מאירות (חלק ב' סימן פ"ט) עיין שם, והבוחזר יבחר. על כל פנים מובן מהמעשה הנזכר בפנים ממה"ר מאיר מפרעמישלאן זי"ע כי למיחש מיהא בעי רד"ל.

קלד.

ביום ד' וישב (ח"י כסליו) היה רבינו באוהעל יצ"ו על ברית מילה אצל אחד מאנ"ש, ובאמצע הסעודה סיפר מהני תרי קדושי עליונים מהמגיד הקדוש מה"ר דוב בער ממעזריטש ומהמגיד הקדוש מפולנאי בעל תולדות יעקב יוסף זי"ע - [כי בלילה שלאחריו (י"ט כסלו) הוא הילולא של מהררד"ב הנ"ל זי"ע], ואמר כי פעם אחת בא בעל התולדות אל הר"ר דוב בער למעזריטש - (זה היה סמוך אחרי הסתלקות רבם הבעש"ט זי"ע) - באחת מימות החול - (ועל שבת קודש לא נסע כי היה מנהיג ישראל בפני עצמו במקומו) - לכבוד הר"ר דוב בער כיון שנעשה ממלא מקום רבם ורבן של כל בית ישראל הבעש"ט זי"ע. ובעת היה שם אמר להררד"ב כמדומני כי לא נעלם ממני דבר מכל מה שמעל כבודו יודע מרבינו הבעש"ט, עם כל זה אולי מרגיש מעלת כבודו שיש לו ידיעה באשר אינני יודע עוד אז אבקשו מאוד ספרו נא לי. וישאלהו הרב היודע מעלת כבודו מה היה ענין המטפחת הגדולה שהיה תולה בבית המקוה באויר הבית. ויען ויאמר אינני יודע, ויספר לו הרב כידוע היה נוהג רבינו בכל ערב שבת קודש אחר צהרים אחר המקוה להפשיט מעליו הבחינת חוץ לארץ ולהתלבש עצמו בבחינת ארץ ישראל ואז היה מתכוון בעמקות דעת דקדושת ארץ ישראל והולך בזה ממדרגה למדרגה עד שהגיע להתפשטות הגשמיות, וכלום היה חסר לו מזה רק מה שהיה גופו הקדוש על קרקע חוץ לארץ, על כן הכינו מטפחת גדולה הנ"ל וקשרוהו לגג וקורות הבית ומשם היה תולה למטה באויר ועל זה היה רבינו מקשר ותולה את גופו הקדוש כדי שיהיה עומד בגבוה מקרקע חוץ לארץ ערך אמה באויר, להיות מופשט מבחינת חוץ לארץ ולהתקשר בכח ובפועל לבחינת ארץ ישראל עד כאן לשונו הטהור, ונהנה מאוד בעל התולדות בשמעו דבר חדש שלא ידע עוד.

ואחר כך נסתובב שנשאר שמה על שבת גם כן אולם היה מצטער קצת מדבר אחד כי דרכו בקדוש היה בהיותו בביתו שלא התחיל לומר תורה עד שנראה אליו רבו הבעל שם טוב בהקיץ ממש, והיה חושש כי לאשר אינו בביתו על כן יחסר לו עכשיו זאת המדרגה, עם כל זה נחה דעתו קצת כי שמע שהיה מספרים נפלאות מסעודת זעיר אנפין של הרב ממעזריטש, על כן לא חש על כבוד עצמו ומדרגותיו כלל. ובהגיע זמן רעווא דרעוין בסעודת זעיר אנפין כשהתחיל הרב ממעזריטש לומר תורה כדרכו וירא בעל התולדות והנה שני אנשים נצבים עליו ממעל לו את האחד הכיר - הלא הוא רבו הקדוש הבעל שם טוב, אמנם את השני שהיה צעיר בעל צורה נאה ומהודר לא הכירו מי הוא זה. ואחר גמר

התורה פתח ואמר בעל התולדות אל הרב ממעזריטש הנה שני אורחים חשובים היו אצלנו פה את האחד הכרתי תיכף ומיד - הלא הוא רבינו הקדוש שדרכו לבא בכל שבת קודש גם אצלי, אבל מי היה זה השני הצעיר יפה פרי תואר ויפה מראה, ויען לו הרב הלא זה היה האר"י הקדוש כי בא יבא בתדירה עם רבינו הבעל שם טוב יחדיו בכל פעם קודם אמירת התורה. וכשמוע בעל התולדות את דברי הרב מה"ר דוב בער - ענה ואמר לו אם כן בודאי שמעל כבודו ראוי להיות ממלא מקום רבינו יותר ממני וכדאי ונכון היה לי לבא לכאן^{סה}, עד כאן לשונו הקדוש.

קלה.

עוד סיפר רבינו או מזקינו הגה"ק הר"ר משה ליב מסאסוב זי"ע - [לאשר ביום הנ"ל היה יומא דהלולא של בנו הקדוש הר"ר שמעלקא

סה פעם אחת באחד מילי חנוכה אחר גמר הדלקת נרות חנוכה סיפר רבינו מענין גדול קדושת וגדולת מהררד"ב הנ"ל זי"ע, ואיך שזכה לבא להסתופף בצל קדשו של הבעש"ט זי"ע - (ומקודם היה מתנגד לדרכי החסידות כנודע), כי היה לו להררד"ב מיחוש גדול ברגליו הטהורים וסבל יסורים לאין שיעור, ופעמים הרבה היה אצל רופאים מומחים ולא העלו תרופה. ופעם אחת התנצל לפני הגאון בעל פני יהושע וצ"ל על יסוריו הנוראים והגאון הנ"ל אמר לו הלא נודע לכם בטח מהרב המפורסם הבעל שם טוב שהוא בעל מופת נפלא יסע נא כהדר"ג אליו ובטח ישיג אצלו רפואה על רגליו כי גדול כחו גם בעניני רפואות, והלא רואה כהדר"ג כי רפואות הרופאים ללא הועיל. - ומצוה לשמוע דברי חכמים קיים בנפשו הרב ממעזריטש וילך ויסע ויבא עד הרב הבעש"ט אשר קבלו בסבר פנים יפות ושמה לקראתו מאוד, כי בא באהלו שר התורה גדול ביהודים, ואו נדברו יראי ה' איש אל רעהו, והמגיד הגדול הכיר תיכף ומיד את גדול קדושת הבעש"ט ומדרגותיו הגבוהים והתקשר אצלו באהבים לעולמי עד, שמאו והלאה בא להסתופף בצל קדושתו פעמים הרבה ולבסוף נשאר שמה בקביעות, ועל דבר יסוריו ומכאוביו על רגליו נתן לו הרב איזה רפואה שעל ידי זה יוטב המצב אבל לא יתרפא לגמרי כי בשמים חפצים ביסוריו לצורך תיקון הדור והכלל, (כן אמר לו הבעש"ט). - ונודע מהתנצלות הרב ממעזריטש עבור יסוריו הנוראים ברגליו הק' שעל ידי זה הוכרח כמה פעמים למנוע את עצמו מלילך למקוה, ואלו היה יכול לילך במקוה תמידין כסדרן היה ביכולתו לפעול להביא את משיח צדקינו בבירור. וכן נודע מהבעש"ט כי היה מתנצל עבור שהיה לו זיווג ב', ואלו היה נשאר לו זיווג הראשון היה יכול לקרב ביאת המשיח בימיו.

וסיים רבינו - ואני מה אענה אבתרייהו, הלא לי חסרים שניהם, כי כבר יש לי זיווג הב' וגם הנני נלקח בכאב רגליי עד מאוד ואינני יכול להיות במקוה בכל יום, עד כאן דבריו. והגאבד"ק טשאפף שליט"א (שהיה אז גם כן באותו מדובר) ענה ואמר אבל הלא יש עוד הרבה פעולת ואופנים שונים. שיוכל רבינו לעשות לצורך זה. ויען אותו רבינו, כן כן בודאי ישנם פעולות הרבה להשלימם בתמורתם בעוה"י, אבל על כל פנים בימי חנוכה אודהר ככל מה דאפשר גם לטבול בכל יום, עכ"ל^ה.

מסאסוב ח"י כסלון] - שהיה דרכו בקודש לנסוע כמה פרסאות להכניס ילדים בבריתו של אברהם אבינו כידוע, והיה מוהל נפלא נודע בשערים, ופעם אחת קיבל על עצמו יסורים בעד כלל ישראל (כנודע גם בזה דרכו בקודש במסירות נפש), ואז נעשה גופו הקדוש מלא אבעבועות מכף רגל ועד ראש וסבל יסורים נוראים לאין שיעור, אבל עבור שהיה רצונו שלא יפריעו אותו היסורים ממצוה גדולה וחשובה להכניס ילדים בבריתו של אברהם אבינו, על כן התנה שג' אצבעותיו על יד ימינו (היינו האגודל ושנים הסמוכים) ישארו נקי בלתי שום מחלה ונגע כדי שיוכל להיות מוהל ולעשות החיתוך והפריעה כמובן, וכן היה שגם במשך העת שסבל יסוריו והיה כל גופו הקדוש מלא נגעים עם כל זה ג' אצבעותיו הנ"ל היו נקיים לגמרי הכל לפי תנאו, עכ"ל. [א"ה שני סיפורים אלו (הנוכר בזה ובאות שלפני זה) שמעתי מרבינו כמה וכמה פעמים, אבל סדרתים פה סמוכים לעד לעולם יען שסיפרם רבינו בעיר אוהעל יצ"ו כנ"ל שלא זכיתי להיות אז שמה, ואביא בשם אמרו ששמעתי מהרה"ג מוהר"ר אשר אנשיל יונגרייז אבד"ק קאזיניץ שליט"א שיהיה שמה אז ביום ההוא].

קלו.

בשבת פרשת וישב כאשר באנו עם רבינו לחדרו פנימה אחר התפלה ובאה הרבנית וסיפרה שהיתה אצל הרופא לשאול אודות מצב רבינו

סו שמעתי מרבינו בעת שסיפר פעם אחת מעניני היסורים שקיבל על עצמו הקדוש הר' משה ליב מסאסוב ז"ע מידי שנה בשנה, שהתנהג בזה ממש כמבואר אצל התנא רבי אלעזר ברבי שמעון בבבא מציעא (דף פ"ד ע"ב) באורתא אמר להו אחיי ורעיי בואו, בצפרא אמר להו זילו מפני ביטול תורה וכו', עיין שם בגמרא. וכן בעת שרצה הקדוש הר' משה ליב לילך להתפלל אמר בזה הלשון "יסורים זיסע היצט לאוז מיך אוב איך זאל קענען דאווינען". ואחר התפלה כאשר שב לחדרו פנימה והניח את עצמו על המטה אמר "היצט יסורים זיסע קימט אהער" וכו', עכ"ל. ובנו הרה"ק ר' שמעלקא בהיותו ילד צעיר כבן שש או שבע עם כל זה ידע הבין להשתתף בצער אביו הקדוש, ופעם אחת שמע מאביו איך הוא קורא ומזמין את היסורים שיבואו עליו ושכן היה שהתחילו יסוריו הנוראים, ומזה נרעש ונפחד הילד מאוד, ואמר אבי אבי עכשיו הנני רואה שזהו הכל מעשי ידיך ולמה לך כל אלה להצטער צער חנם ומוטב שלא לקרותם ולא לסבול מהן, ויגער בו אביו ופקדוהו שלא ירהב בנפשו לגלות הדבר לשום בן אדם בעולם, עכ"ל. [ומובא בדברי תורה חלק ג' אות מ'].]

סז אחרי ששמעתי ותרנו בטני כי להרה"ג הנ"ל מתה עליו אשת נעוריו הצ' מרת סערל ע"ה בת הרב הגאבד"ק סענטפעטער מו"ה משה חיים שליט"א ביום הושענא רבה דהאי שת"א תנצב"ה. אפנה פה מקום לזכר עולם בברכת נחמה שהשם יתברך ינחמו במהרה על שברו הגדול ויזכה לגדל את כל יר"ח שליט"א מתוך נחת ולראות בנחמת ציון וירושלים במהרה בימינו בתוך כלל ישראל.

בעניני בריאתו ורפואת גופו, ואמרה שהרופא מתנגד על שהוא עומד בתפלה לפני התיבה ומתעצם ברב כח לתפלתו וזהו אנשטרענגונ'ג לגבי'. ויען רבינו ויאמר שזה היה תמיד נוקב כמחט בעיני הרופאים מה שהנני מתפלל לפני התיבה, ועוד לפני שנים אמרו עלי כי אם הוא בעל יסורים אם כן למה מרים קולו בתפלתו ששומעין אותו עד מקום השוק. - ועוד סיפרה הרבנית הצ' בשם הרופא שצוה לרבינו שיתחזק את עצמו נגד יסוריו ולא יצק כלל ממכאוביו, כי כשלא ישגיח כל כך על יסוריו אז לא יחלשו העורקים כל כך ועל ידי זה יוטב המצב, כי חלישת הדעת והעורקים גורמים הרבה מניעת הטבת מצבו. - ויען רבינו ויאמר הנה הרופא נאה דורש הוא ואינו נאה מקיים, וכל זאת יודע אני גם כן, אבל הייתי רוצה לראות שיקיים כל זה הרופא בעצמו שירגיש הוא יסורים נוראים כאלה ולא ישגיח עליהם כלל.

והמשיך דבריו וסיפר מעשה בשם הגה"ק בעל התניא זי"ע עם נכדו הק' בעל צמח צדק כשנולד לווגתו הצ' (אשת בעל הצמח) ילד קטן (או ילדה קטנה), וזקינו הרב בעל התניא היה דר בעליית הבית ודירת נכדו היתה קבוע בדירה התחתונה, ופעם אחת הלכו ב"ב העירה והילד נשאר בבית עם אביו הרב בעל הצמח צדק והוא היה עוסק בדרך לימודו בשיעוריו כסדרו, ובתוך כך התחיל הילד לבכות והיה הולך וחזק בכייתו בכל פעם יותר ויותר אבל אביו לא הרגיש בדבר מאומה מגודל התעמקותו ודבקותו בתורה ועבודת הש"י, ובכן הלך ילך ובכה הילד כל כך עד שנשמעו קולות בכייתו על העליה לאזני הגה"ק בעל התניא, והוא נרעש ונפחד מקול הנער שאולי יש ח"ו איזה סכנה בדבר כי אין איש בבית שמה, ובא בזריזות לבית נכדו וירא כי אבי הילך (נכדו) יושב ועוסק בשיעוריו ואינו מרגיש בכל הנעשה פה וגם בזאת אינו מרגיש כי הוא בא עכשיו לחדרו, והתקרב ובא הקדוש בעל התניא לראות מה נעשה עם הילד והנה נער בוכה כמקדם אבל אין בו שום צד סכנה ועיקר בכייתו מחמת כי נפל הינקית מפיו, ורק מחמת שלא השגיחו עליו כלל על כן התחזק לבכות כל כך, ונתן הינקית לפיו ותיקף ומיד שתק כמקדם. ובתוך כך הרגיש בעל הצמח צדק כי אחד בבית ויפן וירא והנה זקינו עומד בביתו אצל הילד וישאלהו משתומם אימתי בא זקיני לכאן ומה חדשות. ויען לו זקינו ויאמר האם לא ידעת ולא שמעת מכל הנעשה פה בהילד שהיה בוכה כל כך עד שגם אני שמעתי נאקותיו למעלה בחדר שלי, ואתה איך לא ידעת מכל זה, ומה דעתך כי הדבוק בהש"י אין ביכולתו להרגיש במעשי עולם העשייה, לא כן הוא, כי אף על פי כן צריכין לדעת ולהרגיש כל הנעשה תחת השמש בעולם העשייה ואני הנני מרגיש אפילו

יתוש קטן המצפצף ונוהם, עכת"ד הקדוש בעל התניא זי"ע. - וסיים רבינו - ואם כן איך לא ארגיש ביסורים נוראים כאלו. - ואחר כך אמר - ובימי געוריי בעת עסקי בלימוד הייתי דבוק בלימוד תורה הקדושה כל כך שכמעט לא היה יודע מחיזי דעלמא מאומה כי הייתי מופשט מזה העולם כמעט לגמרי, אבל עבשיו אין זאת ביכולתי והנני מרגיש הכל ומכל שכן ביסוריי הנוראים, עכתד"ה.

קלז.

מה שאמר בסעודת "זעיר אנפין" בשבת הנ"ל פרשת וישב.

ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעי"ף ותתעלף ותשב בפתח ענים אשר על דרך תמנתה כי ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה, ויראה יהודה ויחשבנה לזונה כי כסתה פני, ויט אליה אל הדרך ויאמר הבא נא אבוא אליך כי "לא ידע" כי כלתו היא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי, ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך, ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמ"ך ופתיל"ך ומט"ך אשר בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו. י"ל בהמשך מקראי קודש אלה שהן כלולים בסודות עליונים גבוה מעל גבוה מעולמות עליונים גם מעולם האצילות, וח"ו להעלות על הדעת שנאמרו בפשיטות, וכאן סתום וחתום לידת בן דוד משיח צדקינו שהניצוץ הקדוש הלז היה צריך להיות עובר תמיד עלי דרכים שונים כמה וכמה פעמים כנודע, אבל בפנימיותן היו ענינים נוראים לאין שיעור וערך. ואען ואומר גם אני שפל אנשים וכו' - [כך אמר אז בענוותנות] - בזכות אבותיי הקדושים שרפי מעלה בדרך פרד"ס במקראות קדושים האלו, דהנה קבלה הי' זאת מאדמו"ר ורשכבה"ג משינאווא זי"ע בשם הצדיקים רבותינו הקדושים על שנת תרס"ו שהשנה ההוא הוא השנת גאולה בביאת בן דוד, וזאת אמר עוד בערך שבע שנים מקודם, ובעצמי שמעתי זאת כמה פעמים מפה קדשו זי"ע, ובודאי לא טעה אותו צדיק ח"ו כלל רק שבעוה"ר עבר עלינו הזמן בלתי ישועתינו האמיתי עם כל זה אסור לנו להתייאש ח"ו, ואז היתה התחלת עת הישועה ובקרוב בימינו תהיה הגמר לטובה הישועה האמיתית.

והנה התורה הקדושה הוא נצחיות לכל דור ודור דרושים לכל חפציהם, ועל כן כתובים אלו המדברים מהתגלות מלך המשיח לעת הגאולה מתחילות בזה ותס"ר, (אותיות תרס"ו), רומז על שנה ההוא תרס"ו שאז היה התחלת הסרת) בגדי אלמנותה מעליה - (של הכנסת ישראל הנדמת לאלמנה, כמ"ש היתה כאלמנה, ולא אלמנה ממש ח"ו.

ומבטיחנו התורה"ק שיבא העת שתכלה ימי מרורות הגלות ויתחילו להאיר ימי הישועה אור חדש על ציון תאיר). ותכס בצעיף ותתעלף, (על פי המקובל מרבתינו הקדושים תלמידי בעש"ט זי"ע כי צעיף ר"ת ע"מך י"שראל צ'ריכין פ'רנסה, וכמבואר בהקדמת תיקוני זוה"ק שבעין שנין דעניותא דגלות בתראה מאן יכול למיקים בהון דאינין עני חשוב כמת כאלו נוטלין את נפשי וכו', עיין שם. והגם דנאמר בכ' הדמיון, אבל גם זה קשה לסבול מאוד העניות והצרות הגדולות לאין שיעור ואין אנו יודעין אימתי יהיה סופו - היינו הגאולה, כי בזה נאמר יום נקם בלבי שאפילו לאברי לא גליתי, עם כל זה ברור לנו שעברו כבר רובן של השנים הנ"ל וכבר בא העת לחננה ולגאלינו כי קיימא לן רובו ככלו, ואבותינו הלכו למנוחות ואותנו עזבו לאנחות בימי מרירות והסתר פנים הנורא לאין שיעור כבר כלו כל הקיצין, אבל גם תלוי הדבר בתשובה כדברי הרמב"ם שאין ישראל נגאלין אלא על ידי התשובה וכיון שעושין תשובה מיד נגאלין.

הנה כעת אנו עומדים לטובה בשבת שלפני ימי חנוכה, ומקובל מתלמידי הבעש"ט זי"ע שבחנוכה הוא גמר החותם לטובה החותם חיים בגאולה וישועה בעזרתו ית"ש. וזהו רמוז כאן) ותשב בפתח עינים, ובירושלמי סוטה (פ"א ה"ד) דרש על זה שתלתה עיניה לפתח שכל העינים מצפות לו - (היינו הקב"ה כנודע), אמרה לפניו רבון כל העולמים אל אצא ריקם מן הבית הזה, (היינו כי ידעה שמזיווג הזה צריך לילד נשמת משיח ובעת התגלותו יהיה כיעקב שקראו בית, כדרשת רז"ל בפסחים (פ"ח ע"א). וזהו מתאים עם דברי המדרש רבה ותשב בפתח עינים בפתחו של אברהם אבינו שכל עינים מצפים לראותו, והוא חנוכה הבעל"ט שאין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כנודע, וכל עינים מצפים לראותו בזמן גמר החותם לטובה לראות מהרה בתפארת עזיך, ולזה בקשה אז אל תשיבנו מן הבי"ת הז"ה שהוא הגאולה שלימה העתידה במהרה בימינו - [א"ה עיין מזה בחיים ושלוש על התורה מבואר גם כן פסוקים אלו, אבל כאן בא רבינו בארוכות יותר והרבה דברים נאמרו בזה מה שלא נאמר שמה]. אשר על דרך תמנת"ה, (רומז על הכתוב שאנו מזכירין בתפלת מוסף דראש השנה בסדר שופרות ז"ה אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימין" שמכוון על עת הגאולה, וזהו אשר על דרך תמנת"ה שמשם יבא הישועה במהרה בימינו). כי ראתה (תמ"ר, ונדע כי תמ"ר רומז על השכינה הקדושה כמבואר בכתבי האריז"ל, וכמ"ש דמתה לתמר, והיינו שהשכינה הקדושה ראתה) כי גדר, (שכבר נתגדל ונתארך) של"ה, (זמן הגאולה וביאת המשיח שנקרא של"ה,

כמ"ש "עד כי יבא של"ה ולו יקחת עמים". והוא לא נתנה לו לאש"ה, (היינו שלא היה עוד יחוד השלם).

ויראה יהודה ויחשב"ה לזונ"ה כי כסתה פניה, ובמסורה ויחשב"ה ג', דן. ואידך והאמין בה' ויחשב"ה לו צדקה. ואידך ויחשב"ה עלי לשכורה. לזונ"ה במסורה ב', דן. ואידך איכה היתה לזונה קריה נאמנה. (וי"ל בהמשך המסורה דהנה בעניני תיקון הכלל צריכין לעסוק תמיד במסירת נפש בכל לב, ובאמת עינינו רואות בעוה"ר שבעיני המון עם לצחוק יחשב כל העוסקים והמעוררים בעד זה, וזהו ההסתר פנים הנורא בסוף יומיא כי כסת"ה פניה, היינו ההסתר פנים כנ"ל, כי רק מעוטא דמעוטא רואין בצדק ואמת לאמיתה כדברינו. וזהו רמוז) והאמין בה', (שהיה אברהם אבינו ובניו המתנהגים בדרכיו, וכמ"ש למען אשר יצוה את בניו וכו'. אנשים כאלו לבד הן המה אשר) ויחשב"ה לו צדקה, (רואין דרכים אלו לטובה בעד תיקון הכלל, מה שאין כן שארי המוני עם המה מהנדזין וחושבין בהיפך ממש. וזהו המשך המסורה ג') ויחשב"ה עלי לשכורה, (היינו שגם עלי שהיה בעצם צדיק גדול וקדוש עם כל זה על ידי שלא היו בניו מתנהגים בדרכיו עשה הדבר גם בו רושם להיות חושב על תפלתה של חנה כשכורה ח"ו, הגם שהיו תפלותיה גבוהים ורמים על שמואל הנביא, וממנה אנו לומדים סדר התפלה כנודע מדרשת רז"ל ברכות. ולעניננו יובן בזה מה שענינו רואות שכמה וכמה גדולי תורה עמדו כל כך לנגדינו והחזיקו בשיטות המפלגות וכתות רעות הידועים, אבל כעת אנחנו רואין מה עלתה להם ולבניהם אחריהם ולכל המתערבים ומתחברים לדרכיהם ושיטתם ר"ל, ובאמת כי כל זה הוא מחמת "כי כסתה פני" מגודל ההסתר פנים הנורא). וזהו י"ל במסורה ויחשבה לזונה, איכה היתה לזונה קריה נאמנה, (שרומוזו על עניני פרנסה בעניות הנורא השולט בסוף יומיא [כנ"ל מהקדמת תיזוה"ק], כי המפורשים פירשו בספר יהושע על רחב שנקראת רחב הזונה על שם שהיתה נותנת מזונות לעוברי דרכים ומזה היתה פרנסתה לכן נקראת רחב הזנה, עיין שם. ולפי זה לעניננו י"ל הפירוש) ויחשבה לזונ"ה, (היינו אם נחשוב העיקר להמשיך לישראל פרנסה ומזונות בעניותם ודלותם הנורא, וזהו אפשר שעוד ביכולתינו לתקן כראוי, מה שאין כן ישועת כל הכלל ישראל היינו הגאולה שלמה וזהו קשה מאוד ואין ביכולתינו לתקן כי אין בידינו מעש, ועל כן נעשה ונפעול העיקר את אשר ביכולתינו לעשות [היינו המשכת פרנסה], אבל באמת ח"ו לחשוב כן כי אדרבא מה אנו ומה חיינו פה בגלות המר הלזוה מה שאין כן בעת הגאולה נוכח ממילא לכל הישועות כי יש בכלל מאתים מנה. ועל זה רומז המסורה) איכה היתה לזונה קריה

נאמנה, (ומה תהיה עם כלל ישראל ועם ירושלים עיה"ק ועם תוה"ק אשר נעשה בכל יום ויום מושפלת יותר ויותר אוי ואבוי! אלא ודאי שכל תכליתנו ועיקר מגמתנו צריך להיות להמשיך על תיקון הכלל שאז יהיה יחוד השלום האמיתי במהרה בימינו.

זהו המשך הכתובים שאחר זה ויט אלי' הדרך ויאמר הבא נא אבוא אליך, (היינו שכנסת ישראל צווחת כן שיהיה ההתקרבות ויחוד השלם בתיקון הכלל במהרה בימינו). כי ל"א יד"ע כי כלתו הוא, (ולכאורה בפשיטת אינו מובן כלל, כי האיך היה קא סלקא דעתך שיעשה כזאת אפילו כשיש בו ענין גדול מאוד עם כל זה הלא קיימו האבות כל התורה כולה, ובכאן היה עוד איסור ערוה. אלא ודאי כדברי הרמב"ן והאור החיים שפירשו וביררו כאן לנכון שבימיהם - היינו בבית דינו של שם - היה נוהג יבום גם בכלתו, ולאו דוקא רק באשת אחיו, ועל כן היה בדרך היתר גם בפשטות. עם כל זה קשה עוד דקאמר כי לא ידע כי כלתו הוא, ואם לא ידע מזה אם כן לא היה מקיים המצוה. וביותר קשה דנראה שעשה כן כיון דלא ידע, משמע אלו היה יודע לא היה עושה, והלא לפי דברי הרמב"ן והאור החיים הקדוש שאז היה נוהג יבום בכלתו אם כן אדרבא אלו היה יודע שהיא כלתו היה בודאי מחייב ליבמה. אלא ודאי דזהו טמיר חתום וסתום - וכאן יכנס הרמז והסוד במקום הפשט, ויען שכאן היה התחלת בירור ניצוץ הקדוש והנורא הלזו נשמת משיח צדקינו שהיה צריכה לילך דרך צינור כזה בהעלם והסתור מפני המקטריגים כידוע, על כן הסתיר יהודה את הדבר והיה מגלה רק טעמו החיצון שרוצה לקיים מצות יבום, אבל בפנימיותו היה מכוון באמת לדבר גדול ונורא בעולמות עליונים להבחי' רישא דלא אתידע^ס להביא נשמה גבוה כזו. ועל כן אמר) כי לא ידע, (היינו שעיקר כוונתו היה לבחינת "לא ידע" ואת זה לא גילה לשום אדם, אבל היה לו גם טעם פשוט את אשר יבינו כל העולם מדוע עשה ככה, היינו) כי כלתו הוא, (והיה רוצה לקיים מצות יבום שנהג אז בכלתו כנ"ל, וזהו טעם הפשוט, ועיקר טעמו היה בפנימיות^ס כנזכר.

סח עיין בספרו הק' שער יששכר חלק ג' מאמר ימי ששון לפורים אות ל"ט שפירש כעין זה מאמר חז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא "ער דלא ידע" וכו', עיין שם היטב הני אמרין לגבוה.

סט דרכו של רבינו הקדוש כידוע להשתפך נפשו לפני ה' בעת קריאת התורה כמה פעמים בקראו הפסוקים אשר טמירין וסתמיין בהון עניני הגאולה בכמה פרשיות לאין מספר, וכמה פעמים הרגשנו התעוררות גדול בעת קריאת התורה הרבה יותר מבאמירת תורה או דרשה שדרש ברבים, [וכן הבינו וידעו המבינים כשמעו קולו

וזהו המשך הכתובים ותאמר מה תתן לי כי תבא אלי, (היינו שכנסת ישראל אומרת להקב"ה איזה אות תתן לי שאז תבוא אלי לעשות היחוד האמיתי וליחד הדודים באהבה). ויאמר לה אנכי אשלח לך גדי עזים מן הצאן, (רומז על פסח שמקריבין גדי עזים לקרבן פסח, ואנן קיימא לן כרבי יהושע שבניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, ורמז לה שנוכה בליל פסח ללילה המשומר ובא לגאולתינו לביאת המשיח במהרה בימינו). ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך, (היינו כי להמתין עד הפסח זהו קשה מאוד, כי מי יודע כמה יסורים וצרות יעברו על ראשינו כי עוד החורף גדול ונורא מאוד, וההסתר פנים הולך וחזק מיום ליום, על כן בקשה ערבון על זה, והיינו שנרגיש איזה אור עוד קודם הגאולה שנוכל בזה להתחזק ולבטוח שעוד לא אבדה תקותינו ח"ו כי יבא גאולתינו במהרה בימינו). ויאמר לה מה הערבון אשר אתן, (שתדע שבדאי אגאלך בקרוב). ותאמר חותמך ופתילך, (היינו ימי חנוכה בחינת חותמו של כהן גדול והפתילים של נרות חנוכה). ומט"ך אשר בידך, (רומז על פורים שקורין בו"בא עמלק ומט"ה האלקים ביד", והרמז שבחנוכה נתגלה אור הגנוח של מלך המשיח, ובפורים הוא מחיית עמלק שהמה כולם הכנה על ביאת המשיח, וזהו ערבון הראויה - [ועיין בשער יששכר (מאמר ימי אורה אות כ"ה כ"ו) מבואר גם כן בזה]. ומה כתיב בתריה) ויתן לה, (הערבון). ויבא אליה, שעשה היחוד השלם האמיתי). ותהר לו, (בנשמה קדושה וגבוה שאין למעלה ממנו), והשם יתברך יעזרנו שיתגלה משיח בן דוד על כל העולם כולו במהרה בימינו אמן, עד כאן תוכן דברי הקדושים.

קלח.

סיפר רבינו אז [בסעודת זעיר אנפין הנ"ל] משנת תקפ"ז מהסתלקות

חוצב הבער כלפיד אש בעת קריאת התורה שעל אלה הפסוקים יאמר רבינו דברי תורתו בעת הסעודה, דרכו היה על פי רוב לעלות בעצמו פרשה ששית זולת כשהיה אורח חשוב, וכן עכשיו שהיה בתוך הבאים גם הה"צ מה"ר אהרן ראטה שליט"א בעל מחבר ספר שלחן הטהור לא עלה רבינו פרשה ששית - (שכלולים בתוכו פסוקים הנז' בפנים בזה, והיינו הפרשה שנרשם בחומשים לפ' רביעי) - רק צוה לכבד את הרה"צ הנ"ל, ובעת שקרא לו פרשתו חיל אחז לכל השומעים כי התלהב רבינו חוץ לדרך הטבע וצעק ובכה בקולות איזמות ונוראות בקראו באחרונה פסוקים הקדושים האלו ותסר בגדי אלמנותה מעלי וכו' כי ראתה כי גדל שלה והיא לא נתנה לו לאשה וכו' כי לא ידע כי כלתו היא וכו' אם תתן ערבון עד שלחך וכו' חתמך ופתילך ומט"ך אשר בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו. וכן אחר כך בפסוק לאיש אשר אלה לו אנכי הרה וכו' צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני וכו'. ועד היום הזה נחקק בלבינו גודל ההתעוררות מהתלהבותו בקדוש כאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה [ועיין לעיל בפנים אות מ].

לחדר התפלה מקום שהיה מדליק, וישב להטיב את הנרות, ואחר כך נגן המנגן למנצח בנגינות (תהלים ס"ז). ואחר כך בירך רבינו את הברכות בקולות נאדר בקודש בעמידה ודלק את הנרות ואמר "הנרות הללו אנו מדליקין וכו'", ואחר כך ישב על כסא קדשו והיו מזמרין "מעוז צור", ואחר כך "מזמור שיר חנוכה" (תהלים ל'), וגם "אור הגנוז" המובא בשערי ציון. ובתוך כך אמר רבינו "זיהי נועם וכו' יושב בסתר" ז' פעמים, וכשגמרו הניגונים הנ"ל התחיל לומר תורה בעינים סגורות וקולו הנעים כמו בשבת ויו"ט. ולחיבת הקודש אעתיק לכאן התורה שאמר רבינו בבואו בראשונה להדלקת נרות חנוכה בזה השנה האחרונה, והגם שתורף דבריו הקדושים אלו רשם בעצמו גם כן בספרו שער יששכר בסוף מאמר ימי אורה (אות קמ"ד), עיין שם. [וכותב שם באמצע דבריו הקדושים בזה הלשון "ואמרתי זה בליל א' דחנוכה וכו'" - וזהו היה ליל א' דחנוכה שנת תרצ"ז], עם כל זה אביא כאן מה שרשמתי עוד אז על גליון דברים כהווייתן וצורתן בשעת אמירתו בזה, ובכגון דא אמרו רבנן בכפילא בל יחסר המוג לזכרון קיים.

קמא.

ליל א' דחנוכה

דוד מלכינו אמר אודה ה' מא"ד בפ"י ובתוך רבי"ם אהללנו כי יעמוד לימי"ן אביו"ן להושיע משפטי נפשו. הנה התורה הקדושה דרושים לכל חפציהם בכל עת ועונה ובכל ענין וענין ולכל נפש ונפש, ובפרט ספר תהלים שנשאר לנו בגלותינו להשתפך נפשינו בו עבור ישועתינו ופדות נפשינו בגודל הצרות וההסתר פנים הנורא. וי"ל בזה לעניננו דהנה ימים הקדושים האלה דחנוכה והנרות הללו שאנו מדליקין כעת הן מאירין עיניהון של ישראל בגלות החל הלזה, ובפרט נר הראשון שעליו אמרו רבותינו הצדיקים משל למה הדבר דומה לאדם שהולך באישון לילה בחושך ביער ארוך וממשמש והולך כעור באפלה, ופתאום נראה לו ממרחק איזה אור קטן מבית אחד ומוזה נתמלא לבו שמחה עצומה ובתקוה טובה שיבא לכלל ישוב, כן הענין בזה כי מעת יצאנו מהימים הקדושים והנוראים נכנסנו ובאנו לחשכות גדול בימי החורף אפילה ואישון לילה בדור המבול והפלגה [שקורין בתורה] ממש, וכיון שאנו רואין ממרחק איזה אור היינו נר חנוכה מיד משיב נפשינו בתקוה טובה שבודאי יבוא גאולתינו ופדות נפשינו, וכמקובל מפי רבותינו שגמר החותם נמשך עד חנוכה לטובה באור פני מלך חיים, ועל כן מתת"י בגימטריא "ראש השנה" כנודע, ובחנוכה נתגלה אור הגנוז של מלך המשיח.

והנה נודע מהגה"ק מקאזניץ זי"ע שכמו שבחג הסוכות היום א' הוא חסד אל אושפיזא דאברהם - יומא דאזיל עם כוליהו יומין, כמו כן בחנוכה שהיום ראשון הוא מדת אל אזיל עם כל תמניא יומין דחנוכה - [שהנה הראשון כולל בתוכו ישועות רבות שנמשכין מהייג מכילין דרחמי עד מדת ואמ"ת ובליל ח' מנוצר עד נקה כנודע]. ויש לומר שפיר יורמו לפי זה כי ח' פעמים א"ל עולה מנין אברה"ם ומנין רח"ם כי נמשכין חסדים טובים לעמו ישראל.

וקדוש זקיני בבני יששכר מבאר בפירוש המדרש הדודאים נתנו ריח זה יששכר - (שהיה עובר שלו על ידי הדודאים). ועל פתחנ"ו כל מגדים, זה חנוכה (שמצותה בטפח הסמוך לפתח וכל ישועות באין בחנוכה "כל מגדים"). ומבאר שם על פי הנודע מספרים הקדושים שעיבורו של יששכר היה בחג השבועות, וידוע גם כן שהאמהות היו יולדות למקוטעין, נמצא שלידת יששכר היה בחנוכה, עד כאן תורף דבריו הקדושים עיין שם. ובוה י"ל מה שאמר יעקב אבינו וענתה בי צדקתי ביום מחר כי תבוא על שכר"י, דהנה ביעקב אבינו נאמר יעקב אשר פדה את אברהם, ולכאורה הלא כח עצמותו של אברהם אבינו הוא גדול לאין שיעור ואיך יצדק בו לומר שיעקב צריך לפדותו, אלא הענין "את אברהם", כלומר עם אברהם - (כדמצינו בהרבה מקומות), והיינו כי אברהם אבינו מדת החסד הוא יומא דאזיל עם כל היומין כנ"ל, ועל כן עם כח זכותו של אברהם פדה יעקב את בניו לפעול להם כל הישועות.

ווי"ש יעקב אבינו וענתה בי צדקתי ביום מח"ר, יש מחר לאחר זמן לאחר שנים רבים וזמנים ארוכים לאין מספר בעוקבתא דמשיחא או ענתה בי צדקתי, (בימי חנוכה שיבא לישראל עם כל הישועות ובפרט נר הראשון בחנוכה כנ"ל. וזהו) ביום מח"ר, (בגימטריא אברה"ם חסד אל שמדתו הולך עם כל המדות). כי תבא על שכר"י, (היינו יששכר, כמ"ש נתן אלקים את שכר"י הנאמר בלידת יששכר שהיה בחנוכה, ובכחו של אברהם האיר אז יעקב אבינו בנשמת ישראל, ולא על ידי מדת גבור"ה, כי היה מתיירא או להשתמש במדתו רק במדת החסד של אברהם כי לאתערא דינא לא בעינא בגלות הוזה לפי תשות מוחיני ושכלינו, ורק בביאת המשיח יהיו משתמשין במדת יצחק), על כן פדה יעקב (בניו) את (עם) אברהם במדת החסד וכנ"ל, וכמו שאמרנו מכבר (בספר חמשה מאמרות במאמר הלקוטות אות מ"ט) על דרשת חז"ל ברכות (ל"א ע"א) אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, כי קיימא לן כל הדרכים בחזקת סכנה, וכמו שאמר יעקב על בנימן פן יקראנו אסון, וממילא אם ימשוך לחבירו מדת גבורה מבחינת יצחק או יש לחוש שיתעוררו הדינים

בדרך ח"ו על כן אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, היינו אותיות שהן תוך תיבות דב"ר הלכ"ה שהן אותיות "בכל", שהוא מדת אברהם כמ"ש "וה' ברך את אברהם בכל", ועל ידי זה ימשוך עליו חסדים טובים, ועל כן אמר יעקב וענתה בי צדקתי ביום מח"ר - בגימטריא אברהם, להמשיך החסדים ממדת אברהם כנוכר.

נחזור לענינו לפירוש הכתוב שהתחלנו - אוד"ה, (רומז על חנוכה שעקרו נתייסד להודו"ת ולהלל). הו"י, מא"ד, (כי השם הו"י במילוי אלפין בגימטריא מ"ה מספר מא"ד, שזהו הכונה בחנוכה בברכת הדלקה להמשיך הא' לד"ם ונעשה מספר אד"ם שהוא ההמתקה לד"ם ונעכר ונעשה חלב, כדאיתא בטור שולחן ערוך אורח חיים סימן תר"ע), ובחנוכה נמתקין כל הגבורות ובאים חסדים טובים לישראל, וגם בתחלת דברינו בשם תלמידי הבעש"ט זי"ע שגמר החותם נמשך לטובה עד חנוכה. וירמוז בזה מה שאמר דוד מלכינו בתהלים "אשרי העם יודעי תרועה", (שזהו בראש השנה תקיעת שופר שיודעין לרצות את בוראם בתרועה, וזהו נמשך עד עכשיו, היינו) ה' באו"ר פניך יהלכון, (שרומוז על קודשת ימי חנוכה שנתגלה אור הגנוז בנרות חנוכה, וכן הכונה בתקיעת שופר בראש השנה הארת פני התוקע כידוע. ח"ש) בפ"י, (ר"ת ב'אור פ'ניך יהלכון, וגם ר"ת הו"י ביאור פ'ניך). ובתוך רבים אהללנו, (הנס דחנוכה שמדליקין הנרות לפרסומי ניסא). וגם יש לומר ובתוך רבי"ם, (האותיות שהן תוך תיבת רבים - שהם י"ב, והיינו הי"ב גבולי אלכסון מדת מלכות סוד המנורה, וגם הי"ב שבטי ישורין בני ישראל להושיעם בחנוכה לגאלם מצרותם מחבלי משיח. וזהו) כי יעמוד לימין אביון, (כנזכר לעיל לעמוד לימינם ולהושיעם בכל דבר). ועל דרך הרמז י"ל לימין אביון, (אותיות שבצד ימין מאותיות אביון בסדר הא"ב - היינו תאטה"ם, בגימטריא תנ"ה - מספר כל ג' מילואי אקו"ק, וכמנין חות"ם חיים לטובה. ועל כן מסיים שפיר) להושיע משופטי נפשו, (מאותן שהיו שופטים עלינו ללא טוב ח"ו. אבל עכשיו בחנוכה הוא עת רצון ועת ישועה שלא יוכלו לשלוט בנו ח"ו השופטים שדנו אותנו הע' קתדראין הידועים שכולם יפלו ויאבדו לגמרי ורק מלפניך לבדך ית"ש משפטינו יצא להוציא את ישראל עם קדושך לחירות עולם בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו, עד כאן תורף דבריו הקדושים.

קמב.

אחרי גמר אמירת התורה בכל לילה ישב רבינו אל השלחן והביאו לפניו יין שרף עם מיני מזונות וטעם וחילק בין המסובין לכבוד היום,

וערך שיח מענינא דיומא וכיוצא בהן מעשיות מצדיקים תלמידי הבעל שם טוב זי"ע [ועיין לקמן אות קמ"ה וקמ"ו ולמטה בהג"ה]. ואחר זה פנה לחדרו המיוחד ושמה באו בני העיר ושאר אנשי שלומינו הקרובים והרחוקים שבאו להסתופף בצל קורתו ליהנות מאורו הגנוז שנתגלה יותר קצת בימים קדושים כאלה, ואז היה שעת הכושר לקבל ברכתו ולנתינת מעות חנוכה. ובערך שעה אחרי כן חזר ובא לחדר התפלה - [ובאיזה לילות נסע העירה על סעודת סיום שעשו בני"ע חבורה] - לסעוד לכבוד חנוכה כנהוג מאבותיו ורבותיו, וגם על פי דברי הרמב"ם כי חנוכה ימי שמחה הם. ונהגו לומר בזה הסעודה "עזרת אבותינו" וכו' עד עושה פלא, וכשחל בו ראש חודש הוסיפו לומר גם "ברכי נפשי" (תהלים קיד), ובתוך הסעודה היה מאריך באמירת דברי תורה כמה פעמים ובשיחות נאות יקרות, וגם כמה פעמים האריכו בפלפול בענינא דחנוכה עד קרוב לחצות לילה.

קמג.

בליל ב' נתאחר רבינו קצת לבא להסעודה, ובעת שהופיע והביאו לפניו הכלי עם מים לנטילת ידים התחיל להתנצל (עבור אחירתו) איך שהוא מוטרד ומסובב ברדיפות ויגיעות רבות ממסים וארנינות שהטילו עליו ממשלת הטשעכין בימים ההם כנודע, שעל ידי זה מחויב לבלות זמן רב בעסק הזה, וגם עתה היה לו יגיעה ועבודה בתקנות ענינים הנזכרים לעיל. מה שאין כן אבותיו הקדושים לא ידעו מכל זאת והיו יושבים לבטח בימים ולילות הקדושים האלו, והיו ביכולתם להתענג טוב קדושת הזמן דחנוכה על ידי עסקם תמיד בדברי קדושה וטהרה שנותן חיות אמיתי בקרב איש, ולא כן אנכי שגם לזה לא זכיתי - [וסיים דבריו בקודש בזה הלשון] אבל אעשה כלה מהם אים ירצה ה' כי אין לי כח לסבול אותם והמה יפלו ויאבדו כלם בלתי השאר מהם אף שריד ופליט בעזרתו יתברך שמו בקרוב"ע, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

עא עיין בדברי תורה (חלק ד' אות מ"ג) שהביא רבינו טעם לשבח על מנהגינו לעשות סעודת סיום הש"ס בימי חנוכה - [הגם שסעודת חנוכה המה סעודת מצוה בעצמותן על פי דברי הרמ"א משום שהיה או חנוכת המזבח, עם כל זה עושין גם סיום הש"ס] כי זמנו קודם לסיום הש"ס, ל"ו מסכתות כנגד ל"ו נרות חנוכה, ועיקר מעלת חנוכה הוא לרומם ולהדר קרן תורה שבעל פה, עד כאן תורף דבריו הקדושים שם, ועיין עוד בדברי תורה (חלק ו' אות נ"א).

עב בשלהי שנה שעברה תרצ"ו בשבת פרשת נצבים שהופיע רבינו לביתו ממרחץ סליאטש ובאו אז לשבות אצלו אנשים מכובדים ממישקאלץ ומשימלוי יצ"ו, וגם איזה רבנים הי"ו ואחד מהם הרד"ג מוהר"ר וכו'... דומ"ץ דק"ק נייטרא, וביום השבת

בעת קדושה רבא בא לפניו נכדו הילד שעשועים הבן יקיר כמר צבי נתן דה נ"י שהיה אז כבן שני שנים ומחצה לאיש"ט והיה משתעשע בו אז מאוד, וכנראה שהיה זאת לפלא בעיני הרה"ג מנייטרא איך שרבינו מאריך להשתעשע כל כך עם נכדו הקטן. ורבינו הרגיש כל זה ובעת שיצאנו משם פנה אליו ואמר לו כדברים האלה, הגה בהיותי בשבוע העברה במרחץ תרופה בסליאטש יצ"ו אמרתי הפירוש במשנה אבות (פ"ג מ"ד) שינה של שחרית ושיחת הילדים מוציאין האדם מן העולם, ולכאורה זהו מקושי הבנה כי הלא ידענו ושמענו גם ראינו צדיקים שהיה דרכם להיות נעור בלילה בעסקם בתורה ועבודת השם יתברך עד שעות שתיים ושלשה אחרי חצות לילה וממילא לא קמו באור היום רק מאוחר איזה שעות ביום כי הכרח היה להם להנפש קצת באלה השעות להחליף כחם שיכלו לעמוד על משמרתם ביום המחרת, וכי נאמר שלא טוב עשו בזה ח"ו הצדיקים השרפי מעלה בקדוש הנ"ל. וכן קשה גם כן ממה שידענו ושמענו וראינו מאבותינו ורבותינו הקדושים איך שהיו משתעשעים בבניהם ונכדיהם בעודם ילדים קטנים, וכי יש קא סלקא דעתך שעברו ח"ו על דברי חז"ל אלו אם הפירוש בזה כפשוטו. ואמרתי אז בדברי חז"ל בזה להבין דברי חכמים וחידותם, דהנה עולם השפל הלזה אינו עקרי ותכליתי בעצם, רק מבוא לתכלית הנרצה שעל ידי התורה והמצות שמקיימין בזה העולם יזכה לתכליתו ותיקון חלקו השייך לשורשו, אבל יען שיש בזה העולם נסיונות קשים ומרים מהרשעים העומדים נגד אמונת השם יתברך, וגם רדיפות וצרות מהדוחקין לישראל במסים וארנינות בלתי גבול וממש כשל כח הסבל, ומי יוכל לעמוד עוד ברוב הרדיפות האלה - [והאריך רבינו מאוד בענין זה, והן דברים שאי אפשר להעלות על הכתב רק זאת יאמר בזה פה כי גם אנחנו העומדים אז סביביו היינו מפחדים ומבוהלים מדבריו שהיה מאריך כל כך להטיח דברים כלפי הממשלה והרעפובליק שהיה בימים ההם, והיה הדבר אז סכנה עצומה כמובן שכל דבריו אלו היה בפומבי, עם כל זה לפני רבינו פחד לא יבא משום דבר ומשום אדם אפילו כגובה ארזים גבהו זולת יראה עלאי מלפניו יתברך שמו - (וכנודע תמיד דרכו ומסירת נפשו עבור האמת ועבור התורה הקדושה עד קוצו של יוד). ואחר זה חזר רבינו לענינו ואמר] ולפי זה כל זמן שיש לאדם רדיפות וטרדות או יסורים אשר מחלישים כחו ועורקו מעבודת הש"י הגה בודאי שמחסרהו מתכליתו הנרצה כי מפריעו מעבודת הש"י, ולא יוכל לחזור למדרגתו רק דייקא אם יהפוך המדה ויוציא את עצמו מתחת רשות זה העולם וטרדותיו וכשישכח קצת מצרותיו ויסוריו יוכל לבא לגדלות המוחין לעשות פעלים לטובה כראוי, ולכן ב' דברים הנ"ל היינו שנה של שחרית - (מה שישנים הצדיקים בשחרית אחרי עבודתם הקדוש במשך כל הלילה כדי להכין מצעדותם ושיתן בהם כח וגבורה להיות מושלים ביצרם נגד כל טרדותם בכל משך היום. וגם) שיחת הילדים - (מה שהצדיקים שמחים בצאתם להשתעשע עם בנם ונכדם הקטנים שעל ידי זה משכיחין קצת מגודל צרותם וטרדותם. וב' אלו הנ"ל) מוציאין האדם מן העולם (היינו כנזכר לעיל, שמוציאין אותו מרשות טרדת זה העולם הגשמי וממאורעותיו ושוכחין על כל פנים לפי שעה צרותיהו). ועל ידי זה יכולין קצת לעסוק בעסקי שמים במוח ודעת צלולה וכנוכר לעיל, עד כאן תורף דבריו הקדושים, [ומוזכר הפירוש בזה קצת בדברי תורה (חלק

י' כתב יד) עיין שם].